

DÁVID IBOLYA

Barátsággal köszöntöm Jászberény városát, Polgármester urat, a város Önkormányzatának Képviselőit!

Kevés olyan városa van e hazának, amelyik erősebb joggal tarthatna igényt a millenniumi zászlóra, mint Jászberény. Az az alföldi település, amelyiknek polgárait történelmünk viharai közepette erdő nem bújtathatta, sziklás hegyek nem rejthették. Akiknek az ég végtelen boltozata alatt a mindenholon belátható és bejárható síkon kellett életet teremteni s védeni.

Az alföldi emberek sorsa írta az “állj ki a síkra!” felszólítást a magyar nyelv gyönyörű kifejezései sorába. Jászberény polgárainak mindenkor maguknak kellett kiállniuk síkra békés gyarapodásukért. A haza és az otthon fegyveres védelmében elért sikereik alapozták meg egyik legnagyobb tettüket, az 1745-ös redemptiot. Azt a párját ritkító európai pillanatot, amikor egy jelentős öngazgatási múltra visszatekintő közösség maga váltja meg, szabadítja ki önmagát az elnyomásból.

A redemptus-öntudat éltette aztán azt a sajátosan alföldi paraszt-polgár létet, amely a XIX. századra meghozta e régió gazdasági, szellemi fellendülését is. Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc idején tehát már volt mit féltetniük az ellenségtől. A jászkerület városai és községei – így Jászberény is – önkéntesek tömegével alakította meg a “Lehel huszárezred”-et, amelynek 3. százada még Világosnál sem tette le a fegyvert. Nem véletlen, hogy a szabadság legdicsőségesebb hadjáratát éppen 151 évvel ezelőtt innen indította el Kossuth, Görgey és Damjanich.

Az Önök városa joggal büszke a köztéri szobraiban is megtestesülő ősi és hős-tiszteletére. Az sem véletlen, hogy az országban szinte az elsők között alapítottak itt helyi múzeumot, és szentelték a Jászság történetének.

Jászberény ősi címerét páncélos jobbkar koronázza, a régi idők honvédő vitézkedéseit szimbolizálva. E kar – szablya helyett – kettős keresztet emel a magasba. A kereszténység védelmét is felvállaló Jászság joggal foglalhatta hite legszentebb jelét heraldikai szignumai közé, hiszen az idelelepült kolostoralapító ferencesekkel a török kiűzése után sikeresen építette újjá városát, erkölcsét és lelkét.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ilyen lelki újjáépülés korát éljük ma is. Hazánk egyedülálló kihívások és lehetőségek kapujában áll... A békés gyarapodás anyagi és szellemi épülésének, építésének Európai Uniós kihívásának a kapujában. Az ország minden rétegének, állami és civil szerveződésének hatalmas erőket kell mozgósítania, hogy e kihívást sikerrel állja. Ezek az erők legtöbbször nem anyagiak híján gyengülnek, inkább az erkölcsi, szellemi felkészültség okán.

Bízom abban, hogy egy ilyen ős- és hőstisztelő városban, mint Jászberény, ennek a lelki újjáépülésnek és felkészülésnek nem lesznek leküzdhetetlen akadályai.

Bízom a redemptus öntudatban, amely nemegyszer megmutatta a kisebb és nagyobb világnak, mire képesek e régió polgárai.

Ezzel a bizalommal nyújtom át a millenniumi zászlót Jászberény városának.

Óvják, védjék, és hagyják lobogni is, hogy lelkesítsen, szólítson összefogásra, összetartozásra, mint zászlótartó őseink tették azt a csatákban.

Szerencsés, gyarapodó zászlótartást kívánok mindannyiuknak!

Megtisztelő, hogy Önökkel együtt ünnepelhettem.

GYŐRI JÁNOS

Tisztelettel és szeretettel köszöntöm a jász és kun falvak küldötteit, minden kedves vendégünket, az e vidékről elszármazottakat, Jászkisér lakossága és a magam nevében.

Mindenek előtt köszönetet mondok Jászkisér önkormányzatának, Polgármesteri Hivatalának, minden jászkiséri lakosnak, a találkozót támogató szervezeteknek, gazdasági társaságoknak, magánszemélyeknek, hogy lehetővé tették, hogy a Jászok világtalálkozója megrendezésre kerüljön. Minden jászkiséri nevében pedig köszönetet mondok mindazoknak, akik jelenlétükkel megtiszteltek bennünket.

Pár hónappal ezelőtt megtisztelő felkérést kaptam, hogy a Jászkisérről elszármazottak nevében mondjak néhány szót ezen a felemelő és különleges napon Jászkiséren, a jászok világtalálkozásán. Számomra ez azért különösen megbecsülendő, mert – feltételezem – többen tudják, hogy a Heves megyei Domoszlón születtem. Ugyanakkor, és ezt is talán tudják, kicsi koromtól Jászkiséren éltem, gyermekkorom, fiatal és későbbi éveim emlékei Jászkisérhez kötnek. Jászkisérinek vallom és tudom magam, és az, hogy itt állhatok, talán bizonyítja, nem alaptalanul. Az elmondottak miatt őszintén érzem és mondom, kevés olyan megtiszteltetés érheti az embert, mint az, hogy földjei előtt méltathatja a mai napot, amelyet méltán nevezhetünk ünnepnapnak, ezzel egyidejűleg kitérhetek múltunkra és a múlt mának szóló néhány üzenetére.

Ezt az érzést fokozza bennem, hogy meggyőződésem, ha képletesen is, de itt áll mellettem Jászkisér minden lakosa, akik az elmúlt időszakban mindent elkövettek azért, hogy a jászok világtalálkozója minden résztvevő, vendég és vendéglátó számára emlékezetes legyen, valamint ugyancsak velem van két ember, a szüleim, akiknek köszönhetem, hogy jászkisérinek vallhatom magam.

Említek néhány személyes emléket, ami meghatározó volt és ma is az az életemben. Budapestre 1967 augusztusában kerültem, azóta ott élek, feleségemmel a fővárosban dolgozunk, ott tanulnak gyermekeink. Amikor annak idején leszálltam a vonatról, szinte méterenként szólítottak meg a Kossuth utcán: Hazajöttél? - És én tudtam, hogy igen. Ugyanezt éreztem, amikor nagyszüleimmel, szüleimmel kimentem a szőlőbe, vagy a piacra és osztálytársaimmal, az ismerősökkel ugyanott tudtuk folytatni a beszélgetést, ahol korábban abbahagytuk. Ugyanezt éreztem és érzem, amikor jászkisériekkel találkozom akár itthon, akár az ország különböző pontjain, vagy amikor az idén harmincéves Csete Balázs szakkor tagjaival vagyok együtt.

Ezt az érzést, úgy tűnik sikerült gyermekeinkre is hagyni. Amikor a községtáblához érünk, ők hangosan mondják Jászkisér. És tudom, ugyanezt érzi az a több, mint ötszáz felsőfokú, és több ezerre tehető egyéb végzettségű ember, akik Jászkisérről származtak el és állták, illetve állják meg helyüket az országban, vagy földünk különböző pontjain.

Óhatatlanul adódik a kérdés, mi az, ami az elszármazottakat a mai napig szülőföldjükhöz, jelen esetben Jászkisérhez köti. Úgy vélem, erre a választ a személyes emlékeken túl múltunkban kell keresni, és lehet megtalálni. Előbb azonban néhány szót szólnék a mai napról.

Ma 2000. június 10-e van. Sok szempontból különleges ez a nap, ez az esztendő. Hirtelenjében talán fel sem tudjuk sorolni, mi minden is fűződik ehhez a naphoz, ehhez az esztendőhöz.

A tegnapi és a mai nap eseményei, mindazok az előadások, beszédek, amelyek elhangzottak, gondolok itt – nem fontossági sorrendben és csak példaszerűen – Seregély István egri érsek úr beszédére, Hegedűs Lóránt püspök úr igehirdetésére, rendkívül gondolatgazdagon, emberséget, tisztességet sugárzóan szoltak erről az esztendőről, ezekről a napokról. Szükségtelennek tartom, de nem is érzem magam alkalmasnak, hogy mindezek után méltassam ezt az esztendőt, ezeket a napokat. Ezért csak felsorolom, melyek azok az események, évfordulók, amelyek meghatározói ennek az évnek, ezzel egyidejűleg jövőnknek.

A 2000. esztendőt öszentsége II. János Pál szent évvé nyilvánította. Ezzel egyidejűleg ez az esztendő nekünk magyaroknak még ennél is többet, gazdagabbat jelent. Ebben az évben ünnepeljük ugyanis a magyar állam megalapításának 1000. évfordulóját. Jászkiséren elengedhetetlennek tartom, hogy ne említsek meg még egy évfordulót. Ebben az esztendőben ünnepli ugyanis Jászkisér lakossága, hogy 400 évvel ezelőtt, 1600-ban alakult meg a község református egyháza.

Amikor az ember ilyen napokat megélhet, nyilvánvalóan felmerül a kérdés, miként lehetséges, hogy a magyar nép ennyi időn át képes volt fennmaradni. Ez a kérdés még inkább indokolt a jászok, kunok és a hasonló népcsoportok esetében. Évszázadokon át meg tudtuk őrizni identitástudatunkat, ugyanakkor megbecsült részei voltunk és vagyunk hazánknak.

A választ meggyőződésem szerint múltunk és e múlt értékeinek ismerete adja meg.

Köztudomású, hogy az évezredes múltú jászok a kunokkal együtt a XIII. században települtek Magyarországra. Ezt megelőzően hosszú időn át kellett elviselniük a tatár hordák csapásait. Jelkép értékűnek tartom, hogy a jászokat és a kunokat a második honalapító, IV. Béla fogadta be, aki királyi szabadságjogokat adományozott a jászoknak, mellyel a jászok a magyar korona alattvalói lettek, fegyveres szolgálatuk fejében telepedhettek le a vármegyéktől függetlenül az alföldi királyi birtokokon. Ez a megérdemelt kiváltság az 1702-1745 közötti éveket leszámítva lényegében végig fennmaradt. Fodor Ferenc 1942-ben erről állapította meg, a jásznép olyan jogokat kapott, aminő másutt csak a nemeseknek jutott.

Ezt nem más tette lehetővé, mint a józanság, megfontoltság, az úgynevezett hideg hónaljúság, amelyet azonban mindig átitatott a függetlenség és a szabadság utáni vágy, a szinte legendás összetartás, valamint a tisztesség és a becsület. A jászok és a kunok, ha ezen értékeiket veszély fenyegette, soha nem haboztak azok megőrzése érdekében tenni, ha

kellett fegyverrel harcolni a hazáért, jogaikért. Ezeket az erényeket már évszázadokkal korábban ismerte és elismerte a magyarság. Gondoljunk csak arra, nem lehet véletlen, hogy az eladottság éveiben, 1710 március 25-től április 20-ig Jászkiséren tartózkodott II. Rákóczi Ferenc és vezérkara, vagy az 1848-49-es szabadságharc katonái közé 151 jászkiséri újonc állt, az előírtnál, 40-nel több. Végül, de nem utolsósorban említem a jász összefogás csodálatos példáját, 1745 május 6-át, a redemptiót.

A helytörténeti kutatásoknak köszönhetően pontos adatok állnak rendelkezésünkre, melyik községben ki mennyit áldozott, hányan fogtak össze azért, hogy a jász közösség teljes egészében visszakaphassa függetlenségét és önállóságát. Ez a nemes célokért való összefogás, ami lehetővé tette, hogy a jászok fennmaradtak, és ez az, ami meggyőződésem szerint lehetővé teszi, hogy ez így legyen a jövő évezredben is. A Jászság története és a redemptio örök tanulsága Fodor Ferenc szavaival: “a Kunságon kívül a Jászság a magyar föld egyetlen tája, ahol a nép egy lényegesnek nem mondható megszakitással mindig maga volt ura a földnek, ahol tehát a föld állapota zavartalanul visszatükrözi népének lelkét, földjével, vizeivel, fűjével és fájával való bánásmódját, községeinek, tanyáinak szabadon választott elhelyezését, építési módját.” A folyton változó, rohanó világ szinte minden pillanatban új és új helyzetek elé állítja a népeket, az egyes embert. Az utóbbi évtizedek hihetetlen gyors modernizációja gazdasági értelemben lebontotta a nemzetállamok határait, naponta zúdulnak ránk új és új információk a világ minden pontjáról, a mindennapi beszédben is polgárjogot nyert a globalizáció kifejezés.

Ezeket a tényeket nyilvánvalóan nem lehet figyelmen kívül hagyni, és a gazdasági fejlődéssel a lehető legnagyobb mértékben lépést kell tartani Magyarországnak, a Jászságnak. Csak ebben az esetben nyílik ugyanis lehetőségünk arra, hogy megtaláljuk helyünket a gazdaságilag fejlett országok között. A nagyvilág felé való nyitottság, az új ismeretek elsajátítása azonban nem járhat azzal a következménnyel, hogy a magyar nép, köztük a jászok, elveszti arculatát.

A közelmúltban több tanulmányt olvastam, amelyek arról szóltak, hogy az európai közösség országaiban egyre nő azon települések, kisközösségek száma, amelyek már korántsem pusztán turisztikai látványosságként, hanem valóban és így önmaguk megőrzéséért ápolják hazájuk, illetve szűkebb pátriájuk hagyományait. Magyarország és benne a Jászság ezt már régen felfedezte, alkalmazza. Volt olyan, s korántsem rövid időszak, még a közelmúltban is hazánk és a Jászság történetében, amikor a kisközösségek működése bizonyos értelemben nem volt már, mint egyfajta, talán ösztönös védekezési taktika. Szerencsére ez ma már nem így van. Számptalan példát tud bárki közölni felsorolni, amelyek arról tanúskodnak, hogy úgy a kisebb településeken, miként a nagyvárosokban folyamatosan nő a hagyományőrző, hagyományápoló, adott esetben nemzetiségi kisközösségek száma. Ezt a törekvést a Magyar Köztársaság több törvénye a demokratikus állam több szintjén támogatja. Számptalan állami vagy egyéb pályázat kerül kiírásra,

amelyek anyagi bázist jelentenek úgy a magyar, mint a kisebbségi szerveződések, szakkörök stb. számára.

Az elmondottakból számomra az a következtetés adódik, hogy a gazdasági fejlődés, a haladás, illetve a hagyományörzés, tradícióink megbecsülése nem egymást kizáró, hanem egymásra kölcsönösen ható, egymást kölcsönösen erősítő fogalmak. A magyar nép történetében, és ez vonatkozik a jászokra is, nem kell sokáig kutakodnunk, hogy ezt alátámasztó példát találjunk. Elég, ha a legnagyobb magyar, Gróf Széchenyi István munkásságára, avagy a haza bölcse, Deák Ferenc politikájára utalok.

A Jászok világtalálkozója, az itt tapasztaltak, kiegészülve a közelmúlt és az idei esztendő eseményeivel, tovább erősítették azt a meggyőződésemet, hogy a magyar nép és benne a jászok, kunok képesek arra, hogy a világméretű haladás eredményeinek elsajátítása mellett őrizzék, ápolják hagyományaikat, ennek eredményeként bővülnek baráti, emberi kapcsolataik. Kívánok ehhez valamennyi itt megjelentnek, miként a különböző okok miatt távol maradtaknak erőt, hitet, egészséget.

AHOL ÉN ÉNEKELEK, OTT VAN A METROPOLITAN

INTERJÚ TÁLAS ERNŐVEL, A STOCKHOLMI KIRÁLYI OPERAHÁZ TENORISTÁJÁVAL

- *Kérem, beszéljen jázsági kapcsolatairól, családjáról.*

Jászladányon születtem. A Tálás familia, az én széles rokonságom jázsági eredetű. Évszázadok óta ott művelték és művelik ma is a földet. Nagyszüleimre csak az apai részről emlékszem, mert az anyai nagyszülők születésem előtt elhunytak. Anyai nagyapám Nagy Ernő az első világháborúban maradt ott. Elment 30 évesen és többé nem tért haza. Apai részről csak az apai nagyanyámat ismertem, Pálszabó Örzsi nénit. Tálás Péter nagyapám, aki templombíróként működött Jászladány nagyközségben szintén az én születésem előtt távozott. Még a dédnagyanyámat is ismertem az anyai ágról, aki 93-94 éves kort élt meg, 45-ben halt meg. Így néz ki a legközelebbi rokonság.

Szüleim közül édesapám már elszakadt a földtől. Gimnáziumot járt, majd a vasúthoz ment állásba. Aradon elvégezte a vasutas főiskolát, azután Jászladányra került és ott volt állomásfőnök. 1900-as születésű volt, a századdal egyidős, ő 65-66 éves korában halt meg.

- *Mit, milyen rangot jelentett Ladányon állomásfőnöknek, illetve az állomásfőnök gyerekének lenni?*

A fizetés nem volt bőséges, a család éppen megélt belőle. MÁV alkalmazottnak lenni státust jelentett. Megbecsült tagja volt a vidéki társadalomnak, a falubeli társadalomnak, mindenki ismerte őt, mindenki tudta ki is az a Tálás Ignác. Hozzá bárki bizalommal fordulhatott, akár vasúti, szakmai ügyben, akár más dolgokban. Nagy humanista volt, mindig segített azokon, akiknek segítségre volt szükségük. Úgy látszik ezt mi gyermekek is örököltük. Énekesi pályám során rengeteg jótékonysági koncertet adtam, gázsi nélkül léptem fel.

- *Édesanyád háztartásbeliként élt. Ő Ladányon él?*

Nem, itt Pesten, az egyik húgommal él itt a szomszédban a Cinka Panna utcában. Ő nem ment el dolgozni. Három gyermeket felnevelni legalább olyan nagy munka, mintha valaki telefonkezelőként vagy irodai titkárnőként tevékenykedik. A mi szép családi életünket harmónia jellemezte. Nálunk nem kellett a napközibe elvinni a gyereket. Ma pedig a szülők rohannak a munkába, utána rohannak haza, a gyerekekkel jóformán szót sem váltanak. Édesanyám viszont reggeltől estig, éjszakáig, mindig rendelkezésünkre állt. Nevelésben, étkeztetésben, fürdetésben, mindenben. Csodálatos ajándéka a sorsnak, hogy mi még ilyen családban éltünk és nőttünk fel, ahol megkaptuk azt a szeretetet, amire egy gyereknek szüksége van.

Édesanyám, hál istennek a 93. évét tapossa. Augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján van a születésnapja. Valóban isteni kegyelemnek lehet betudni, hogy teljes egészségben él. Kissé ugyan gyengélkedik testileg, de tiszta, világos az agya és remélem ilyen, marad élete végéig. Fel sem merül

az a szörnyű helyzet, mint már sok ilyen embernél, hogy a saját gyermeküket sem ismerik meg.

- *Hol végezte iskoláit?*

Az elemi Ladányon végeztem. Utána a szomszéd nagyközségben Jászapátin iratkoztam be a gimnáziumba. Ott érettségiztem 32 másik társammal együtt. Bejáró diák voltam, ami annyit jelent, hogy Jászladányból Jászapátiba a vicinális vonattal utazgattunk be reggel korán és délután a tanítás után tértünk vissza. Többször fordultak elő humoros esetek. Előfordult, hogy a vonat már indulásra készen állt, mi pedig messziről kiabáltunk. A papa közbelépett, fenntartotta a vonatot, ami várt ránk még egy kicsit.

- *Az állomáson laktatok, vagy az állomás közelében?*

Nem, saját házuk volt, a Dabon. A Nagydabi utca 23-as számú ház volt a miénk. Családi örökség volt, amit utóbb le is bontottak, így szülőházamat már nem tudnám megmutatni, csak a helyére épült új házat. Abban a házban laktunk egész diákságom alatt.

- *Akkoriban természetes és megszokott dolognak számított, hogy gimnáziumba járt?*

Igen. A szüleim ugyan csodálkoztak rajta, hogy én az elemi iskola negyedik osztálya után már gimnáziumba kíváncsi voltam. Általában az 5-6. osztályt még elvégezték, és utána mentek a gyerekek gimnáziumba. Én viszont úgy éreztem, veszítenék, ha nem mennék mindjárt a negyedik elemi után gimnáziumba. Érvelésemet szüleim is elfogadták és beíratk.

- *Milyen anyagi megterhelést jelentett a család számára a továbbtanulás?*

Apám révén a vonattal való bejárás nem került pénzbe, időleges igazolványt kaptunk minden évben. A tandíj minimális összeg volt, sőt, mint jó tanuló, ösztöndíjat kaptam. Emlékeim szerint nem éreztem és a szüleim sem érezték elviselhetetlen tehernek, hogy gimnáziumba jártam.

- *Meséljen a diákévekről, magáról az iskoláról. Időközben egy kiskamaszból ifjú ember lett, aki barátokat szerzett, esetleg udvarolt is...*

A diákélet vidám volt. A tanulás volt az első és a legfontosabb. Amikor azzal elkészültünk, a leckéket megcsináltuk, akkor gondolhattunk a szórakozásra. A Racskó – Romhányi féle tánciskolába jártunk, a Kollár Győző féle étterem nagytermébe. Ott megtanultuk a tangót, keringőt táncolni, megismertük a viselkedés művészetét.

A hivatalos nevén Királyi Katolikus Gróf Széchényi István Gimnázium csodálatos iskola volt. Tanárainkra mindig hálával és szeretettel gondolok. A tanári kar tagjai nemcsak a tananyagot sajátították el velünk, hanem a 8 év alatt emberré neveltek bennünket. A tőlük kapott az ideálok revidálására nekem soha nem volt szükségem.

Mit is jelent ez? - Nálunk nem volt zsidóüldözés, hiszen zsidó osztálytársaink voltak. Bennünket mindig olyan irányba vezettek, hogy elkerültük mind a bal, mind a jobboldal szélsőségeit. Megmenekültünk a vad és félrevezető eszméktől. A mi osztályunk tulajdonképpen a Horthy rendszer utolsó

érettségiző osztályaként 44-ben érettségizett. Jellemző a korra, hogy velünk lányok nem jártak a gimnáziumba. Ők csak mgántanulók lehettek, de velünk együtt érettségizhettek

- *Hogyan zajlott az érettségi? Nagyon félték tőle?*

Az érettségizőtől minden diák fél. Én a matematikától félttem legjobban, nem volt soha erős oldalam. Inkább a humán tárgyakhoz vonzódtam, a nyelvekhez, a történelemhez, a zenéhez. Tulajdonképpen innen választottam aztán az életemet betöltő pályát is. Nyelvekre szükségem volt az énekesi pályán.

- *A Jászapáti Gimnáziumban milyen nyelvet tanítottak akkoriban?*

A gimnáziumban kötelező volt a latin, amit gyermekként nem nagyon szerettünk. Az életben viszont rájöttünk, hogy óriási előnyt halmoztunk fel. Akik latint tanultak mindenkivel szemben előnyben voltak. Nemcsak a nyelvtanulásban, hanem más foglalkozások terén is. Most sem tudom elképzelni, hogy létezhet orvosképzés középiskolai latin tanulmányok nélkül.

- *Említette osztálytársait. Emlékezzen vissza rájuk!*

A korabeli középosztály, valamint a munkás és parasztosztály fiai, gyermekei voltak az osztálytársaim. Belőlük papok, tanárok, orvosok egyaránt lettek. A zsidó osztálytársaink közül 2-3-an eltűntek, de 3-4-el még ma is kapcsolatban és barátságban vagyunk. Osztálytársi találkozókra rendre eljönnek.

- *Ők Magyarországon élnek?*

Ketten kivándoroltak Angliába, közülük az egyik pár éve halt meg, a másik hazaköltözött Londonból és itt él Budapesten. Volt, aki kivándorolt Izraelbe, egy társunk pedig eltűnt a háború zűrzavarában. Az egyik ügyvéd lett, a másik pedig fotóművész, aki szintén Budapesten él.

- *A többi osztálytársával mi minden történt?*

Legalább 14-15-en meghaltak. Akad, akiből pap lett, ő most már nyugalmazott kanonok Tanárok, ügyvédek lettek és volt, aki bányamérnöki diplomát szerzett. Az élők közül néhányan villamosmérnöki pályát futottak be, egyik osztálytársunk pedig katonatiszt lett.

- *Hogy alakult további pályája?*

Az érettségi után jött a nagy katalizma, a rendszerváltás. A háború minket is elért és végigvonult rajtunk. Előbb a Műegyetemre jártam pár hónapig. A Lónyay utcában laktam, a Dunán nem voltak hidak, csónakon mentünk át a Műegyetemre. A Szabadság híd mellett volt egy kis hajóállomás, ahonnan 30 férőhelyes csónakokon 60-80-an utaztunk át a túlsó partra. Az egyetem legnagyobb előadótermének nem volt teteje. Mi hallgatók a falhoz közeli részekre helyezkedtünk, mert előadás közben beesett az eső a terembe. Egy fél évet le is hallgattam a Műegyetemen, de hamarosan előjöttek a matematika és az ábrázoló geometria nehézségei, így szépen otthagytam és átmentem a bölcsészetre.

- *Mindezek meglehetősen furcsa előzményei az operaénekesi karriernek.*

Akkor kezdtem az énekes pályával is kacérkodni. Walter Margit, a Zeneakadémia tanára meghallgatott és fel is vett. Ugyanakkor figyelmeztetett: az énekesi pálya nagyon labilis dolog. Szerezzen magadnak

előbb egy tisztességes foglalkozást is! – javasolta. Megfogadtam tanácsát és a bölcsészeti fakultásra, német és olasz szakra iratkoztam be. Viccelődve tengelyszakosoknak csúfoltak bennünket a korábbi Berlin-Róma tengelyre asszociálva.

- *Ez melyik egyetem volt? Akkoriban nagy átszervezések történtek.*

A Pázmány Péter Tudományegyetem, ami később Eötvös Loránddá lett. A mi nagy épületünk, a Múzeum körúton volt. Ha visszagondolok, ma is csodálkozom rajta, hogy ezektől a nagy szervezésektől, a fényes szelektől és a népi kollégiumoktól kimaradtam. Igaz, én mindig albérletben laktam. Valószínűleg így kerültem el tömeges szervezéseket és beskatulyázásokat.

- *Egy kis helyről bekerült egy nagyvárosba. Talán szerencséje is volt, hogy nem volt budapesti. Ahogy én tudom, a város tele volt mindenféle gyanakvással. Ki volt nyilas, ki-kit jelentett fel, ki volt zsidó és így tovább...*

Én ettől szerencsésen megmenekültem. A front átvonulása idején vidéken voltam, csak utána jöttem fel a fővárosba. Tanulmányaim alatt is megmaradtam a magam vonalán. A diákélet veszedelmes és kísértő útjait elkerültem. Nagy mulatságok, éjszakázások és dorbézolások számomra nem léteztek

- *Hogy tartotta fenn magát?*

Magántanítványokat vállaltam, németet és olaszt is tanítottam. Híres operetténekesnőket Németh Marikát olaszra tanítottam. Később ösztöndíjat kaptam és otthoni támogatás is jött néha.

- *Tanulmányai mellett már művészi pályán is készült?*

Az egyetemi évek alatt is eljártam már magánórákra. 1950-ben friss diplomával a kezemben mentem a felvételi vizsgára, a Zeneakadémiára. Az akkor nagy nevek: Ádám Jenő, Bárdos Lajos, Barta Dénes és Szabolcsi Bence mind ott ült a zsűriben. Ebbe az intézetbe bekerülni nagyon komoly dolognak számított, de sikerült és 1951-től zeneakadémiai hallgató lettem.

- *Falusi gyerekeskedés, kicsi gimnázium, Műegyetem, bölcsészet.*

Mégis milyen indítékai voltak énekesi ambícióidnak?

Tulajdonképpen már, mint gyerek szoprán is énekelgettem az iskolai kórusban. Az önképző körü rendezvényeken szólistaként is szerepeltem: a János vitézből adtam elő dalokat. A helyi templomban miséken énekeltem. Azt hiszem ezt a tehetséget apai nagyanyámtól, örököltem. Tőle a kemence körüli padkán ülve hallgattuk a népdalokat, az egyházi és egyéb énekeket. Fokról-fokra éreztem, hogy hallással és hanggal megáldott a természet, a Teremtő. További indítékot a rádió jelentett. Fülhallgatósnál rádiónkon hallottam, hogy idegen nyelven valakitől a Santa Luciát hallottam, ami nagyon megfogott... Néhány év múlva megint hallottam ezt a dalt. Közben már kiderítettem ki ez az énekes és mit is énekel. Kiderült, hogy a nagy olasz tenorista Benjamino Gigli énekelte ezt a szép nápolyi dalt. Akkor szerettem bele ebbe a pályába és elhatároztam. én csak énekes leszek...

- *Tehát ez állt a zeneakadémiai tanulmányok, a művészi ambíciók háttérében. Onnan milyen emlékei maradtak?*

Szerencsém volt, mert egy olasz tanár tanítványa lettem. Igen jól jött ez a kapcsolat, vele olaszul is tudtam kommunikálni. Megismertetett az olasz operazene szépségeivel és melódiavilágával. Mellette olyan tanáraim voltak, mint Ádám Jenő, aki belénk oltotta a népzene szeretetét. Bárdos Lajos a zeneelméletet tanított, a híres Molnár Imre pedig énektanárom volt. Mellesleg a marxizmus-leninizmustól senki nem menekült meg. Egyszer a párttörténet tantárgyból meg is buktattak, pótvizsgáznom kellett.

- *A Zeneakadémia életét mennyire befolyásolta az eszközeiben nem válogatós politika?*

Emlékszem, hogy egyik zongorista kollégámat kitiltották egy évre, mert elmondott egy politikai viccet. Valaki befújta a pártvezetőségnek és kézi munkát kellett végeznie. Szerencséje volt, mert valamilyen telefonos elfoglaltságot kapott, ami nem tette tönkre az újait. Később kitűnő zongoraművész lett belőle.

- *Hogyan telt a hat év? Milyen szakon diplomázott?*

Hosszú volt, 56 júniusában volt a diploma koncertem a Zeneakadémia Nagytermében. Énekművészi és énektanári diplomát kaptam. A diplomán ott szerepel Molnár Imre aláírása, és Zathurecky Ede hegedűművészé, aki akkor a Zeneakadémia igazgatója volt.

- *Újabb diplomával a kezében következett a karrier.*

Életem ettől bonyolultabban alakult, sejtelmem sem volt, hol kapok majd állást. Egész nyáron kilincseltem, több kérelmet nyújtottam be eredménytelenül. 56 nyarán "olasz énekesként" a Cirkusz Vállalat rendezésében működtem Giovanni Tallini néven. Örökzöldeket, sorrentói, nápolyi dalokat énekeltem estéről estére. A közönség majd szétverte a sátrat úgy tapsolt... Utána következett az októberi csillaghullás, ami engem is kidobott a szülőföldről.

- *Miért ment el? Annyira kilátástalan volt itthon? Nem volt semmi reménye?*

Énektanárként és aktív énekesként sem tudtak elhelyezni. Az Operaházba nem vettek fel énekeseket, a debreceni, pécsi és szegedi operákhoz sem szerződtek új tagokat. Így munka nélkül lézengtem. Amikor 56 novemberében elhagytam az országot, akkor sehol nem volt munkakönyvem, egyetlen munkahelyen sem hiányoztam... Talán ha itthon maradok, akkor idővel valamit csak felkutattam volna. Ezzel szemben feltárult a lehetőség, elhagyhattam az országot, kimehettem nyugatra. Annyit azért tudtam, hogy csak Nyugat-Németországban több, mint 50 opera működött. Gondoltam, valahol talán csak szükség lehet egy fiatal, most diplomázott tenoristára.

- *Mindezt inkább sejtette vagy bizonyos volt benne?*

A főiskola nem volt elzárva a külvilágtól. Tanulmányaim alatt érkeztek ügynökök Ausztriából. Az impresszáriók az Akadémián és az Operában is hallgattak meg énekeseket, akiket utána számon tartottak. Sőt ha sikerült kapcsolatot teremteni, akkor ki is szerződhetek az énekesek.

- *A hermetikusan elzárt vasfüggöny mögül? Hogyan juthatott valaki külföldi szerződéshez?*

Nagyfokú szerencse és jó kapcsolatok kellettek hozzá. Ha például akadt egy államtitkár ismerős a minisztériumban, vagy maga a kultuszminiszter pártfogolta az illetőt, akkor mehetett...

- *Ön viszont más útra kényszerült. Hogyan hagyta el az országot. Ausztriában Ön is lágerlakóként kezdte?*

November közepén már nem volt könnyű elmenni. Budapesttől autóval és vonattal mentünk a határig, onnan pedig 8-10 kilométert gyalog. Az Andai hídnál szedték össze a sok menekültet az osztrákok. Ott rögtön összegyűjtötték bennünket és bevitték Bécsbe, a Kloster- Neuburgi kaszárnyába. Pontosan oda, ahol egy évvel azelőtt még oroszok voltak. A laktanyában töltöttünk egy hetet. Többféle küldöttséggel találkoztunk, kanadaiak, ausztrálok, amerikaiak érdeklődtek további szándékaink felől. Az egyik napon egy svédországi vöröskeresztes csoport érkezett hozzánk, Teleki grófnő vezetésével. Ő már régóta kint élt Stockholmban, megkérdezte, ki akar Svédországba menni? – Beszédbe elegyedtünk. Közben újra átgondoltam további sorsomat. Nem akartam Európát elhagyni... Minek menjek Amerikába, hiszen a Metropolitanban úgysem lehet debütálni. Olaszországba menjek? - A Milánói Scalaban úgysem jutok szóhoz... Talán Ausztráliába menjek, abba az iszonyatos messzeségbe? – Abban tehát hozzávetőleg bizonyos voltam, hogy az európai kultúrában akartam megmaradni. Ráadásul Svédország - semlegessége miatt – szimpatikus volt számomra. Eszembe jutott, hogy egy nagy énekesüknek, Set Svanholm-nak nagy sikerei voltak Budapesten. A nemzetközileg elismert tenorista Kodály jó barátja volt.

Kétkedésem közepette tulajdonképpen készültem is erre a lépésre. Október 6-án - éppen akkor, amikor Rajkot újratemették - a Zeneakadémia Nagytermében zongorista barátommal készítettünk egy hangszalagos felvételt. Ezt a szalagot magammal vittem, és elküldtem Svanholm-nak, a Stockholmi Opera akkori igazgatójának. Csatoltam hozzá egy német nyelvű levelet, amiben leírtam, ki vagyok, mit akarok és egyben próbaéneklési lehetőséget kértem. Pár napon belül megérkezett a válasz, amelyben megjelölte a próbaéneklés helyét és idejét.

- *Ezzel megfogta az isten lábát!*

Igen, nagy szerencsém volt. Az 1957. január 15.-i próbaéneklésen két áriát énekeltem, és ösztöndíjas szerződést ajánlottak. Aligha volt nálam boldogabb ember! – Számptalan diplomás ember kezdte mosogatással az emigrációt Svédországban és a világ más részein is. Én pedig tisztos ösztöndíjat kaptam, akkora összeget, amiből lakást béreltem és egyedül meg tudtam élni. A svéd főváros önmagában is csodálatos élményt jelentett: a házak ápoltak és tiszták voltak, nem volt hulló vakolat. Egyáltalán minden újnak tűnt a budapesti romok után.

- *A kezdettől fogva biztonságban érezte Magát?*

Stockholmban eleinte kisebb szerepeket kaptam: a Fidélia első foglyát, egy bojárt a Borisz Godunovban, Borsa udvaroncot a Rigolettóban. Utána haladtunk a nagyobb szerepek felé. Lírai tenorként főleg mozarti operákat énekeltem a Varázsfuvola, a Don Giovanni Ottavioja tartozott

emlékezetesebb alakításaim közé. Nagy turnékat bonyolítottunk le. A Sivatag dala című operettben főszerepet énekeltem. A darabbal végigjártuk az egész országot, még a sarkkörön túl is játszottunk. A Sivatag dalát nálunk nem ismerik, pedig egy Amerikába kivándorolt magyar, Romberg Zsigmond műve. Svédországban viszont igen nagy népszerűségnek örvend.

Egyszóval nem kellett izgulnom, mert utóbb különféle külföldi ajánlatok is érkeztek. A hatvanas években fizetés nélküli szabadságot kértem és kaptam Stockholmban, és egy-két évre Németországba szerződtem. Esslingenben, a Neckar menti kis metropolisban például Strauss: Egy éj Velencében c. operettjében énekeltem. Hamburgban több koncert közreműködője voltam. St. Gallenben két nagy opera, a Gianni Schicchi és a Così fan-tutte tenor főszerepeit énekeltem

- *Olaszországba is eljutottál?*

Capri szigetén léptem fel, aminek külön története van. Viktória svéd királynő háziorvosának Axel Munthenak villájában adtam koncertet a könyvtárteremben. Gyönyörű vidék, lenéz a Nápolyi öbölre és látni a Vezuvot és Nápolyt és Sorrentót.

- *Nagyon nehezett szeretnék kérni. Tegye mérlegre pályáját!*

A világban három színház jelenti csúcst az énekes számra: a New Yorki Metropolitan, a Milánói Scala és a Bécsi Operaház, melyek közül egyikben sem szerepeltem.

A művészpályán vannak ún. világhírű művészek, befutott nagy ismert sztárok, mint Pavarotti, Domingo, Carreras és vannak kevésbé ismert nevek. Ők lehet, hogy nem kisebb művészek, de nem sztárok. A három tenorista mind túl van az 50-en, az ügynökök őket nevezték ki az első háromnak. Amíg őket ki tudják csavarni, amíg belőlük pénzt tudnak kifacsarni, addig nem engednek újabbakat feljönni.

- *Akkor milyen rangot jelent a Stockholmi Opera?*

A Stockholmi Operának jó híre van a világban, amit az is bizonyít, hogy 1975-ben a moszkvai Bolsoj Színház hívta meg a társulatot. Négy előadásban adtuk elő Wagner operáit: a Rajna kincsét, a Valkürt, Siegfriedet és az Istenek alkonyát. Érdekes, mert az oroszok választhatták volna akár a bécsi, a müncheni vagy akár a berlini operát is, de mégis bennünket hívtak meg. További specialitás, hogy mi németül énekeltek. A Bolsoj tényleg óriási színház, a karmester olyan messze volt tőlünk, a színpadtól, hogy alig láttuk. Ezzel szemben nagyon jó az akusztikája, mindent szépen és jól lehet hallani. Az ellenőrzés viszont ugyancsak rigorózus. A saját igazgatónkat visszaküldték a portáról a hotelbe, mert elfelejtette az oroszok által kiállított igazolványt magával hozni.

- *Mikor jött haza először?*

A 60-as évek közepén. Először a szülőfaluban Jászládányon énekeltem, utána a budapesti templomokban és hangversenytermekben, a Liszt Ferenc Kamarateremben adtam három-négy koncertet most már az utóbbi években. Amerikában az utóbbi tíz évben legalább négyszer voltam, a keleti parttól a nyugatiig a szétszórtságban élő magyarjaim előtt léptem fel Torontóban, Clevelandben, Floridában, Californiában, Los Angelesben.

- *Szerepelt az itthoni operák valamelyikében?*

Amikor először jártam itthon, egykori énektanárnőm biztatására énekeltem próbát az Operában Lukács Miklós igazgatósága idején. Nem lett belőle szerződés, úgy látszott, pont az én hangszínemre nem volt akkor szükség.

- *Vidéki operákban?*

Náluk nem próbálkoztam.

- *Mit adott Önnek a művészpálya?*

A létező legtöbbet: lelki megelégedettséget és békét nyújtott. Nem kesergek azon, hogy nem lettem világhírű, de annak örülök, hogy a pályán akadályok nélkül jártam be a magam útját. Sőt ebben a matuzsáleminek nevezhető énekesi korban is ezen a pályán vagyok. Megannyi nagynevű énekes társam már az emlékirataim dolgozik, mesterkurzusokat tart, de nyilvános fellépést már nem vállal. Nekem viszont bizonyára van valami anatómiai, fiziológiai vagy génbeli előnyöm, mert még mindig birtokában vagyok a hangomnak. A tapsokból érzem, még mindig tudok örömet adni másoknak. Az előadóművész legnagyobb jutalma, ha még mindig hallják, és hallani akarják. Ha pedig szeretik hallani, akkor tapsolnak és nem füttyülnek.

- *Az utóbbi években gyakran lép fel a Jászságban. Úgy tudom, korábban nem nagyon jött.*

Kilenc évig lényegében meg sem mozdulhattam. Állampolgárságom rendezetlen volt, nem volt svéd útlevelem. A hatvanas években az első ajánlközési kísérletemet visszutasították, azt a választ kaptam, az idő nem érett meg arra, hogy fellépjek. Később változtak az idők. Az ember nem tagadhatja meg a gyökereit. Az emigrációban elmehetsz akárhová, de az új hazád soha nem lesz a szülőhazád. Ennek tudata mindig hazahív, és hát én örömmel jövök, legyen bármilyen kis helyen az az előadóterem. Higgye el, éppolyan örömmel és felkészültséggel lépek fel ott is, mintha a Metropolitanben vagy a Scalaban énekelnék. Caruso már világhírű énekes volt, amikor meghívták egy isten háta mögötti olasz faluba énekelni. Caruso elfogadta az invitálást, barátai pedig megrökönyödtek. Kétkedésükre Caruso így válaszolt: "Barátaim, ahol én énekelek, ott van a Metropolitan." - S milyen igaza volt. A művész számára nincs kis hely, nincs nagy hely, neki mindig teljes odaadással kell a lehető legjobbat nyújtani.

- *A Jászságban hogy kell énekelni?*

A Jászságban ugyanúgy kell énekelni, mintha a Scalaban vagy a Metropolitanben énekelnék. A közönséget nem lehet becsapni. Az egyik újság azt írja, hogy az igazi közönség a hazai közönség. S ezt magam is átéreztem, hogy az a siker és az a szíves fogadtatás, ami a szülőfaluban, hazai földön ér, azt másfajta közönségtől elnyerhetetlen. A ladányiak közül való vagyok, onnan indultam, onnan jöttem el, ott vannak a gyökereim. Ha művészetemmel szereztem ennek a kis helynek némi elismerést a világban, akkor elértem a célomat. Mert nincs nagyobb öröm, mint adni, és én igyekeztem, hogy művészetemmel mindenütt örömet adjak.

FODOR ISTVÁN FERENC A VÍZIPÓK ALKOTÓJA

Buda Sasad nevű városrészében, kis erdő közepén álló “mézeskalács házikóban” él Szabó Szabolcs rajzfilmrendező, Jászfákóhalma szülötte, díszpolgára. A házikó körül kutya, macska, teknősök- belül halacsókák - fa virág mindenütt. Mintha Lázár Ervin négyszögletes kerek erdejében járnánk, meg sem lepődnénk rajta, ha az egyik fa mögül előlépne Dömdödöm a kis oroslán.

A rendező a Jászságban született, de hajdúnak vallja magát. Mindkét népcsoport kiváltságos volt, s számon tartja saját múltját. Édesapja még viselte Hajdúszoboszlóra utaló előnevét: Szoboszlai Szabó Jenő, ő viszont már nem. 1924-ben költöztek Jákóhalmára és 1931-ig éltek itt, akkor ő már négyéves volt, mivel 1927-ben született. Édesapja bérelte a gyógyszerterát, de édesanyja családjában is volt már patikus a XVII. században, akit a debreceni városi tanács megbüntetett hatvan pengő bírságra, mert illatos szappant és arcpirosítót is árusított. Egyébként a Beszler család Svájcból került Debrecenbe a XVI. században: kereskedők voltak. Debrecen akkor a “gyapjú úton” feküdt.

Jákóhalmi emlékeiben szerepel Jolánka néni – Anka néni – aki a gyógyszerter tulajdonosa volt. A szemben lakó Paray főjegyző fiával gyakran játszottak együtt. Nagy kert volt akkor a patika mellett, mögötte pedig már állt a második világháborús emlékmű. Visszaidézte azt is, hogy a gunár megzavarta. Máskor az óvoda hátsó ajtaján lógott ki a Tarna-partra és elindult Dózsa felé. A világgá menő patikusfiút egy mezőn dolgozó asszony terelte haza.

A természet értékeihez való ragaszkodást idézte fel, hogy nagy felháborodással fogadta a jákóhalmi temetőben zajló fairtasokat. Egy évtizeddel ezelőtt, ott járt a honismereti szakkör meghívására, és még gyönyörködhetett az évszázados borostyánban, a Ficzek kripta melletti gesztenyefában. Hallotta, hogy “a pap és hasonló – a természettől elrugaszkodott emberek” – kivágatták. A temető különösen kedves neki, mert két kicsi testvérének porai pihennek ott. Négyük közül ketten maradtak életben, azóta viszont már felnőtt öccse is repülőbaleset áldozata lett. Amikor az öccse született, akkor tomboló jégvihar volt. Azt tartották, hogy aki ilyenkor születik: abból katona lesz, de megvolt örökletes tulajdonsága is és a repülés iránti szenvedélyes vágya. Ez is lett a veszte: a hivatalos verzió szerint, egy hadgyakorlat alkalmával haltak hősi halált, mikor hatan lezuhantak. Öccsének világnézete más volt, mint az övé: ebben talán az közrejátszhatott, hogy gyermekkorai kis szerelme Auschwitz-ban halt meg. Nagy idealista volt, de nem volt rosszindulatú, mint legtöbben az elvtársak között. Talán jobb is volt neki, hogy nem érte meg ötvenhatot; egy világ dőlt volna össze benne.

Jákóhalmáról azért költöztek el, mert az orvossal apja nem tudott kijönni. Folyton feljelentgette és mindent megpróbált, hogy lejárassa. Ha egy gyerek kihányta a ricinust, akkor megjegyezte “persze, mert a gyógyszerész avas

ricinust árul.” Nem tudta, hogy a ricinus egy különleges tulajdonsága, hogy nem avasodik. Apja ezt unta meg, és másik bérletet keresett: így kerültek rövid időre Besenyszögre.

Iskolába már Debrecenbe járt, majd ott érettségizett. Apjának akkor már saját gyógyszerháza volt, de bombatalálat érte. Utána folyamatosan felszólították, zaklatták az apját, hogy ha nem nyitja meg újra, akkor visszaveszik a jogot. Minden örökségét – a debreceni tócsókerti házat, a hadházi házat – eladva még kölcsönt is felvéve szépen berendezett egy kis gyógyszerházat, melyet egy év után államosítottak. A rendszerváltás után a művész kapott érte kétszázezer forint kárpótlási jegyet, holott abban az időben egy egyszerű patikamérleg került százhusz ezer forintba.

A hetedik gimnázium után tett egy kis háborús kirándulást; világgá akart menni. Egy ócska biciklivel bejárta fél Németországot – egészen Hamburgig jutott el. Időnként felkapaszkodott a konvoj végére. Hol ettek, hol nem, éjjelre szállást kaptak, ha kaptak, ahová éppen odaértek. A polgármesterek általában adtak ezt – azt. Irtózott mindentől, ami militáns, pedig családjukban sok katona volt. Apjának anyai nagyapja például honvédtiszt volt az 1848/1849-es szabadságharcban, és utána bujkálnia kellett a környező tanyavilágban.

Édesapjának az volt a vágya, hogy sebész legyen. Volt bogárgyűjteménye, szerette a néprajzot is, de végül az Iparművészeti Főiskolát kezdte el, ahonnan kirúgták, mielőtt befejezte volna. Eddig még nem mondta el senkinek, hogy miért. Egyébként tudták, hogy megvan a privát véleménye az egész szocializmusról. Rákosi felesége felkereste a főiskolát, ahol mindenkinek egyöntetűen kellett volna megszavazni, hogy tartóztassák le Mindszentyt. Egyedül ő tartózkodott a szavazástól. Rögtön ki is rúgták. Anyja mondta; mi lesz vele, hiszen mindenki diplomás a családban; apja bölcsen hallgatott, úgy érezte, büszke is volt rá.

Leszerelt katonaként foglalkoztatni kellett valamivel, így került a Híradó- és dokumentumfilm gyárba, melynek volt rajzfilm részlege. Kifestőnek vették fel 600 forintért. Gyanús káderek voltak ott, grófnő és hasonlók. '56-ban mindenhol ott volt; a parlament előtt késett el, de az talán szerencséje, mivel a tömeg közé lőttek.

Időközben elkezdtek rajzolni egy filmet a Két bors ökröcskét. Sehogy sem akart sikerülni, így aztán vezetőjük javasolta: mindenki rajzoljon egy ökröt. Az övé lett a legjobb. Utóbb átkerültek a Pannóniába, ott fejezték be a Két bors ökröcskét. Ez volt az első filmje, ami bejárta a világot és sok díjat nyert. Közben rajzos reklámfilmeket is készítettek, melyekből néhányat bemutatott ottjártakor a jákóhalmi moziban. Ezek a filmek csak az árukat hozták be, más kellett kitalálni. Az amerikai megrendelésre készült Artur és az angyallal lett gazdaságos a rajzfilmgyártás. A hatvanas évek elején poznanai fesztiválon nagydíjat nyert a Jajj, a piszok... c. tisztítószerves filmmel.

Természetszeretete is hozzájárult a Vízipók-csodapók megalkotásához. Bálint Ágnesékkal ötlötték ki, hogy ezeket a ronda kis állatokat, akiket mindenki utál: meg kellene szeretetni. Így született meg a 39 részből álló Vízipók, amely hatalmas siker lett. Ma sem lehet úgy végigbillentyűzni a

tévéprogramokat, hogy esetleg éppen egy arab adón bele ne ütköznénk valamelyik epizódjába. Most készül a negyvenedik része – ezt már nem ő rendezi – ,amibe azért néha-néha besegít.

Feleségével is a filmgyárban ismerkedett meg. Készítettek együtt állóképekből esti meséket némi animációval, Aesopus, Móra és mások művekből. Mintegy 100 rajzfilm készítésében vett részt, melynek felét ő rendezte. 1986-ban a Balázs Béla díjat Köpeczi Béla miniszter adta át, méltatásában kiemelte a Vízpókot. A gyerek is megjegyzi néha a kert előtt elmenve: itt lakik az a bácsi aki a Vízpókot csinálta.

1982-83-ban Ausztráliába kapott meghívást egy évre. Kalandos volt az út, mert Frankfurtba érve vették észre, hogy elveszett Sydney-be szóló, Lufthansa jegyük. Ott ragadtak Frankfurtban, mígnem feleségének eszébe jutott, hogy van ott egy unokatestvére. Vele ugyan Karácsonykor, Húsvétkor váltottak üdvözlő lapot, de még soha nem találkoztak. Elmentek – azután egy hétig ott lakoztak. Rendes volt a légitársaság: megoldották a dolgot, aztán csak megérkeztek. Ott filmeztek egy évig a Yoran Gross és Burbank gyermekfilmstúdióban.

Örült a megtiszteltetésnek, hogy 1998-ban szülőfaluja díszpolgárrá választotta, miután a honismereti szakkör már egy évtizeddel korábban meghívta. Több általa illusztrált könyvet ajándékozott a helyi könyvtárnak, melyekből mellékelünk néhányat.

**ANTISZEMITA TÖRVÉNYEK ÁRNYÉKÁBAN
A JÁSZBERÉNYI ZSIDÓSÁG A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT**

A zsidóság betelepülését és beilleszkedését a Jászság zárt társadalmi közegébe nagy számú, jól adatolt helytörténeti munka tárgyalja. Kevesebb szó esett viszont e sajátos helyzetű kisebbségi csoport későbbi történetéről: hogyan alakultak a jászsági magyar-zsidó együttélés feltételei az első világháború után gyökeresen megváltozott gazdasági-politikai helyzetben, hogyan hatott a korszak – elsősorban a harmincas évek végétől felerősödő – antiszemita politikája a helyi zsidó közösség demográfiájára, szociális, gazdasági és kulturális helyzetére. Ez a rövid tanulmány ezt a kérdéskört vizsgálja eddig nem publikált levéltári források tükrében.

A téma tárgyalásakor a főbb szociológiai mutatók változásaira, az általános összefüggésekre helyeztem a hangsúlyt, az események és személyek részletes bemutatásától terjedelmi okokból többnyire eltekintettem. Munkám során elsősorban statisztikai adatokra, a Jász-Nagykun-Szolnok megyei levéltárban található állami anyagönyvekre és közigazgatási iratokra, a korabeli sajtó anyagára valamint túlélők visszaemlékezéseire támaszkodtam.

A zsidók beköltözése a Jászságba záróakkordja volt annak a folyamatnak, melynek révén a zsidóság a történelmi Magyarország egész területén lakhatási jogot szerzett. A kollektív nemesi státusszal járó privilégiumait és területi különállását féltékenyen óvó Jászkun Kerület az utolsó pillanatig ellenállt ennek a migrációnak. Még a zsidóság korlátlan letelepedését engedélyező 1840. évi XXIX. törvénycikk kiadása után is évekig visszautasították a zsidók kérvényeit a koronához egyébként hagyományosan lojális jászok. Erőteljes központi nyomásra volt szükség ahhoz, hogy 1850-ben az első izraelita kereskedő letelepedhessen.

A zárt etnikai és vallási közeg, ahol a zsidók – az asszimilálódott, kisszámú görög kereskedőt és a cigányságot nem számítva – az egyetlen kisebbségi csoportot alkották, különösen erős asszimilációs kényszert jelentett. Emiatt a zsidóság társadalmi és gazdasági integrációja a Jászságban látványos gyorsasággal ment végbe. Mindez nyelvi-kulturális elmagyarosodással és vallási szekularizációval járt. A jászberényi közösség hamar a vallási újítások útjára lépett és az izraelita vallás számos külsőségét elvető, a rítus elemeit a keresztényekéhez közelítő ún. neológ hitközséggé vált. Az események ütemét jól példázza, hogy az első betelepülő, Buck Gábor halálakor (1889) a zsidók már a jász társadalom teljes jogú, elismert tagjai voltak.

A kései betelepülés és a térség korlátozott gazdasági lehetőségei miatt Jász-Nagykun-Szolnok megyében számarányuk mindig jelentősen az országos átlag alatt maradt. Az 1880-as népszámláláskor 733 zsidó élt Jászberényben (3.4 %). Ez 1910-ig több mint negyven százalékkal (1017) nőtt, azonban a nem zsidó lakosság száma is ugyanilyen arányban gyarapodott, így a zsidók számaránya az első világháborúig nem változott.

	1920 (%)	1930 (%)
Budapest	23.2	20.3

törvényhatósági jogú városok	12.6	11.2
megyei városok	7.3	6.3
<i>Jászberény</i>	2.9	2.3
nagyközségek	3.9	3.4
községek	2.2	1.8
<i>Magyarország</i>	5.9	5.1

1.táblázat: A zsidók arányszáma településtípusok szerint

Ha a fenti táblázatra tekintünk, jól látható, hogy Jászberény zsidó lakosságának aránya (1920-ban 2.9 %, 1930-ban 2.3 %) a tárgyalt időszakban még a nagyobb falvakra jellemző arányszámot sem érte el. Hasonló adatokkal találkozunk (Szolnok kivételével) a vármegye más településein is. Csekély lélekszáma ellenére a vármegye zsidósága az országos átlagnál nagyobb mértékben vette ki részét a térség gazdasági modernizációjából. Ez még a hagyományos gazdasági ágakra is vonatkozott, például a homoki szőlőművelés meghonosítása Jászberényben zsidó vállalkozók nevéhez fűződik.

A jászberényi zsidó polgárság az emancipáció és a magyar nemzeti érdekek feltétlen támogatója volt. Számarányát meghaladóan hozott áldozatokat az első világháborúban is: a közösség huszonhárom halottja a 455 elesett jászberényi mintegy öt százalékát tette ki. Szoros gazdasági, politikai, utóbb egyre gyakrabban rokoni szálak is fűzték a keresztény helyi társadalom elitjéhez. Ezt a hallgatólagos “történelmi szövetséget” bontotta meg a háborús vereség és a két forradalom traumája.

A magát “ellenforradalmi”-ként definiáló új politikai rendszer propagandája a politikai baloldalt tette felelőssé a forradalmakért és a trianoni békeszerződés súlyos területveszteségeiért. Ez az ideológia közvetlen kapcsolatot látott a liberális és szociáldemokrata elvek, a kommunista rezsim és a zsidóság között. Az érvelés alapjául az a tény szolgált, hogy a polgári forradalom és a proletárdiktatúra vezető személyiségei között felekezetiük országos arányánál jóval nagyobb számban szerepeltek zsidó származásúak.

Érdeemes elidőzni ennél a kérdésnél, hiszen az ezt követő időszak egyik leggyakrabban elhangzó politikai érve lett helyi szinten is. A zsidó polgároknak a Tanácsköztársaság jászszági eseményeiben játszott szerepével kapcsolatban jó támpontot nyújtanak a Jászberényi Fogházparancsnokság iratai.

	Jászberény	Jászszág	Egyéb település	Összesen
Letartóztatottak	49	81	100	230
Ebből zsidó	24.5 % (N=12)	4.9 % (4)	10 % (10)	11.3 % (26)

2. táblázat. Zsidók száma és aránya a Jászberényi fogházban és börtönben őrzött politikai elítéltek között, lakóhelyük szerint

A fenti táblázat a “bolsevista” és “kommunistikus” cselekményekért Jászberényben és a Jászsági felső járásban 1919. augusztus 1-je után letartóztatott és elítélt egyének adatait tartalmazza. Közöttük a lakosságon belüli arányukat (a Jászságban kevesebb mint 3 %) jelentősen meghaladó számban találunk izraelita vallásúakat. Az összes résztvevő több mint egytizedét, csak a jászberényi illetőségűeket tekintve csaknem egynegyedét adták. Többen közülük kulcspozíciót töltöttek be, például zsidó származású volt a jászberényi Forradalmi Törvényszék vádbiztosa és a Vörösgárda több tagja. A helyzet kétarcúságát jól jellemzi az az eset, mikor jászberényi vörösgárdisták fegyveresen hatoltak be több zsidó tulajdonú üzletbe és ott nagyobb mennyiségű árut foglaltak le. Az intézkedő gárdisták és a javakat leltározó kereskedelmi megbízott szintén a zsidó közösségből kerültek ki. Ezek a pozíciók még ellentmondásosabbá tették a zsidóságnak az eseményekben játszott szerepét.

Azonban az összes résztvevő a jászsági zsidóság létszámának (mintegy 2100 fő) alig több mint egy százalékát jelentette. A zömében kistulajdonosi elemekből álló helyi zsidók többsége konzervatív, nacionalista álláspontot képviselt és mint ilyen a proletárdiktatúra ellenfele volt. A zsidó polgárok meggyeszerzte vezető szerepet vittek az ellenforradalmi ellenállásban. A meggyeszerk helyen, Szolnokon például huszonhárom keresztény polgár mellett nyolc zsidót is kivégeztetett a Szamuely-féle vésztörvényszék. A jászberényi zsidóságnak halálos áldozatai ugyan nem voltak, de számos kereskedő szenvedett károkat a vörösgárdisták rekvirálásai során. A helyi postahivatal zsidó származású vezetőjét pedig halálra ítélték, mert nem volt hajlandó a Vörös Hadsereg táviratait továbbítani.

A közösség hazafias elkötelezettsége a radikálisan megváltozott politikai helyzetben sem változott meg. Továbbra is a hagyományos konzervatív-arisztokrata értékrendet követték és törekedtek a nem zsidó elittel fenntartott gazdasági és politikai kapcsolataik ápolására. A Horthy Miklós nevével fémjelzett rendszernek is feltétlen támogatói voltak annak ellenére, hogy az új rezsim az állami politika rangjára emelte az antiszemitizmust. Ez már 1920-ban egy elsősorban a zsidók ellen irányuló diszkriminatív törvényben mutatkozott meg.

A rendelkezésre álló adatokból úgy tűnik, hogy a numerus clausus törvény nem gyakorolt számottevő hatást a jászberényi zsidóság helyzetére. A konszolidáció évtizedében (1921-1931) stabilizálták, sőt meg is erősítették a város társadalmi-gazdasági életében elfoglalt pozícióikat.

	1916	1929
kereskedő (ötnél kevesebb alkalmazottal)	67	138
(ötnél több alkalmazottal)	4	
kereskedelmi alkalmazott	6	
piaci árus	7	
ügynök	16	
kávés	3	
fuvaros	7	
önálló iparos	27	
ipari alkalmazott	6	
<i>Iparosok és kereskedők együtt</i>	<i>143</i>	<i>161</i>

orvos	4	9
ügyvéd	14	10
bíró	2	-
mérnök	-	1
hivatalnok	19	21
tanár, tanító	5	5
<i>Értelmiségiek</i>	<i>44</i>	<i>46</i>

kisbirtokos (1-10 hold)	8	18
középbirtokos (10-100)	16	
magánzó (ipari és kereskedelmi vállalkozó, vendéglős, bérlő)	21	21
<i>Együtt</i>	<i>45</i>	<i>39</i>

Összesen:	232	246
------------------	------------	------------

3. táblázat: A jászberényi zsidóság foglalkozási megoszlása 1916-ban és 1929-ben

Az 1916-ból és 1929-ből származó adatok közötti csoportosítási különbségek és pontatlanságok mélyreható összehasonlítást nem tesznek lehetővé. Annyi azonban megállapítható, hogy a zsidó kisebbség itt is sikeresen alkalmazkodott az új, nemzeti gazdaság követelményeihez és meg tudta őrizni pozícióit az ellenségessé váló politikai környezetben is. Az általános modernizációval párhuzamosan körükben is csökkent a kisipar és a mezőgazdaság szerepe, a zsidó fiatalok szívesebben fordultak a nagyobb profittal kecsegtető kereskedelem és hitelnyújtás szférái felé. A "jász főváros" három bankjából kettőt (Weisz és Herceg bank) zsidó igazgató vezetett, a zsidó hivatalnokok túlnyomórészt nagyobb ipari és pénzügyi magánvállalatoknál dolgoztak, hárman voltak csak köztisztviselők (1929-es adat). Az értelmiségi pályákon arányuk lényegesen nem változott, viszont a jövedelmezőbb szakmák felé mozdult el.

Akárcsak a korábbi időszakban, most is élenjártak a gazdasági fejlődés és modernizáció által teremtett új gazdasági ágakban. Például zsidó vállalkozó üzemeltette a régió első közlekedési vállalatát és a Jászszági alsó járás egyetlen nyomdáját. Az első modern üzletek és áruházak alapítása is nevükhöz fűződött. A birtokosok viszonylag nagy számából kitűnik, hogy a földszerzés, ezen belül is elsősorban a nagyobb profittal kecsegtető szőlőbirtok már a tárgyalt korszak előtt kedvelt befektetési formává vált a zsidó középosztály körében.

A jászberényi zsidóság, amely a választójoggal rendelkezők közel hat százalékát alkotta, szinte teljes egészében a kormány politikájának támogatója volt. Számosan közülük a kormánypárt, a Nemzeti Egység Pártja (NEP) tagjai voltak. Politikai befolyásuk jeleként nem csak legnagyobb adófizetőként, ún. virilistaként, de választott tagként is bejutottak a városi és megyei önkormányzatba. 1935-ben például Jász Béla ügyvédet, a zsidó hitközség elnökét a vármegyei közgyűlés póttagjául választották.

A helyi közigazgatás vezetője, Friedvalszky Ferenc polgármester (1922-1940) a dualista rendszerben domináló konzervatív-liberális szemlélet híve volt, mely a zsidóság felső, asszimilált rétegét a nemzet teljes jogú tagjának és politikai szövetségesnek tekintette. Ennek megfelelően határozottan szemben állt a harmincas években felbukkanó, szélsőségesen antiszemita, fajvédő nézetekkel. A helyi keresztény és zsidó elit közötti szoros érdekkapcsolatokat, baráti és rokoni szálakat jól példázza, hogy a polgármester felesége is zsidó származású volt. Hasonló politikai magatartás jellemezte utódját, Péntes Sándort (1940-1945) is. A kormánypárt helyi elnökeként tartott politikai beszédeinek hangvétele mindvégig mérsékelt maradt, a zsidó polgárok ügyeit – a lehetőségekhez mérten – elfogultságtól mentesen intézte. A személyes visszaemlékezések is azt a feltételezést erősítik, hogy az első zsidótörvény bevezetéséig Jászberényben nyílt zsidóellenességet, a “hétköznapi antiszemitizmus” megnyilvánulásait nem lehetett érzékelni.

Gróf Apponyi Albert, aki fél évszázadon keresztül volt a város parlamenti képviselője, megtestesítője volt a háború előtti korszak asszimilációs politikájának és a két elit érdekszövetségének. Halála (1933. február 7.) egybeesett a belpolitika erőteljes jobbratolódásával. A város vezető rétege az új miniszterelnök, Gömbös Gyula (1932-1936) politikájának hatására a radikális jobboldali, fajvédő kurzus elkötelezett hívét, Imrédy Bélát választotta a város új képviselőjévé. Őt 1935 első napjaiban Antal István volt miniszterelnökségi sajtófőnök, szintén a miniszterelnök közeli híve és 1932-ben meghirdetett cselekvési programjának egyik megalkotója követte. A kormánypárt egységes támogatottságát jelzi, hogy 1935-ben nem is tartottak választásokat, mert Antal Istvánon kívül senki sem szerzett legendó jelölést.

Az eredeti programjukban kifejtett radikális elvek ellenére Gömbös és hívei belátták, hogy revizionista törekvéseik nem nélkülözhetik a zsidóság elitjének – elsősorban gazdasági – támogatását. Így elveik nagy része nem emelkedett a kormányzati politika szintjére. A zsidó vezetők megkönnyebbüléssel láthatták, hogy Gömbös, ahogyan alsóházi bemutatkozó beszédében állította, “revideálta” a zsidókra vonatkozó nézeteit és politikája a “konszolidáció további megerősödését hozta” Hasonló jelenséget tapasztalhatunk a helyi politikában is. Imrédy és Antal mérsékelt hangnemet ütöttek meg választási beszédeikben és a kritikus 1938-as évig sem politikai nyilatkozataikban, sem a sajtóban nem találkozhatunk nyíltan deklarált zsidóellenes elvekkel.

Összességében tehát a helyi zsidóságnak sem anyagi helyzete, sem társadalmi súlya nem rendült meg számottevően a harmincas évek végéig, amikor újabb, ezúttal nyíltan zsidóellenes rendelkezések léptek életbe.

Az első zsidótörvény rendelkezései szerint a tíznél több értelmiségit (ide tartoztak a tisztviselők és a kereskedősegédek is) foglalkoztató kereskedelmi, ipari és pénzügyi vállalatok alkalmazottai között a zsidók arányszáma maximum 20 százalék lehetett. Az értelmiségi szabadfoglalkozásokban (például orvos, ügyvéd, mérnök) hasonló arányt írt elő és annak eléréséig a szakmai kamarákba felveendők között a zsidók arányszámát 5 százalékban jelölte meg. Ez a törvény a jászberényi zsidóság többségére nézve még mindig nem járt komoly következményekkel. Egyrészt, a jászvári zsidó vállalkozások túlnyomó részét tíz főnél kevesebbet foglalkoztató vállalatok tették ki, másrészt az erőteljes demográfiai csökkenés miatt (ennek elemzését lásd később) az új zsidó generációk nem teremtettek számottevő munkaerő-felesleget.

A következő évben megszavazott második zsidótörvény hatásai azonban jóval súlyosabbak voltak. Ez már faji alapon határozta meg a zsidóknak tekintendők körét és csupán hat százalékban engedélyezte a zsidók arányszámát az említett foglalkozási ágakban. A törvény egyéb gazdasági rendelkezései közül négyet emelek ki, melyek különösen érzékenyen érintették a helyi zsidóság jelentős részét.

A törvény rendelkezései értelmében el kellett bocsátani a zsidó közalkalmazottakat, például bírókat, közjegyzőket és tanárokat (5.§). Minden ötnél kevesebb értelmiségit foglalkoztató cég – ebbe a kategóriába tartozott a jászvári vállalatok több mint kilencven

százaléka – egy kivételével el kellett, hogy bocsássa zsidó alkalmazottait (17.§). A törvény továbbá elrendelte, hogy zsidók nem forgalmazhatnak állami egyedárusítási jog alá eső árucikkeket, így alkoholt, dohányt, cukrot, olajat és tüzelőanyagot (12.§). Ez súlyosan megrendítette sok jászberényi kiskereskedő, elsősorban a szatócsok (vegyeskereskedők), szén- és fakereskedők valamint a vendéglősök egzisztenciáját. A törvény rendelkezései alól kivételt képeztek – több más kategória mellett – a hadirokkantak, hadiérdemesek és az ellenforradalmi tevékenységért kitüntetett személyek. Ennek ellenére a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium valamennyi kivételezett jászberényi zsidó kérvényét visszautasította.

Végül, a törvény megtiltotta hogy zsidók számára iparendélyt vagy iparigazolványt adjanak ki mindaddig, amíg az adott településen a zsidók részére kiadott engedélyek száma 6 százalék alá nem esik (14.§). Noha a kereskedelem- és közlekedésügyi illetve iparügyi miniszter a törvény rendelkezése szerint “közérdekből” ez esetben is tehetett kivételt, az illetékesek egy alkalommal sem éltek ezzel a jogukkal, még a jászberényi polgármester támogató állásfoglalása nyomán sem.

A helyi közigazgatás 1939 és 1942 közötti irataiban az általános elszegényedés számos jelét tapasztalhatjuk. A rendelkezésre álló adatok alapján csak az utóbbi két cikkely eredményeként legkevesebb tizennégy jászberényi zsidó család vállalkozása ment tönkre. Elsősorban a zsidóság legszegényebb rétegét, a kisebb jász településen élőket sújtotta az az alispáni rendelkezés, mely 1940 november 1-jei hatállyal kitiltotta a zsidókat a vásárokról, búcsúkról és piacokról

A zsidótörvények közvetlen hatására vonatkozólag egyik figyelemre méltó forrásunk a legnagyobb adófizetők évente közzétett listája. Az alábbi táblázatok azt a feltételezést erősítik, hogy a harmincas évek antiszemita politikája nem rendítette meg azonnal és alapjaiban a zsidóság elitjének vagyoni és társadalmi helyzetét. A nagy gazdasági válság elmúltával pozícióik még valamelyest erősödtek is a nem zsidó helyi vezető réteghez viszonyítva. Az ötven legtöbb adót fizető polgár között – közülük negyven automatikusan a városi képviselőtestület tagja, tíz pedig póttagja lett – az évtized elején 15 zsidót találunk, három év múlva már 19-et (38 %), ami 1939-ig csak minimálisan csökkent.

(N)	1931	1934	1937	1938	1939
Nem zsidók	35	31	34	33	47
Zsidók	15	19	16	17	3
Összesen	50	50	50	50	50

4. táblázat: Zsidók száma a legnagyobb adófizetők között Jászberényben

A második zsidótörvény megszüntette a zsidók virilista jogon szerzett képviselőtestületi tagságát is. Ez nem vonatkozott a kivételezettekre, így három vitézségi, illetve tűzharcos éremmel rendelkező zsidó polgár átmenetileg a testület tagja maradhatott.

(N)	1934		1939	
	Nem zsidók	Zsidók	Nem zsidók	Zsidók

földbirtokos, háztulajdonos	15	-	22	-
gőzmalom- tulajdonos	2	-	2	-
szőlőbirtokos	1	2	-	-
állami és egyházi alkalmazott	3	-	4	-
iparos	1	-	5	-
kereskedő	1	3	5	-
bankár	1	2	1	
ügyvéd	3	7	4	2
orvos	2	4	2	1
állatorvos	1	-	-	-
mérnök	-	1	-	-
gyógyszerész	1	-	2	
Összesen	31	19	47	3

5. táblázat: A legnagyobb adófizetők foglalkozási megoszlása Jászberényben

(N)	1934		1938		1939		1941	
	Ne m zsid ók	Zsi dók	Ne m zsid ók	Zsi dók	Ne m zsid ók	Zsi dók	Ne m zsid ók	Zsi dók
4000- 5000	1	-	2	-	3	-	3	-
3000- 4000	3	1	2	1	2	-	1	-
2000- 3000	4	3	4	4	3	-	6	-
1500- 2000	10	4	13	5	9	2	9	2
1000- 1500	12	8	12	7	14	1	14	2
>1000	1	3	-	-	15	-	13	-

Össze sen	31	19	33	17	47	3	46	4
--------------	----	----	----	----	----	---	----	---

6. táblázat: A legnagyobb adófizetők megoszlása Jászberényben az éves adó mennyisége szerint, pengőben

A virilista névjegyzékekből kitűnik, hogy Jászberényben a legjövedelmezőbb magánorvosi és ügyvédi praxisok zsidó kézben voltak. 1934-ben például náluk magasabb jövedelemmel csak az Erzsébet kórház vezető főorvosa és egy közjegyző rendelkezett. Rajtuk kívül két bankigazgató és a három legnagyobb üzlettulajdonos alkotta a jászberényi zsidóság gazdasági-politikai elitjét. Két tekintélyes zsidó polgár özvegye szerepel még a legtöbb adót fizetők között, számukra a család jelentős részben szőlőbirtokba fektetett vagyona jelentett biztos jövedelmet. Tehát az általános tendenciákkal összhangban a jászberényi zsidóság is elsősorban kereskedelmi, hitelügyi vállalkozásokba, mezőgazdasági bérletekbe fektette tőkéjét, emellett pedig nagy figyelmet és anyagi erőt fordított az iskoláztatásra. Utóbbival magyarázható domináns szerepük a legnagyobb szaktudást követelő (egyben a leginkább jövedelmező, viszont legidőigényesebb, legdrágább képzést igénylő) szabadfoglalkozásokban.

Ezzel szemben a keresztény családok a hagyományos és kisebb kockázatot jelentő befektetési formákat, az ingatlan vagyon gyarapítását részesítették előnyben illetve a legjövedelmezőbb állami pozíciókat foglalták el.

Az utóbbi táblázatból az is kitűnik, hogy a hivatalos propaganda szólamaival ellentétben a diszkriminatív törvényhozás, a “zsidó konkurencia” visszaszorítása nem járt együtt a nem zsidó középosztály gyors és számottevő anyagi gyarapodásával. Az adatok mutatják, hogy a nyolc vezető nem zsidó család – köztük földbirtokosok, egy bankigazgató és egy közjegyző – valamelyest növelte jövedelmét, de nem láthatunk jelentős változásokat a helyi társadalom többi rétegére vonatkozólag. Az ötven legnagyobb adófizető összjövedelme jóval kevesebb volt 1941-ben mint 1934-ben. A zsidóság kiszorulása után nem állt rendelkezésre megfelelő létszámú, tőkeerős és szakképzett kis- és középvállalkozói réteg, akik a keletkezett gazdasági űrt maradéktalanul betölthették volna. Ez legnyilvánvalóbbá 1944-ben vált, amikor megszerezte okozott súlyos problémákat a zsidók kiesése egyes ipari és kereskedelmi ágakból valamint az egészségügyből.

A rendelkezésre álló adatok alapján úgy tűnik, a diszkriminatív intézkedéseket a zsidó elit szenvedte meg legkevésbé. Feltételezhető, hogy bevételei nem csökkentek drámaian a második zsidótörvény nyomán sem, addigi egyenletes gazdasági gyarapodása azonban kétségtelenül megtört. Sokkal fájóbb csapást mértek a zsidótörvények a helyi zsidóság alsó és középső rétegeire, ezen belül is főként – mint láthattuk – az állami szférában dolgozók, kiskereskedők egzisztenciájára.

A törvények súlyos hatását azonban több tényező is enyhítette. Egyrészt az előírásokat, főként a magánszférában, szelektíven hajtották végre, hiszen ellenkező esetben a gazdaság működőképessége került volna veszélybe. Számosan őrizték meg helyzetüket és jövedelemforrásaikat keresztény csendestársak formális kinevezése illetve a vállalkozásba való bevonása (az ún. stróman-rendszer) révén. A törvény nem érintette a magánpraxisból származó jövedelmeket sem, bár fontos hozzáfűzni: az általános elszegényedés másodlagosan erre is kihatott.

Segíthetett a helyzet átvészelésében az átképzés, gazdasági mobilitás is: több zsidó vállalkozás profilt váltott, elbocsátott tisztviselők vállalkozóként próbáltak megélni, több-kevesebb sikerrel. A korlátozások legnagyobb vesztesei azonban a zsidóság fiatal generációi voltak, ezt a jelenséget elsősorban demográfiai adatokon keresztül lehet megragadni.

A demográfiai mutatók alapján a jászberényi zsidóság, más neológ hitközségekhez hasonlóan magas asszimilációs és modernizációs szintre jutott el. Így kis létszámú családok, alacsony születési arányszám és előregedő korfa jellemezték már a tárgyalt korszakot megelőzően is. Ezek a tendenciák 1919 után csak felerősödtek, ami a zsidó népesség számának és arányának látványos csökkenéséhez vezetett. Jászberényben ezek a jellegzetességek még markánsabban jelentkeztek. A konszolidációs időszakban a születések száma még lépést tartott a halálozások számával, de az 1931-1934 közötti időszakban ez az arány megfordult majd mélyen az önreprodukciós szint alá esett. A korszak végére a halálozások száma közel hétszeresen múlta felül a születéseket.

	1895- 1916	1920- 1931	1932- 1937	1938- 1943
Születések	21.5 (474)	9.5 (114)	6.2 (37)	1.8 (11)
Halálozások	15.9 (351)	9.6 (115)	8.6 (52)	12.5 (75)

7. táblázat: Születések és halálozások száma a jászberényi zsidóság körében. A zárójelben lévő adatok az abszolút számokat, a dőlt betűs számok az adott időszak éves átlagát jelölik, a táblázatból hiányoznak az 1917-1919 közötti évek adatai (9 születés, 44 halálozás)

A demográfiai csökkenés együtt járt egy erősen asszimiláns iskolázási stratégiával, melynek alapján a szülők egyre inkább állami vagy keresztény felekezeti (túlnyomórészt katolikus) iskolába küldték gyermekeiket a zsidó elemi helyett. Ez az izraelita iskola válságához vezetett: az 1920-as évek elején még három tanár oktatott négy osztályt, míg az évtized végétől már csak egy összevont osztály működött, negyvennél kevesebb diákkal, a valamennyi életben lévő tanítványa által nagy formátumú pedagógus egyéniségként emlegetett Brúder Elemér irányítása alatt.

A népességcsökkenés másik oka, mint arra a fenti adatok is utalnak (1920-1930 között a hasonló születési és halálozási számok ellenére a lélekszám mintegy harminc százalékkal csökkent), a fiatalabb generáció elvándorlása volt. Ez a népmozgás Budapest mellett elsősorban Szolnokra irányult. A megyeszékhely mint fontos közlekedési és kereskedelmi központ egzisztenciálisan jóval több lehetőséggel kecsegtetett, így az ott megtelepült zsidóság létszáma is jóval magasabb volt. Az asszimilált, neológ magyar zsidóság általános demográfiai csökkenése ellenére Szolnok zsidó közösségének létszáma még 1938 után is folyamatosan növekedett és 1941-ben érte el maximumát (2590 fő, az 1910-ben regisztrált 2062-vel szemben). Az országot elhagyók száma ezzel szemben az egész korszakban jelentéktelen volt, a helyi zsidóság az egyre nehezebbé váló körülmények ellenére ragaszkodott szülőhazájához.

Az említett jelenségek következtében a jászberényi zsidóság száma és a többi felekezethez viszonyított aránya is radikálisan csökkent a tárgyalt periódusban, még az országos átlagnál is nagyobb arányban. 1920-hoz képest tíz évvel később 27 százalékkal, húsz év múlva 38 százalékkal kevesebb zsidó élt a városban (lásd még az 1. számú táblázatot).

	1920	1930	1941

Jászberény	31.971	30.101	31.070
Katolikus	88.1 %	90.2 %	90.9 %
Református	7.9 %	6.7 %	6.5 %
Izraelita (N)	2.9 % (922)	2.3 % (676)	1.8 % (574)
Evangélikus	0.5 %	0.4 %	0.4 %

8. táblázat: Jászberény felekezeti megoszlása a két világháború közötti időszakban

A házasságkötések száma és jellege (utóbbi alatt elsősorban a vegyes házasságok arányát értem) egy társadalmi csoport fontos szociológiai jellemzője. A Jászberényben zsidók által kötött házasságok száma az új rendszer első éveiben folyamatosan nőtt, ami a stabilizáció jele. 1919-1920 kritikus évei után ez a szám elérte, majd a 20-as évek közepére meghaladta az előző időszak átlagát. 1931-től kezdve azonban, a gazdasági válsággal és politikai radikalizálódással jellemezhető időszakban jelentős csökkenést tapasztalunk.

A vegyes házasságok számának növekedése az első világháború előtti korszakhoz képest válaszként értelmezhető az új rezsim politikájára, mely kétségbevonta az asszimilációs politika eredményeit. Míg a korábbi időszakban a vegyes házasság vagy kikeresztelkedés nem tűnt a szociális integráció szükséges előfeltételének, most egyre többen érezhették azt, hogy ez egy fontos lépés társadalmi pozíciójuk, karrierjük szempontjából. A következő időszakban a növekvő politikai fenyegetettség és asszimilációs törekvés jeleként ez a tendencia tovább erősödött. Az 1933 és 1934 folyamán kötött tizenhárom házasságból négy volt vegyes házasság.

Az első zsidótörvény megjelenését követően a házasságok aránya tovább csökkent, sőt minőségileg is átalakultak: az esetek több mint 25 százalékában az egyik házastárs özvegy vagy elvált volt, tehát "a házassági piacon" "kisebb értékűnek" tekinthető. A vegyes házasságok aránya Jászberényben 1932 és 1941 között magasabb volt, mint a vidéki városok átlaga, arányaiban megközelítette Budapest adatait. Az általános tendenciákkal ellentétben itt nem tapasztalhatunk jelentős csökkenést 1939. után sem. Még 1940-ben (öt izraelita házasságból kettő) és 1941-ben is kötöttek vegyes házasságot a városban. Sőt még a zsidók és keresztények házasságát megtiltó harmadik zsidótörvény bevezetése után is többen adtak be ilyen irányú kérelmet. Például egy honvéd őrmester és zsidó származású menyasszonya, akik a Hadügyminisztériumhoz nyújtották be házassági kérelmüket. Noha a törvény lehetőséget nyújtott volna erre, a minisztérium visszautasította a kérést.

A vegyes házasságok magas száma egyrészt értelmezhető az asszimiláció hangsúlyozására tett, többé-kevésbé tudatos lépésként, másrészt utal a szoros zsidó-keresztény kapcsolatokra. Utóbbit erősítette az a körülmény, hogy a helyi elithez tartozó, vagy oda törekvő szinte valamennyi család a József nádor Gimnáziumba vagy a nőképzés fő színterét jelentő Zárdába (Érseki Polgári Leányiskola, utóbb Leánynevelő- és Tanintézet) küldte gyermekeit.

	1896- 1913	1919- 1931	1932- 1937	1938- 1943
--	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

Az időszak átlaga	8.3 (149)	8.7 (113)	5.5 (33)	4.3 (26)
Ebből vegyes-házasság	3.4 % (5)	10.6 % (12)	18.2 % (6)	15.4 % (4)

9. táblázat: Izraelita házasságkötések Jászberényben. A zárójelben lévő számok az adott időszakban kötött házasságok abszolút számát jelentik. A táblázat nem tartalmazza az első világháború éveit (összesen 19 házasságkötés) valamint 1895 adatát (1 házasságkötéssel).

Az antiszemita környezet által kiváltott egyéni válaszreakciók sorában fontos még megemlítenünk a névmagyarosítást. Erre is jellemző, hogy a korábbi időszakokban nem volt a befogadás szükséges előfeltétele. 1938-1940 között öt ilyen kérést adtak be Jászberényben, de a hatóságok ekkor már egyiket sem teljesítették.

A közösség "túlélési stratégiái" között első helyen kell említeni a fokozódó karitatív tevékenységet. Ennek keretében a hitközségi szervezetek, a Chevra Kadisha (temetkezési szentegylet, 1851-ben alakult) és a Nőegylet (1888 óta) szolgáltak. Élelemmel és ruházattal segítették a rászoruló családokat, alapítványokat hoztak létre a szegény sorsú fiatalok gimnáziumi, illetve egyetemi – utóbbi esetben gyakran külföldi – tanulmányainak támogatására. Kimondottan jótékonyági céllal alakult szervezet is létezett, a Jászberényi Izraelita Szegénysegélyező Egylet (alapítási év: 1902). Ez 1938-ban valószínűleg anyagi okokból megszűnt, funkcióját a MIPI (Magyar Izraeliták Pártfogó Irodája, 1939 január 1-től) majd az OMZSA (Országos Magyar Zsidó Segítő Akció) vették át. Egy 1942-ből származó adat arra enged következtetni, hogy a két szervezet gyűjtőakcióiban különösen élenjártak egyes kisebb jászági hitközségek, így Jászkisér és Jászárokszállás.

A Nőegylet és annak leány csoportja kulturális összejöveteleket, előadásokat szervezett, melyeknek egyik célja szintén a jótékony célú adománygyűjtés volt. A háború után alakult Talmud-Tóra Egylet feladatának a kulturális hagyományok ápolását, a fiatal- és felnőttkorúak vallási oktatását tekintette.

A jótékonykodással kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a zsidó polgárok, akárcsak a korábbi időszakokban, rendszeresen támogatták a város nem zsidó szegényeit is. Egészen a korszak végéig rendszeresen találkozhatunk nevükkel az adományozók között.

A nőegyletek közötti kapcsolat fontos faktora volt a zsidó-keresztény együttélésnek. A két egylet tagsága gyakran látogatta egymás rendezvényeit. A Keresztény Nőegylet 1879-es megalakulásától kezdve hatvan esztendőn keresztül zsidó jogászt foglalkoztatott.

A gazdasági problémák ellenére a jászági zsidó családok többsége az iskoláztatást változatlanul fontos befektetésnek tartotta és gyermekeit nagy számban küldte gimnáziumba, még a két zsidótörvény után is, amikor az egyetemre kerülés lehetőségei rendkívül korlátozottá váltak. Bár arányuk folyamatosan csökkent (1911-1920 között 21.8 %, a konszolidációs időszakban 12 %), a zsidó diákok még az 1932-1944 közötti kritikus periódusban is magasan felülreprezentáltak voltak a József nádor Gimnázium diákjai között: a tanulók több mint nyolc százalékát adták. Sőt tanulmányi eredményeik még javultak is a korábbi időszakhoz viszonyítva. Ezt a jelenséget szintén értelmezhetjük asszimilációs erőfeszítésként, de az antiszemita nyomásra adott válaszreakcióként is.

A belpolitikai átalakulással összhangban 1938-tól kezdve a jászberényi közéletben is erőteljes radikalizálódás ment végbe. A helyi hetilap, a *Jász Hirlap* hasábjain közölt politikai beszédekben és vezércikkekben megjelentek és egyre gyakoribbá váltak az antiszemita szövegek. A lapot érdemes részletesebb elemzés alá venni, egyrészt mert ez volt az egyik legfőbb közvéleményformáló erő a „zsidókérdéssel” kapcsolatban is, másrészt pedig az a fórum, ahol a helyi politikai-szellemi elit, hivatalnokok, tanárok és egyházi személyiségek véleményüket leginkább kifejtették.

A *Jász Hirlap* egyidős volt az ellenforradalmi rendszerrel, első száma 1919-ben látott napvilágot. Politikailag a kormánypárt, a Nemzeti Egység Pártja, utóbb a Magyar Élet Pártja (MÉP) szócsövének volt tekinthető. Ebből következett, hogy a zsidókérdésre vonatkozólag is többnyire a kormány hivatalos irányvonalát követte. A szerzői által alkalmazott antiszemita frazeológia nem különbözött lényegesen az országos napilapokban olvasható érvrendszerétől. Többnyire a felülről érkező politikai üzenetet tolmácsolták, önálló nézetek kifejtésére ritkán van példa. Jelentős különbség viszont, hogy a zsidókérdéssel foglalkozó cikkek mennyisége és terjedelme kisebb és hangvételük is valamelyest mérsékeltebb, mint Budapest vagy Szolnok hasonló politikai orientációjú lapjaiban. A „zsidó” szó előfordulása is igen ritka, a *Hirlap* szerzői ehelyett inkább az olyasfajta eufemizmusokat részesítették előnyben mint „szabadkőműves”, „marxista” vagy az „e föld lelkével kevés közösséget érző gazdasági tényezők.”

A zsidótörvények parlamenti vitáját kommentáló írások többnyire a kormánypárti szónokok által hangoztatott érvrendszerrel éltek. A második zsidótörvény vitája során például a felelős szerkesztő, Fazekas Ágoston vezércikkben fejtette ki, hogy a törvényes szabályozás elkerülhetetlen, mert alkotmányos úton akadályozza meg a zsidókérdés által felkorbácsolt szociális indulatok forradalmi kitörését. „Nem lehet megérteni” – írta Fazekas, hogy egyes politikai pártok, például a kisgazdák, miért nem támogatják a törvényt. Reményének adott hangot, hogy „nemzeti összefogás” fogja elsöpörni azokat akik akadályai a „megújulásnak”.

Emellett, ha kivételesen is, de találhatunk a lapban mérsékelt ellenzéki véleményeket tükröző írásokat. Feltehető, hogy a helyi értelmiség körében nem volt egyedi az – a német befolyás és a fajelmélet veszélyeit hirdető – álláspont, amelynek egy polgári iskolai tanár adott hangot a jászberényi Emerikana katolikus körben:

“A nemzet fogalma kulturális jellegű. Mint ilyen föltétlenül elsőbrendű a faji gondolattal szemben. Egy fajilag egységes nép alkotta meg – de ez a magyarság számára könnyen végzetessé válhat. Népünk beolvasztó nép – ha a faji gondolat államrezonná válik, az asszimilációt disszimiláció váltja fel. (...) a szentistváni gondolat élesen elutasítja a faj domináló szerepét, amely megalázó különbségeket tesz népek között ...”

A *Jász Hirlap* cikkei többnyire politikai, nacionalista típusú antiszemita retorikát alkalmaztak, a zsidókat a vörösterrorral, a Tanácsköztársasággal és a liberalizmussal azonosítva. Emellett a teológiai jellegű, moralizáló kitételek is gyakoriak. Antal István előszeretettel használt ilyen fordulatokat nagy keresztény ünnepeken elmondott beszédeiben. Az eucharisztikus búcsún például, az áttérési mozgalomra utalva, így szólt az egybegyűltekhez:

“A liberalizmus, mely ma, úgy látszik, nap nap után fel akarja venni a keresztység szentségét, még néhány évtizeddel ezelőtt irtó hadjáratot vívott minden ellen ami katolikus. (...) ma pedig a katolikus egyház szent palástja mögé bújva akarja megmenteni eszmei és politikai birtokállományát”

Fontos hozzátenni, hogy a teológiai jellegű érvelést mindig politikai kontextusban használták, a sajtóban megjelent szentbeszédnek nem, vagy csak áttételesen utaltak a zsidókérdésre. A gazdasági jellegű antiszemita érvelés is gyakori. A cikkekben a magyar nép elnyomóiként említik a zsidóságot, akik fegyverként használják a pénzt “mohó gazdasági expanziójuk” során.

“... A kommunizmus szekerére felülve az aranyborjút körültáncolták, (...) a hithű keresztény népeket is igavonó sorsba akarták juttatni, de keresztény morállal akarom elvonni a pénzt, éltető erejüket, ügyes gazdasági politikával”.

A szélsőjobboldali sajtóra jellemző, durván rasszista hangnem azonban távol állt a *Jász Hírlap* szerzőitől. Az egyre erősödő nemzetiszocialista, nyilas pártokat politikai ellenfélnek tekintették, elsősorban antiklerikális és németbarát eszméik miatt, ennek a sajtóban is hangot adtak.

Mindazonáltal a kormánypárt helyi hívei nem haboztak az antiszemitizmust szükség esetén politikai aduként felhasználni és céljaik érdekében gesztusokat tenni a szélsőjobb felé. Például az 1939 májusi választások küszöbén a jászberényi egyetlen ellenzéki képviselőjelölt, a kisgazdapárti Jenes András lejárására idéztek egy fővárosi lapban négy évvel korábban megjelent cikket, melyben a politikus (állítólagos) zsidó származására utaló kijelentéseket tett. Ezután “Üzenet a nyilas testvéreknek!” címmel a szélsőjobboldal híveit környékezték meg, hogy a “törzsökös magyar” kormánypárti jelöltre szavazzanak: “...nem értjük, hogy egy nyilas testvér ... hogy támogathat zsidószármazású képviselőjelöltet? (...) ezt a jobb választást várják önöktől testvéri szeretettel a keresztény magyar választók”.

Akárcsak országos szinten, a kormányzati hintapolitika, mely a zsidókérdést politikai fegyverként használta fel, a Jászságban is csődöt mondott. A szélsőjobb a korábbi néhány mandátumhoz képest 1939 májusában 49 mandátumot szerzett és a legnagyobb ellenzéki erővé vált a parlamentben. Az ellenük a helyi sajtóban folytatott propagandakampány ellenére Jász-Nagykun-Szolnok megyében a Nyilaskeresztes Párt a szavazatok 28 százalékát szerezte meg. A Jászságban ez az arány még magasabb volt: Jászapátiban, Hubay Kálmán nyilasvezér szülőhelyén az első fordulóban a nyilas jelölt kapta a legtöbb szavazatot.

A sajtóban és nyilvános beszédekben folyó hangulatkeltés 1938-1939-ben fizikai atrocitásokhoz is vezetett, zsidó vállalkozások hirdetőoszlopait rongálták meg, ablakokat törtek be. A legsúlyosabb eset Jászárokszálláson történt: vadászpuskával lőttek be egy kereskedő ablakán.

A *Jász Hírlap* egyes szerzői mégsem lehettek elégedettek a cikkeik által is szított helyi antiszemitizmus hőfokával. Dr. Erdős István, a MÉP kerületi szervező titkára 1939 novemberében a korlátozó intézkedések “becsületes végrehajtását” és a stróman-rendszer elleni határozott fellépést követelte. Különösen kikelt azon jászberényi “díszkeresztények” ellen, akik “nem vesznek tudomást az idők változásáról ... nem vallják a fajvédő programot, akik még mindig a régi, muzeumba való liberális ideológiában élnek”. Ez a cikk is utal arra, hogy az egyre radikalizálódó politikai légkör és antiszemita hangulatkeltés ellenére a keresztény-zsidó kapcsolatrendszer – kölcsönös érdekeken alapuló – védőhálója továbbra is működött.

A magyar zsidóság két világháború közötti kálváriájának következő állomása az 1941-ben bevezetett munkaszolgálat intézménye volt, mely egyedi jelenség a II. világháború történetében. Szövetségeseivel ellentétben a magyar kormány a hadsereg kötelékében – kezdetben egyenruhában – szolgáló, de fegyvertelen alakulatokat hozott létre “megbízhatatlan” állampolgáraiból. Noha a rendszer egyéb

vallási és nemzeti kisebbségi csoportokra is vonatkozott, a munkaszolgálatosok többsége zsidó volt. 1942-re mintegy százezer ember szolgált ezekben az alakulatokban.

Jászberény az I. számú közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj főhadiszállása volt és a jászszágiak mellett itt szolgált számos budapesti zsidó is. Innen került később jelentős részük a keleti frontra vagy a bori rézbányákba. A Jászág területén utak, hidak, töltések javítására, egyéb építési munkákra, utcák takarítására használták munkaerejüket. A Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság (DEGOB) jegyzőkönyveiben és a népbírósi iratokban a túlélők nagyobb része “tűrhető” bánásmódról és a lakosság segítőkészségéről számolt be. Mindazonáltal nem egy jászági illetőségű keretlegénynek és tisztnek (köztük értelmiségiek, például tanárok is) kellett a népbírósi előtt felelnie, mert kegyetlenül bántak a rájuk bízott emberekkel.

A munkaszolgálat megalázó rendszere, mely ismételten nyilvánvalóvá tette, hogy a deklaráltan antiszemita politikai rendszer a zsidókat másodrangú állampolgároknak tekinti, sem tudta azonban gyökeresen megváltoztatni a magyar zsidók többségének rendszerhűségét és hazafiságát. Ezt az optimista álláspontot a belpolitikában tapasztalható enyhülés is alátámasztani látszott. A Kállay-kormány, miközben újabb zsidóellenes korlátozó intézkedéseket hozott – például a zsidókat földbirtokaiktól megfosztó, 1942-ben megjelent törvényt, – folyamatosan tett enyhítő gesztusokat is a zsidó közösség felé. Emellett külpolitikai téren visszautasított minden, a zsidókérdés “megoldására” vonatkozó német követelést.

Mindez a magyar zsidóság többségét a viszonylagos biztonság illúziójába ringatta. A keleti frontról és a szomszédos országokból érkező, külföldi hittestvéreik üldöztetéséről, tömeges meggyilkolásáról érkező hírek ellenére hittek abban, hogy mindez szülőhazájukban nem történhet meg. A források helyi szinten is bizonyos konszolidációra utalnak. A jászberényi zsidóság körében az 1941-es mélypont után újra növekedni kezdett a születések és házasságkötések száma és 1942-43 folyamán öt család is házépítésbe vagy bővítésbe fogott.

Az utóbbi jelenség is apró adalék lehet arra nézve, hogy az üldöztetést szenvedők többsége csak időlegesnek tekintette a helyzetet és hitt abban, hogy a hazaszeretet és elkötelezettség hangsúlyozása, a közös háborús célok szolgálata a legjobb túlélési stratégia. Ez a tiszteletreméltó, de tragikusan időszerűtlen szemlélet jellemezte a közösséget még a deportálások küszöbén is. Négy nappal a német megszállás előtt, 1944. március 15-én a jászberényi hitközség vezetői régi szokásuk szerint meghívták a polgármestert és a városi tisztségviselőket a zsinagógába, a szabadságharc emlékére rendezett istentiszteletre.

Vissza

ADATOK JÁSZBERÉNY MÚLTJÁBÓL (1918-1919)

A frontra induló katonák azzal búcsúztak szeretteiktől, hogy mire a falevelek lehullanak itthon leszünk. Túl optimisták voltak, és rossz jósnak bizonyultak. A milliók életét kioltó vérengzés, és mérhetetlen anyagi értékek pusztítása közben a fák ötödször hullatták levelüket. 1918. október 6-án a város korabeli sajtója közli olvasóival, hogy "Az 1914. évi július hó 28-án megindult világegésnek úgy látszik, a befejezéséhez közeledünk."

Ezidő tájt már a front összeomlásáról beszéltek. Budapesten, október 23-án Nemzeti Tanács, 25-én Katona Tanács alakult, 28-án a Keleti-Pályaudvaron a tömeg megakadályozta két menetszázad harctérre indítását, és 31-én kitört az októberi őszirozsás forradalom.

IV. Károly királytól ugyan ezen napon kapott miniszterelnöki megbízatást gróf Károlyi Mihály, aki november 16-án a Parlament előtt összegyűlt tömegnek bejelentette a köztársaság kikiáltását.

A Budapesten zajló forradalmi események híre 31-én este érkezett Jászberénybe. A Szent Ferenc rend háztörténetében található bejegyzés szerint a város lakossága november elsejét "rémületben élte meg" mert az "Ukrajnából hazatért katonák az állomásnál egész nap gépfegyverekkel, kézigránatokkal lövöldöztek, kiraboltak egy vasúti kocsit, sapkájukról letépték a rózsát."

Napokkal később Karády Győző gimnáziumi tanár Egy új világ felé c. cikkében arról írt, hogy halottak napján a sírokat nem borították koszorúk, nem égtek gyertyák, a gyászolók nem mentek a temetőbe. "És mégis soha nagyobb temetőben nem állottunk, mint az idei Halottak napján, mert ebbe a temetőbe hantoltuk el az egész korhadt Magyarországot." Majd arról tudósít, hogy november 1-én délután a jászberényi szervezett munkások és egyetemi ifjak által tartott népgyűlés határozatot hozott, "mely szerint követeli az azonnali békét, az általános egyenlő községekkénti nőkre is kiterjedő választói jog törvénybe iktatását, és a független Magyarország mielőbbi megteremtését." Közli továbbá, hogy egy újabb népgyűlés megválasztotta a Nemzeti Tanácsot, melynek elnöke Karády Győző gimnáziumi tanár, tagjai pedig, Bozsik Pál ipartestületi alelnök, kádármester, Mizsey András kisbirtokos, Suba János asztalossegéd, László László földmunkás, Répás Mihály földbirtokos, Ötvös Sándor esztergályos, Ring Károly elemiiskolai igazgató, Neumann Lipót orvos, Battív István földmunkás, Koncsek Antal portatiszt, Mertel János kir. járásbíró, Szabó József középirtokon, Erdős István kocsmáros, Deuts Lajos cipész, Varga János vendéglős, Pecsényánszky András hivatali szolga, rokkant katona, Lázár Henrik munkásbiztosító igazgató, lapszerkesztő lettek. A Nemzeti Tanács tagjai az eskü letétele után "elkezdtek rendcsináló és átalakító áldásos munkájukat."

A Nemzeti Tanács megalakulása után a város képviselő-testülete nem oszlott fel, de lemondott Vavrik Endre polgármester. Lemondását a képviselőtestület november 18-án tartott ülésén fogadta el. Ugyan ezen ülésén választották a polgármesterré - mint egyedüli pályázót - Lázár Henrik munkásbiztosító pénztári igazgatót, laptulajdonost, felelős szerkesztőt, a Nemzeti Tanács tagját. Valószínűnek tűnik, hogy Lázár Henrik utólag jött rá, hogy sokat és összeegyeztethetetlen feladatokat vállalat. Ez utóbbit erősíti az is, hogy néhány nap múlva lemondott a polgármesteri állásról. Ezután a képviselő-testület december 12-én tartott ülésén - pályázó hiányában - a polgármesteri feladatok ellátásával Friedvalszky Ferencet bízta meg.

Közben a város a felbomlott front mozgalmas háttérterülete lett. Napokon keresztül teljes felszereltséggel Jászberényben vonultak át a keleti és déli frontról hazájukba igyekvő német katonák. S jövegettek a város hajdan hadbavonult és életben maradt polgárai is.

A város régi vezetése 1918. év végén, 1919. év elején egyre nehezebb körülmények között biztosítja a lakosság élelemmel való ellátását. A testületi ülések egyébként a szokott mederben folytak, tárgyalták és engedélyezték új gyógyszertár létesítését. Átvették Jankovics Gyula szobrásztól a Pintér Mihály-kút (Bundás-kút) elkészült felépítményét.

Kereste helyét a népgyűlésen létrehozott Nemzeti Tanács. Vezetői a sajtóban egyre jobban támadnak néhány régi vezető személyiséget. A megváltozott helyzetben a vezető polgárság Jász-Nagykun-Szolnok vármegye kötelékéből való kiválást, külön közigazgatási és közgazdasági egység, a jász vármegye létrehozását akarta. E cél érdekében január 5-én megtartott népgyűlés el is határozta, hogy "a jász községek, továbbá az idők folyamán velünk egybeolvadt községek: Jánoshida, Alattyán és Pusztamonostor bevonásával megalkotja a külön Jász vármegyét." Miután a kezdeményezéshez népgyűléseken csatlakoztak az érintett községek is, elkészült a kormánynak felterjesztendő memorandum.

Január elején megalakult a Jászberényi Függetlenségi 48-as Károlyi Párt. A megválasztott vezetőség, - elnök: Karády Győző, ügyvezető elnök: Fazekas Ágoston, alelnökök: Dombay Béla, Tarnay Tibor, Móczó István, Bartha Béla, Grünvald Károly, titkárok: Banner János, Simonyi Gyula, ügyész: Oláh István, - megkezdték a párttagság szervezését.

Az új államformát az egyházak is elfogadták, legalábbis erre utal háztörténetében található két bejegyzés. Február végén a tartományfőnök körlevelében a kormánybiztos, vagy meghatalmazottja előtti eskü letételre szólítja fel a rend tagjait. Márciusban azt is beírták, hogy "A mai napon tettük le a hűség esküt a köztársaságra a helybeli világi papsággal együtt Friedvalszky Ferenc polgármester, a kormánybiztos meghatalmazottja előtt." Gondolva az utókorra megörökítették az eskü szövegét is. "Én ... esküszöm, hogy a magyar népköztársasághoz, s annak alkotmányához hű leszek. Magyarország teljes függetlenségét megvédem, minden erőmmel Magyarország népének javát, szabadságát és haladását fogom szolgálni. Isten engem úgy segítjen."

Március 21. után, a Tanácsköztársaság időszaka alatt megszűnt a régi vezetőtestület. Március utolsó napjaiban megalakult az új hatalom helyi testülete, a munkások, parasztok és katonák tanácsa, ami a sajtó szerint egyszerűen Jászberényi Követ Tanácsnak titulált. Elnöke Lázár Henrik lett. A Követ Tanács kinevezett 11 népbiztost, meghatározta ügykörüket, és melléjük rendelte a régi közigazgatásban dolgozó tisztviselőket.

A közoktatásügyi népbiztos március 30-án kiadott körlevele a Szent Ferenc rend háztörténetében maradt ránk. Ez szerint: "A Jászberényi Követ Tanács egyhangúlag kimondta, hogy Jászberényben felekezeti iskolát el nem ismer, hanem valamennyi úgy a volt római katolikus, evangélikus, református, mint izraelita hitfelekezeti iskolát az állam tulajdonának jelenti ki s a közoktatásügyi népbiztosság rendelete megérkeztéig is munkás népiskolának nevezi." Kimondta továbbá, hogy a vallásoktatást úgy a főgimnáziumból, a tanítóképzőből, a polgári leányiskolából, mint az elemi iskolákból nem különben a gazdasági és iparostanonc és kereskedő iskolákból kitiltja, s helyette a megállapított órákban az erkölcs- és mai kort ismertető előadásokat rendel el. A körlevél értelmében az esetleg felmaradt órákban közismereti tárgyak tartandók. Az iskolákból minden olyan kép, feszület stb. amely a gyermek lelkében a múlt bűnös rendszernek csak halvány emlékét is felidézhetné kidobandó."

Igazi bonyodalmat nem az iskolák államosítása, a vallásoktatás kitiltása, hanem a szentképek, a feszületek kidobása okozott. Hiszen a szentkép, a feszület nemcsak iskolákban, de a legszegényebbek otthonaiban is féltve őrzött tárgy volt. Így érthető, hogy ez az intézkedés az eddig csendes, nyugodt, mélyen vallásos jászberényi lakosságot nagyon felháborította. A tömeg hangulatát látva a Követ Tanács április 1-én Jászberény

Dolgozó Nép-ét megszólító, magyarázkodó felhívását tett közzé, és már április 2-án népgyűlést tartott. A népgyűlésen együtt volt a polgár (burzsuj) és a proletár. Taska János népbiztos, valamint a Budapestről kiküldött szónok nem tudta beszédét elmondani, mert a tömeg lehurrogtá őket. Erdős András római katolikus plébános, Domby Béla református lelkész és Kálmán Ödön izraelita rabbi azzal nyugtatták meg a tömeget, hogy ha az iskolákban nem taníthatnak, akkor a templomokban végzik majd a vallásoktatást. Ettől kezdve a vallásoktatás a templomokban folyt.

A Követ Tanács a lakosság felháborodását a papok lázításának tulajdonította, és ellenforradalmi megnyilvánulásnak tartotta. A budapesti kiküldött a népgyűlésről távozó tömegnek megígérte a város közösségét ért sérelem orvoslását. Helyette azonban hamarosan - a lakosság megfélemlítésére - több száz főnyi terror-csapat érkezett a városba. Időközben Erdős András plébánost április 11-én éjjel 1 órakor elvitték Budapestre kihallgatásra. Sőt ott tartották fogva és csak a Tanácsköztársaság bukása után, a vele együtt raboskodó Bozsik Pál gyöngyösi plébánossal lovas kocsin és gyalogosan, augusztus 5-én érkezett vissza Jászberénybe.

Jászberényben április 6-án rendezték a központilag elrendelt titkos szavazással a tanácsválasztást. Az április 6-án kiadott plakát szerint szavazhatott minden munkás és munkásnő, aki 18. életévét betöltötte. Velük szemben nem illette szavazati jog és nem voltak választhatók azok, akik nyereségszerzés céljából bérmunkásokat alkalmaznak. Ugyanebbe a körbe tartoztak azok, akik munka nélkül szerzett jövedelemből éltek, továbbá kereskedők, lelkészek vagy szerzetesek voltak. Szavazati jogukkal 1313-an éltek. Ők választották meg a 60 tagú tanácsot. Távol maradt a népes tanyavilág, amit bizonyít, hogy a tanyai lakosok közül csak 25-en szavaztak. A számok mutatják, hogy a lakosság nagy többsége nem vett részt a titkos választáson, de nem tanúsított különösebb ellenállást sem. A hatalom ennek ellenére tartott tőlük, s - hogy csírájában elfojtsa és megelőzze az ellenforradalmi szervezkedéseket - túsokat szedett. S ezt április 27-én közölte is a lakossággal.

Hirdetmény a túsokról.

A proletariátus diktatúrája biztonságának érdekében szükségesnek tartja, hogy túsokat szedjen. Jászberény város lakosai közül a következők vannak, mint túsok a proletariátus kezében: Gosztonyi Aladár, Gosztonyi Géza, Koncsik István, Koncsik Béla, Bathó János, Bathó Károly, Gere Jenő, Nagy Kálmán, Zöldi Márton, Fecske János, Sárközy János, Huba Lajos, Eördögh János, ifj. Péntes István, Oláh István, Leitersdorfer Dávid, Herczeg Jenő, Erdős István, Schatz Henrik, Bartal Árpád, Neumann Vilmos, Leitner Ármin, Werkner Arnold, Tandlich Kálmán, Moller Bernát.

A lakosság legkisebb ellenforradalmi megmozgását a proletariátus elsősorban rajtuk torolja meg.

Jászberényi tanács intéző bizottsága.

A forradalmi törvényszék április elején alakult meg, elnöke Tóth György István lett. A sajtó eleinte név szerint és részletesen ismertette, hogy izgatásért, fegyverrejtegetésért, a szesztilalom megszegéséért, a Vörös Őrségbe való toborzás akadályozásáért kiket ítélték rövidebb-hosszabb idejű fogházbüntetésre, vagy pénzbírságra. Később már csak azt közölték, hogy 20-22 ügyben ítélték. A forradalmi törvényszék számos ismert ítélete közül néhány példa:

- Április 14-én izgatásért ítélték 1 hónapi fogházra Egresy Kálmán joghallgatót, tartalékos hadnagyot. Népi nyelven ő volt a vörös uralom első halálos áldozata.

A börtönben május 2-án, a Fecske Jánosnak szánt golyó őt találta szíven.

- Május 7-én katonatársai előtt lőtték agyon a forradalmi törvényszék által golyó általi halálra ítélt Majch Ferenc volt törvényszéki díjnokot, 29/25 zászlóalj-beli vörös katonát. Azért kellett meghalnia, mert mint vörös katona olyan kijelentést tett, hogy az előző kormányforma különb volt, mint a mostani.

- Ugyancsak május 7-én ítélték 6 évi fegyházra Pataki Béla vöröskatonát, mert "lőháton lovagolva terjesztette, hogy jönnek a románok és éltette a királyt."

- Simonyi Gyula gimnáziumi tanárt az ellenforradalom előkészítésével, a rendszer ellen Gyűlöletének - többek előtt történt - kifejezésre juttatásával vádolták meg. Ítélet 5 év fegyház és hivatala elvesztése volt.

- Fabó Lajost ellenforradalmi mozgalom szervezéséért 15 évi fegyházban letöltendő kényszermunkára ítélték.

Az állandó félelemben rettegésben élő helyi hatalom nehéz helyzetben volt. A lakosság hajdani tehetősebb része - akik békeidőben és a háború alatt is - a közellátási problémák megoldásában segítette a város vezetőit, most "burzsujnak" minősült és életterétől megfosztva, üldözöttként élt. A vasárnap délelőtti népgyűlések résztvevői, a proletárok hallgatták a főtéren a burzsujokat, a papokat szidó szónokot, és helyeseltek nekik, de csak addig, amíg meg nem szólalt a Nagytemplom harangja. A harangszó jelezte az Úrfelmutatás kezdetét, mire a tömeg egy része a szónoknak hátat fordít és kalapját levéve a templom felé fordul.

A nincstelenség, a proletárok sokat reméltek az új hatalomtól. Viszont szinte semmi kedvezőt nem tapasztaltak. Látták a helyi hatalom tagjainak dorbézolását, az elkövetett törvényszegéseket. Őket is érintették a szigorú büntetések. Sokkolta a lakosságot a szesztilalom, az élelmiszer, az áruhiány, a minimális szükségletet sem biztosító jegyrendszer.

A szegény asszonyok, az édesanyák, akik még kukorica kenyeret sem tudtak adni éhező gyermekeiknek, hiába folyamodtak segélyért, nem kaptak. Végül július 4-én délelőtt csoportokba tömörülve keresték fel a Városházán székelő direktóriumot. Előbb csak kérték, majd követelték a kenyeret. A Városházán arra hivatkozva, hogy "a nincsből nem tudnak adni," elutasították őket. Erre a lázongó asszonyok a közöttük járkáló népbiztost megnevezték.

Az asszonyok lázadása, a népbiztos megtámadása a direktórium tagokban félelmet szült, de egyidejűleg hatalmak megmutatására is készítette őket. Július 13-ra népgyűlést hirdettek melynek szónoka a Budapestről érkező népbiztos, Bokányi Dezső volt.

A korabeli feljegyzések és a később leírtak szerint július 13. "a direktórium által előkészített vérfürdő" volt. A városban állomásozó Vörös Őrséget Szolnokról, Ceglédről hozott fegyveresekkel erősítették meg. A népgyűlés megkezdése előtt a Vörös Őrség elfoglalta helyét a szállóban, a rendőrség épületében és a Városháza udvarán. A főtéren irányított gépfegyvert helyeztek el a Jászvidéki Takarékpénztár emeletén. Végeredményben mindent előkészítettek azért, hogy a tömeg közé lőhessenek, csak a jeladásra vártak.

A szónokot, Bokányi Dezsőt a tömeg a meghallgatás helyett lehurrogta, és abugolni kezdte. Ekkor Bokányi elővette, majd meglobogtatta zsebkendőjét – e nyilvánvalóan megbeszélt jeladásra - a gépfegyverhez vezényelt Kobsánszky Arnold a tömeg helyett a levegőbe lövetett. A lövegek elsüvítettek a Nagytemplom tornya mellett, és nem okoztak sérülést.

Pillanatokon belül lövöldözésbe kezdett a Vörös Őrség is, mire a főtéren lévő tömeg rémülten próbált menekülni. Többségük védelmet remélve a Városháza melletti Kaszinó utcába futott. Itt érte őket az udvarban lévő Vörös Őrség által nyitott sortűz. A helyszínen 9-en haltak meg: Herczeg István 20 éves kisbirtokon, Kis Frigyes 42 éves kisbirtokos, Cseh János 51 éves kisbirtokos, Szabó Mihály 61 éves cipész, Kovács Mihály 42 éves napszámos, Gugi István 35 éves kovács, Urbán István 23 éves napszámos, Kolcza Béla 20 éves kereskedősegéd, Rácz István 47 éves napszámos. Két további áldozat: Mészáros József 43 éves szabósegéd, Kondor József 15 éves gimnáziumi tanuló másnap, a kórházban halt meg.

A sortűznek nemcsak halálos, hanem sebesült áldozatai is voltak. A háztörténet 50-60 sebesültet említ, de másik forrásunk 21 bevalott súlyosabb sebesülést és 104 le- vagy eltagodott könnyebb sérültet említ.

A népgyűléssel egyidejűleg a Nagytemplomban mise folyt. Az újmisézés pap áldás osztása közben süvített a torony felett elhúzó lövedék. A hívek rémülten menekültek a plébánia udvarába. A népgyűlésekről futók a nyomukban lévő fegyveres terroristák elől a templomba tódultak, itt reméltek menedéket. A terroristák azonban ide is követték őket, "sapkával a fejükön, pisztollyal és kézigránáttal a kezükben a templom padjaira ugráltak fel és így kergették ki a népet a templomból.

A vérfürdővel végződő népgyűlés után a direktórium vezetőit Lázár Henriket és Patzauer Gábort felfüggesztették, a vezetést másokra bízták. Az új vezetők viszont azt akarták bizonyítani, hogy a lövöldözést a jelenlévő burzsujok és gazdák kezdték. A történetek vizsgálatára létrehozott, Gyetvai János vezetésével működő panaszfelvételi iroda azonban július 31-én - a direktórium tagjainak szökése után - megszűnt.

A direktórium tagjai és mások is elmenekültek. Jászberény, a Szolnok felül menekülő vörös hadsereg s őket követő román katonaság útvonalába esett. Augusztus 1-én hajnalban, a város még teli volt vörös katonával, de délelőtt 10-kor már nem volt egyetlen katona sem. A lakosság otthonaiba behúzódva várta a további fejleményeket. A főtéren este 7-kor végigszáguldott néhány román lovas járőr, majd a nyomukban bevonuló, megszálló román katonaságot a szabadulás reményében a lakosság sírva, éljenezve, kendőt lobogtatva virággal fogadta. Napokon keresztül vonultak át a városon a lovas és gyalogos román katonák, s vittek mindent, ami mozgatható volt. Jászberényben több mint három hónapig tartott a román megszállás, annak minden terhével és nyűgével. A megszálló katonaságot élelmezni kellett, kerülni a város különböző pontjaira telepített ágyukat. Tudomásul kellett venni azt is, hogy a román városparancsnok időnként részt vesz a képviselő-testület ülésein. A megszálló román csapatok 1919. november 13-17 között vonultak ki a városból.

A Tanácsköztársaság bukása után a munkáját újakezdő régi vezetőtestület a város anyagi gazdasági helyzetét vette számba, s legfőbb gondja a problémák megoldása, a lakosság helyzetének javítása volt. A letűnt rendszer vezetőinek, a vörös katonáknak összefogásával, bebörtönzésével a román katonák foglalkoztak. A képviselő-testület a proletárdiktatúra alatt tanúsított magatartásáért elbocsájtott három tanítót, két tisztviselőt, és ugyanezért további néhánynak "rosszálását fejezte ki." A képviselő-testület decemberi ülésén tárgyalta a július 13-i népgyűlés a sortűzésben "elesettek" hozzátartozóinak, a munkaképtelenné vált sebesültjeinek segélyezését, valamint a letartóztatott kommunisták kiskorú gyermekeikről való gondoskodást.

A viszontagságos idők után a város főterén 1920. január 19-én lelkes tömeg várta, s éljenezte a Szolnokról Jászberénybe érkező Horthy Miklós fővezért. A lakosság nevében Friedvalszky Ferenc polgármester köszöntötte, majd a Palotásy Dalárda a Tarsd meg Isten a magyart dalt énekelte. Horthy Miklós a Városháza nagytermében fogadta a küldöttségek képviselőit. Köszöntötték a gazdák, iparosok, kereskedők. Az asszonyok nevében Baranyi Balázné mondott köszöntőt, s kérte munkájára isten áldását. Ugyanezt tette a város különböző felekezeti papsága nevében Erdős András plébános.

A nyolc évtizeddel ezelőtt történeteket rég a feledés homálya fedi. Elfogytak a tragikus idők tanúi. Az áldozatokról az utókor elfeledkezett. Az egyik gondozatlan, gazzal benőtt sírja még megtalálható. A másokról, a félreállított síremlék még nem tűnt el. Nevük az első világháború e temetőben nyugvó hősi halottainak állított emlékkeresztben megtalálható. Azt azonban, hogy a temetőben hol porladnak, és mit lett a tizenegy mártír nyughelyével, nem lehet tudni.

A JÁSZBERÉNYI OKMÁNYIRODA MŰKÖDÉSÉRŐL

A közélet különböző fórumain és a hétköznapiakban egyaránt sok szó esik az ország Európai Unióhoz való csatlakozásáról. Ennek egyik fontos feltétele az új, biztonságos EU-konform okmányok bevezetése és ellenőrzése, polgárbarát környezet kialakítása, valamint az igazgatási folyamatot támogató, korszerű informatikai megoldás megvalósítása.

A 143/1999 (IX.15.) Korm. Rendelet alapján 2000. január 1.-jétől 152 település polgármesteri hivatalában – Jászberény városban is - a jegyzők által irányított okmányirodák jöttek létre, melyek kistérségi illetékességgel látják el az igazgatási feladatokat.

Az irodák létrehozásával az volt az államigazgatás célja, hogy a rendőrség feladatkörébe tartozó polgári igazgatási feladatok folyamatosan kerüljenek át az okmányirodák feladatkörébe. Ez a törekvés azonban már nem új, hiszen a Belügyminisztérium által előállított útlevél adatfelvételezése már korábban is a polgármesteri hivatalokban történt. Ügyfeleink a Polgármesteri Hivatal ügyfélfogadási idejében kereshetik fel irodánkat, ahol az új okmánycsalád közül jelenleg a személyazonosító igazolvány - hétköznapi nyelven személyi igazolvány - adatfelvételezése, illetve az ideiglenes személyazonosító igazolvány és a személyazonosítót és lakcímet igazoló hatósági igazolvány előállítása történik.

Napi ügyfélforgalmunk átlagosan 30 fő. Személyazonosító igazolvány ügyben a polgárok az ország bármely részéről felkereshetik irodánkat, hiszen országos illetékességi területtel rendelkezünk. Ezzel szemben személyazonosítót és lakcímet igazoló hatósági igazolvány kiadásához a területileg illetékes okmányirodát kell felkeresni.

Az illetékességi terület tekintetében Jászberény vonzáskörzetéhez 17 jársági település tartozik (Alattyán, Jánoshida, Jászsószentgyörgy, Jászapáti, Jászárokszállás, Jászboldogháza, Jászdózsa, Jászfelsőszentgyörgy, Jászfényszaru, Jászivány, Jászkóhalma, Jászkisér, Jászládány, Jászszentandrás, Jásztelek, Jászágó, Pusztamonostor), ami lélekszámban 90707 főt jelent.

Okmányirodánk működése óta – 2000. augusztus 20.-ig - összesen 2820 darab állandó személyazonosító igazolvány iránti kérelem került adatfelvételezésre. Magát az igazolványt a BM Központi Hivatalában állítják elő, s azt egyhetes átfutási idővel, postai úton juttatják el az igénylőkhöz. A helyileg előállított ideiglenes személyazonosító igazolványok száma 130 db volt, amelynek kiadására az állandó személyazonosító igazolvány elvesztése illetve eltulajdonítása miatt került sor. Az okmányiroda hatáskörébe tartozik a személyi azonosító igazolványhoz kapcsolódó hatósági igazolvány előállítása is, ami az eddigiekben 2800 db lakcímkártya kiállítását jelentette. Ezen kívül itt kerülnek feldolgozásra a helyileg illetékes polgármesteri hivatalok jegyzői által beküldött lakcímjelentő lapok, amelyek szintén lakcímkártya kiállítását vonják maguk után. Január 1.-e óta közel 3200 db lakcímjelentő lap került rögzítésre. Ilyen lakcímkártyát kapnak az újszülöttek is, ezek száma 514 db volt, melyet a szülők személyesen vehetnek át az anyakönyvi hivatalban.

A későbbiek folyamán biztosítani kell a további okmányok okmánycsaládba és nyilvántartási rendszerbe való integrálhatóságát. 2000. november 1.-jétől bővülni fog irodánk tevékenysége. Ekkor kerül át a Kereskedelmi és Iparkamarától a vállalkozói igazolványok kiadása. A továbbiakban pedig a polgárok döntési jogkörébe tartozik majd, hogy az útlevél ügyintézésrel kapcsolatban a Polgármesteri Hivatal ügyfélszolgálatát, vagy az okmányirodát keresik-e fel.

Az illetékességi terület tekintetében is változások várhatók, hiszen a városi ranggal rendelkező jársági településeken, így Jászapátin, Jászárokszálláson és Jászfényszarun is

megkezdik munkájukat az okmányirodák,. Ez azt jelenti, hogy a jászberényiek mellett a jászjákóhalmiak, jásztelkiek, alattyányiak, jászalsószentgyörgyiek, jánoshidaiak és a jászboldogháziak tartoznak majd a jászberényi okmányirodához. Az okmányiroda végleges helyét a városi Polgármesteri Hivatal 2. számú székházában (Lehel vezér tér 31.) fogjuk kialakítani.

További feladatbővülés 2001. január 1-jétől várható, amikor a járművezetői engedély, a forgalmi engedély, a törzskönyv és a rendszám-tábla kiadása is az okmányiroda feladatkörébe tartozik majd.

Az EU csatlakozás feltételeként későbbiekben is várható az okmánycsalád bővítése, így az okmányiroda feladatkörébe kerülnek majd az adókártyával, a TB kártyával, a diákigazolvánnyal stb. kapcsolatos ügyintézési tevékenységek is.

A JÁSZSÁG KULTURÁLIS ANTROPOLÓGIAI MEGÉRTÉSE

EGY KUTATÁS ELŐZETES VÁZLATA

Talányba foglalt a cím, hiszen a Jászság kutatása évszázados hagyományra tekint vissza, a megértés pedig mindig is a megismerésre vállalkozó intellektusától függő, a kutatott környezet válaszaitól nagymértékben meghatározott jelenség lehet csupán... Miért lehet akkor megfogalmazni ilyen bizonytalankodó dolgozattípus címet, s mit takarhat a címbe rejtett "kulturális antropológiai" jelzős szerkezet...?

Az alábbi írásban egy hosszabb távra tervezett, sokszereplős kutatás alapvonalait foglalom össze. Nyilvánvalóan nem térhetek ki minden részletre, sem a kutatás (eleddig csupán tervezett, még meg nem valósult) programjának teljes körű ismertetésére, hiszen maga a *megismerési folyamat* nem pusztán elhatározások, kutatási-pénzügyi feltételek, érvényes vagy haszontalan meglátások hosszú sorától függ, hanem magának a Jászságnak lehetséges válaszaitól, *részvételi szándékától* is legalább annyira. Korlátoz továbbá a terjedelem illendő megszabása, s egyelőre a rendelkezésre álló ismeretanyag éppúgy. Amit mégis (a kutatás kezdeti fázisait tekintve nem túl nagy ismeretanyag birtokában) megfogalmazhatok, az néhány vázlatpontban a következő:

– a regionalizálódás korát éljük, szétesnek a földrésznyi nagy egységek, szétmállanak a hidegháborús évtizedek légkörében formált birodalom-méretű egységek, s párhuzamosan szétesnek a száz-százötven éve konstruált nemzetállami nagy egységek is. Minimalizálódnak a politikai irányítás demokratikus berendezkedéséből származó érdekterek, s ezzel párhuzamosan megjelennek az alulról szerveződő területi egységek – nevezzük most *régióknak* őket –, amelyek egyre intenzívebben helyet kérnek, módot követelnek a politikai döntéshozatali vagy beleszólási platformokon. A kutatás egyik alapkérdése éppen az lesz, hogy a regionális egységek kialakítása milyen módon megy végbe, mit kérnek a régiók és mit enged a politika, továbbá miként alakul kettejük érdekkapcsolata, megegyezési lehetősége, új "társadalmi szerződése";

– a magyarországi politikai rendszerváltoztatás egyik kétségtelenül elismerendő sikertartománya a túlcentralizáltan működő pártállami rendszer decentralizálása, a politikai érdekképviseleti rendszer demokratikus beleszólási és vélemény-nyilvánítási alapon lehetséges átalakítása volt. Kérdés maradt azonban, hogy a lokalitás, a helyi önkormányzati és civil társadalmi érdektérben keletkezett-e (vagy maradt-e korábbról) olyan szándék, amely képes a politikai huzavona legitim (vagyis elfogadott, társadalmi tömegek által szívesen és önként támogatott) rendszerében elfogadható önmegfogalmazásra (*politikai reprezentálódásra* – ami nem azonos mondjuk a jász ünnepek, jeles napok szervezésével, vagy jászsági szimbólumok újratermelésével), s ezt a politikai reprezentációt hogyan tudja fogadni, megérteni a helyi, megyei, regionális,

tájegységi vagy országos politikai erők mérvadó többsége, illetve hogyan kívánja alakítani mindezt magának a Jász régiónak érdekelt lakossága;

– a politikai-hatalmi rendszerváltás, ha fontos és visszafordíthatatlan folyamatok le is játszódtak a politikai hatalom csúcsán és az államgépezet működésében, nem terjedt ki szükségképpen a társadalom minden szférájára, így óhatatlanul megmaradtak politikai szereplők, akik az előző rendszerben is befolyásosak voltak, ma is azok még, csupán környezetük alakult át valamiképp, s a kérdés éppen az lenne, milyen új alkufolyamatok zajlanak ma ebben a *regionális térben*, kik a főbb folyamatok *szereplői*, mely érdekek érvényesülhetnek a politikai színtér mellett legalább olyan fontos gazdasági, munkaerőpiaci, fejlesztési, ökológiai vagy kulturális (oktatási, tudományos, szellemi és mentális) térségben;

– mindezen folyamatok részben (vagy olykor talán egészben is) beleillenek abba a kérdéskörbe, amit a Jászság regionális identitásának nevezhetünk. Az identitás kategóriája könyvtárnyi irodalommal bír, ebből szükségképpen válogatni kell aszerint, amit a térségre érvényesen meg lehet fogalmazni, s aszerint, amit a jászsági lakosság önmagáról is megfogalmaz. Egyszóval nem pusztán arról van szó, hogy a Jászság határai közigazgatási szempontból hol húzódnak, hogy minden jász népességet magába foglaló település a Jászsághoz tartozik-e, s tartoznak-e ide nem-jászok-lakta községek is. Hanem inkább azt lenne fontos belátnunk, miként formálódik, “revitalizálódik”, kel életre vagy erősödik meg a *jász hovátartozástudat*, s erre hogyan reagál a nem-jász népesség, illetve hogyan képes ez az identitás “jászságiként” megjelenni ott, ahol a “felső-őrségi”, “keleti palóc”, “kiskun” vagy “bereg” identitásnak is elbizonytalanodott a maga-megmutató képessége;

– egészen egyértelműen kimondható tehát, hogy a *jász identitás* kutatásáról van szó, ami annyival azonban bonyolultabb, hogy ez a térségi-tájegységi öntudat bizony eléggé lehangolt az elmúlt száz esztendőben, így ma inkább csak *újraéledéséről* beszélhetünk, ami korántsem rossz dolog a térség számára, de igen problematikus a szociológiai vagy politikai értelemben felfogott kisebbségi kérdések, kisebbségi önkormányzati feltételek, kisebbségjogi körülmények szempontjából. Ugyanis a magyar demokratizálódási folyamatban a rendszerváltás-kori politika már első fél évtizedében megteremtette a hazai kisebbség számára az igazgatási önállóság és szuverenitás bizonyos formáit, de a politikai-kulturális különjogok újraelosztásakor elsősorban a hazai (volt) “nemzetiségek” kaptak kisebbségi státuszt, ám olyan történeti-kulturális értelemben az “alpnépességhez” tartozó etnikai csoportkultúrák, amilyenek például a kunok, palócok, zsidók voltak, nem kaphattak kisebbségi besorolást, mert (önminősítésük, hiányzó politikai reprezentációjuk vagy gyenge érdekeltségük okán) a jelenkori etnopolitikai és történeti erőegyensúly alapján “már asszimilálódtak”, beolvadtak vagy egyszerűen csak “néprajzi csoportnak” minősültek. Szinte példaértékű, hogy a Trianon utáni magyar nemzetfelfogást és a 19. századi nemzetformáló igazgatáspolitikai döntéseket megelőző történeti korban még köztudottan egzisztáló, az akkori időkben népességszám szerint sem elhanyagolható kunokat és jászokat egyetlen későbbi időszakban sem vették kisebbségszámba, s megmaradt tájegységi identitásukat a szocializmus uniformizáló szellemisége ugyancsak eltörölni kívánta. Egyszóval alapvető

kérdés lett kutatásunk számára is, mi maradt a jász identitásból, s hogyan épül, omlik, fejlődik, mállik szét vagy erősödik e térség mint *“identitásrégió”*;

– a kisebbségjogi vagy önállósági biztosítékok rendkívüli módon fontossá válnak korunkban, különösen abban az időszakban, mikor a nemzetközi (globális?) politikai tendenciák újabb, sosemvolt nagy egységek, *“új egyesült államok”* kialakításában mesterkednek (véltetően a muzulmán országok, az indonéziai térség, Európa mindenképpen nagytérségi, földrésznyi politikai egységbe szerveződik majd), vagyis a (nagy)régiók évszázada következik el, s egyáltalán nem lesz másodlagos kérdés, hogy egy-egy kultúrán belül milyen (al)régiók nevezik meg magukat a létrejövő nagy egység elemeiként. Tehát alig egy-két évtized múlva etnikai-kulturális zónák, helyi tudás és lokális társadalmi tartalmak versenyében dől majd el, mire juthat a határok fölött vagy a határokon belül kialakított regionális önérvényesítés, s hogyan fér meg egymás mellett a Duna-Tisza-Maros régió, a Kárpát-Európa Régió, a Felvidék/Alföld/Dunántúl tájegységi felosztás, melyek mindegyikébe forma szerint beleillik a Jászság is, de ha önállóságát addig kivívja vagy gazdasági-kulturális-idegenforgalmi karakterét megformálja, akkor önállóan is tárgyalóasztalhoz ülhet... Egyszerűbbre fordítva a szót: kérdés lehet a közeljövőben, milyen képet alkot magának a Jászság az európai egységesülésről és az Unió a Jászságról, hogyan lesznek képesek az etnikai-regionális karakterjegyeket összehangolni, s kiknek kell(ene) ebben főszerepet játszania.

A jász identitás kutatásának lehetőségéről

Az elvégzendő kutatási feladat nem egyszempontú elemzést kíván, hanem interdiszciplinárisat, s nem egyetlen időpillanatra koncentrált, hanem történeti és jelenkortörténeti dimenzióban egyaránt releváns válasz keresését igényli. *A Jászság kutatása és a jász identitás erősödésének jelentése a mai társadalmi-kulturális, kisebbségi-politikai érdektérben – ez a kutatás alapkérdése.* A kutatás eredményeiből rövid távon csupán kevés összegzés várható, annyi azonban mindenképpen, amennyi az MTA Politikai Tudományok Intézetében működő Etnoregionális Kutatóközpont segítségével, az ELTE Bölcsészkar kulturális antropológus hallgatói segítségével, valamint a jászberényi főiskola Antropológiai Műhelye koordinálásában mégiscsak lehetővé tenne olyan felismeréseket, amelyekre talán magának a Jászságnak is szüksége volna. Még alig kezdődött meg a jászági identitás megértését célzó egyik témakutatásunk, máris kutatási támogatást kaptunk a Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Műhelyétől, amelynek most folyó kutatásaihoz egy jellegzetes táji-történeti csoport (vagy regionális identitásképlet) megvilágítását tenné hozzá a mi nézőpontunk.

A kutatások – merthogy lényegében több kutatócsoport, több helyszín, több módszertani elgondolás, és utóbb összehangolható, de a megismerési szakaszban még igencsak egyéni felfogásmód kialakításáról van szó itt – első szinten aligha kezdődhetnek mással, mint a Jászságra vonatkozó szakirodalom gyűjtésével, szakmai konzultációkkal, helyi kutatók és adatbázisok feltárásával. Egy második szinten immár ezekre épülne a Jászságban is elfogadhatónak található, relevánsnak tetsző kérdések megvitatása, majd

harmadik menetben a megismert jelenségek részleges közreadása (adott esetben a *Jászkunság* hasábjain vagy a *Jászsági Évkönyv* köteteiben), s újbóli kérdésfeltevések megválaszolása a jászságiak által, akik a legtöbb kutatóhoz képest is közelebb vannak saját régiójukhoz, mint a "jöttmentek", akik bármily mélyen megmerítkeznek is a jász világban, azt aligha érthetik meg a helyi társadalmak segítségével nélkül. Mindezt utóbb a kutatást záró tanulmány elkészítése és a források, háttérelmezések, adatbázisok megjelentetése egészítheti ki, s amire az érdekelt közösségeknek ez jó lesz, arra bizonyosan fel is használhatják tapasztalatainkat. Nem ígérhetünk persze "alkalmazott kutatást" a szó szűkebb értelmében, tehát szinte bizonyos, hogy nem fogjuk tudni (és nem is akarjuk) "tudományosan előírni", miként lehetne Jákóhalma népe "még jászbabb" vagy Berény polgárosodó lakossága még lokálpatriótább... Amit ígérhetünk, az aligha több, mint a jól ismert jászsági tudományos ismeretek mellett egy újabb, friss szemlélettel kiegészített, nézőpontváltással komplexebbé tett értelmezés összefoglalása. S jól tudjuk, számos ilyen van már, nem is óhajtjuk "felülmúlni" a helytörténeti kiadványok, helyi sajtópublikációk, folyóirat- és évkönyv-cikkek, múzeumi sorozatok, könyvtári feltárások és adatbázisok tiszteletre méltó tömegét. Igen sokra értékeljük Szabó László, Kiss József, Pethő László vagy Bánkiné Molnár Erzsébet, a Jász Múzeum és Bathó Edit, továbbá Selmeczi Kovács Attila, Fodor István és Juhász Antal professzorok tevékenységét, hiszen nélkülük elindulni sem tudnánk a magunk választotta témakörök mai kutatásában. Már nem is beszélek Fodor Ferenc alapművéről és számos (korábban számomra a kunok kutatásában is kulcsfontosságúvá vált) fundamentális történeti forrásról. Kutatási kérdéseinket természetesen kiegészítjük a néprajzi, helytörténeti, demográfiai, szociológiai, gazdasági-regionális, etno/kulturális, közismereti szakirodalomból is – hogy mást ne említsek, például a Népművelési és Művelődéskutató intézetek által a nyolcvanas években indított kutatótáborok anyagát is szeretnénk érdemben feldolgozni. Fontosak számunkra az ismert források, de éppoly fontosak, ha nem meghatározóak például azok, amelyek nem a kívülről jött kutatók kérdéseit és válaszait tükrözik, hanem éppen a *jászságiak számára becses* források, büszkeségek, reprezentatív kiadványok, ide értve az idegenforgalmi piacra szánt csecsebecséktől a települési monográfiákig, tisztázatlan vitáktól a berényi főiskolai szakdolgozatokig. Szeretnénk tisztán látni, hogy mit kutattak, kik és kinek a Jászságról ...régén, és mit kutatnak ma... Hol a helye a jászoknak a néprajzosok, történészek, szociológusok szerint? S hol lenne/lehetne a helyük a jászok szerint? Melyek a tisztázatlan kérdések, melyek az elemzettnek nevezhető problémák és hogyan jelennek meg például a "Jászkunság" folyóirat, az "Alföld", a "Forrás" évfolyamaiban, hogyan formálódik át az érdeklődés az elmúlt fél évszázadban...? Mit nem kutattak és miért nem...?

A kutatás tehát több szempontból is az interdiszciplinaritás felől közeledik a megismerendő területhez. Több tudományág tudásanyagát használja, s több diszciplína kérdései közt keresi az érvényes kérdéseket, amelyekre a választ ugyancsak tudományközi nézőpontból kívánja megadni. Ezt a tudományközi nézőpontot a kutatók közötti közmegegyezés alapján *kulturális antropológiainak* fogjuk nevezni. Némi magyarázatra szorul, mit is jelentene ez, s lévén szó helyét kereső, elismerésért küzdő, alighogy intézményesült diszciplínáról, bizonyosan érdemes néhány szóval megvilágítani, miben is állna mássága és "újdonsága" e feltárásmódnak. Sajnos, nem szöhetem

szavaimba a kulturális antropológia megismerő és megértő szerepének, technikáinak, tudománytörténetének fontosabb vezérfonalait sem, így – vállalva a leegyszerűsítéssel együtt járó félreérthetőséget – inkább példával illusztrálom, mi módon gondolkodik “másképpen” ugyanarról a társadalomról az antropológia, mint a rokon tudományterületek.

Szakmabéli kutatóról, egyetemi oktatóról lévén szó, mellőzöm a nevet, de idézni fogom a szemléletmódot az alábbi példában. Egykori antropológus hallgatónk, ma már önálló kutató készített egyszer módszertani ismertetőt az antropológusok “terepmunkán gyűjtött információit feltáró” rendszerről, olyasfajta nyilvántartási módról, amely többdimenziós komparatív skálázást és hipertext-feldolgozási analízist tesz lehetővé, színes táblázatokba foglalt számadat-sorokat tár fel és olyan látványos, amilyen csak lehet... Mindössze egyetlen jelenség hiányzott a szociológiai, helytörténeti, gazdaságtudományi, intézményrendszeri kontextusokat színes és szélesvásznú produkcióban kínáló elemzésből: *az ember*. Az élő, problémákkal küzdő, megélni próbáló, kapcsolatokat szövögető és maga is ezek közt vergődő ember.

Mármost az világos, hogy minél “objektíváltabb” és “operacionalizáltabb” egy feltárás, minél “hitelesebb” az ember különböző dimenzióinak megmutatása, minél távolságtartóbb az egész megismerési mód, annál “produktívabb” a kutatás, annál látványosabbak az “eredmények”. S az is kétségtelen, hogy minden kapcsolat, amelyben “adatközlő” és információt regisztráló a két szereplő, ott a kérdező, az ismeretlennel ismerkedő meghatározott lesz a válaszadó által, a megismerési folyamatban a kutató és kutatott viszonya által kölcsönösen kialakított tudás eddig attól függ majd, mennyi őszinteség fért az alkalmi kapcsolatba, mennyi bizalom kerülhetett a találkozásba, s miként értelmezi mindezt a kutató akkor, amikor magára marad “adataival”.

Márpedig a kulturális antropológia éppen ebben a fázisban kap igazi jelentőséget. A megismerési folyamatban kétségtelenül használnia kell előzetes ismereteit minden kutatónak, be kell gyűjtenie mások tudását is, föl kell halmoznia mindazt, amiről a “terep” már korábban is árulkodott – de ezeket követően alázattal kell az élet helyi formáiban megmerülnie, nyitottan kell a tudható dolgokat megismernie, összegezve kell látnia régi és mai, helyi és távolságtartó tudást, s előnyben kell részesítenie mindazt, amit a helyiektől ő maga gyűjtött, jól tudva, mennyi volt a beszélgetésekben a lehetséges őszinteség, mennyi a színjáték, mennyi a tapogatózás és mennyi a tévedés vagy torzítás, melyet az épített a kapcsolatba, hogy a kutató nem helyi, nem jön soha előzetes ismeretek (és olykor előképek, “tudások”, előítéletek, elfogultságok) nélkül, s könnyedén elfogadtatható vele bármely nézet mint “helyi tudás”... Vagyis akkor, midőn a történeti, néprajzi leírás és a megismerés mechanizmusai szorosan összefüggeni látszanak (a terepmunka során kiderül ezek jelentősége, s ezért is van kiemelt rangja a szaktudományban), akkor a “résztvevő megfigyelés” segítségével igazolhatóvá válik némely dolog, félreértésnek minősül egy sor másik dolog, de ezek szimpla velejárói a kutatásnak, melyet éppen ezért a megismert vélemények, értelmezések (egyszóval: “szövegek”) újraértelmezésével kell teljessé tennie. Az ilyen leírások készítésének nehézségeit inkább a terepmunka, semmint a tanulmányírás problematikusságában látják az antropológusok (véli Clifford Geertz, korunk egyik legjelesebb szakkutatója). Ha

megfigyelő és a megfigyelt közötti kapcsolat (viszony) sikeres, akkor a “szerző” és a “szöveg”, vagyis a kutató és a tudás kapcsolata, az utóbb elkészülő szerzői mű figyelemreméltó lesz. Ha csak “adatsorokat” rendez táblázatokba, akkor kipotyog belőle az élő ember, ha pedig csak elfogultságait közli, akkor tápot ad a tévedésekre.

Az a kutató, aki javarészt tapasztalata alapján ír elemzést, kiteszi magát annak, hogy félreért helyzeteket, s még nehezebben tudja utólag korigálni tévedéseit: mire elkészül a művével, változik a helyszín, változnak a szereplők, a konfliktusok, az erőviszonyok, a kultúra használóinak egész köre; ebből következően a kutató talán már öt perc múlva, hogy terepét elhagyta, “azzal vádolható, hogy érzéketlen, az embereket tárgyakként kezeli, hogy csak a hangokat hallja, de nem a zenét, és természetesen azzal, hogy etnocentrikus. Ahogy az intuíciójára hagyatkozó szerző is lehet impresszionista, aki az embereket bábuként kezeli, aki nem létező zenét hall, és természetesen szintén etnocentrikus” /Geertz 1994/.

Egyszóval maga a terepmunka, a megismerés mélysége, a megértés bátorsága és teljessége eleve sem kínál többet, mint “fordítási” lehetőséget. Miközben interjúkat készít, szövegeket elemez, folyamatokra figyel: lefordítja magának a jelenségeket a saját értelmezési tartománya számára; majd a gyűjtött anyagot otthoni környezetében még egyszer “lefordítja” a tudományos közösség nyelvére, így interpretációja nemcsak kettős, de kétszeres torzítást is elszenvedhet. Ezért kell a helyiekkel kapcsolatot őriznie, oda ismereteit visszavinnie, tapasztalatait megosztania azokkal, akiktől ismereteit gyűjtötte. Sosem fog teljesen egyezni a véleményük, de ha megpróbálnak közeledni egymáshoz, akkor legalább túl nagyot nem tévedhetnek.

Amikor tehát a Jászság és a jász identitástudat kutatásáról gondolkodunk, be kell vallanunk előzetesen is magunknak, hogy nincs specifikusan “antropológiai terepmunkamódszertan”, hanem kölcsönvett módszerek, követett és megújított eljárások vannak, érvényes kérdések és rossz hipotézisek, nyitottság és érzékenység, sűrű leírás és adekvát interpretáció. Étikus és/vagy émikus (azaz: fonetikus = alaki, illetve fonémikus = tartalmi, lényegi, mélységi) megközelítés egyaránt lehetséges. Belülről kifelé nézés, kitekintés, avagy távolról-kívülről ráközelítés, belemélyedés – mindkettő létjoga egyformán vitatott és elfogadott. Annyi egyelőre abizonyosság, hogy a “Jász világot” egyfajta teljesség gyanánt kell értelmeznünk, talán komplexebbül, mint a történészek, emberközelibben, mint a néprajzosok vagy szokáskutatók, s szélesebb horizonton, mint a humánföldrajz vagy a gazdaságpolitikai hálóelemzések. Kérdéseinket tehát ezen az alapon is fogalmazzuk meg – s még korántsem végleges formában, hiszen minden egyes helyi interjú, mélyebb beszélgetés, minden reflexió további kérdésköröket gördíthet elő, melyekre újabb válaszlehetőségek vagy értelmezési felületek kínálóznak majd.

“Ha így kezdik, sosem fogják befejezni...!” – mondhatja bárki, akit kutatásunkból nem maga a ismeretszerzés folyamata, hanem a végeredmény érdekel. Nos, valóban megesik, hogy egy kutatásnak hosszú időn keresztül alig van látható végeredménye, “haszna”. Persze törekedni fogunk a mielőbbi zárótanulmányra, de az is bizonyos, hogy olyan témát választottunk, amelyet – önmagunknak és a térségnek is őszintén bevallva – évtizedekig lehet “vizsgálgatni” látható eredmény nélkül. Szeretnénk ezt elkerülni, s miként ez az “előzetes” is mutatja, meg fogunk próbálni nyíltan építeni arra, hogy közös érdekünk a

Jászságról mindenfélét megtudni és megérteni, amit eddig a kutatók nem, vagy csak más összefüggések közt hoztak nyilvánosságra. Lesznek időközi kutatási anyagaink, publikációink is, melyek “tesztelni” lesznek hivatottak magát a kutatási és megértési folyamatot, s lehetőséget adnak majd a jászságiak hozzászólására is. Lesznek nyilvános találkozók, melyeken beszámolunk némely meglátásunkról, s szeretnénk a jászsági települések polgármesterei révén több kutatási témát is összekapcsolni olyan fórumok kialakításával, amelyek a “párbeszédre” épülnek majd, s nem a “nagy okos” kutatók kinyilatkoztatásaira. Szeretnénk továbbá számos helyi forrásanyagot feltárni, megismerni, sőt megjelentetni is, amennyiben erre módot kapunk. Megpróbáljuk mindvégig szem előtt tartani, hogy a Jászság népe tisztel meg bennünket azzal, hogy segíti kutatásainkat, s ha valakinek “joga” van a kimondható tudás, az értelmezhető viszonyok vagy a “felfedezések” elsődleges megismerésére, az éppen e régió népe... – ezért nyugodtan megkérhetünk mindenkit (már most): ha feledni látszana, hogy kikről, kikért és kiknek készül ez a kutatás, fejtörés vagy óvatosság nélkül figyelmeztessenek bennünket...!

A kutatás vállalt témaköreiről

A kutatás (fent megjelölt) kérdései között több olyan is szerepel, melyeknek (titkolt vagy bevallott) célja, hogy “tesztelni”, értelmezni, megérteni próbáljuk a Jászság tegnapi és mai, mai és holnapi fejlődésvonalainak, megjelölt tájegységi programjainak, önkormányzati szinten is megjelölt változásirányának vagy a “maga politika” szintjén is megjelenített átalakulásának főbb vonalait. Így egyik megcélzott alapkérdésünk éppen az lesz, hogy a regionális egységek kialakítása milyen módon megy végbe, mit kérnek a régiók és mit enged a politika, továbbá miként alakul kettejük érdekkapcsolata, megegyezési lehetősége, új “társadalmi szerződése”; szeretnénk beszélgetéseket kezdeményezni, interjúkat készíteni, “szövegeket” gyűjteni... – bár az antropológus számára maga az élet mindennapisága is egyfajta szöveg. Mégpedig abban az értelemben, hogy a kutató önálló személyiség, akinek kialakult képe, megvallható véleménye van a régió mint jelenség céljáról, hasznáról, jelenlegi és lehetséges állapotairól, s ezt óhatatlanul magával viszi, amikor kutatni indul. “Szerző” módjára viselkedik, amikor nézeteket, felfogásmódokat keres és ismer meg, szerzőként van jelen, amikor minderről tanulmányt készít és tudását írásban is érzékelteti, ami vélhetően legalább ugyanolyan nehéz, mint a személyes ottlét kivitelezése, amihez végül is alig van szüksége többre, mint egy odautazásra és tartósabb ottlétre. Kutató-szerző mivoltában persze rákényszerül, hogy elfogadtassa magát, hogy el tudja viselni bizonyos mértékű magányosságot, hogy érzékenyen oldja meg a magánszférába való behatolást és a fizikai kényelmetlenséget; enyhe kiütéseket és megmagyarázhatatlan lázakat; tudni kell elég türelmesnek kell lenni ahhoz, hogy végtelen szénakazlakban láthatatlan tűk után kutassunk. Ráadásul az “ott lenni, itt írni” dichotómiája eleve a helyi érvényű tudásnak átemelése egy univerzálisabb dimenzióba, amelynek végül összhangba kell kerülnie a tudható tudással és a helyiek világképével, a tudós közösség más véleményével és a korábbi tudásminőségekkel is. Az antropológiai kutatás és az antropológiai szakírás ugyanis nem azonos helyszínen zajlik. A kutató beláthatja, felfoghatja a helyi társadalom

“józan eszét, mint kulturális rendszert” – a “mély megértés” technikája azonban már nem a helyi tudás része, nem a kutatással szükségképpen együtt járó vállalás, nem is a kutató személyiségének elemi tartozéka. A “benszülöttek szemszögéből” látni saját magukat, a kutatót és a kutatást is, a “tősgyökeresek” felfogásával nézni a helyi világot és mégis egységben látni a teljes horizontot is – ez a valódi feladat, s ebben a kutatások “anyaga”, célzott tábora, a helyi tudást interpretáló személyiség egész érzékenysége magát az intuíciót és interpretációt teszi át új dimenzióba. Amit itt fontosnak vélek, az a Clifford Geertz által javasolt “sűrű leírás” mint modellértékű megközelítés, és az értelmezések lehetősége, mint a helyi társadalom megközelítésének komplex módja (mellőzve itt a “szubjektív” illetve “objektív” megközelítések végnélküli vitáját). Ám nehézségeket kétségtelenül okozni fog, hogy mihelyt *a kultúrát és magát az emberi viselkedést* szimbolikus cselekvésnek tekintjük, értelmét veszíti a kérdés, hogy a kultúra mintába rendezett magatartás vagy lelki-tudati szerkezet-e, vagy akár e kettő keveréke. Sziklák vagy álmok, helyi vagy globális, ősi vagy modern - mindegyik ebbe a világba tartozik, a kérdés inkább arra vonatkozik, mit jelentenek, mit fejeznek ki előfordulásukkal és közreműködésük révén (Geertz, u.o. 177.).

Amikor tehát a Jászság és környezete, a regionális politikák és a helyi esélyek viszonyát próbáljuk megközelíteni, máris el kell rugaszkodnunk a közvetlen helyi tudás és a globális folyamatok, az Alföld (politikai szinteken megrajzolt vagy nemzetközi piacokon “tesztelt”) szerepvállalása és a jászságiak lehetőségei szintjétől. Szeretnénk átlátni, felismerni, hogy a “helyi-ség” értéke miként alakul, hogy az helyi önkormányzatok által koordinált és a lakosok által kezdeményezett programok miként kerülhetnek összhangba, illetve hogy a civiltársadalmi érdektérben kialakult-e az utóbbi tíz esztendőben olyan programosság, amely képes erőteljes önmegfogalmazásra, politikai érdekfelmutatásra. Érdekes lehet ebben az, hogy a jászsági települések fölismerték önállóságuk előnyeit és hátrányait, megrendezik jeles évfordulóikat, ünnepnapjaikat, s kialakítják új önértelmezésük jelképeit (zászlókat, címereket, emlékműveket, emlékezési alkalmakat stb.), de izgalmas lenne tudni arról is, miként tudja elfogadni, megérteni vagy “megtűrni” ezt az “önképet” a helyi, megyei, regionális, tájegységi vagy országos politikai erők befolyásosabb köre, illetve hogyan kívánja (s kívánja-e egyáltalán) átalakítani mindezt magának a Jász régiónak érintett lakossága. Ide vehető a politikai hétköznapiak, hivatalos ünnepek mellett az évfordulók, emlékkönyvek, kitüntetések, szoboravatások, közérdekű programok egész kulturális és politikai “fegyvertára”, a közélet alakításának módjai és sikerei, kudarcai és esélyei, s jeles személyiségek elfogadottságának mikéntje, a politikai érdekcsoportok és külső erők küzdelme stb.

A kulturális antropológiai elemzés (és ebben az értelemben a helyi társadalmak megértése is) “jelentések találgatása (vagy annak kellene lennie), a találgatások értékelése és magyarázó következtetések levonása a leghelyesebb találgatásokból” – írja a szakma koronázatlan atyamestere, Geertz. A leírásnak három jellegzetessége van: értelmező, a társadalmi beszéd folyamatot értelmezi (azaz megpróbálja kiszabadítani esetleges körülményeiből), illetve tanulmányozható formában rögzíti, mikroszkopikus folyamatokra is felfigyel. A leírás során éppúgy nagybetűs realitásokkal kerülünk szembe, mint a nagy politológiai, szociológiai, média- és gazdaság-elemzésekben: Hatalom, Változás, Elnyomás, Munka, Szenvédély, Presztízs a fő témák, amelyekkel a történészek,

politológusok, közgazdászok, szociológusok is “dolgoznak” – csak éppen “otthonos környezetben” és otthonos formában keressük és találunk rájuk, ami az etnográfia előnye. Hibája lehet a jász társadalom mai megközelítésének, hogy a kutatások előrehaladását igazolandó, a helyi igazságoktól az általános elképzelések felé fordítjuk tekintetünket, s “mikrokozmosz modellek” vagy “természetes kísérletek” túlzásaival fogalmazzuk meg szerzett tudásunkat. Ahogy Geertz írja: “égboltot találunk egy homokszemcsében, vagy a lehetőségek messzi túlpartját” fogalmazzuk meg egy apró megfigyelés alapján (u.o. 189.).

Hogyan lehet a tudható és még ismeretlen kérdésekből antropológiai problematikát konstruálni? Nos, erre nincs egyszerű válasz, illetve nincs is válasz, főként újabb kérdések vannak, melyekből válogatni kell. Meg kell próbálnunk elérni, hogy ha például a politikai hatalmi rendszerváltás kérdését nézzük, ha lényegi és másíthatatlan tendenciák mentén nézzük a helyi változásokat, akkor tudnunk kell, hogy a politikai hatalom csúcsán és apparátusainak működésében nem ugyanazok a folyamatok játszódnak le, mint a helyi társadalom szférájában; így pl. lehetséges, hogy a nemzeti vagy szociál-liberális korszak számos vezetőváltással járt, de sok helyen óhatatlanul megmaradtak olyan politikai szereplők, akik az előző rendszerben is döntéshozó helyzetben voltak, s ma környezetük átalakulása mellett is lehetnek sikeresek ugyanők, de átváltozhattak “sikeresebből” elmaradottá is, akik nem képesek a regionális térben zajló átalakulást a helyi érdekek és a főbb folyamatok szereplőinek érdekei mentén képviselni. Ez esetben az antropológus feladata lehet például az átmeneti rítusok olyan áttekintése, amely a politikai rendszerváltás fázisaiban, vagy épp a helyi érdekkörök transzformációjában nevezi meg a leválás, átmenet és visszacsatlakozás szakaszait, s ennek alapján körülrajzolhatja az esélyes szférákat, leírhatja a fáziskülönbségeket, tipologizálhatja a perspektívákat is. Persze a kutató nem jós, s a kutatás helyszíne nem azonos a kutatás tárgyával: az antropológusok nem falvakat, törzseket, városokat, szomszédságokat kutatnak, falvakban, városokban, problémakezelési eszköztárban kutatnak...! Kis egységekben, kis jelenségeket, apró történéseket próbálnak megismerni, így tapasztalatuk nem lesz átfogó, a különböző problémák különböző helyszíneken kutathatók, tehát semmiképp sem “jósolhatnak” meg regionális történéseket vagy “kész megoldásokat”, de átláthatják a más módon is felfogható jelenségek *másik módját*, ami adott esetben épp a már “megszokott módon” kezelt jelenségeket világítja meg más tartalmat hangsúlyozva. Egyszóval alkalmasak lehetnek arra, hogy probléma-csokrokat kiválasszanak, átalakítsanak és rész-ismereteket újabb szempontokkal kiegészítsenek, elemzésre kijelölhető kérdéseket rendszerezzenek az interjúalanyok véleményei alapján. S aki politikacsínáló, döntéshozó vagy akár csak érzékenyen reagáló állampolgárként ezt nem képes “felhasználni”, az úgyszólván letett már arról, hogy valóban megismerjen valamit...

Bizonyos, hogy éppen a megismerési módok, a föltehető és (másként is!) megválaszolható kérdések segíthetnek új és más belátások elfogadásában. Számos tapasztalatom szól máris arról, hogy sokan a térség lakói és politikusai közül sértetten hajtogatják: a Jászság nem teljes, mert a történelmi időkben több jászok lakta település is a “Jászföld” határain kívülre került. Vélekedésem szerint pedig az, aki a “trianoni diktátum” értelmezésénél nem képes figyelembe venni a soproni népszavazás eredményét, vagy aki 1989-91 között politikai programként hirdette a “Vissza Erdélyt!”

jelszót, eltekintve attól a 8-9 millió romántól, aki jelenleg ott él... – az vélhetően kissé tendenciózusan gondolkodik egyes térségek fejlődési előnyeiről és hátrányairól. Aki a Jászság “területi épségét” reklamálva, “szuverenitását” követelve igazgatási átszervezést kezdeményezne ahelyett, hogy Burgenland vagy Erdély és a velük határos területek térségi együttműködésén gondolkodna inkább, az eltekint nemcsak történeti realitásoktól, de lemond egyúttal arról is, hogy a “határátlépések” ma már korántsem lehetetlen dimenziói közt keressen más megoldást, s a “rokonság elve” alapján találjon együttműködési felületeket az “innen s túl” élő lakosok között... Ha területi követelések helyett inkább azt kutatnánk, miként formálható, miként kelthető életre vagy erősíthető meg a *jász identitás*, s azt figyeljük inkább, hogyan reflektál erre a Jászsággal szomszédos népesség, akkor a tájegységi identitás fontosságát tekintve, a maga-megmutató képesség gazdagításával azok számára is fontossá válhatna a Jászsághoz tartozás, akik térben távol élnek, vagy akik messzi magasságokban hoznak helyi érvényű döntéseket...

Azt is ki kellene tehát gondolni, miként formálható meg “politikaképesen” ez a jász identitás... Sőt, előbb talán azon kéne merengeni: erősíthető-e egyáltalán, ami a múlt század nemzetalkotási folyamatában oly nagymértékben leértékelődött, hogy bátornak vagy elszántnak kellett lennie annak, aki “magyar nemzeti” vagy “szocialista nemzeti” kreálmányok időszakában egy “lokális identitást” formált önmaga származástudatának betájolására. A kérdés nem a múlt immár, hanem sokkal inkább az, hogy a mai újrafelfedezése, újramegnevezése ennek a létező származástudatnak miként hat a politikai, társadalmi törekvések mai időszakában. Lehet és érdemes-e ma “nagykun öntudatról”, “matyó identitásról”, “bereg-i származásról”, gömöri gyökerekről, hetési hovátartozásról úgy beszélni, hogy az ne legyen anakronisztikus a világ globalizálódó nekibuzdultsága idején...? S szabad-e az etnikai konfliktusok századában, a hagyományos nagy kultúrák európai és Európán túli törésvonalainak vastagodása, a xenofóbiák erősödése, a népcsoport-háborúk és etnopolitikai agressziók időszakában most előtérbe lépni egy apró tájegység megtépzett egységének új öntudatával...? Lehet-e politikailag elfogadott, legitim kisebbséget formálni a jászságságból, s mit lehet tenni az ellen, hogy aktívabb politikusok ne úgy éljenek vele, mint “identitás-biznisz” tárgyával, melyre most jó vevő az ellenzékben lévők, az EU-eufóriában lelkesültek, a kisebbségképviselettel üzletelők széles köre. S végtére is lehet-e az igazgatási önállóság és “kistérségi szuverenitás” megújítható formáit feltámasztani, a politikai-kulturális különjogok újraelosztásába beleszólva sajátlagos kisebbségi státuszt nyerni, a kunokkal, palócokkal, szatmáriakkal vagy hajdúságiakkal új politikai képviseleti formát kikövetelni arra hivatkozva, hogy hiányzik a politikai érdekmegjelenítettségük a jelenkori tájegységi identitások közül, mert – miként az egyházaktól a tulajdont s vagyont – a kisebbségektől az identitást rabolta el a szocializmus...? Egyszóval: lehet-e új “identitásrégión” építeni a jászok részvételével, s nem történne-e ugyanaz, mint nemegyszer korábban, hogy a képviselet önállósul, a képviselő befut a parlamentbe, de a képviseltek helyett csak saját érdekszféráit lesz képes megerősíteni, az “etnikai piacon” pedig kibeszélik, mint azt, aki romlott árut hozott a vásárcsarnokba...?

Az antropológus kutató számára (de hadd ne szűkítsem a kört: a politológus, a néprajzos, a szociálpszichológus, az agrárszociológus vagy a közművelődési szakember számára éppúgy, mint a közgazdász, a humánmenedzser vagy a térségfejlesztő vízügyi mérnök

számára is) alapkérdés lehet, hogy mitől éled ujja a jász identitás-tudat. Mi van emögött? Etnikai megújulás korszakos divatja? Gazdasági felzárkózási remény vagy piaci térkeresés? Politikai tőkekonvertálási esély vagy kapcsolati- és származási tőkéből eredő erőforrás-megújítás? Avagy csupán időben belátott regionális érdekelismerés, a régiók versenyében induló versenyfutás szereplőinek kiválasztása? Etnikai harc az állampolitika "nemzettelensége" ellen, a "nemzethiány" pótlását célzó remény? Vagy pusztán egy új politikai platform, amelynek színezéke immáron az etnikus önmeghatározás? S egyáltalán, hogyan jelenik meg, hol használható, milyen céllal fogalmazható meg? Kik a vevői, kik a piaci szereplői, kik és mire használják ezt az etnokulturális tőkét? S mit szólnak partnerei, akik eddig a politikai tőkepiacon nem hivatkoztak regionális identitástudatra, nem is kerestek maguknak ilyesmit, nem is befolyásolták a közvéleményt egy nagytáji, kistérségi, a szomszédsági vagy kulturális önérvényesítés megteremtéséért...? Kikkel találkozik a Jászság ugyanezen az etnopolitikai önérvényesítési szinten, s fölkészült-e arra, hogy az Európai Unióban a gascon libamájforgalmazók, a breton halászok, a toszkán bortermelők, a belga és luxemburgi kecskesajtkészítők vagy a görög hűtőgépgyártók "etno-gazdasági" kamarájával találja magát szemben...? S ha territoriális önállóságát valamelyest kivívja vagy gazdasági-kulturális-idegenforgalmi karakterét megformálja, akkor a felvidéki sí-paradicsomokkal, dalmát fürdővárosokkal, erdélyi motocross-telepek vagy osztrák egyházi turistaparadicsomok kiépítőivel kell vetélkednie, s nem rejtheti véka alá gondozatlan vizesárkait, ellátatlan iskoláit, alulfinanszírozott múzeumait vagy benzinkúthiányos mellékútjait. Meg azután végiggondolta-e a Jászság önállóságáról álmodozó a Szolnoktól függő vasúthálózati rendszert, a főváros (közelségéből adódó) szórakozási kínálatának és a helyi lehetőségek pótlásának esélyeit...? S ha nemcsak Pestig tekintünk, hanem elmerengünk azon, hogy a számtalan európai térségi képviselő mellett ki lesz/lehetne az, aki a Jászságot önálló kulturális térségként vagy etnikai egységként felmutathatná, akkor vajon elegendő-e, ha a Csángó Fesztivál vigalmaira vagy a Jász Múzeumnak megítélt kitüntető "Év múzeuma" címre hivatkozhatunk...?

Kutatásunk kiindulópontja az, hogy a Jászság értékekkel bíró, önmagát történeti korokban kiváltságokkal és önérdekek megvédésével megmutató, külső kapcsolataiban ma is egyre gazdagodó, de térségi egységként még gyengécske képződmény. Hiszünk abban, hogy a Jászság képes lehet a maga önértékelési folyamatát elvégezni, etnikai vagy kulturális értelemben sajátos színfoltot formálni, természeti adottságait egyre elkötelezettebben megvédeni és minőségét tekintve is javítani. Jó lenne ugyanakkor tudnunk: van-e kellő szellemi lehetősége ehhez, van-e sajátságosan jász értelmiség, speciálisan jászági tőke, kapcsolati nyitottság, van-e tartaléka a korszerű életmódgazdaság kiépítéséhez, van-e belátása a régiót (?) jellemző kölcsönkapcsolatokról, az egyes települések kooperációs potenciáljáról, a már jól működő települési gazdasági modellekről, a követhető mintákról, a demográfiai és értékrendi, vallásállapot és iskolafejlesztési jellemzőkről, van-e érvényes kulturális képlete a munkanélküliség és a cigánysággal kapcsolatos bonyodalmak megoldására...?

S a kérdéskörök még sokáig sorolhatók. A helyi társadalmakat érintő "kis történetek" a nagy társadalmi történésektől eltérő, mögöttes tartalmi szempontjából is szimbolikus üzenethordozók. Van-e, aki a Jászságban ezeket az "üzeneteket" gyűjti, felfedi, megérti, közvetíti? Van-e, aki a jelentésteli struktúrákat (bevett kódokat) kiválasztja, társadalmi

alapjukat és horderejüket megállapítja, összetett fogalmi struktúrák sokaságával szembekerülve is eligazodik az egymásra rétegződő vagy összegabalyodó, egyszerre idegen, szabálytalan és rejtett erővonalak között? Minden példát, esetet, jelenséget természetesen a kutatók és a döntéshozók sem ismerhetnek, s megoldások okvetlen fellelésére nyilván a most induló kutatás munkatársai sem vállalkozhatnak. Amit keresnek, s amit megérteni próbálhatnak, az olyan mint egy ország rész élete, ahol nemcsak törvénykezési vagy gazdasági, szociális vagy környezetvédelmi döntésekkel próbálnak történelmet írni, hanem a megformált társadalmi viselkedés illékony példáival is. A kulturális antropológia az embert úgy tekinti, mint a maga szötte hálójában függő lényt, a kultúrát pedig úgy, mint ennek a hálónak megjelenési formáját. A kultúrában észlelt jelenségeket nem törvénykereső kísérleti tudományként, hanem "a jelentés nyomába szegődő értelmező tudományként" fogja fel (Geertz 1994:172).

A jázsági kutatás ezt az értelmezési kezdeményezést tartalmazza. S értelmezői, értékelői lehetnek mindazok, akik törekvéseinket segítik.

Irodalom

Albert Ferenc – Bodó Barna – Papp Z. Attila (1997): Peremlét és megmaradás. *Szórvány füzetek*, Temesvár, 120 p.

Artyunov, Sz. A. (1987): Szokás, rítus, hagyomány. In Hofer–Niedermüller (szerk.): *Hagyomány és hagyományalkotás*. MTA Néprajzi Kutató Intézet, 104–108. p.

Barth, Fredrik (1996): Régi és új problémák az etnicitás elemzésében. *Regio*, 1. sz. 3–25. p.

Bausinger, Hermann (1995): *A népi kultúra a technika századában*. Osiris, Budapest, 126–169. p.

Bernstejn, B. M. (1987): Hagyomány és szociokulturális struktúrák. In Hofer–Niedermüller (szerk.): *Hagyomány és hagyományalkotás*. MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest, 115–120. p.

Bernstejn, B. M. (1987): A hagyomány és a szociokulturális (társadalmi kulturális) struktúrák. In Hofer–Niedermüller (szerk.) *Hagyomány és hagyományalkotás*. MTA Néprajzi Kutató Csoport – OSZK Magyarországi Kutató Csoport, Bp., 115-126. p.

Beszteri Béla–Mikolasek Sándor (szerk.) (1997): *A kisebbségek helyzete Közép-Kelet-Európában és Magyarországon*. Tudományos konferencia, 1997. április 29., Komárom, VEAB, 215 p.

Bibó István (1979): Az önrendelkezési elv mint a nacionalizmus ösztönzője. *Párizsi Magyar Füzetek* 4. sz. 162–198. p.

PÁPAI JÚLIA

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM. TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLAI KAR

A szekuláris trend

A XVIII. századig visszanyúló norvégiai növekedésvizsgálatok adataiból derült ki először, hogy az átlagos felnőttkori termet az egymást követő generációkban egyre nagyobbá válik (Tanner 1961). Ezt a jelenséget nevezték el évszázados növekedési tendenciának, szekuláris trendnek. A szekuláris trend a nemzedékek sorára vonatkozó testi, alakbeli változások irányultságát jelenti. A jelenség természetét figyelve a kutatók azt találták, hogy a változás iránya egyaránt lehet a testdimenziókbeli megnagyobbodás és csökkenés, másrészt megállapították, hogy a trend üteme nem egyenletes, gyorsultabb és lassultabb periódusok váltják egymást (Kádár és Véli 1971, 1974, 1977, Tobias 1976, 1985, Wieringen 1978, Eiben 1977, 1988, 1994, Bodzsár 1998, 1999, 2000a). A jelenséget felfedezése óta a világ számos országában igazolták (Collins és Weiner 1977, Eveleth és Tanner 1977, Bodzsár és Susanne 1998).

A trend leginkább kutatott és legjobban feltárt összetevői:

1. A növekedés ütemének meggyorsulása. Eredményként a gyermekek minden életkorban nagyobb magasságot és tömeget érnek el, mint az azonos életkorú, korábbi generációkhoz tartozó társaik.
2. A szexuális érés és a testméretbeli intenzív serdülési növekedés korábbi életkorok felé tolódik el.
3. A generációk során a felnőttkori termet egyre magasabbá válik.

A trend genezisében a kutatók jelentősnek tartják a genetikai tényezőket is, főleg a populációk keveredése következtében fellépő heterózishatást, de többségük a környezeti, elsősorban a társadalmi környezeti feltételek hatását emeli ki (Kádár és Véli 1977, Eiben 1988, 1994, Bodzsár 1998).

A szekuláris trend vizsgálata hazánkban hosszú múltra tekint vissza. A felnőttekre vonatkozóan a múlt század végétől gyűjtött katonai sorozási adatok alapján jól demonstrálhatóan egy kelet–nyugati, illetve észak–déli irányú fokozatos termetnövekedést lehetett megfigyelni (Bartucz 1938). Ez a trend a későbbi sorozási és etnikai vizsgálatok alapján is megerősítést nyert (Nemeskéri 1970, Nemeskéri és mtsai 1977, Kádár és Véli 1971, 1977, Eiben 1988, Bodzsár 1999). Ugyancsak igazolódott a trend az egyetemisták-főiskolások esetében is. A férfiaknál Nemeskéri (1970), a nőknél Pápai (1978) mutatta ki elsőként.

A megfigyelt adatok alapján mód nyílt a természetben a szekuláris növekedés becslésére is, ez a közelítő érték 100 év alatt kb. 7 cm-nek adódott (Henkey 1975, Henkey és Kalmár 1982, Nemeskéri és mtsai 1983, Eiben 1988, Bodzsár 1999).

A sorozási adatok alapján fontos, a szekuláris trend természetére vonatkozóan további megfigyeléseket tett Kádár és Véli (1974, 1977). Az egyik megállapításuk az volt, hogy az ország egész területén kimutatható nemzedéki növekedéssel nem tűnnek el a tájegységek szerint már említett természetbeli különbségek. A másik, hogy a Budapesten élők nagyobb természetűek voltak az ország más területein élőkénél. Ezt Gyenis (1997) egyetemi hallgatókra vonatkozó vizsgálatai is megerősítették. Az 1976 és 1985 között vizsgált műszaki egyetemistáknál azt is kimutatta, hogy a szociális réteghelyzet szerint is vannak különbségek a szekuláris trend ütemében (Gyenis 1986, Eiben 1988, Bodzsár 1999).

A szekuláris trend a Jászságban

A Jászság mindig is fontos terület volt az embertani kutatások számára, elsősorban azért, mert az itt élő etnikum léte izgatta a kutatókat. A sorkötelesek és a felnőttek testmagasságára a múlt század végétől rendelkezünk adatokkal. Ezeket a kutatási eredményeket Bartucz (1938) foglalta össze munkájában, így az ismertetésben az ő összegzésére hivatkozom.

Goehlert és Le Monnier 1870-76-ban az Osztrák-Magyar Monarchia 20-23 éves sorköteles katonáinak természetadatait dolgozta fel. Elemzésük szerint a mai Szolnok megye területén élő népesség magassága közepes-nagyközepes volt. Kőrösy József 1879-ben 19-22 éves sorkötelesek magasság adatát gyűjtötte össze és a jászok magasságát az átlagértékkel megegyezőnek találta (163,5cm). Jankó János 50 jász férfit vizsgált meg, akiknek termete a magas felé közelítő nagyközepes volt (168.3 cm).

Bartucz és tanítványai az ország különböző területein vizsgálták felnőttek, katonák és sorkötelesek természetét. Megállapították, hogy nemcsak a Jankó által mért jászok, hanem a magyarok és a nagykunok is magasabbak voltak az alföldi magyarság többi csoportjainál.

Henkey és Kalmár (1982) adatai szerint a Duna-Tisza közén élő népességek közül a Jászságban élők természetlaga volt a legnagyobb (férfiak=170,03 cm, nők=157,95cm).

Az itt közölt átlagértékek a jászságiak természetének magasabbá válását is demonstrálják. A szekuláris adatok szerint a Jászságban élő férfiak 100 év alatti természetnövekedése megfelel a becsült magyarországi értéknek (7cm).

A főiskolai hallgatók vizsgálata a Jászságban 1974-ben indult meg. A jászberényi tanítóképző intézetben, ill. főiskolán az első részletes antropometriai vizsgálatot Pápai végezte (1978). Más intézmények hallgatóihoz viszonyítva a jászberényi hallgatókat magasabbnak és súlyosabbnak találta.

Az 1980-ban vizsgált tanítójelöltek testmagassága a korábbi megfigyeléshez képest szignifikánsan nagyobb volt. A természet nagyobb válása elsősorban az ülőmagasságbeli emelkedésnek volt köszönhető. Az 1980-ban vizsgáltak törzsdimenziói is nagyobbak voltak, ugyanakkor testtömegükben nem volt kimutatható változás (Pápai 1984).

Pápai és munkatársai (1989) az 1980 és 1989 között a főiskolán tanuló elsőéves hallgatók csoportjaiban a testmagasság további szignifikáns lineáris emelkedését találták. Mértékét évi 0,9 mm-re becsülték a vizsgált 10 éves időintervallumban. A testtömegben ez alatt az idő alatt sem tapasztaltak további változást. Ugyancsak vizsgálták a korán és későn érett hallgatók testméreteiben jelentkező tendenciákat is. A válszélesség kivételével a törzs szélességi dimenziói mindkét csoportban csökkentek, a csökkenés mértéke valamivel nagyobb volt a későn érteknél.

Pápai és Mészáros (1988) elsőéves tanítójelöltek és a Testnevelési Főiskolára 1981 és 1987 között felvételizett hallgatók magasságát, tömegét és testösszetételi adatait hasonlította össze. A testméretek időbeli sorában sinushullám jellegű ingadozásokat tapasztaltak. Megfigyelésük szerint a hullám csúcs- és mélypontjai azonos évekre estek mindkét csoportnál, pedig a Testnevelési Főiskola országos beiskolázási körzettel bírt, hallgatói erősen szelektált csoportot képviseltek és más szociális rétegekből kerültek ki, mint a jászberényi főiskolások.

Jelen dolgozatban a következőkre kívántam választ kapni:

1. A jászberényi tanítóképzőben tanult diákok testmagasságában és testtömegében az évezred végéig kimutatható-e a szekuláris trend? Ha igen, a változások milyen mértékűek és irányúak.
2. A korán és későn ért leányok különböznek-e a vizsgált méretekben?

Anyag és módszer

A Jászberényi Tanítóképző Főiskolán 1974-ben és 1980-ban a hallgatók minden évfolyamra kiterjedő vizsgálatát végeztem el. A további években a felmérés csak az elsőéves tanítójelöltek körében történt meg. E tanulmány alanyai azok az elsőéves hallgatók voltak, akik 1980-ban (N=95), 1990-ben (N=76) és 2000-ben (N=112) vettek részt a vizsgálatban. Életkoruk 18,82 és 19,45 év között variált.

Dolgozatomban a testmagasságban és testtömegben bekövetkezett változásokkal foglalkozom. A szekuláris trend jelenségeinek megfigyeléséhez az 1974-es vizsgálat adatait is figyelembe véve több mint negyedszázados időintervallum állt rendelkezésemre.

Retrospektív módszerrel adatokat gyűjtöttem az első menstruáció (menarche) bekövetkezési idejére.

A menarchekor eloszlásának alapján a minta alsó és felső negyedét elkülönítve a korán és későn értek csoportjában megnéztem, kimutatható-e különbség közöttük a szekuláris trend irányában és tempójában.

Eredmények

Az 1980-ban vizsgált hallgatók testmagassága $163,21 \pm 5,52$ cm volt (1. ábra). A termet az ezt követő 10 év alatt 1,25 cm-rel emelkedett, majd az utána következő 10 év során a növekedés még a fél centimétert sem érte el. Szignifikáns különbséget csak 20 év távlatában lehetett megfigyelni. A trendanalízis az 1980 és 1989 között vizsgáltaknál szignifikáns lineáris trendet mutatott ki (Pápai és mtsai 1989).

Az adatokat az 1974-ben vizsgált (Pápai 1978) 19 évesek átlagos magasságával összevetve ($161,21 \pm 5,93$ cm), a termetnagybodás mértéke a 70-es években nagyobbak adódott (2 cm), mint az elkövetkező 20 év során (1,67 cm).

2.

Az elmúlt több mint negyedszázad alatt a jászberényi hallgatók magassága 3,67 cm-rel lett nagyobb. Ha az emelkedést lineárisnak tételezzük fel, akkor a termetnövekedés mértéke 1,53 cm lett volna dekádonként. Mivel a trend nem volt egyenletes, ezt az időszakot a növekedés intenzitása alapján 3 szakaszra lehet bontani. Az első szakaszban (1974-1980) a becsült évenkénti változás 2,857 mm, a második szakaszban 1,099 mm, míg 1990 és 2000 között 0,381 mm volt. A termetnövekedés a vizsgált időintervallumban egyre lassuló mértékű volt.

A jázsági hallgatóknál tehát a testmagasságbeli szekuláris trend a 70-es és 80-as években kimutatható volt. Adataim beleillenek abba a sorba, amelyet más felsőoktatási intézmények hallgatóinál a kutatók megfigyeltek. Az eredmények többsége a budapesti vizsgálatokból származik (Mészáros 1979, Farkas és mtsai 1991, Gyenis 1997).

Az ország más felsőoktatási intézményeiben az ilyen jellegű felmérések néhány kivételtől eltekintve nem voltak szisztematikusak. A 2. táblázat a vidéki hallgatókhoz vonatkozó vizsgálatok magasság és tömeg adatait tartalmazza.

A táblázatból látható, hogy a leghosszabb vizsgálati periódusra (50 év) a debreceni egyetemek tekintenek vissza. 30 év távlatából 10 éves periódusokban állnak rendelkezésre adatok a nyíregyházi tanárképző főiskoláról és 10 éves utánvizsgálatot végeztek a pécsi orvosegyetemen.

2. táblázat: A vidéki felsőoktatási intézményekben tanult hallgatók magassága és tömege

Szerző	A vizsgálat		Elem szám	Testmagasság		Testtömeg	
	ideje	helye		átlag	szórás	átlag	szórás
Jeney (1940)	1939/40	Debrecen, TE	80	160,46	–	–	–
Jeney (1942)	1941/42	Debrecen, TE	126	159,1	–	56,12	–
Rajkai&Jancsó (1955)	1952/53	Debrecen, TE	133	158,4	4,196	54,82	6,242
Rajkai (1957)	1953/54	Debrecen, E	262	159,14	5,589	55,06	6,468
Rajkai (1965)	1964	Nyíregyháza,TF	99	160,54	4,52	55,24	6,046
Eiben (1965)	1964	Szombathely,TK	179	159,8	5,6	56,21	7,39
Baracs&Farmosi (1976)	1972	Pécs&Kaposvár	151	160,42	9,22	–	–
Pápai (1978)	1973/74	Debrecen,TK	276	160,5	5,90	54,54	6,00
		Jászberény,TK	267	161,04	5,80	57,52	6,87
		Kecskemét,OK	241	160,29	5,98	55,43	7,39
		Sárospatak,TK	285	160,74	5,38	55,93	6,74
		Együtt	1069	160,77	5,7	55,86	6,82
G.Szabó&Nyilas (1997)	1974/75*	Nyíregyháza, TF	–	163,70	–	55,67	–
Barton et al. (1978)	1975/76	Pécs, OE	264	162,3	7,6	56,9	8,0
	1976/77	Pécs, TF	479	162,4	7,0	56,1	7,0
Szöllősi&Jókai (1980)	1978/79	Debrecen	94	163,29	5,73	54,98	7,33
Pápai (1984)	1980	Jászberény,TK	188	162,65	5,70	57,75	6,80
G.Szabó&Nyilas (1997)	1985/86*	Nyíregyháza, TF	–	164,1	–	56,82	–
Falvai&Simonné (1993)	1986	Szekszárd,TK	78	164,52	–	57,6	–
Szilárd et al. (1988)	1986/87	Pécs, OE	81	166,8	5,3	62,8	8,4

Szöllősi&Jókai (1994)	1988-91	Debrecen	412	165,84	6,245	58,31	7,975
Falvai&Simonné (1993)	1993	Szekszárd, TK	169	166,79	–	57,15	–
Aszmann et al. (1997)	1995	Országos adatok	4610	166,5	6,2	58,1	7,9

Jelölések: TE= tudományegyetem, TF= tanárképző főiskola, TK= tanítóképző főiskola, OK=óvónőképző intézet, OE= orvostudományi egyetem, E= egyetemek.

* A tanulmányban közölt 20-22 éves korosztályok testmagasság átlagainak átlagolásával kapott adat.

A következő ábrán a vidéki felsőoktatási intézményekben vizsgált hallgatók magasság adatait tüntettem fel az 1970-es és az 1980-as évekből. A mintegy 10 év alatti változások szemléletesen demonstrálják a szekuláris trendet a vidéki hallgatóknál is. A legnagyobb emelkedést a pécsi orvostanhallgatóknál (Barton és mtsai 1978, Szilárd és mtsai 1988) lehetett megfigyelni (4,5 cm). A debreceni hallgatók magassága az 1950-es és 70-es évek között 5 cm-t nőtt, az ábrán látható további 2,5 cm változás a debrecenieknél is a szekuláris trend folytatódására utal (Rajkai és Jancsó 1955, Rajkai 1957, Pápai 1978, Szöllősi és Jókai 1980, 1994). Egyedül a nyíregyházi főiskolások termete nem változott a vizsgált intervallumban (G.Szabó és Nyilas 1997). Náluk viszont a korábbi évtizedben lehetett mintegy 3 cm növekedést tapasztalni (Rajkai 1965, G.Szabó és Nyilas 1997).

A különböző intézményekből rendelkezésre álló adatok alapján levonható az a következtetés, hogy az 1950-es évektől a 80-as évekig a termetnövekedés intenzív volt. A jászberényi hallgatók adatai pedig azt mutatják, hogy a 90 években ez a trend minimális, vagy esetleg megállt. Hasonló adatokról számol be Gyenis és Till a 70-es és 80-as évekből a budapesti egyetemi hallgatók vonatkozásában (Till és Gyenis 1977, Gyenis és Till 1986).

Az ábra egy másik jelenséget is jól demonstrál. A jászberényi hallgatók testmagassága a szekuláris növekedésváltozással együtt is kisebb, mint az egyetemistáké, ill. a főiskolásoké. Ennek alapvető oka, hogy a különböző felsőoktatási intézményekben tanulók eltérő szociális rétegekből kerülnek ki.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a testmagasságbeli szekuláris trend a vidéki egyetemek és főiskolák hallgatóinál is kimutatható. Mind a jászberényi adatokat, mind más adatokat tanulmányozva az is megállapítható, hogy tempója nem tekinthető egyenletesnek, a 80 évekig lassul, a 90-es évektől alig észlelhető. Eredményeink egybecsengenek Bodzsár (1998) gyermekek testmagasságának szekuláris

trendjére tett megállapításaival. A 1970-es és 80-as években egyetemre és főiskolára került fiatalok az 50-es és 60-as években születtek. Hazánkban ekkorra esett a társadalmi környezeti feltételek nagymértékű javulása, ami az intenzívebb természetnövekedésben is visszatükröződött.

A testtömegben bekövetkező változások korántsem ennyire egyértelműek. Az 1. ábráról jól látható, hogy a 80-as évektől a jászberényi hallgatóknak tömegében a magassághoz hasonló emelkedést kimutatni nem lehetett. A 80-as években végzett vizsgálatok évenkénti átlagsora azt tanúsítja (Pápai és munkatársai 1989), hogy a magassághoz hasonló sinusgörbeszerű ingadozásról van szó, amelynek a mélypontján a tömeg átlagértéke ($54,44 \pm 6,09$ kg) szignifikánsan kisebb volt mind az 1974-ben, mind a 2000-ben mért értékeknél. A hallgatók magasságukhoz képest nem voltak túlsúlyosak. Annak ellenére tehát, hogy a magasságuk nagyobb lett, a tömegük pedig ingadozott, a magasság - tömeg arány a normál variációterjedelmen belül maradt. Az alkat kismértékben linearizálódott 1990-ig, majd a trend megfordult. A testformában azonban drámai változások ezidő alatt nem következtek be.

Rövidítések: lásd a 2. ábránál

A 3. ábrán a magassághoz hasonlóan a vidéki hallgatók tömeg értékeinek változását tüntettük fel. Mint látható, egyedül a jászberényi hallgatóknál csökkent a tömeg a vizsgálati időszakban.

A debreceni leányoknál az 50-es évektől a 70-es évek végéig a magasság növekedésével nem járt együtt tömeggyarapodás, így az alkat linearizálódása volt megfigyelhető (Szöllősi és Jókai 1994), míg a 80-as években a testmagasságra vonatkoztatott tömeg ismét kissé nagyobbá vált. Ugyanez a trend volt látható a nyíregyházi főiskolásoknál is. A pécsi egyetemistáknál a testtömeg 6 kg-mal lett nagyobb. Ez jelentős növekedésnek számít és azt mutatja, hogy a hallgatók magassághoz viszonyított tömege lényegesen megnőtt.

Az itt bemutatott, több évtizedre kiterjedő vizsgálatok tanúsága szerint a testtömeg a 70-es évekig nem mutatott növekedési tendenciát. Németországban a 60-as és 80-as évek között hasonló jelenséget tapasztalt Jaeger (1998).

Ennek a jelenségnek a magyarázatára a kutatók gyakran az ún. kozmetikai fogyást említik. Eszerint a divatirányzatoktól függően a leányok a késői pubertás idején és a fiatal felnőttkorban testtömegüket tudatosan kontrollálják. Mint társadalmi környezeti hatás eredménye, valóban nem zárható ki befolyása a tömeg változásaira. Nehéz azonban elképzelni, hogy ez a testsúlyszabályozó "eszköz" ilyen hosszú távon, különböző csoportoknál és populációknál kifejtheti torzító hatását.

Mivel a magasságban és a különböző testméretekben a lineáris trend az ingadozásokon és tempóváltásokon keresztül érvényesül, lehetséges, hogy a kissé szabálytalan periódusok hossza nem egyforma és így ezek a periódusok nem szinkron módon jelennek meg az egyes testméretekben.

A másik lehetséges magyarázat, hogy a testtömegnek is megvan a maga viszonylag önálló, szenzitív reagálása a környezeti változásokra és változási iránya nincs alávétve a magasságénak. Erre utal az az itt demonstrált jelenség is, hogy míg a magasságban a 80-as évek után lényegében a szekuláris trend stagnálását lehetett megfigyelni, addig a 80-as évektől -ha kismértékben is- a tömeg gyarapodása kimutatható volt.

A magyar leányok szexuális érésére szintén a múlt századtól vannak adatok. A vonatkozó vizsgálatok azt mutatták, hogy az érés felgyorsulásának üteme a 60 évektől kezdődött és a kutatók véleménye szerint ez napjainkban megállt, sőt van ahol a visszafordulását is tapasztalták (Eiben 1988, Bodzsár 1999, 2000b).

A felnőtt nőkre retrospektív módszerrel nyert adatok beleillenek abba a sorba, amelyet gyermekek vizsgálatokor állapítottak meg. A 2. táblázatban a hallgatónők menarchekorát tüntettem fel. Jelen mintában a hallgatók menarchekora a vizsgált intervallumban növekedett. A különbségek nem jelentősek. Pápai és munkatársai (1988) az 1980 és 89 évek között vizsgált hallgatókon a menarchekorra vonatkozóan trendanalízist végeztek és a random ingadozáson kívül semmiféle irányultságot nem tapasztaltak.

2. táblázat: A vizsgált hallgatónők menarchekora

Vizsgálatideje (év)	Menarchekor	
	átlag	szórás
1980	12,83	1,14
1990	13,00	1,06
2000	13,05	1,28

A továbbiakban a korán és későn érők magasságában és tömegében bekövetkezett változásokat vizsgáltam meg. Az e tárgyban végzett korábbi megfigyelések szerint az érés alapján bontott hallgatóknak magasságában nem voltak lényeges különbségek, azonban a testtömegben és főleg a zsírtartalomban a korán érett nők felülmúlták a későn éretteket (Pápai 1985). Egy másik tanulmányban mind a korán, mind a későn éretteknél kimutatták a szélességi méretek csökkenését 1980-1989 között (Pápai és munkatársai 1989).

A 4. ábrán feltüntetett magasság adatok szerint a 80-as és 90-es évek között a magasságbeli változás iránya mind a korán, mind a későn érőknél megegyezett. Az is megfigyelhető, hogy a növekedés tempója nagyobb volt a korán érőknél. A két csoport egyaránt hozzájárult a 80-as és 90-es évek között tapasztalt szekuláris trendhez, de ebből a részesedésük nem volt egyforma. Az 1990 és 2000 között vizsgált korán érőknél lassabb ütemben ugyan, de folytatódott a természetemelkedés, míg a későn érőknél inkább visszafordult vagy stagnált a trend.

A testtömeg változása a két csoportban teljesen eltért. A korán érőknél a magassághoz hasonló trendet követett. A 90-es években kismértékű csökkenése volt látható. A korán érőknél a vizsgált időszak alatt a magasságbeli és tömegbeli szekuláris változások szinkronban haladtak.

A későn érőknél a magasságbeli növekedéssel nem társult arányos tömegbeli gyarapodás. Tömegükben a 90-es években mutatkozott jelentősebb emelkedés. Az 1990-ben vizsgáltak voltak a leglineárisabbak.

A magasság-tömeg arányt tekintve a korán érők testformája harmonikusan változott a vizsgált időszakban, míg a későn érőknél a változás diszharmonikus volt. A korán és későn érett fiatalok szekuláris trend jelenségeinek tanulmányozása további vizsgálatokat igényel.

Összefoglalás:

1. Az elsőéves tanítójelölteknél a magasságban a szekuláris trend kimutatható volt. A vizsgált intervallumban a hallgatók termete 3,67 cm-rel lett nagyobb. Az emelkedés tempója a 80-as évektől lassult.

2. A testtömeg változási iránya nem követte a magasságét. Az 1980-as évekig stagnált, utána kismértékű gyarapodását lehetett megfigyelni. A két méret változásában mutatkozó eltérő periódus valószínűleg a környezeti hatások iránti eltérő szenzitivitásukkal magyarázható.
3. A korán és későn érett leányoknál a trend mértékében és tempójában is voltak különbségek. A korán érőknél a testforma harmonikusabban változott.

Felhasznált irodalom

- Aszmann, A., Frenkl, R., Kaposvári, J., Szabó, T. (1997): Felsőoktatás, értelmiség, egészség.- In Som, F. (szerk.) Magyar Egyetemi-Főiskolai Sportszövetség.
- Baracs, Fné, Famosi, I. (1976): Főiskolai hallgatók testalkata. In Pulai, F. (szerk.) Testnevelési Tudományos Ülésszak BME. 197-204.
- Barton, J., Szilárd, I., Kiss, S. (1978): A hallgatók fizikai állapota vizsgálatának eredményei. In Felsőoktatási Peagógiai Tanulmányok. Egyetemi és főiskolai hallgatók egészségi állapotának vizsgálata. FPK, Budapest-Pécs. 59-75.
- Bartucz, L. (1938): Magyar föld, magyar faj. IV. kötet: A magyar ember. Kir. M. Egyetemi Nyomda, Budapest.
- Bodzsár, É.B. (1998): Secular Growth Changes in Hungary. In Bodzsár, B.É. and Susanne, C. (Eds.) Secular Growth Changes in Europe. Eötvös University Press. Budapest, 175-205.
- Bodzsár, B.É. and Susanne, C. (Eds.) (1988): Secular Growth Changes in Europe. Eötvös University Press, Budapest.
- Bodzsár, É. (1999): Humánbiológia. Fejlődés: Növekedés és érés. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 185-251.
- Bodzsár, B.É. (2000a): A review of Hungarian studies on growth and physique of children. Acta. Biol. Szeged., 44; 139-153.
- Bodzsár, B.É. (2000b): Studies on sexual maturation of Hungarian children. Acta. Biol. Szeged., 44; 155-165.
- Collins, K.J., Weiner, J.S. (1977): Human Adaptability. A history and compendium of research. IBP., Taylor and Francis, London.
- Eiben, O. (1965): Főiskolás nők szomatometriai és dinamometriai vizsgálata. Testn. Sporteü. Szemle, 6; 95-111.
- Eiben, O.G. (1977): A gyermekek testméreteinek és testarányainak változásai körmendi növekedésvizsgálatok alapján. Anthropol. Közl. 21: 43-58.

- Eiben, O. (1988): Szekuláris növekedésváltozások Magyarországon. Humanbiol. Budapest., Suppl..6. 133p.
- Eiben, O.G. (1994): The Körmend Growth Study: Data to secular growth changes in Hungary. Auxology '94. Humanbiol Budapest. 25; 205-219.
- Eveleth, P.B., Tanner, J.M. (1977): Worldwide Variation in Human Growth. IBP. 8. Cambridge, London, New York, Melbourne.
- Gyenis, Gy. és Till, G. (1986): Secular changes of body measurements in Hungarian university students between 1976-1985. Anthropol. Közl., 30: 147-150.
- Gyenis, Gy. (1997): Continuing positive growth changes in height and weight of Hungarian university students. Annals of Human Biology, 24, 475-479.
- Farkas, A., Mészáros, J., Mohácsi, J. (1991): A study on the secular trend in young adults. Anthropol. Közl. 33; 171-176.
- Henkey, Gy. (1975): Szekuláris növekedésváltozás Duna-Tisza közti népségeknél. Anthropol. Közl., 19; 133-137.
- Henkey, Gy., Kalmár, S. (1982): Adatok a magyar nép antropológiájához. Cumania, Kecskemét. 9; 421-467
- Kádár, P., Véli, Gy. (1971): A 18-20 éves férfiak testi fejlettsége. Anthropol. Közl., 15; 97-112.
- Kádár, P., Véli, Gy. (1974): Az akceleráció szakaszosságáról. Anthropol. Közl.,18; 105-111.
- Kádár, P., Véli, Gy. (1977): A szekuláris trend 100 éve Somogy megyében. Anthropol. Közl., 21; 93-100.
- Falvai, Gy. és Simonné Christián, A. (1993): Főiskolai hallgatók egészség szintje, életmódja, sporttevékenysége.- In: Makkár, M. (szerk.) Sport és Életmód. II. Országos Sporttudományos Kongresszus. OTSH. 222-227.
- Jaeger, U. (1998): Secular trend in Germany. In Bodzsár, B.É. and Susanne, C. (Eds.) Secular Growth Changes in Europe. Eötvös University Press. Budapest, 135-159.
- Jeney, E. (1940): A debreceni egyetemi hallgatók egészségügyi vizsgálata az 1938/39. tanévben. M. kir. Tisza István Tudományegyetem Nyomda, Debrecen.
- Jeney, E. (1942): A debreceni egyetemi hallgatók egészségügyi vizsgálata az 1939/40. tanévben. M. kir. Tisza István Tudományegyetem Nyomda, Debrecen.

- Mészáros, J. (1979): A testnevelési Főiskolára 1972-1978 között jelentkezett fiatal felnőttek testalkati vizsgálat. Egyetemi doktori értekezés. Testnevelési Főiskola, Budapest
- Nemeskéri, J. (1970): Az 1966. évben egyetemi (főiskolai felvételre jelentkezettek demográfiai és testfejlettségi vizsgálata. A Népszégtudományi Kutató Intézet Közleményei. 53; Budapest.
- Nemeskéri, J., Juhász, A., és Szabadi, B. (1977): Az 1973. évi sorköteles fiatalok testi fejlettsége. Demográfia, 20; 208-281.
- Nemeskéri, J., Joubert, K., Juhász, A., Nemeskéri, Á., Sallai, P., Gárdos, É. (1983): A 18 éves sorköteles fiatalok testi fejlettsége, biológiai állapota. A Népszégtudományi Kutató Intézet Közleményei. 53; Budapest
- Pápai, J. (1978): Főiskolai hallgatónők testi fejlettségének vizsgálata. (Body development of Young Female College Students, in Hung.) Természettudományi doktori értekezés. ELTE, Budapest.
- Pápai, J. (1980): Variations of physique in female college students. Anthropol. Közl. 24: 173-178.
- Pápai, J. (1984): Főiskolai hallgatónők ismételt antropometriai vizsgálatának eredményei. Anthropol. Közl. 28: 125-130.
- Pápai, J., Mészáros, J. (1988): Főiskolai hallgatók testösszetétele.- Előadás a Magyar Biológiai Társaság XVII. Vándorgyűlésén. Keszthely. Előadáskivonatok, 8.
- Pápai, J., Bodzsár, É., Leffelholc, E. (1989): Morphological and physiological changes in female college students. Anthropologie und Pädiatrie. Berlin. Poszter Konferencia.
- Rajkai, T. (1957): A debreceni egyetem női hallgatóinak antropometriai adatai. Acta Univ. Debr., 4; 257-265
- Rajkai (1965): A nyíregyházi felsőoktatási intézmények női hallgatóinak fejlettsége. Kny. a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményeiből. Nyíregyháza.
- Rajkai, T., Jancsó, J. (1955): A rendszeres testnevelés hatása az I., II. éves egyetemi hallgatóknál az 1952/53 és 1953/54. években. Testneveléstudomány 1; 129-146
- Szabó, T.G., Nyilas, K. (1997) Secular trends in Eastern Hungary. Acta Biol. Szeged. 42: 315-319.
- Szilárd, I., Dominó, É., Cserti, Á. (1988): Orvostanhallgatók szomatometriai paramétereinek trend vizsgálata. In Makkár, M. (szerk.): Felsőoktatási intézmények Testnevelési és Sporttudományos Konferenciája. Pécs, ÁISH, STT. Budapest. 229-238.

- Szöllősi, E., Jókai, M. (1980) Correlation between some physical characteristics and hand strength of high-school students. *Anthrop. Közl.*, 24; 277-282.
- Szöllősi, E., Jókai, M. (1994) Changes in main body size values of Debrecen female university students. A review of five decads. *Auxology '94. Humanbiol Budapest.* 25; 301-306.
- Till, G. és Gyenis, Gy. (1977): The physique of students of the Technical University Budapest. In Eiben, O.G. (Ed.) *Growth and Development; Physique. Symp.Biol.Hung.*, 20: 63-72.
- vanWieringen, J.C. (1978): Secular growth changes. In Falkner, F., Tanner, J.M. (Eds.): *Human Growth. Vol. 2: Postnatal Growth.* Plenum Press, New York - London. 445-473.
- Tobias, P.V. (1976): Growth and stature in South African populations. In Vorster D.J.M. (Ed.) *The Human Biology of Environmental Change.* 96-104. IBP. Human Adaptability.
- Tobias, P.V. (1985): The negative secular trend. *J.Human Evolution.* 14; 347-356
- Tanner, J.M. (1961): *Education and Physical Growth.* Univ. of London, London.

FIATAL ÉRTELMISÉGIK KÖTÖDÉSE A JÁSZSÁGHOZ

A kutatás háttere

1998-ban a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézetének Szolnoki Társadalomkutató Csoportja végzett egy kérdőíves adatfelvételt a Jászágban érettségizett és továbbtanuló fiatalok körében. A kérdőívet postai úton küldtük ki 250 fiatalnak, ebből 137 érkezett vissza kitöltve. Ez több mint 50 százalékos visszaküldési arányt jelent, ami igen magas, hiszen a tapasztalatok szerint a postai kérdőívek esetében 10% körüli ez az arány.

Kutatásunk része volt egy, a Jászág térkapcsolatait vizsgáló felmérésnek, amely a térség területfejlesztési terveinek megalapozását szolgálta. Kérdőívünkben arra kerestünk választ, hogy milyen a jászági fiatalok jellemző magatartása a térséggel kapcsolatban, milyenek a letelepedési és az elvándorlási motívumaik, és ezek hogyan függenek össze jelenlegi élethelyzetükkel.

Az alábbi rövid tanulmány a kutatás adatainak másodelemzését tartalmazza. Elsősorban az keltette fel az érdeklődésemet, hogy a kérdőívek feldolgozása során feltűnt, a válaszadók közel fele érdeklődést tanúsított a téma iránt, ami a kérdőívhez fűzött megjegyzésekből derült ki. A mostani elemzés során elsősorban az érdekelt, hogy akár az elvándorlók, akár az itt maradók milyen érzelmi töltéssel viseltetnek szülőhelyük iránt, mennyire érzékenyek a térség problémáira, és hajlandók-e aktívan részt venni e problémák kezelésében.

Személyes indíttatás

Magam is fiatal értelmiségi vagyok, aki négy városban, négy megyében töltöttem iskolás éveimet, az egyetemet is beleértve. Most újra szülővárosomban élek és dolgozom, ennek minden előnyével és nehézségével. Az én személyes kötődésem minden városhoz, ahol éltem, annyira erős, ahány mély és tartalmas emberi kapcsolatom odaköt. Az egzisztálás azonban más természetű dolgokat is jelent, ahogy az egyik kérdőívben olvasható: *“A szakmai és az anyagi perspektíva lenne fontos, az, hogy az ember megteremthesse élet- és munkakörülményeit. Az emberi kapcsolatok (azok biztonsága) máshol is kialakíthatók.”*

A társadalmi mobilitás – ami főként a képzett társadalmi rétegeknek kínál lehetőségeket – a hátrányos helyzetű térségeket még inkább hátrányos helyzetbe hozza, hiszen olyan fejlett területekkel kellene versenyezniük a szakemberek megtartásában, ahol lényegesen jobbak a foglalkoztatási lehetőségek. Erre utal az egyik kérdőívből vett vélemény is: *“Szerintem a friss diplomások elvándorlása országos szintű, és nem elsősorban Budapest a célpont, hanem a nagyobb vállalatok vonzása erős.”*

A Jászságban folytatott eddig munkáim során valóban megtapasztaltam, hogy a jáász embereket a térségi identitástudat erősebben jellemzi, mint a környezetükben élőket. Ez egy olyan közösségi humán tőke, amely felbecsülhetetlen érték a mai atomizálódott individuumok korában. Ma a gyökereitől függetlenedett egyén a nehezen kiharcolt szabadságát is elveszíteni látszik. Ez a társadalmi és gazdasági rendszer szinte kezelhetetlen mennyiségű problémát rak az emberek vállára, és elveszi tőlük a problémakezelés legfőbb eszközét is, az emberi közösségek megtartó erejét. A problémáival magára maradt egyén pedig szükségszerűen válik kiszolgáltatottá, veszíti el szabadságát és autonóm létezésének lehetőségét. Ezért tartok fontosnak minden olyan társadalmi mozgást figyelemmel kísérni, amely modellértékű lehet problémáink megoldásában.

A kutatás általános tapasztalatai

A kérdőívre 137-en válaszoltak, 97 nő és 40 férfi. Az életkorok 19 és 29 év között szóródnak. Az állandó lakóhelyet figyelembe véve 70-en laknak Jászberényben, 32-en más jáászvárosban, 35 fő más jáászvárosi községben. Jászberényben 86-an érettségiztek, Jászapátiban 30-an, Jászárokszálláson 18-an, és 3-an egyéb helyen. 125-en gimnáziumban érettségiztek, 12-en szakközépiskolában. 93-an tanultak tovább főiskolán, 42-en egyetemen. Többségük (121) nappali tagozaton, a többiek levelezőn, távoktatásban vagy esti tagozaton vesznek részt.

A minta összetételéről elmondható tehát, hogy a válaszolók több mint kétharmada nő, 90 százalékuk 22-23 éves volt az adatfelvétel időpontjában, háromnegyedük városban lakik. Közel kétharmaduk Jászberényben, 90 százalékuk gimnáziumban érettségizett, kétharmaduk főiskolán tanult tovább, 90 százalékban nappali tagozaton.

A továbbtanuláskor leggyakrabban választott szak a tanítói, tanári, óvónői, 39-en tanulnak ilyen szakon, többségük (19) Jászberényben. Népszerű még a gazdasági, pénzügyi szak, 22-en tanulnak tovább ilyen iskolában, 19-en műszaki, informatikai szakon, 18-an pedig nem tanári bölcsész vagy természettudományi szakon. 41-en 1998-ban fejezték be tanulmányaikat, 61-en 1999-ben, 22-en az idén, és néhányan még jövőre vagy még később diplomáznak.

A továbbtanulás helyszínére is rákérdeztünk kérdőívünkben. Leggyakoribb választás Jászberény, itt 34-en tanulnak. 31 fő tanul Budapesten vagy környékén (Gödöllő, Zsámbék), 21 fő a Dél-Alföldön (Szeged, Kecskemét, Békéscsaba, Hódmezővásárhely, Szarvas), 20 fő Észak-Magyarországon (Eger, Gyöngyös, Miskolc), 15 fő az Észak-Alföldön (Debrecen, Nyíregyháza, Szolnok), és 15 fő a Dunántúlon (Pécs, Székesfehérvár, Veszprém, Győr, Dunaújváros, Kaposvár, Keszthely, Sopron). Az alábbi táblázat a továbbtanuláskor leggyakrabban választott városokat és az ott továbbtanulók számát tartalmazza.

Település	továbbtanulók száma (fő)
Jászberény	34
Budapest	25
Szeged	15
Eger	10
Debrecen	10

A felsőfokú tanulmányoknak otthon adó városban töltött évek meghatározóak a fiatal értelmiségiek számára. Az önálló egzisztenciává érés szinterei ezek a városok, legtöbbször itt alakulnak ki a szakmai kapcsolatok, és az első – tanulás melletti – munkatapasztalatokat is itt szerzik a fiatalok. Ezek általában nagyobb városok, amihez hasonló feltételeket a fiatal csak szerencsés esetben talál a lakóhelyén.

A fiatalok továbbtanulás utáni szándékait elsősorban az anyagi biztonság és a szakmai karrier megteremtése jellemzi. Alapvetően ez befolyásolja a lakóhely megválasztását, és ennek hiánya sarkallja szülőfaluja, városa elhagyására a fiatal értelmiségieket.

Letelepedés

A letelepedési szándékra vonatkozó kérdésekre adott válaszokat két szempontból is vizsgálhatjuk. Az egyik szempont a biztosság vagy bizonytalanság e kérdésben, a másik pedig, hogy a biztosan választók mely területet részesítik előnyben, illetve mely területektől határolódnak el. Biztosabb elképzeléssel rendelkeznek a fiatalok arra vonatkozóan, hogy *hol nem szeretnének élni* a diploma megszerzését követően (71%-uk tudott válaszolni erre a kérdésre), mint arról, hogy *hol szeretnének* (erre csak 55%-uk válaszolt).

A kérdezettek 16%-a Budapesten, 15% Jászberényben, 9% a Jászságban és 8% más Jászágon kívüli településen *szeretne élni a diploma megszerzése után*. A *hol nem kíván semmiképpen élni* kérdésre 20% külföldet, 18% Budapestet, 17% Szolnokot és 11% a Jászságot jelölte meg válaszában.

A letelepedési szándék és a továbbtanulás székhelye közötti összefüggéseket az alábbiakban elemzem. A *hol szeretne élni* kérdésre legbiztosabban azok válaszoltak, akik Jászberényben vagy Budapesten tanulnak. A szándékuk ellentétes irányú, a Jászberényben tanulók 44%-a a Jászságban akar letelepedni, a Budapesten tanulók szintén 44%-a a Jászságon kívül.

Letelepedés szempontjából Budapest elsősorban a Budapesten és környékén, valamint a Dunántúlon tanuló fiatalokat vonzza, Jászberény a helyben és az Észak-Magyarországon tanulókat.

Bizonytalan választóknak nevezem azokat, akik legnagyobb része *“nem tudom”*-mal válaszolt a kérdésre. Ilyen a Dunántúlon tanulók csoportja is. Esetükben azonban meg lehet állapítani - a minta kevésszámú volta ellenére is -, hogy ők is inkább a Jászságon kívül szeretnének letelepedni.

A *hol nem kíván semmiképpen élni* kérdésre biztosabban válaszoltak a kérdezettek, mint a másik (az állító) kérdésre, és valamennyi csoportban inkább a Jászságon kívül nem szeretnének élni. A Jászberényben tanulók elsősorban Budapestet és a külföldet utasítják el, a Debrecenben tanulók Budapestet, a Budapesten tanulók a külföldet és Szolnokot. A következő táblázat alapján érdekes ellentmondásra figyelhetünk fel.

%	a Jászságban NEM szeretne élni	a Jászságon kívül NEM szeretne élni	nem tudja	összesen
a Jászságban szeretne élni	-	23	4	28
a Jászságon kívül szeretne élni	8	15	5	28
Nem tudja	6	19	20	44
Összesen	14	57	29	100

A válaszadók 46%-a a *hol szeretne* és a *hol nem szeretne élni* kérdésekre biztos választ adott. Közülük 8% nem szeretne a Jászságban élni, hanem valahol másutt, 23% viszont nem szeretne elköltözni, hanem valahol a Jászságban maradna. További 15% még bizonytalan, ők azok akik a Jászságon kívül szeretnének is élni meg nem is. A válaszokban rejülő ellentmondásra rávilágít, hogy míg az állító kérdésnél a kérdezettek 28-28%-a jelezte a Jászságon kívül, illetve belül való letelepedési szándékát, addig a tagadó kérdésnél ez az arány 14-57% volt.

Miből fakad ez a látszólagos ellentmondás? Először is nézzük meg hogyan is szólt pontosan a két kérdés: *“Hol szeretne élni a diploma megszerzése után?”* és *“Hol nem kíván semmiképpen élni a diploma megszerzése után?”*. Mint látjuk, az állító kérdés enyhébben fogalmaz, míg a tagadó kérdés a *“semmiképpen”* használatával erősebb elutasítást fejez ki.

Általában elmondható, hogy a sarkosabb megfogalmazás sarkosabb választásra készíti az embereket. Így az ellentmondás egyik feloldási lehetősége a mi esetünkben az lehet, hogy a sarkosabb (a tagadó) kérdésre adott válaszokat tekintjük elsősorban relevánsnak. Ebben az esetben ezt a feltevést az a tény is alátámasztja, hogy a tagadó kérdésre több biztos válasz született, nagyobb erővel mozgósított állásfoglalásra. Azt nem tudhatjuk pontosan, hogy a sarkosabb vagy a tagadó volta miatt, vagy, mert egyszerűen erről a kérdéstről inkább van véleménye a fiataloknak, mint a másiktól. (Mint láttuk, 71% válaszolt, a másik kérdés 55%-ával szemben.) A válaszadók 6%-a nem szeretne a Jászságban élni, de még nem tudja hogy hol máshol telepedjen le, 19% pedig nem szeretne a Jászságon kívül élni, de még nem tudja, hogy pontosan hol is akar.

Az ellentmondás másik – talán nem ennyire elvont - magyarázata a kérdőívben szereplő nyitott kérdésre adott válaszokból derül ki. Itt azt kértük a kérdőív kitöltőjétől, hogy írja le megjegyzéseit a témával kapcsolatban. A válaszok jó része arról szól, hogy bár a fiatal szeretne a Jászságban letelepedni, de nem lát rá reális lehetőséget. Ennek leggyakrabban említett oka a munkahely és a karrier lehetőség hiánya. Néhány idézet a válaszokból:

- Véleményem szerint a fiatalok elsősorban azért szeretnék elkerülni a Jászságból, mert a lehetőségek nagyon behatároltak. Ennek okát pedig valahol mélyebben kell keresni. Én elsősorban a Jászságban szeretnék maradni. Az ok, amiért a Balatonfelvidéket jelöltem meg, az, hogy – sajnos – ott nagyobb perspektíva nyílhat meg előttem. Örülnék, ha ez változna.
- Mivel vegyész leszek, valószínűleg nem tudok a Jászságban elhelyezkedni, bár szeretek itt élni.
- Véleményem szerint a fiatalok azért hagyják el településüket főként, mert nem találnak megfelelő munkát maguknak. Az idén fogok végezni én is, és úgy néz ki, én is a lakhelyet változtatók táborába lépek, mert nincs álláslehetőség a környéken. Pedig nagyon szeretem a falumat.
- Szeretnék Jászberényben lakni, családot alapítani, fontos a család és a rokonság közelsége. De mindezt hajlandó lennék feladni és elköltözni egy olyan munkáért, amit szívesen végzek és ami megfelelő bérezést vonna maga után. Szeretem a Jászságot, születésem óta itt élek.
- Igaz, hogy sok fiatal pályakezdő elhagyja a Jászságot, és sokan Budapestre költöznek, aminek az az oka, hogy a fővárosban több az álláslehetőség, jobbak a fizetések, ami vonzó egy pályakezdő számára. Én már lediplomáztam, és dolgozom Jászberényben. Szerencsésnek érzem magamat, hogy a Jászságban kaptam a végzettségemnek megfelelő munkát. Én szívesen laknék Jászberényben, vagy Jászárokszálláson (ahol most is), de diplomázás előtt álló barátom nem biztos, hogy kap a környéken munkát, ezért lehet, hogy nekem is el kell hagynom e térséget.

- Mint sok barátom, ismerősöm, én is nagyon szeretem Jászberényt, szívesen laknék itt, de sem anyagilag, sem szakmailag nem látok sok esélyt a boldogulásra. Úgy érzem, főleg a munka, a karrier, a szakmai érvényesülés hajtja a fiatalokat a nagyvárosok felé. Ha lenne rá lehetőség, sokan nagyon szívesen itt maradnának vagy visszaköltöznének.
- Azt, hogy hol szeretnék élni, sajnos mellékes. Mivel kis faluban nincs szükség jelenleg pedagógusra, így leendő társam lakóhelyén kell állás után nézmem, ami Budapestet jelenti. Szeretném vagy nem, de el kell hagyni az én kis szeretett falumat.

A válaszok, azt hiszem, igen érzékeny képet festenek erről az ellentmondásos szituációról, ami az érzelmi kötődés és a racionális, egzisztenciális döntés között feszül.

A letelepedés szempontjából érdemes megvizsgálunk, hogy milyen szakmák leendő képviselői mondanak leginkább *“igen”*-t vagy *“nem”*-et a Jászszágnak. Négy felsőfokú szakma esetében tehetünk megállapításokat, mert ezeknél elegendő a minta elemszáma ehhez. A Jászszágból elvándorló fiatalok döntő része műszaki, informatikai értelmiségi. Az ő választásuk a legbiztosabb (tehát közülük adtak a legkevesebben (32%) *“nem tudom”* választ), 58%-uk a Jászszágon kívül szeretne letelepedni, és csak 10% szeretne a Jászszágban maradni.

A másik három szakma esetében a bizonytalanok aránya a legmagasabb (45-50%). A választók közül a tanári, tanítói, óvónői képzésben résztvevők maradnak a legszívesebben a Jászszágban (38%), a gazdasági, pénzügyi végzettségűek és a bölcsész vagy természettudományi szakot hallgatók esetében a Jászszágot választók és az azt elhagyók aránya közel azonos.

A *“hol nem szeretne élni”* kérdésnél újra igazolódni látszik feltevésünk, hogy ez a kérdés inkább az érzelmi kötődéseket hívta elő a kérdezettekben, míg az előző a racionális megfontolásokat. Ennél a kérdésnél ugyanis egyértelmű, hogy a kérdezettek mind a négy szakma esetében nem szeretnék a Jászszágon kívül élni (54-89%). Kivételt a műszaki, informatikai végzettségűek jelentenek, akik közel azonos arányban bizonytalanok, (adtak *nem tudom* választ) és válaszolták, hogy nem szeretnék a Jászszágon kívül élni. Megállapíthatjuk, hogy az elvándorlási kényszer a műszaki értelmiségieket érinti a leginkább.

Mindezekből az a tapasztalat is leszűrhető, hogy a fiatalok érzelmi kötődése adott ebben a térségben, erre alapozva elsősorban munkahelyteremtéssel lehetne gondoskodni arról, hogy itt telepedjenek le. Ezt az érzelmi tőkét azonban az elvándorlókkal kapcsolatban is hasznosítani lehetne, ezzel megőrizve, és egy kicsit térben kiterjesztve a Jászszág, a jáász emberek erős identitástudatát.

Vélemények

A kérdezett fiatalok jövőre vonatkozó tervei összecsengenek más ifjúságkutatások eredményeivel. Minél magasabb az iskolai végzettség, annál inkább háttérbe szorul a tervek között a családalapítás, és kerül előtérbe a karrier. Ez azért is szembetűnő, mert a kérdezettek kétharmada nő. Az alábbi táblázatban jól látszik, hogy mely tervek élveznek elsőséget, és melyek szorulnak háttérbe. A kérdőívben szerepeltetett válaszlehetőségek egy kivétellel egyetértésre találtak, a kivételt a tudományos fokozat megszerzése jelenti, amely többnyire nem szerepel a fiatalok tervei között (egyedül ez kapott 50 pont alatti értéket).

Mennyire szeretné megvalósítani az alábbiakat a diploma megszerzését követő első években?	A százas skálára transzformált értékek átlaga
Anyagi biztonság megteremtése	91
Olyan munkahely, amely lehetőséget ad a szakmai karrierre	89
Újabb diploma megszerzése	70
Családalapítás	58
Lazítás, élmények szerzés	56
Külföldi tanulmányút	55
Tudományos fokozat megszerzése	46

Ezek a tervek, elképzelések nagyban befolyásolják a letelepedés helyszínének megválasztását is, hiszen a fiataloknak olyan (térbeli és társadalmi) tereket kell választaniuk, ahol a szándékaik minél inkább megvalósulhatnak. Ebben a választásban a vizsgálat tapasztalatai szerint elsődleges szempont a megfelelő állás, és az anyagi biztonság megteremtése. Ez a két szempont talált a legnagyobb egyetértésre

a kérdezettek között. Az alábbi táblázat tartalmazza a letelepedésben szerepet játszó szempontok értékelését, melyek mindegyike egyetértésre talált a kérdezettek körében.

A lakóhely megválasztását mennyire befolyásolja...	A százas skálára transzformált értékek átlaga
a megfelelő állás	94
Hogy anyagi számításait megtalálja	87
a lakáshoz jutás lehetősége	78
a szakmai, tudományos karrier lehetősége	77
Hogy legyenek ott barátai	73
a család, rokonok közelsége	70
a művelődési, szórakozási lehetőségek	70
a partner, házastárs származása	60
a közösségi tevékenységek lehetősége	59

Az elvándorlás okai között is első két helyen a már említett tényezők szerepelnek (megfelelő állás, és anyagi biztonság). Részben elutasítják azt, miszerint kalandvágyból változtatnának lakóhelyet, és sokan nem érzik úgy, hogy nincs rájuk szükség otthon.

Miért hagyják el a diplomás jázsági fiatalok a Jázságot?	A százas skálára transzformált értékek átlaga
otthon nem tudnak megfelelő állást kapni	92
szülőfalujukban, városukban nem találják meg anyagi számításukat	89
Budapest vonzása miatt	71
szülőfalujukban, városukban nincs lehetőségük művelődésre, szórakozásra	66
fojtogatónak, kisszerűnek érzik az otthoni létet	62
a jázsági településeknek nincs perspektívájuk	60
partnerük településére költöznek	57
otthon nem tudnak lakáshoz jutni	56
elsősorban kalandvágyból	45
a fiatalok úgy érzik, nincs rájuk szükség otthon	41

A vizsgálatba bevont fiatalok többségéről megállapítható, hogy érzékenyek a térség problémáira, a válaszadók közel fele hozzáfűzte megjegyzéseit a kérdőívhez a témáról, vagy magáról a kutatásról. A Jászság iránti elkötelezettségüket az alábbi idézetek jól érzékeltetik:

- Amennyiben ez az “akció” egy esetleges fejlesztés elindítását jelenti, nagyon örülök a lépésnek. Pozitív, hogy végre a “kis emberek” véleményét is kikérik. Szeretek itt élni, de sok változásra lenne szükség.
- A témát érdekesnek és jó ötletnek tartom. Engem érdekel a Jászság sorsa, illetve az itt élő fiatalok véleménye magáról a Jászságról és saját szülővárosukról (falujukról).
- Remélem, hozzá tudtam járulni a felmérés sikerességéhez, s így tudnak valamit tenni a települések fellendítése érdekében. Nagyon jó ötletnek tartom, hiszen így a fiatalok véleménye is “terítékre” kerülhet végre. Sok szerencsét kívánok a továbbiakban!
- Köszönöm, hogy megtiszteltek azzal, hogy az én véleményemre is kíváncsiak e kérdéssel kapcsolatban. Úgy gondolom, hogy e kutatás eredményei mind a szakemberek, mind a Jászságban élő emberek számára hasznos információkat adnak. Sok sikert a munkájukhoz!
- Úgy érzem, szükség volt már ilyen irányú tájékozódásra, mert ezt én is tapasztalom, hogy innen nagyon sokan szeretnének elkerülni. Nincs az itt élő fiataloknak sok lehetőségük az önálló egzisztencia megteremtésére, de gondolom ez nem egyedi. Örülök, ha segíthettem.
- Nagyon jó ötletnek tartom ezt a kezdeményezést. Remélem a visszaérkező ívek segítségével egy jobb “Jászság jövőkép” kialakulásához tudnak hozzájárulni. Kérdéseik lényegretörőek és fontos problémákat boncolgatnak. Sok sikert kívánok.
- Kíváncsi lennék, mi lesz a kutatás eredménye, és főleg az érdekelne, vajon megpróbálnak-e változtatni a helyzeten, törekednek-e majd arra, hogy kedvezőbb körülményeket teremtsenek.

A véleményekből az elkötelezettség mellett kitűnik egyfajta elvárás is, amely a kutatás eredményinek megfelelő hasznosulására vonatkozik. Többen is jelezték, hogy szeretnék megismerni a kutatás eredményeit, ami ezúton, a Jászság Évkönyv segítségével teljesül. Mások pedig arra tettek egyértelmű utalást, hogy nem zárkoznának el egy tervezési, megvalósítási folyamatban való esetleges részvétel elől sem.

Összegzés

A vizsgálat tanulsággal szolgál arra vonatkozóan, hogy a Jászságban fellelhető a lokális identitás, a mai fiatalok érzelmileg kötődnek szülőhelyükhöz. Megemlítendő viszont az is, hogy ez az érzelmi tőke könnyen válik feszültségek forrásává, hiszen hiába a helyben maradásra ösztönző akarat, ha az életlehetőségek tömegesen nem adóttak a fiatal értelmiségiek számára. Így mindenki veszít. A térség a fiataljait, képzett szakembereit, a fiatalok pedig azt a közeget, amely az otthonuk. Hogyan lehet ezt a problémát meghaladni, ezt a folyamatot visszajára fordítani?

A Jászság értelmiség megtartó erejét két irányban lehet fejleszteni. Egyrészt törekedni lehet arra, hogy minél több fiatalnak jelentsen reális perspektívát a Jászság, mind anyagilag, mind szakmailag, érezzék itt érdemes letelepedniük. A másik irány azt jelenti, hogy az innen elszármazók érzelmi kötődését meg lehet őrizni. A családi kötelékeken túl megteremteni azokat a fórumokat, csatornákat, programokat, rendezvényeket, amelyek rendszeres, tartalmas és aktív kapcsolatot jelentenek a szülőfölddel.

És itt elsősorban az aktivitáson van a hangsúly.. Nyilvánvaló, hogy azok az ügyek, amelyek mentén létrejöhetnek ezek a csatornák, valamilyen szintű közéleti, közösségi ügyek lehetnek. Az ezekben való aktív részvételi késztetést pedig az egyes egyén attitűdjei határozzák meg. Az is nyilvánvaló, hogy a messzire elkerült fiatal felnőttek attitűdjeinek alakulásába intézményesen beavatkozni már nem lehet. Lehetőség van viszont arra, hogy a Jászságban élő leendő értelmiségieket (a mostani középiskolás és általános iskolás korosztályt) megtartsa a térség. Az ő attitűdjeiknek alakulásába be lehet avatkozni intézményesen, ezt hívják közéleti nevelésnek, az erre szolgáló intézményrendszert pedig iskolának, és korosztályi civil szervezeteknek. Ennek következetes végiggondolása és megtervezése (célok meghatározása, módszerek tisztázása stb.) pedig egy adott térség ifjúságpolitikája.

Ebbe a tervezésbe és a megvalósításba pedig fiatalok széles köreit be lehet bevonni, amely önmagában teljesíti a vizsgálatban résztvevők óhaját, miszerint hasznosuljanak a kutatás tapasztalatai, és ők is részt vehessenek a Jászság életének, jövőjének formálásában.

AZ AUTÓIPARI RELÉGYÁRTÁS ELSŐ TÍZ ÉVE JÁSZBERÉNYBEN ÉS AZ AUTOELEKTRO KFT. TÖRTÉNETE

A jászberényi Műszeripari Szövetkezet jogelődjét 1951-ben 6 tag alapította. A szövetkezet lakossági szolgáltatással és folyamatosan bővülő termékgyártással foglalkozott. A hetvenes években már jelentős volt a szovjet export mennyisége.

1980-ban a Bécsben működő UHER AG – amely a SIEMENS leányvállalata volt - vezetősége Bulgáriában, Jugoszláviában és Magyarországon kereste az alkalmas partnereket az autóiipari relé gyártásra. A Műszeripari Szövetkezetet ekkor találta meg Herbert Geihlsler, az UHER AG kereskedelmi igazgatója. Az itt látottak alapján alkalmasnak találta a szövetkezetet arra, hogy az új feladattal megbirkózzon.

Geihlsler úrnak sikerült elérni az UHER AG vezetésénél, hogy a relégyártás Jászberénybe kerüljön. Ettől kezdve időt és fáradságot nem kímélve, hittel és meggyőződéssel szinte hetente, személyesen vagy munkatársai útján Jászberényben segítette a gyártás előkészítését. Bőven akadt feladat, hiszen a gyártáshoz gépeket, szerszámokat, import alapanyagot kellett biztosítani, amit Geihlsler úr segítségével a szövetkezet nem tudott volna megoldani.

Az alapanyagot az első években teljes egészében az UHER AG biztosította. A gyártáshoz szükséges célgépek, szerszámok elkészítése - osztrák szakemberek közreműködésével - Jászberényben történt. Az osztrákok ráadásul több speciális gép beszerzésében is közreműködtek.

Az akkori vezetése érezte, hogy az új gyártmányok meghonosítása – a szövetkezet jövője érdekében - igen nagy fontosságú, ezért jelentős anyagi áldozatot vállaltak a próbagyártás mielőbbi beindítása érdekében.

A kitaró és mindkét részről megnyilvánuló erőfeszítések eredményeként 1982. nyarán típusonként 20-20 darab kézi összeszerelésű jelfogót készítettek el. A szövetkezet az import-export bonyolításával a METRIMPEX Magyar Műszeripari Kereskedelmi Vállalatot bízta meg.

Az első nagyobb tételt - 1000-1000 darab U-05-ös és U-13-as autóiipari jelfogót 1983. májusában szállították ki. Ezen tételek külföldi bevizsgálása, bemérése után kapott engedélyt a szövetkezet a sorozatgyártás beindítására. Rövid idő múlva, 1983 decemberében már 10000 darab sorozatban gyártott relét szállítottak le a megrendelőnek.

1984-ben az autóiiparban használatos "K" jelű relé 7 típusát gyártották. A reléket nyugati autókba (Volkswagen, Audi) építették be, amelyekkel a kocsik irányjelzőit, ablakemelőit, fűtését működtették.

1984-ben 1 millió 330 ezer darab jelfogót exportáltak, s ezzel új fejezet nyílt a szövetkezet életében, mivel a szocialista mellett, már nyugati piacra is szállítottak.

Geihlsler úr folyamatos szakmai segítsége, útmutatása valamint a műszaki fejlesztés tette lehetővé a gyártás folyamatos növekedését, felfutását. A vezetők és a dolgozók szemléletváltására volt szükség ahhoz, hogy a korábbi mennyiségi szemlélet helyett a hatékony, minőségi munkavégzésre helyezték a fő hangsúlyt. A gyártás során a kollektívának magas műszaki követelményeknek kellett megfelelni.

A FORD minőségbiztosítási rendszer elemeinek alkalmazásával sikerült megfelelni az egyre magasabb követelményeknek és elérték a korábbi magas selejtarány elviselhető mértékűre történő való csökkentését.

A termelési mennyiségének növekedését segítette a gyártási technológia fejlesztése. A műszaki színvonal növelésében meghatározó szerepe volt Vass József fejlesztő mérnöknek.

A kezdetben a relé bemérését manuálisan végezték. Ez a munkafázis igen nagy mennyiségű élő munkát igényelt, hiszen két szakember 8 óra alatt mintegy 100 relét tudott bemérni.

1983 decemberében helyezték üzembe az első számítógépes bemérőt, mellyel kiváltották a kézi bemérést. Ugyanebben az évben a szövetkezet raktárhelyiségének kialakításával teremtették meg a gyártás feltételrendszerét.

1985 végéig a tekercselést asztali motoros célgéppel végezték. A tekercselő rézhuzal a lábkivezetőre kézi rögzítéssel történt. 1986-tól az AUMANN cég 4 orsós tekercselő gépének beállítása nyomán jelentősen növelhették a termelékenységet. 1988 év végén újabb német gyártmányú, nyolc orsós AUMANN tekercselőgépet, továbbá nagy teljesítményű KAISER alkatrészgyártó présgépet és KLÖCKNER csévegyártó fröccsgépet helyeztek üzembe.

A folyamatos műszaki fejlesztés, gépberuházások tették lehetővé, hogy 1988-ban már a 10 milliomodik relé is elhagyta a gyártósort. Házi ünnepség keretében Herbert Geihler úr a munkáját megköszönve és elismerve, a szövetkezet vezetése átadta a 10 000 001. legyártott relét.

A piacgazdaságra való átállás, a szovjet piac beszűkülése, a felvett hitelek visszafizetése kedvezőtlenül hatott a szövetkezetre, amely 1989 végére fizetőképtelenné vált és 1990. január 8-án csődöt jelentett. A hitelezőkkel, a Magyar Hitelbankkal és a Világbankkal folytatott tárgyalások eredményeként 120 nap haladékot kapott fizetési kötelezettségének rendezésére, de határidő elteltével sem tudta adóságát rendezni.

1990 nyarára világossá vált, hogy az eddigi formában a szövetkezet nem tud tovább működni, a közgyűlése az életképes részegységek Kft-vé alakulása mellett döntött. Összesen kilenc Kft. jött létre, a szövetkezet új néven és tartalommal MICOOP Műszeripari Kereskedelmi és Szolgáltató Szövetkezetté alakult át.

A relégyártó üzem vezetője Mátics Béla és Sas József 1990 októberében saját elhatározásból az UHER AG vezetőivel való találkozás céljából Bécsbe utaztak. Informálódni akartak, hogy a szövetkezetnél kialakult helyzet következtében számol-e az osztrák cég beszállítóként a jászberényi üzemmel. Alexei Jaroljmek igazgató, Roland Jaksch műszaki igazgató és Peter Hofstetter kereskedelmi igazgató biztosították a kiutazókat arról, hogy a jövőben is igényt tartanak a Jászberényben gyártott relékre. A pozitívan végződő tárgyalás után a relégyártó üzem vezetői, dolgozói körében elkezdődött a tevékenység továbbvitelét szolgáló Kft. szervezése, megalakulásának előkészítése.

Az 1990. december 28-án megtartott alakuló taggyűlés 1 millió Ft törzstőkével, 1991. január 1-i hatállyal létrehozta a Gépjárműipari és Elektronikai Egységeket Gyártó Korlátolt Felelősségű Társaságot (rövidítve: AUTOELEKTRO Kft-ét). A társaság székhelye Jászberény, Pipacs utca 11. lett. A törzstőke 30 %-át a MICOOP Szövetkezet két gép apportjával, 70 %-át pedig 36 fő - az akkori vezetők és fizikai dolgozók – készpénzben fizették be.

Alapító tagok:

Balla Tiborné
Baráth Józsefné
Bartók Béláné
Bene Tiborné
Benke Imréné
Darázs Józsefné
Hoffer Ferencné
Hortobágyi Istvánné
Horváth György
Horváthné Hamar Zita
Juhász Éva
Juhász Lászlóné

Kisbalázs Lászlóné
Kiss Gyuláné
Kiss József
Kovács Ernőné
Kovács Jánosné
Kövér Károly
Lados Balázs
Lázár Mihályné
Lór Ferencné
Mátics Béla
Montvai Zoltánné
Muhari Károlyné

Nagy József
Németh Sándorné
Oláh Gyuláné
Sándor Ernőné
Sas József
Sasné Fekete Mária
Sülyi Béláné

Szabó Tóth László
Száráz Ferencné
Tajti Istvánné
Turnusz György
Vas József

A társasági szerződésbe tevékenységi körként 24 termék és szolgáltatás került, de a tényleges tevékenység az UHER AG-nek korábban is gyártott "K" jelű autópári relé gyártására korlátozódott.

A társasági szerződésben rögzítették azt is, hogy a MICOOP Műszeripari Szövetkezet a társaság rendelkezésére bocsátja a tevékenység folytatásához szükséges gyártási eljárásokat, gyártási, piaci ismereteit, kapcsolatait. Ugyanebben határozták meg a működés és a nyereség felosztásának szabályait. Döntöttek az első ügyvezető személyéről, mely tisztségre két évi időtartamra, Mátics Bélát választották meg.

A munkaterület, a gyártási technológia, gépek, berendezések, a gyakorlattal rendelkező munkaerő adott volt a vállalkozás zökkenőmentes indulásához. A tagság, a dolgozó kollektíva érezte, hogy a megszerzett önállóság új gazdálkodási forma széles lehetőséget, de sokkal nagyobb felelősséget is jelent.

Már az alakulást követő hetekben súlyos gondok jelentkeztek, melyeket napról-napra kezelni kellett a vezetésnek. A Kft. minimális alkatrészt, alapanyagot örökölt. Az import beszerzést előrefizetéssel továbbra is a túl bürokratikusán működő METRIMPEX bonyolította. Rövid időn belül kiderült, hogy az önálló gazdálkodás területén még nincs kellő mélységű ismeret és gyakorlat.

A termelés folyamatos viteléhez már 1990 tavaszán forgóeszköz hitelre volt szükség, melynek megszerzése is nehézségekkel járt. A vállalkozás a beszállítóktól az UHER AG garancia vállalásával tudott alapanyaghoz, alkatrészhez jutni.

A MICOOP Szövetkezetnek, mint tulajdonosnak az épület, gépek, szerszámok után fizetendő bérleti díja megnövelte a költségeket. A vezetés ezért egyik fő céljának tartotta az épület és gépi berendezések tulajdonjogának mielőbbi megszerzését..

Az önálló import-export jog hiánya is egyre több gondot és költséget jelentett, amire szintén megoldást kellett találni. A vezetők az önálló külkereskedelmi jog megszerzésére törekedtek. Ennek engedélyeztetését - érdekeik csorbulása miatt a METRIMPEX, de még a szövetkezet egyes vezetői is - igyekeztek akadályozni, késleltetni. A Kft. kitartó, következetes munkájának köszönhetően, 1991. augusztus 28-án önálló export-import jogot kapott a vállalkozás.

1992-ben a gazdálkodás eredményessége már lehetővé tette a szövetkezeti tulajdonú termelési eszközök, gépek, szerszámok nagy részének megvásárlását.

1993-ban az épület is a Kft. tulajdonába került.

1994-ben a MICOOP Szövetkezettől a tiszta magyar magántulajdon létrehozása érdekében – melyet az UHER AG is szorgalmazott – a 30 % törzstőke kivásárlásra került.

A termelési darabszám növekedésével egyre nagyobb gondot jelentett a munkaterület szűkössége, zsúfoltsága. Megoldást jelentett, hogy a meglévő épületre, könnyűszerkezetű tetőzet alkalmazásával emeletet építettek, amivel kibővült a gyártóterület.

Az emeletráépítés terveinek elkészítése és jóváhagyása után 1996. május 20-án Berezcki és Társa Kft-vel kapott megbízást a kivitelezésre. Az 50 millió forintos beruházás egy modern 300 m²-es emeleti üzemcsarnok megépítését, a meglévő földszinti épület külső felújítását, belső átalakítását, korszerűsítését jelentette. A beruházáshoz a Kft. 10 millió Ft-os, 36 hónapi futamidejű kölcsönt vett igénybe. Az építkezés úgy valósult meg, hogy a termelés folyamatos maradhatott, ami nem kis szervező és odafigyelő munkát igényelt.

A Kft. vezetősége a beruházás mellett a minőségbiztosítás eddigi rendszerének magasabb szintre emeléséről is döntött. 1996-ban elkezdte az EN ISO 9002 : 1994 szabványnak megfelelő minőségbiztosítási rendszer kiépítését. A több jelentkező felkészítő cég közül a budapesti CONSACT Minőségfejlesztési és Vezetési Tanácsadó Iroda 1995 decemberi ajánlatát fogadta el, majd 1996. január 8-án a szerződést kötöttek velük. Februárban az iroda munkatársa elvégezte a helyzetfelmérést, így megkezdődhetett a minőségbiztosítási kézikönyv összeállítása, a minőségbiztosítási eljárások kidolgozása, valamint az év második felében a minőségbiztosítási utasítások és bizonylatok elkészítése. A vezetés a feladatok irányítására, összefogására, koordinálására Kiss József üzemmérnököt, minőségbiztosítási felelős vezetővé nevezte ki. Az előzetes belső audit után a TÜV HANNOVER-KTI Kft. 1997. március 7-én a TÜV CERT rendszer auditálása keretében és eljárási szabályai szerint pozitív eredménnyel zárult. Az AUTOELKTRO Kft. hároméves időtartamra megkapta EN ISO 9002.

A minőségbiztosítási rendszer működtetésével a Kft. megteremtette a feltételeket a vásárlói igények maximális kielégítéséhez. A minőségi munka alapja, hogy a jelfogókba csak kizárólag megbízható forrásból származó, kiváló minőségű alkatrészeket építenek be, melynek túlnyomó része nyugat-európai piacról származik.

A relék - minőség szempontjából kulcsfontosságú - érintkezőit kezdettől fogva a német HERAEUS cég szállítja. Az egyre szorosabbá váló együttműködés és jó partneri kapcsolat eredménye az egyenletes jó minőségű alkatrész beszállítás. A húzórugókat a svájci BAUMANN és az osztrák WENZL cégtől szerzik be. A tekerceslő rézhuzal belföldi és külföldi gyártóktól egyaránt érkezik. Korábban a német ELEKTRISOLA, jelenleg az osztrák SH-ELDRA cég a beszállító.

Az új üzemcsarnok építészeti munkái, az épület külső felújítása 1996. késő ősze készült el. Így elkezdődhetett a csarnok belső épületgépészeti munkálatainak elvégzése, valamint a lenti épület szociális helyiségeinek felújítása. (2. sz. kép)

1997. május 16-án az épület használatbavételi eljárásának helyszíni szemléjére került sor, ahol a szakhatóságok nyilatkoztak arról, hogy a használatbavételi engedély kiadásához hozzájárulnak. Jászberény Város Polgármesteri Hivatala 1997. június 5-én kelt határozatával a használatbavételi engedélyt megadta.

Az engedély birtokában Horváth György üzemfenntartási vezető irányításával június második hetében megkezdődött a szép, tágas és modern üzemcsarnokba a gépek, berendezések felköltöztetése.

A légkondicionált, pormentes csarnok és berendezései a legszigorúbb biztonságtechnikai és ergonómiai követelményeknek is megfelelnek. (3. sz. kép)

Az új üzemben június 16-án kezdődött el a gyártás, és még ebben a hónapban a gyártósoron elkészült az 50 milliomodik relé. Ezt követően a kivitelező a kiürített lenti helyiségek átalakításához, felújításához fogott hozzá. 1997. novemberére a földszinti rész felújítása, berendezése is megtörtént. Új raktárhelyiséget, TMK műhelyt és előszerelő üzemrészt alakítottak ki. (4. sz. kép) (5. sz. kép)

Az új üzem évi 10 millió autóipari relé előállítására vált alkalmassá. A sorozatgyártás célszerűen kialakított félautomata, illetve dolgozók által kiszolgált célgépeken történik. A gépek többsége pneumatikus és villamos vezérlésű. A gépeket, gépi berendezéseket a

gyártósorokon sorosan és párhuzamosan rendezték el. A gyártósorok kapacitása rugalmasan változtatható több azonos műveletet végző gép gyártási folyamatba való bekapcsolásával. A napi gyártható darabszám 28000 és 40000 darab között mozog.

A vállalkozás történetében eddig 1998-ban gyártottak legtöbb autóiipari relét 8,6 millió darabot.

Az AUTOELEKTRO Kft. 1998. januártól a Jászberény, Jásztelki út 17. szám alatti épület földszinti helyiségeiből 153 m² területet raktározás céljából a budapesti Munka- és Védőruházati Ipari Szövetkezettől bérelt. A bérlemény 1999. elejétől 577 m²-re, novemberétől 688 m²-re nőtt.

A vállalkozás vezetőségének régi célja volt a több lábon állás megvalósítása, mert huzamosan egy termékre, az autóiipari jelfogóra építeni a gazdálkodást kockázatokkal jár. 1996-tól a vezető menedzsment rendszeresen járt üzletember találkozókra. A cég tagja lett a Magyar Járműalkatrészgyártók Országos Szövetségének, ezáltal bekerült több adatbázisba. A Kft. az utóbbi években a BNV AUTOMOBIL és a JÁSZ-EXPO rendszeres kiállítója. A hazai kiállításokon kívül Ausztriában, Franciaországban, Japánban, Németországban és Romániában rendezett vásárokon is bemutatták a cég gyártmányait. Az utóbbiak eredményeként a VENTEK közvetítésével, 1997. elején jött létre a német Freudenberg céggel a kapcsolat. Magyarországi beszállítót kerestek mágnesekercs gyártására, amit tovább szerelés után az autógyárak használnak fel. (6. sz. kép)

Az előzetes gyártás után 1997. májusában az AUTOELEKTRO Kft. árajánlatot adott a termék gyártására. Az árajánlat elfogadását követően elkezdődött a gyártáshoz szükséges gépek beszerzése, valamint szerszám és alkatrészgyártáshoz alvállalkozók keresése. Félév elteltével elkészültek az első próbadarabok, melyek kedvező elbírálása után a cég engedélyt kapott a sorozatgyártásra. A Kft. 40 millió forintot költött a sorozatgyártáshoz szükséges gépek és szerszámok vásárlására. A termelés beindulása mégis sok gonddal, problémával járt együtt, a beszállító alvállalkozók nehezen tudtak alkalmazkodni a szigorú minőségi követelményekhez.

1999 februárjától kezdődött el a rendszeres kiszállítás és még ebben az évben 350000 darab került le a gyártósorról. A Freudenbergtól jó beszállítói minősítést kapott a Kft. A céggel 2000-re 600000 darab kiszállítására kötöttek szerződést. Ma már a Kft ettől jóval nagyobb darabszám legyártására.

A 2000 szeptemberében Weinheimben tartott üzleti tárgyalás során Thomas Siebler igazgató, Gerd Bittermann kereskedelmi vezető és Winfried Heiser termelésvezető arról biztosította Lázár Mihályné ügyvezető igazgatót és Jakab Gyula műszaki vezetőt, hogy az AUTOELEKTRO Kft-vel hosszú távú együttműködést terveznek. 2001. évre megemelték a kiszállítandó darabszámot, és ajánlatot tettek a mágnesekercs komplex gyártására.

A vállalkozás másik új terméke az 1998 ősszén a budapesti KONFORM Kft-től megvásárolt BTR ipari jelfogócsalád, amely a vezérléstechnikában széles körben alkalmazható.

A vásárlás a technológiát, a gyártósort szerszámokkal, gépekkel, a készleten lévő alapanyagot, alkatrészeket is tartalmazta.

1999. elején a Jászberény Város Polgármesteri Hivatal határozatilag engedélyezte a Jásztelki út 17. szám alatti ingatlanon lévő épület földszinti helyiségeiben biztonságtechnikai jelfogó gyártását.

Februárban egy hónapos betanulás után 15 fő elkezdte a gyártást. Az egy műszakos munkahelyen kisgyermekes édesanyáknak sikerült munkalehetőséget biztosítani.

Az ipari jelfogó 50 %-a Németországba, míg a másik fele hazai felhasználókhöz kerül. A kapacitás lehetőséget adna nagyobb darabszám előállítására, ezért folyamatosan folyik a piackutatás.

A szakhatóság 2000. január 12-én kelt határozatával a Kft-nek a Jászberény, Jásztelki út 17. szám alatti épület földszintjére telepengedélyt adott ki, így létre jött az AUTOELEKTRO II. számú telephelye. (7. sz. kép)

A Kft. vezetése 1999-ben elhatározta, hogy az ISO 9002 minőségbiztosítási rendszert - az autóiipari beszállításhoz elengedhetetlenül szükséges - QS 9000 követelmény szintnek megfelelően továbbfejleszti. A felkészítést a budapesti székhelyű T&T QUALITY ENGINEERING Kft. végezte. A kilenchnapos előkészítés után december 2-án a DNV Magyarország Kft. eredményesen minősítette a rendszert, így az AUTOELEKTRO Kft. QS 9000 : 1998 követelményeinek három éves időtartamra megfelelt.

A QS követelmény az előzőrendszerhez képest több új elemet tartalmaz, így a munkakörnyezet minősítését, évenkénti dolgozói elégedettségi felmérés elvégzését, a dolgozói ötletek és vélemények gyűjtését, a dolgozók rendszeres informálását (tervekről, teljesítményekről), a képzések hatékonyságának mérését, valamint a gyártási folyamatok dokumentumainak továbbfejlesztését.

Az AUTOELEKTRO Kft. a beszerzésnél fő szempontként a minőséget, az árat, a beszállítói készséget és megbízhatóságot kezeli. Az alapanyagokat importból és a hazai piacon szerzi be. A beszerzések bonyolítását, a folyamatos kapcsolattartást két beszerző végzi. A beszállított termékek egy része nyersanyag, a további alkatrészgyártáshoz a másik része félkész alkatrész, amely az üzemben kerül felhasználásra. A beszerzett nyersanyagoknak minden esetben rendelkezniük kell minőségi tanúsítvánnyal és a minőségi paramétereinek az idevonatkozó szabványos értéket el kell érnie.

A beérkezett termékeket a minőségbiztosítási vezető által megbízott idegenárú-ellenőrnek kell dokumentált eljárások szerint ellenőrizni, minősíteni, a felhasználást engedélyezni, illetve engedélyeztetni.

A külföldről érkező anyagok egy részének beszerzését az AUTOELEKTRO Kft. bonyolítja le, míg a darabáros küldeményeket a DELACHER szállítmányozó cég juttatja el a felhasználóhoz.

A belföldi beszerzést a vállalkozás saját gépjárműveivel végzi.

A termékek kiszállítását a jászberényi GURÉDO-KERIPSZ Kft. és a BER-TEAM Kft. bonyolítja.

Az autóiipari relénél a hazai beszállítói arány 8-10 %, a mágnesstekercsnél 50-55 % között mozog.

Mindkét gyártmányhoz az acélszalagot a salgótarjáni SILCO Kft., a színesfém (réz, bronz) szalagot a budapesti MÁJER Kft., a vasmagot a szegedi ELCOMETOL Kft. szállítja. A mágnesstekercsnél több hazai kooperációs partnerrel dolgoznak. Így a budapesti ABT Művek a műanyagcsévetestet készíti, a siroki MFS-2000 Magyar Lőszergyártó Rt. és a budapesti ITC Kulcsár Kft. póluslemez és kengyel alkatrészeket gyárt, a jászberényi SZINTERCOOP Kft. és a szigetszentmiklósi Recontra – Contra Kft. az alkatrészek felületkezelését végzi. (8. sz. kép)

A Kft-nél a gépek, gépi berendezések folyamatos gyártóképességének megőrzése érdekében üzemfenntartási szervezet működik. Feladatuk a gépjavítás, karbantartás, új gyártóeszközök üzembe állítása.

Az AUTOELEKTRO Kft. nagy iramú fejlődésével a humán erőforrás egyre inkább előtérbe került. A megalakulás után a vállalkozás a meglévő tagokból választotta ki vezetőit, amely nem járhatott együtt minden esetben optimális választási lehetőséggel. Az évek múlásával több szakember került a céghez és ma már stabil vezetőségárdája van, 10 fő rendelkezik felsőfokú szakmai végzettséggel.

A dolgozók kiválasztása a jelentkezőkkel történő menedzsmenti elbeszélgetés alapján történik. A jelentkezők elbírálásánál nagy hangsúlyt fektet a vezetés a szakmai előmenetelre és a személyi ismeretségre. Minden esetben a cél a konkrét helyre rátermett, megbízható, az adott feladat elvégzésére megfelelő végzettséggel rendelkező szakember kiválasztása. (9. sz. kép)

A dolgozói létszám az elmúlt tíz év alatt megduplázódott, 62 főről 129 főre emelkedett. A létszám 75 %-a nő, 20 %-a 30 éven aluli. 13 fő kisgyermekes családjának és csökkent munkaképességű személynek biztosít otthoni bedolgozói munkalehetőséget. A munkavállalók közel 60 %-a 5 évnél régebben dolgozik a Kft.-nél, így kellő helyi ismerettel, gyakorlattal rendelkeznek. (10. sz. kép)

A Kft. a szellemi dolgozóknál havi díjazást, a fizikai dolgozók többségénél teljesítménynormához kötött órabért, kisebb részénél havi díjazást alkalmaz.

Az éves bérkeret meghatározását, a bérfejlesztést a termelési előirányzat alapján összességében a Kft. taggyűlése határozza meg, ezen belül a vezető menedzsment határozza meg a prioritásokat. A vállalkozásnál ösztönzésre a jutalmazás alkalmazása alakult ki. A jutalom Kft.-szintű éves nagyságát a gyártott, kiszállított termékek darabszáma határozza meg elsősorban, de függ egyéb fontos termelési mutatóktól is. Így a selejt százaléktól, az anyagmegtakarítástól, a gépek állásidejétől és egyéb pozitív dolgozói törekvésektől, pl.: munkahelyi figyelem alakulása. A jutalom kifizetése korábban negyedévente, 2000. májusától havonta, a termelési mutatók ismeretében, kiértékelés után történik.

A vállalkozásnál dolgozók egy főre jutó keresete az elmúlt tíz évben több mint négyszeresére nőtt. A Kft.-nél alapvető követelmény, hogy a termékek minőségét befolyásoló tevékenységet végző dolgozó rendelkezzen a munkája ellátásához szükséges szakképzettséggel, gyakorlattal és szükség esetén megfelelő képzésben részesüljön. A képzés stratégiája minden esetben a termelést szolgálja. Az egységek vezetői területükre vonatkozóan a menedzsment felé javaslatukat minden év január 31-ig írásban eljuttatják. A Kft.-szintű összesítést a munkaügy végzi, majd figyelembe véve az anyagi lehetőséget, a menedzsment dönt arról milyen képzések valósulhatnak meg a tárgyévben. (11. sz. kép) A képzések két formája alakult ki, a helyben történő külső, vagy belső szakemberek által megtartott képzés, továbbképzés valamint a képzésre szakosodott intézetekbe, vállalkozások által meghirdetett tanfolyamokra történő beiskolázás.

A Kft. az utóbbi öt évben képzésre, továbbképzésre évente nyolcszázezer és egymillió forint közötti összeget fordított, amely csak a közvetlen képzési költséget tartalmazza.

1997-től a termelésben dolgozók a minőségbiztosítási rendszeren belül évente legalább egyszer szakmai oktatásban részesülnek, melyet többségében a helyi vezetők tartanak meg. Az új dolgozók szakmai betanítására a műszakvezetők kiemelt figyelmet fordítanak.

1997-ben 15 fő, a cég felső és középvezetői, valamint néhány fontos munkakört betöltő fizikai dolgozó - szabadidejének terhére – beiskolázásra került a 200 órás munkaszervező és elemző képzésre. A résztvevők egységesen megismerték, elsajátították a REFA módszerét, többek között a mozdulatelemzést, költségszámítást, munkabetanítást, ergonómiai követelményeket. A képzést a budapesti Struktúra Kft. tartotta. A hallgatók 1998. januárjában sikeres vizsgát tettek és a Darmstadt-i székhelyű REFA képzési intézet tanúsítványát ünnepélyes keretek között kapták meg. (12. sz. kép)

Az utóbbi években előtérbe került a számítástechnikai és egyéb speciális ismereteket adó képzésekre, továbbképzésre történő beiskolázás.

2000. szeptemberében a Kozármisleny-i Berill Üzleti Tanácsadó Iroda által tartott 16 órás “Kommunikáció és felelősség” című szemináriumon 20 fő vett részt. A tréning elősegítette a résztvevőknél vezetői és kommunikációs készség fejlődését, a pozitív gondolkodást, az önbizalom növelését.

A vezetés a dolgozóknak a munkahelyükhöz való kötődését és megbecsülését az anyagi elismerésen túl, számos egyéb juttatással, lehetőségek biztosításával is elősegíti.

Hagyománnyá vált a közösségi élet elősegítésére júniális szervezése. Az egész napos sport és kulturális rendezvényen a dolgozók családtagjaikkal együtt vesznek részt. (13. sz. kép)

Az évzáró közös karácsonyi ünnepség keretében a Kft. valamennyi dolgozója értékes tárgyjutalomban részesül.

A Kft. az amerikai tulajdonú AHICO Biztosító Részvénytársaságnál 1999. január 1-jétől az egész dolgozói kollektívára kockázati élet-és balesetbiztosítást kötött, amely kórházi ápolásra is kiterjed, a biztosítás éves díját a cég fizeti.

A vezetés folyamatosan, az anyagi lehetőséggel arányosan javítja a munkakörülményeket, a dolgozók komfortérzetét. Így az ergonómiai szempontból minden követelménynek megfelelő állítható munkaszékeket vásárolt és biztosítja a munkatér helyi megvilágítását.

A vezetőség az AUTOELEKTRO Kft. megalakulásának tíz éves évfordulója tiszteletére a szolnoki Szabó Imrefia Béla képzőművész által készített emlékérmét ad ki, valamint a dolgozók erkölcsi elismerésére kitüntetés alapítását határozta el. A kitüntetést először 2001. tavaszán a jubileumi ünnepségen adják át. (14. sz. kép)

Az AUTOELEKTRO Kft. történetének, különösen a kezdeti időszakban jelentkező gondok, megoldandó feladatok ellenére sikerült úrrá lenni a nehézségeken. Tevékenységük, gazdálkodásuk mára minden területen stabillá vált. A tíz év elteltével, – az új évezred küszöbén – eljött az idő, hogy meg kell határozni a továbbfejlődés útját. Céljaik között szerepel megtartani és egyre magasabb szintre emelni piaci stabilitásukat és az autóipari albeszállítóból, közvetlen beszállítóvá válni. A cég vezetése bízik a saját és a kollektíva erejében. Szívós, kitaláló munkával, jó minőségű, piacképes termékek gyártásával törekszik céljaikat elérni.

AZ AUTOELEKTRO KFT. DOLGOZÓI

Ügyvezető
igazgató:

Lázár Mihályné

TB.ügyintéző,
bérelszámoló:

Sinka Béláné

Munkaügyi
előadó:

Tóth Tibor

Külker ügyintéző:

Műszaki vezető:

Jakab Gyula

Fejlesztő
mérnök:

Vas József

Cseh Vendel

Üzemfenntartás
vezető:

Horváth György

Minőségbiztosítás
vezető:

Kiss József

Minőségügyi
fejlesztő mérnök:

Ferencz Attila

Idegenárú átvevő:

Pesti Zoltán

Gyártásközi
ellenőr:

Lévai Mónika

Belker ügyintéző:

Lázár Anett

Vám ügyintéző:

Hudra György

Kooperátor:

Lázár Tamás

Anyaggazdálkodó:

Nagy Zoltán

Raktáros:

Szóllósi Tibor

Könyvelés:

Dobák István
könyvvizsgáló

Pénzügyes Bt

Karbantartó,
gépbeállító:

Kövér Károly

Lados Imre

Réz Bertold

Sziráki Lajos

Műszakvezető:

Dömök József

Gábor Albert

Lados Balázs

Csoportvezető:

Fenyves Andrea

Sós János

Agócs Sándor

Muhari Károlyné

Sas Zoltán

Turnusz György

Alkatrész gyártó:

Gulyás Ferenc

Hanuszek Pál

Szabó Gusztáv

Szócs Levente

Szóllósi Imre

Varga Péter

Autóipari relé szerelők

1. műszak

Acsai

Istvánné

Bartók

Béláné

Kátai

Ferencné

Katona

Anikó

Rédei

Lászlóné

Rusvai

Istvánné

Bene	Kisbódiné	Sasné
Tiborné	Acsai	Fekete
Berényi	Anita	Mária
Antalné	Kiss	Sisa
Borics	Gyula	Istvánné
Károlyné	Kocsisné	Szilágyi
Burkus	Bathó	Györgyné
Béláné	Klára	Szívós
Cseh	Mós	Jánosné
Jánosné	Ágnes	Tasi
Csikó	Nagy	Béláné
Adrienn	Ferencné	Tóth
Gerőcs	Német	Annamária
Pálné	Jánosné	Valuska
Hodossi	Németné	Terézia
Istvánné	Benedek	Varga
	Edit	Gyuláné
	Oláh	
	Gyuláné	

Autóipari relé szerelők

2. műszak

Berci	Juhász	Pozsonyi
Lászlóné	Éva	Lászlóné

Bíró	Karádi	Simon
Brigitta	Károlyné	Anita
Bódi	Kisbalázs	Solti
Tiborné	Lászlóné	Lászlóné
Bódisné	Kiss	Szendi
Fülöp	Ibolya	Mária
Andrea	Kiss	Sziksza
Danca	Gyuláné	Sándorné
Andrásné	Kovács	Urbán
Demeter	Erőné	Márk
Sándorné	Kovács	Antalná
Egyedné	Krisztina	Tajti
Pataki Edit	Kunné	Istvänné
Hortobágyi	Mihály	Varga
Istvänné	Mária	Istvänné
Horváthné	Lór	Vígné
Hamar Zita	Ferencné	Kispál
		Edit

Mágnestekercs szerelők

Almásy	Burai	Harnyos
Judit	Henrietta	Józsefné
Babucsné	Csomor	Kovácsné
Muhari	Gáborné	Boros
Csilla		Rita

Bendó
Tünde

Burai
Anita

Garai
Istvánné

Szórád
Istvánné

Ipari jelfogó szerelők

Ádámné
Fehér
Zsuzsanna

Ménkű
Ferencné
Móra
Lászlóné
Nagyné
Valiskó
Zsuzsanna

Birgés
Tiborné
Lajkó
Istvánné
Lökös
Ferencné

Szabóné
Farkas
Anikó
Szarvas
Ferencné
Tukora
Bakos
Istvánné

Bedolgozók, kisegítők

Balla
Tiborné

Benedek
Jánosné

Besenyi
Sándorné

Csirke
István

Kiss
Sándor

Kovács
Ferencné

Kovács
Sándorné

Lázár
Attila

Pozsonyi
Béláné

Soós
Istvánné

Sós
Jánosné

Szatmári
Béláné

Horváth
Györgyné

Molnár
Zoltánné

Száraz
Ferencné

Juhász
Lászlóné

Oláh
Lászlóné

Képmellékletek, ill. feliratok

1. sz. kép autóipari relé
2. sz. kép A Kft. épülete külsőleg is megszépült
3. sz. kép Az új üzemcsarnok berendezve, átadásra készen
4. sz. kép A beruházás átadására rendezett ünnepségen Lázár Mihályné köszönti a megjelent vendégeket és a dolgozókat.
5. sz. kép Az átadási ünnepség fogadásán, középen látható Herbert Geihlsler úr, aki a relégyműtést Jászberénybe hozta.
6. sz. kép Mágneskereső
7. sz. kép Ipari jelfogó
8. sz. kép A 2000. éves adat tervszám
9. sz. kép A 2000. évi tervszám adatok
10. sz. kép A 2000. éves adat tervszám
11. sz. kép Az AUTOELEKTRO KFT: szervezeti felépítése
12. sz. kép A REFA képzés résztvevői
13. sz. kép 1999. évi júniális

14. sz. kép 2000 augusztusában A SIEMENS AUTOMOTIVE középvezetői jártak itt. A képen Lázár Mihályné ügyvezető igazgató, Lévai Mónika külkereskedelmi előadó, Erwin Pichler és Adolf Stockhammer.

CSÖKE ANITA

A NÉMET ÉS A MAGYAR ISKOLARENDSZER ÖSSZEHAONLÍTÁSA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A TANÍTÓKÉPZÉSRE [1]

Abban a szerencsében volt részem, hogy az 1998/99-es tanév második félévében egy németországi főiskolán folytathattam tanulmányaimat. Vechtában közelebbről is megismerkedtem a német pedagógusképzés alapelveivel és hétköznapi gyakorlatával. Bepillanthattam alkalmazott módszereikbe, gyakorlataikba, tantárgyi követelményeikbe, s átélhettem egy, a hazaihoz képest alapjaiban más tanítóképzést.

1.1 A két képzés összehasonlítása

Összehasonlításom vázát a német hallgatók által kitöltött kérdőívek adják. A 33 kérdőívből mind értékelhető. A megkérdezettek átlagéletkora 25 év, s általában a 6. szemeszter hallgatói.

1.1.1 A főiskolákba való bekerülés feltételei

Mindkét országban egyértelmű alapfeltétel az érettségi. Annak azonban, hogy kik lehetnek hallgatói egy tanítóképző intézménynek, más követelményei is vannak – legalábbis nálunk.

Magyarországon a felvételiző tanulóknak egy kétszintű felvételi vizsgán kell túljutniuk. Az első ún. kizáró jellegű alkalmassági vizsga, amely minden jelentkező számára kötelező. Ez a következőkből áll: ének-zene, beszéd, testi alkalmasság, vizuális és manuális képességek vizsgálata.

A következő vizsgán azok vehetnek részt, akiknek alkalmassági vizsgájuk sikeresnek tekinthető. Itt inkább a tárgyi tudásra kíváncsiak a vizsgáztatók.

A felvételi vizsga tárgyai:

- írásbeli: magyar nyelv és irodalom (központi)
- szóbeli: magyar nyelv és irodalom vagy történelem vagy matematika vagy angol vagy német nyelv.

Ez a megmérettetés azonban nem kötelező jellegű, jó és jeles osztályzattal, amelyeket minden évben pontokra számítanak át, be lehet kerülni. A pontszámot növelni lehet még meglévő nyelvvizsgával, tanulmányi versenyeken elért helyezésekkel, szakirányú képesítéssel. A választott műveltségi területek közül csak az idegen nyelvből van felvételi. A felvételizők teljesítményét is pontokban adják meg. A

felsőoktatási intézmények minden évben máshol húzzák meg azt a ponthatárt, amelyet a jelentkezőknek minimum el kell érniük ahhoz, hogy az intézmény hallgatói legyenek. Mindez így történik Jászberényben is.

Németországban a felvételi egyszerűbbnek tűnik hazánkénál. A német diákoknak alapvetően nem kell felvételi vizsgát tenniük, csupán a készségtárgyakból, de csak akkor, ha az illető pedagógusjelölt e tárgyak valamelyikét választja szakjának. Ilyen pl. a rajz, az ének, és a technika. Arra a kérdésre, hogy kell-e felvételi vizsgát tenniük, 19 tanuló jelölte meg az előbb említett készségtárgyak legalább egyikét. 5 hallgató (15%) írta be az "NC"-t. A Numerus Clausus a jegyek átlaga, amelyet a tanulónak el kell érnie ahhoz, hogy bizonyos egyetemeken, főiskolákon tanulhasson tovább. Ha valaki tanár akar lenni, akkor legalább 1,8-as átlagot kell elérnie, mert különben nem veszik fel erre a képzésre. 13 diák (39%) állítása szerint egyáltalán nincs felvételi vizsga. Volt olyan hallgató is, aki azt válaszolta, hogy vagy érettségi vizsga vagy felvételi vizsga a főiskolán lévő tanulás feltétele. (Ez a válasz természetesen nem igaz.)

Abból, hogy nem minden hallgató van tisztában a felvétellel, éppen az derül ki, amit már leírtam: nincs felvételi vizsga, csupán a készségtárgyakból. Minden készségtárgyat azonban csak néhány hallgató sorolt fel. Ez abból adódhat, hogy sokan csak a saját szakukról tudják, hogy felvételi tantárgy-e vagy sem.

1.1.2 A képzés időtartama

Magyarországon a tanítóképzés 1995 óta 4 éves – a korábbi 3 éves képzés helyett. Németországban a képzés ideje a legjobb válaszok alapján 3,5 évtől a végtelenig tarthat. A megkérdezettek szinte kivétel nélkül ezt a választ adták (30 személy, 90%), azzal az eltéréssel, hogy valaki 3,5 évet, más min. 4 évet, illetve 3–4 évet írt. A maradék 3 (9%) hallgató is hasonló választ adott: minimum 3 év. A különbségek abból adódhatnak, hogy Németországban a tanítóképző befejezése után a diákok két diplomát kapnak. Az elsőt 3,5 év, az első államvizsga után, a másodikat pedig az ezt követő 1 év gyakorlat után. Az az állítás pedig, hogy egy stúdium "3,5 évtől végtelenig" tarthat, szintén helyénvaló, mert a német hallgatók a 3,5 éves stúdiumot akár 10 év alatt is elvégezhetik. Beszélgetéseink során az egyik német hallgató találóan jegyezte meg: "Egy stúdium alatt a hallgató annyi szemesztert végezhet el, amennyit csak akar, ill. fizetni tud." Azonban igaz azért is, mert a gyakorlatra a hallgatók akár éveket is várhatnak. Hiába van a kezükben az első diploma, a második nélkül még nem kötelesek őket alkalmazni. Németországban lehetőség van a törvények szerint arra is, hogy a diplomát egy nap alatt kézhez kapják. A diák jelentkezik a főiskolán az illetékes tanárnál, hogy most jött, felkészült mindenből és szeretné letenni az államvizsgát. Persze ez csak elméletben működik, lehetőség azonban lenne rá.

1.1.3 A szemináriumokon való részvétel

1.1.3.1 *Kötelezettség*

A Jászberényi főiskolán a szemináriumokon való részvétel kötelező, de mindig van megengedett hiányzás. Ez a heti óraszám négyszerese lehet. Természetesen vannak bizonyos esetek, ami miatt vizsgák ellenében megengedett a nagyobb mérvű hiányzás. Ilyen okok lehetnek: betegség, tanulmányút, stb.

Egyik német hallgató a következőt állította: "Kötelező a szemináriumokon való részvétel, de nem mindig veszik észre" a hiányzást. A kérdőívek alapján 10 hallgató (30%) írta azt, hogy ott kell lenni a szemináriumokon. Ketten (6%) azt állították, hogy nem kötelező az órák látogatása és 18 diák (54%) szerint csak részben. A hiányzások számára hárman (9%) utaltak. Állításaik alapján egy félévben három hiányzás megengedett egy szemináriumból. Csupán egy hallgató nem válaszolt.

Az elmondottak alapján hasonló a helyzet a két országban: a szemináriumokon általában kötelező a részvétel, ellentétben az előadásokkal, és meghatározott óraszámban megengedett a hiányzás is. A két tanítóképzőben ugyancsak van katalógus, de egyik országban sem él vele minden tanár.

Nálunk, ha egy hallgató túllépi a megengedett hiányzást, akkor nem kap aláírást. Ez pedig magával vonja, hogy nem vizsgázhat, végső esetben pedig félévet kell ismételni. Vechtában a hallgatók ebben az esetben nem kapják meg az ún. "Teilnahmebescheinigung"-ot - később külön kitérek rá - és újra fel kell venniük az adott szemináriumot.

Láthatjuk, hogy Jászberényben súlyosabb következménye lehet a hiányzásoknak, de szeretném megjegyezni, hogy erre csak ritka esetekben van példa.

Külön érdemes kitérni a tanárok és diákok közötti kapcsolat alakulására. Többször tapasztaltam, hogy a vechtai hallgatók nagy szabadsággal rendelkeznek, amit sok esetben nem találtam helyénvalónak. Részt vettem ugyanis olyan szemináriumon, amelyen a hallgatók majdnem két óra hosszáig kiabáltak a tanárral. Ráadásul azért, mert nem akartak zárthelyi dolgozatot írni és elégtelen osztályzatot kapni. Megjegyzem, hogy összesen tízoldalny tananyag megtanulásáról volt szó, a tanár pedig 3–4 gyakorló órát beiktatásával is segítette a felkészülést. A diákok szinte kiabálva adtak hangot véleményeiknek és többen el is hagyták a termet. A szabadság így már szabadossággá válik. Kisebb vitáktól eltekintve nálunk ilyen kirívó esetekkel még nem találkoztam.

1.1.3.2 *A hiányzások következményei*

Ez a kérdésem azokra a hallgatókra vonatkozott, akik az előzőekben azt válaszolták, hogy egy órán sem kötelező részt venni. Kíváncsi voltam, hogy ilyen esetekben kell-e pótolni a lemaradást, kell-e a hiányzások ellenében referátumot tartani, vizsgázni stb.

A német hallgatók válaszaiból kitűnik, hogy nem kell a hiányzásokat pótolni, hiszen csupán a megkérdezettek 12%-a válaszolt igennel. A válaszokból kiderül ennek az oka: a hallgatók próbálják betartani a megengedett hiányzási óraszámot. A többség (64%) állítása azonban az, hogy a hiányzásokat nem kérik számon a német diákoktól.

Ezzel szemben a jászberényi pedagógusjelöltek, ha a megengedett mulasztást túllépi, általában szóbeli számonkérés formájában számolnak be a hiányzásuk alatt elhangzott új ismeretekről. Ha indokolatlan távollétük csak a szemeszter vége felé derül ki, akkor a számonkérés fél éves anyagból is történhet valamilyen formában. Ez szükséges az aláíráshoz, és csak ezek után vizsgálhatnak a hallgatók.

1.1.4 Az órarend

1.1.4.1 Összeállítója

A kérdések közül szinte ez az egyetlen, amelyikre egyöntetű feleletet kaptam. A hallgatók 100%-os arányban válaszolták, hogy az órarendet a diákok saját maguk állítják össze. Természetesen azt megkapják a diákok, hogy mely szakokból mennyi és milyen jellegű szemináriumokat kell felvenniük, de a témát azt ki-kí érdeklődésének megfelelően választhatja ki.

Az is meg van adva a hallgatóknak, hogy mely szeminárium mire épül és ezt a sorrendet be kell tartania.

Jászberényben - ellentétben a német hallgatókkal - a pedagógusjelöltek úgymond kézhez kapják az órarendet. A 3. és 4. évfolyamosoknak lehetőségük van arra, hogy érdeklődésüknek megfelelően fakultációt válasszanak, ez azonban csak heti két órás elfoglaltságot jelent.

1.1.4.2 Előnyei

A német hallgatók meg vannak elégedve azzal, hogy az órarendet önállóan szerkeszthetik meg. A legtöbb előnyt az időbeosztásban és az érdeklődés szerinti választás lehetőségében látják. Ezeket a diákok még bővebben kifejtették:

- sokáig alhatnak
- lehetőségük van arra, hogy munkát vállaljanak
- más elfoglaltság végzése
- hosszabb hétvége
- lehetőség a tanárok megválasztására is.

Ez az órarendtípus, mint látjuk, sok előnnyel jár.

Azonban a magyar pedagógusjelöltek sincsenek elkeseredve, hiszen a kész órarendnek is van jó oldala. Példaként erre egy végzős hallgató szavait idézem:

“Véleményem szerint egy nagy előnye biztosan van az adott órarendnek. Nevezetesen az, hogy a diákokat egy halom utánajárástól és problémától kíméli meg. Ezt a véleményemet egyetemista ismerőseim véleményei alapján tartom még ma is.”

Egy tavaly végzett pedagógusnak, Pataki Anikónak is hasonló meglátásai voltak, némi kiegészítéssel:

“Összességében nekem ezzel nem volt gondom. Úgy kellene ezt inkább: ők adnak egy mintát, hogy mondjuk így szeretnék, és a változtatásban lehetnének rugalmasabbak.”

Az azonban bizonyos, hogy így senki nem marad le egyik szemináriumról sem.

1.1.4.3 Hátrányai

Amellett, hogy a német hallgatók jónak tartják az órarend egyéni összeállítását, elhangzottak annak árnyoldalai is. A legtöbben (44%) az órák összeegyeztetésében látnak problémát. 3 személynek kételyei vannak, hogy jól választották-e ki a szemináriumokat. Kettő azt kifogásolta, hogy adott szemináriumok nem minden szemeszterben vannak. Így előállhat olyan eset, amikor egy félévben több szeminárium is van, amely a hallgató érdeklődési körének megfelel, mégsem veheti fel mindet. A következő szemeszterben pedig előfordulhat, hogy alig talál érdeklődésének megfelelő tárgyakat. Egy hallgató teljesen elégedett, szerinte nincs is hátránya az órarendjüknek. Érdekesnek találtam azt a véleményt, melyet két diák osztott meg velem:

Két diák éppen azt tartja az órarend hátrányának, amit a legtöbben előnynek tekintenek, miszerint az ember a maga ura lehet és nagy önállósággal rendelkezik.

Tanítóképzőnk kész órarendjeinek hátrányát Pataki Anikó a következőkben látja:

“Ezáltal, hogy úgymond a fenekünk alá van tolvá az órarend, kicsit olyan középiskolás szintűnek hatott. Tehát meg volt adva: ez van, ezt kell szeretni. Az egyetemekkel és a kreditrendszerrel összehasonlítva, egy sokkal szűkebb, földhözragadtabb módszer.”(Ő is megemlítette azonban, hogy a másik fajta rendszerrel sem olyan könnyű bánni.) A jászberényi hallgatókkal való beszélgetésekből is az derült ki, hogy ezt a fajta órarendet ők is középiskolás szintűnek tartják. Hátrányként említették még, hogy nincs szabadságuk a diákoknak, nincs beleszólási lehetőségük még az órák elrendezésébe sem, s a fakultációkon kívül nem választhatnak maguknak szemináriumokat érdeklődésüknek megfelelően.

A magyar tanítójelöltek kevesebb szabadsággal rendelkeznek e téren, mint német társaik. A véleményekből látni lehet, hogy a magyar hallgatók sokkal önállóbbak, elfogadóbbak ahelyett, hogy önállóan intéznék saját dolgaikat. Ha ők állítanák össze, jobban átlátnák a képzés útját.

1.1.5 A tanítandó korosztály

Már az iskolarendszer egészének felvázolásakor kiderült, hogy a két rendszer közös tulajdonságainak egyike éppen az, hogy Németországban és Magyarországon is 6 éves kortól járnak a gyerekek iskolába. Így természetesen a tanítók is mind a két országban 1–4. osztályban 6–10 éves korú nebulókkal foglalkoznak.

Magyarországon azonban az adott műveltségi terület tanítása 5. és 6. osztályos tanulókra is kiterjed, tehát a 11–12 éves korosztályra.

1.1.6 A választható szakok és a tanult tantárgyak

A táblázatból rögtön látni lehet, hogy arra a kérdésre, hogy hány szakot kell tanulniuk, a német hallgatók két választ adtak. 91 %-uk azt válaszolta, hogy 3 szakot kell tanulniuk a főiskolán. Amikor ezt a kérdést feltettem, igazából erre voltam kíváncsi. 18 tanuló megemlítette, hogy összesen 6 tantárgyat tanulnak, ebből három pedig a választott szak, amelyet az általános iskolában is tanítanak. 3 hallgató nem emelte ki külön a 3 választott szakot. A hallgatók 67 %-a azt is kifejtette, hogy a 3 választható tárgy közül 2 főszak és 1 mellékszak. Emellett több diák is megjegyezte, hogy kétféle (rég és új) szabályzat van érvényben a főiskolán: "alte - und neue Studienordnung".

A hallgatók java része a régi szabályzat szerint tanul, tehát két fő és egy mellékszakot vett fel. Az új szabályzat szerint, amely 1997. december 17-től van érvényben, a diákok egy fő- és két mellékszakot választhatnak. A 4. és 5. tantárgy a pedagógia és a pszichológia, melyekhez hatodiknak egy választható szak kapcsolódik. Ezek a következők: filozófia, szociológia vagy politika. A három szak, amelyet az általános iskolában tanítanak, az alábbiak szerint választható: "A három szak közül egynek németnek vagy matematikának kell lennie. Az egyik vagy mind a kettő mellett: angolt, evangélikus vallást, katolikus vallást, rajzot, ének-zenét, környezetismeretet, testnevelést, "Gestaltendes Werken"-t vagy "Textiles Gestalten"-t (Magyar megfelelője a technika tantárgy, de vele ellentétben, ez Németországban két tantárgyat jelöl. Ők külön foglalkoznak a textíliákkal.) lehet választani."

A magyar hallgatók - ellentétben a német diákokkal - mindent tanítanak az alsó tagozatban, így a tanítóképzőben is mindenki minden tantárgyat tanul. A tantárgyak a következők: magyar irodalom és nyelvtan, matematika, környezetismeret, ének-zene, vizuális nevelés, testnevelés, technika.

A hallgatók ezen tárgyak mellé választanak egy műveltségi területet. "A választott műveltségi területen a leendő tanító az 5–6. osztályban is taníthatja szakját, amelyre a tanítói diplomán kívül kiadott szakképesítés jogosítja fel. Ez úgy is értelmezhető, hogy a Nemzeti Alaptanterv műveltségterületei a tanítóképzésben szakkínálatként jelennek meg."¹⁸ Ha a német képzéssel összehasonlítjuk a műveltségi területet, mondhatnánk, hogy hazánkban ezek ún. mellékszakként jelennek meg. A NAT 11 választható szakja közül a jászberényi főiskolán az alábbiak találhatók meg: idegen nyelv, magyar nyelv és irodalom, ember és természet, ember és társadalom, vizuális nevelés, testnevelés és sport, matematika, informatika.

Főiskolánkon még ezeket a tárgyakat sajátítják el a hallgatók: pedagógia, pszichológia, filozófia, informatika, vallásismeret, történelem, társadalomnéprajz. Természetesen ugyanúgy, mint Németországban is, a tanítandó tantárgyakhoz kapcsolódik még azok tantárgypedagógiája. Nálunk a filozófia kötelező, és a leendő pedagógusok politikát és szociológiát nem tanulnak, míg Vechtában e három szak közül egy kötelezően választható. Jászberényben minden hallgató egységesen tanul informatikát, történelmet, társadalomnéprajzot illetve vallásismeretet, míg a vizsgált területen történelmet és vallást csak a szakos hallgatók. Az informatika mindenki rendelkezésére áll, de nem kötelező. Társadalomnéprajzot ők egyáltalán nem tanulnak. Magyarországon vallást nem mindenhol tanulnak a gyerekek, s nem is kötelező számukra, ezért csak általánosságban tanulnak róla a hallgatók. Vallást tanító pedagógusok külön egyházi tanítóképzőkben sajátítják el ezen ismereteket. Magyarországon az általános iskolában nincs külön tantárgy a textilek felhasználásáról, mivel ez benne van a technika tantárgyban.

A hazai tanítóképzőkben lényegesen bővebb ismeretanyaggal kell megismerkedniük a diákoknak, ami már eleve abból adódik, hogy tanítóinknak minden területen egyaránt meg kell felelniük. (Itt szeretném megjegyezni, hogy hazánkban nincs még egy ilyen felsőoktatási intézmény, mint a tanítóképző, ahol ilyen sok tantárgyat kell tanulniuk a hallgatóknak.)

Szakembereket kérdeztem arról, hogy jónak látják-e ezt, vagy eredményesebb lenne az oktatás, ha csupán 2–3 tantárgyat tanítana egy tanító. A vélemények eltérőek voltak, amit most szeretnék közzétenni: "Mindenesetre jobban elmélyülhet a tanító az adott szakterületen, ám a tantárgyak közötti koncentráció nem teljesezhet ki, valamint a gyerekekről sem alakul ki olyan színes, teljes kép, mint az egytanítós gyakorlat során." (A tanítónő nem szerette volna a nevét elárulni)

Kurdiné Tóth Melinda tanítónő is hasonlóan vélekedik: "A pedagógusnak mindenképp sokat jelentene, ha naponta csak 2–3 órára kellene készülniük, de a 6–10 éves gyerekeknek úgy érzem, szükségük van az állandóságra, szükségük van arra, hogy szünetekben örömeiket, gondjaikat megosszák a tanítójukkal. Ehhez úgy érzem, hogy a tanítónak egész délelőtt velük kell lennie."

Egy másik pedagógus a tantárgyi tudást helyezi előtérbe: A tanító "ebben a 2–3 tantárgyban maximális tudással rendelkezhetne és tudná átadni a gyerekeknek az adott tantárgy minden információját, érdekességét."

Még egy válasz a mostani rendszer mellett: “A gyerekek kötődése fontosabb.”

Kíváncsi voltam arra is, hogy szakemberek hogyan vélekednek erről a problémáról, illetve a tanítók véleményeit mennyire támasztják alá.. A szakemberek véleménye erről többnyire megegyezik. Az ő gondolataikat is képviselve Vekerdy Tamás, pszichológus, szavait idézném:

“Egy tanárnak, egy tanítónak vagy tanítónőnek minél hosszabb ideig kellene vezetnie egy-egy osztályt, együtt élni a gyerekekkel. A gyerekek érzelmi – az ebben az életkorban még ezzel különösen szorosan összekapcsolt értelmi – fejlődése és fejlesztése szempontjából az volna a jó, ha az első osztályos tanító néni végigvinné a gyerekeket, legalábbis ötödikig.”¹⁹ Egy később megjelent könyvében hasonlóan vélekedik és állítását még részletesebben indokolja: “Pszichológiai szempontból az alsó tagozatos gyerekeknek lehetőleg négy éven át egy tanítóra, illetve tanítónőre van szüksége.”

“A gyakorlatban tehát azt a tendenciát, hogy a tanítók első–második, illetve harmadik–negyedik osztályra szakosodjanak, elhibázottnak kell neveznünk...Ugyanilyen elhibázottnak látja a pszichológus a tantárgycsoportos rendszert. Ez röviden annyit jelent, hogy egy-egy gyerekre negyedannyi személyes érdeklődése és energiája maradhat...”

Láthatjuk, hogy az interjúk alapján a gyerekek életkori sajátosságainak, igényeinek megfelelően az egy tanító személye sokkal lényegesebb, mint maga a tárgyi tudás. A szakemberek is alátámasztják a pedagógusok véleményét, ami valóban magyarázatot ad arra, miért kell egy tanítónak az összes tantárgyat tanítania.

“Összefoglalva: egy kevésbé szakértő, mind tantárgyi, mind évfolyam szempontból kevésbé specializált, de első osztálytól negyedikig tanító pedagógus gyerekei jobban megtanulnak írni, olvasni és számolni – és több lehetőséget találnak személyiségük sokoldalú kibontakoztatására, mint a sok specialista keze között végül is elveszett gyerekek.”

1.1.7 Az általános iskolában tanított tantárgyak

Az 5. kérdésben arra szerettem volna választ kapni, hogy egy-egy tanítónak mennyi tantárgyat kell tanítania.

E kérdésem szorosan összefügg az előzővel, hiszen a tanult szakok meghatározzák az iskolában tanított tárgyakat. De éppen a német hallgatók válaszaiból kiindulva lényegesnek tartom, hogy röviden kitérjek erre is.

Amíg hazánkban egyértelmű, hogy egy tanító 4. osztály végéig mindent tanít, addig ez Németországban nem annyira nyilvánvaló. Az előző fejezetből az derült ki, hogy Németországban csak 3 tantárgyat tanít egy tanító, ebben a részben azonban meglepődve tapasztaltam az ellenkezőjét. Többen is válaszolták, hogy egy tanítónak Vechtában is minden tantárgyat tanítania kell. Hét hallgató

állította az előbbieket, és tíz hallgató véleménye szerint majdnem minden tantárgyat oktatnak. Ez összesen már több mint 50% az ellen, miszerint egy pedagógusnak csak 3 tárgyat kell megosztania a gyerekekkel. A választ erre az ellentétre maguk a pedagógusjelöltek adták meg:

Meghatározott szakokat tanulnak, később azonban olyan tantárgyakat is tanítanak, amelyeket nem tanultak: “A stúdióban választani kell, a gyakorlatban azonban gyakran idegen tantárgyakat is kell oktatni.” Ezt a megkérdezettek 24%-a válaszolta. Tehát olyat is kell tanítaniuk, amire egyáltalán nem készítették fel őket.

(Láthatjuk, hogy a közvélemény ellenére Németországban sem minden előírás szerint történik.)

Még annyit szeretnék megemlíteni, hogy Magyarországon az alsó tagozatban tanított összes tantárgy mellett a tanítóknak lehetőségük van felső tagozatban is tanítani a választott műveltségi területet.

1.1.8 A heti óraszám

Magyarországon két műveltségi területen – magyar nyelv és irodalom; német nyelv – néztem meg az órák számát a 4 év alatt, és ennek a számnak vettem az átlagát. Az összehasonlításhoz elég csak ezt a két műveltségi területet venni, hiszen a többi is hasonló. A heti óraszám így átlagosan 24. Lényegében nálunk is 3,5 éves a képzés, hiszen az utolsó félév óraszama elhanyagolható, és néhány órájuk a német diákoknak is van a gyakorlat mellett a 7. szemeszter után. Vechtában a heti óraszám átlagosan 20 “SWS”, a képzés pedig 3,5 év. A vechtai diákok óraszama tehát 4-gyel kevesebb a miénknél. A legkevesebb óraszám 18, amit a német hallgatók egy hétre mondtak, a legtöbb pedig 26. Nálunk ez egy kicsit szélesebb intervallumon mozog, hiszen a legkevesebb heti óraszám 2 (8. félévben), a legtöbb pedig 35 (az angol műveltségi területnél). A heti óraszám a gyakorlatokat és hospitálást, amelyek eredetileg benne vannak az órarendben, nem tartalmazza.

Németországban szám szerint meghatározzák, hogy az egész stúdium alatt melyik tantárgyból hány órát kell tanulniuk a hallgatóknak. Az “SWS” (Semesterwochenstunden) a heti órák minimuma, amelyet egy tárgyból a szemeszter ideje alatt teljesíteniük kell hallgatóknak. A már említett 6 tantárgyat a következő mennyiségben tanulják a vechtai diákok:

pedagógia 22–24 SWS; pszichológia 12–14 SWS; filozófia, szociológia v. politika 10–12 SWS; a főszak 40–42 SWS; a két mellékszak kétszer 20–22 SWS. Összesen 130 “Semesterwochenstunden”.

Jászberényben a képzés összóraszama 3200 óra, amely “magában foglalja az elméleti és gyakorlati tárgyak időkeretét.” Az alapképzés tárgyainak óraszama:

- pedagógia és pszichológia 390 óra

- filozófia és társadalomismereti tárgyak 210 óra
- a tantárgy-pedagógiákkal szoros kapcsolatban oktatott alapozó szakmai elméleti, művészeti tárgyak és a testnevelés 1170 óra
- tantárgy-pedagógiák 360
- műveltségi terület 780
- “a gyakorlati képzésre fordított idő az alapképzés teljes idejének 15–20 %-a.”

1.1.9 A gyakorlat

A német diákok egyértelműen (100%) igenlő választ adtak arra kérdésre, hogy van-e gyakorlat a főiskolán. Ezek közül 26-an megemlézték azt is, hogy három fajta gyakorlat létezik náluk. Többen még azt is kifejtették, hogy melyek ezek, de legtöbbször egy német hallgatótól tudtam meg egy beszélgetés alkalmával. A gyakorlatok lehetnek:

“Sozial - oder Betriebspraktikum”:

pl. óvodában , szabadidőközpontokban, kórházban, menekült szállókon;

“Schulpraktika”-iskolai gyakorlat:

“ASP - Allgemeine Schulpraktikum”: két fő szak gyakorlata

“FP – Fachpraktikum”:egy fő szak gyakorlata alsó tagozatban

(A szakok gyakorlata a régi szabályzat szerint van feltüntetve, mert a hallgatók még ezt használják.) Idekapcsolódik még a “Tagespraktikum” a mellékszakokból, amelyet hasonlóan a mi képzésünkhöz, minden héten gyakorolnak a diákok. Magyar megfelelője a csoportos tanítási gyakorlat. Csakúgy, mint Jászberényben, az egyik hallgató tanít, a többiek pedig figyelemmel kísérik az órát és a végén a szakvezetővel együtt elemzik.

A német hallgatók legnagyobb próbatétele az egy éves tanítási gyakorlat. Ekkor délelőtt tanítanak, délután pedig tanulnak. A gyakorlat folyamán a hallgatók fél fizetést kapnak, ellentétben jászberényi társaikkal, akik egyáltalán nem kapnak fizetést a gyakorlatok folyamán, persze nincs is ilyen hosszú időtartamú gyakorlatuk. Már az is, hogy gyakorlóléhséget kaphassanak a hallgatók, az érdemjegyeiktől függ, így a gyengébb tanulók várakozhatnak.

A gyakorlatok idejét legtöbbször az 1., 2., és 3. félév után tették. Ezt én is alátámasztom, hiszen a beszélgetések során is ez derült ki. Azoknak is igazuk volt azonban, akik pl.: a 2, 3, és 5. szemesztert jelölték meg, illetve állították, hogy mindegy melyik szemeszterben, másképpen is meg lehet csinálni a gyakorlatot. A kérdőívek kitöltői is ezt támasztják alá:

a gyakorlatokat el is lehet tolni, s “ha nem lehetséges, akkor később is elvégezhetik.”

A “Sozialpraktikum” és a “Fachpraktikum” egyarnt 4–5 hétig tart. Ehhez jön, amit már említettem is, az egy év gyakorlat a 7. szemeszter után.

A tanítóképző gyakorlati képzése Jászberényben azonban eltérő képet mutat a vechtai gyakorlattól. Amíg náluk meg lehet határozni 3 (illetve 4) nagy egységben, addig nálunk fokozatosan épül fel, minden félévben hospitálnak és praktizálnak a hallgatók.

A gyakorlatok eloszlása a Jászberényi Tanítóképző Főiskolán:

I.I. 1 tanóra csoportos látogatása.

I.II. 2 nap óvodai hospitálás (10 óra).

II.I. .2 nap egyéni hospitálás iskolában (10 óra) tanítási órák és szabadidős foglalkozások látogatása.

II.II. 2 nap egyéni hospitálás (10 óra): a tanítási órák és szabadidős foglalkozások látogatása (9 óra) és a választott műveltségi területnek megfelelő tanítási óra (1 óra) 15x3 csoportos tanítási gyakorlat.

III.I. 1. 2 nap egyéni hospitálás (10 óra): tanítási órák, szabadidős foglalkozások látogatása (6–7 óra) és a műveltségi területnek megfelelő tanítási óra (3–4 óra) 15x3 óra csoportos tanítási gyakorlat.

III.II. 10 nap egyéni tanítási gyakorlat (50 óra):

1–4. osztály – 6 tanítási óra tanítása

5–6. osztály – 2 tanítási óra tanítása

2 szabadidős foglalkozás tartása

15*3 óra csoportos tanítási gyakorlat.

IV.I. 10 nap egyéni tanítási gyakorlat (50 óra):

1–4. osztály – 8 nap – 12 tanítási óra

5–6. osztály – 2 nap – 4 tanítási óra

15*3 óra csoportos tanítási gyakorlat.

IV.II. 8 hét összefüggő, komplex szakmai gyakorlat (200 óra):

6 hét – 1–4. osztályban (45–50 tanítási óra tanítása)

2 hét – 5–6. osztályban (15–20 tanítási óra tanítása).

A vechtai rendszerrel összevetve a magyar gyakorlatot a következők állapíthatók meg:

- Óvodában és szabadidős foglalkozásokon a jászberényi pedagógusjelöltek is részt vesznek, de csupán két napig, szemben német kollégáikkal. A magyar hallgatók kórházakat és különböző szociális intézményeket nem látogatnak gyakorlat címén.
- Az iskolai gyakorlatok során a magyar hallgatók egyaránt tanítják az általános iskolai alsó tagozat tantárgyait és a választott műveltségi területet felső tagozaton. A vechtai diákok azonban az egyes gyakorlataik során más-más szakot tanítanak.
- A hetente lévő csoportos tanítási gyakorlatok folyamán a német hallgatók csupán a mellékszakok tanítását gyakorolják.
- Hazánkban a legrövidebb gyakorlat (a csoportos tanítási gyakorlatokat kivéve) 2 nap, a leghosszabb 2 hónap. Németországban azonban a legrövidebb 4 hét, a leghosszabb 1 év.

1.1.10 A megszerzett gyakorlati és elméleti ismeretek aránya a tanítóképzésben

A vechtai hallgatók véleménye alapján (70%) az ott folyó képzés inkább gyakorlatorientált. 30%-uk szerint pedig a gyakorlat és az elmélet egyenlő arányban fordul elő a főiskolán. Az, hogy elégedettek-e mindezzel, kiderül az alábbiakban.

A megkérdezettek 14 %-a elégedett a képzéssel, viszont nagyobb arányuk, 17 %, nem igazán. Az elégedetlenség okai lehetnek:

- túl kevés a gyakorlat
- az elmélet nem gyakorlatközel
- túl kevés a kínálat .

A kérdőív válaszadója itt arra gondolhatott, hogy kevés olyan választható szeminárium van, amely a tanítás elméleti oldalát próbálná bemutatni.

Saját és csoporttársaim tapasztalatai alapján a jászberényi képzés inkább gyakorlatorientált, de próbálnak egyenlő hangsúlyt fektetni mind a két részre. Egyik interjúalanyom, Pataki Anikó is hasonlóan vélekedik:

“A gyakorlati részek, tehát a hospitálások, gyakorlatok alatt, szerintem, aki akarta, az megtanulta, mi is az a tanítás, és hogyan kell a gyerekekkel bánni. A gyakorlati részével összességében nem volt bajom. Az anyanyelvi oktatást tudnám kiemelni, hogy ott éreztem

hiányosságokat. Csak egy példát vegyek: a 4 év alatt egyszer sem láttam betűtanítási órát...Tehát, ha össze kell hasonlítani, ha mérlegre kell tenni, akkor a gyakorlati része az nekem főntebb van; jobb volt, többet tudtam abból profitálni, mint az elméletből.”

Akad azonban a megkérdezett magyar tanítók között olyan is, aki éppen ellentétesen vélekedik:

“Az elméleti képzés megfelelő, ám a gyakorlati képzés során hiányosságokat tapasztalok. A hallgatókat a tanítási gyakorlatuk során magukra hagyják, nem érzik a kontrollt a főiskola részéről.

1.1.11 Egy szemeszter befejezésének feltételei, az index és a “Bescheinigung”

Amikor a kérdőíven azt kérdést megfogalmaztam, hogy milyen feltételekkel lehet egy szemesztert elvégezni, a magyar rendszerből indultam ki. Nálunk ugyanis egy félév befejezése bizonyos feltételekhez van kötve, ezért úgy gondoltam, ez a vechtai főiskolán is így van. A válaszok azonban éppen az ellenkezőjét bizonyították. Valószínűleg ebből adódott, hogy 17 személy (52%) nem is válaszolt a kérdésre. 8 diák (24%) állította, hogy nincs feltételhez kötve egy félév elvégzése. 4 hallgató (12%) szerint a megszerzett tudásról valamilyen formában számot kell adni a szemeszter végén, például zárthelyi dolgozat, házi dolgozat, kollokvium vagy referátum formájában. Egyik hallgató nagyon jól rávilágított a vechtai rendszerre: “Az ember nem egy szemesztert fejez be, hanem csak egyes szemináriumokat.”

Ha egy-egy szemináriumot befejeznek, különböző igazolásokat kapnak róla, melyeket “T - vagy E - Schein”-nak neveznek. Ezek úgymond a magyar hallgatók leckekönyvét (indexét) helyettesítik. A “T – Schein”-t (más néven “Teilnahmebescheinigung”) a szemináriumokon való részvételért kapják a hallgatók. Azon kívül, hogy jelen vannak az órákon, nemigen kell érte mást tenniük. Az “E - Schein” (“Erfolgsbescheinigung”) annak a dokumentuma, hogy egy-egy szemináriumon a diák ténylegesen részt vett, valamit teljesített. Az eredményességet a házi dolgozat, kiselőadás, zárthelyi dolgozat, ritkább esetekben a szóbeli vizsga határozza meg. Az “E – Schein”-on szerepelhet osztályzat is, ha a hallgató kéri. A hallgató kérhet érdemjegyet azért, hogy tisztában legyen azzal, milyen mértékű tudást birtokol.

A jászberényi hallgatók számára, ellentétben német társaikkal, a félév vizsgákkal zárul. Megegyezik mindkettőnél, hogy az órákon való részvételnek elég nagy súlya van. Ez adja az alapját annak, hogy párhuzamot vonjak a német “T – Schein” és a magyar “aláírás” között. A hasonlóság azonban mégsem teljesen igaz, mert sokszor nálunk éppen az aláírás feltétele az, ami Vechtában az eredményes részvételé. A jászberényi rendszert kicsit katonásabbnak, fegyelmezettebbnek látom.

1.1.12 Vizsgarendszer, államvizsga

Jászberényben az első félév szeptember második hetében kezdődik és általában december közepéig tart. December közepétől azonban már vizsgaidőszak van január végéig. A második félév február elején kezdődik és május végéig tart, amit a vizsgaidőszak követ június végéig.

Németországban az első, a téli szemeszter október közepén kezdődik és február közepéig tart. A második, a nyári szemeszter április közepétől július végéig tart. (A téli szemeszter teljes vége, ameddig a különféle dolgozatokat még le lehet adni, szeptember 30., a nyári szemeszteré március 31.)

Az előző fejezet valamiképpen már elővetítette számunkra a vizsgarendszert. Láthattuk, hogy a hallgatóknak csak "E – Schein"-ért kell valamilyen teljesítményt felmutatniuk. Mindebből kiderül, hogy a magyar vizsgarendszerrel ellentétben a vechtai főiskolán kimondott vizsgaidőszak nincs. A szemeszter vége utáni időszakban – végül is a nyári vagy téli szünetben – a hallgatóknak lehetőségük van még a meg nem írt házi dolgozatok, elmaradt referátumok megírására, melyet a következő szemeszter kezdetéig kell bemutatniuk vagy elküldeniük az illető szaktanárnak. Ebből arra következtethetnénk, hogy esetleg alaposabban elkészített, nagyobb terjedelmű dolgozatot adnak be és több az önálló ismeretszerzés. Egy-egy ilyen munkát azonban ketten-hárman is megírhatnak a hallgatók, és a válaszaikból az derül ki, hogy az így megírt dolgozatok sem alaposabbak, mint az évközben elkészültek. A jászberényi főiskolán ez nem lehetséges és a dolgozat szünetben való pótlása sem, illetve csak igazgatói engedéllyel valamilyen nyomós indok alapján vagy a vizsga halasztása, utóvizsga esetén. Nálunk van vizsgaidőszak, amely a szorgalmi időszak után 1–1,5 hónapra tehető és csak akkor kezdhetnek a magyar hallgatók vizsgázni, ha már a szükséges aláírásaikat és gyakorlati jegyeiket megszerezték. A vizsgák sikeres elvégzése után a félév lezártnak tekinthető.

A német hallgatóktól érdeklődve kiderült, hogy ők vizsgán elsősorban a záró- vagy államvizsgát értenek. Ez abból adódik, hogy kimondottan vizsgázniuk csak államvizsga alkalmával kell. Többen arról is tájékoztattak, hogy miből áll az államvizsga. Az egyik kérdőíven ez áll: "Két zárthelyi dolgozat és négy szóbeli vizsga.", amelyet most a "Studienordnung" 24. és 25. paragrafusával szeretnék alátámasztani. "A vizsga a következőkből áll:

- Házi dolgozatokból a 24. § 2. bekezdés 1. mondatának 1., 2. és 3. pontja szerinti tárgyakból lehet. (Így megírhatják pedagógiából, pszichológiából vagy az egyik szaktantárgyból.)
- Egy-egy zárthelyi dolgozatról:
A fő- és egy további szakból, amelyet később tanítani fognak.
- Egy-egy szóbeli vizsgából, a 24. § 2. bekezdésének 1. mondata szerint. (Ezek az alábbiak: pszichológia, pedagógia, egy választott tantárgy a filozófia, szociológia vagy a politika közül, s egy a tanítandó mellékszakból.)
- Egy "szakgyakorlati" vizsgából. (Utóbbi csak adott tárgyakból, mint pl. rajz.)

A vizsga akkor eredményes, ha a házi dolgozat és a tantárgyak végeredménye legalább elégséges.

Egy tárgyból való vizsga és ezzel együtt az egész vizsga sikertelen, ha

1. a “szakgyakorlati vizsga” végérvényesen nem sikerül
2. a zárthelyi dolgozat vagy a szóbeli vizsga eredménye elégtelen.

Minden sikertelen vizsgarészt egyszer meg lehet ismételni; egy gyakorlati vizsga részvizsgáját ének-zenéből, rajzból és testnevelésből, illetve egy szakmaorientált szak szóbeli vizsgáját kétszer is. Ha a vizsga nem sikerült, csak a sikertelen vizsgarészt vagy részvizsgát kell megismételni.”

Már szó esett arról, hogy a vechtai pedagógusjelölteknek két államvizsgán kell túljutniuk. Az előzőekben az első államvizsgáról írtam, amely a 7. szemeszter végén zajlik le. A következő az egyéves gyakorlat után van. A második államvizsga az ún. “Referendariat”, ami nagyon nehéz, mert a szóbeli és írásbeli vizsgák mellett ugyanazon a napon tartják a zárótanítást.

A jászberényi hallgatók diplomájába bekerülő érdemjegy a következő részjegyekből tevődik össze:

vizsgatanítás és óratervezet, szakdolgozat és védése, államvizsga két tantárgyból:

a, a választott műveltségi terület tantárgy-pedagógiája és

b, a következő tantárgy-pedagógiákból húzás alapján egy: magyar nyelv és irodalom, matematika, természetismeret, életvitel és gyakorlati ismeretek, vizuális nevelés, ének-zene, testnevelés.

A szigorlati jegyek pedagógiából, pszichológiából, filozófiából és a választott műveltségi területből állnak. Láthatjuk, hogy a két országban különbözik az államvizsga rendszere. Azonos pontokat azonban lehet találni, pl. a szakdolgozat, zárótanítás, és a szigorlati tárgyak (pedagógia, pszichológia és filozófia) esetében, csak mi előbb adunk róla számot.

Vissza

- Részlet a szerző szakdolgozatából, amelynek témavezetője Miklósné Kis Ildikó volt.

A TÍMÁRMŐHELYTŐL A MODERN AUTÓTECHNIKÁIG

Modern gyártóterületének megnövelésével az AUTOELEKTRO Kft. nemcsak tágasabb, ergonómiaileg jobban megkonstruált munkahelyeket tudott kialakítani, hanem egyszerre megsokszorozta gyártási kapacitását.

A megnövekedett szabad kapacitással egy időben született meg a cég vezetése részéről a gondolat, új gyártmányokat, új piacokat kell keresni, szélesebbre kell nyitni a vállalat kapuit a potenciális vevők előtt. Így került kapcsolatba az AUTOELEKTRO 1997 - ben a német Freudenberg céggel.

A Freudenberg cég Németország legnagyobb családi kézben lévő vállalkozása, szerteágazó gazdasági tevékenységgel. A vállalat székhelye Weinheimben található. A Freudenberg cégcsoport 6000 dolgozót foglalkoztat, ezzel a város legnagyobb munkaadója. A cég 70 hektáros ipari területet birtokol, ami meghaladja az összes további vállalkozó ipari területét.

A Baden Württemberg tartományban található Weinheim, az Odenwald nyugati részén, a Bergstraße középpontjában, Heidelberg közelében fekszik. A városkát 400 m magas hegyek veszik körül, melyek megvédik a zord északi és keleti szelektől. A város felett magasodó két várból csodálatos látvány nyílik a termékeny Rajnai síkságra. A gondosan ápolt, megőrzött óvárosban sok történelmi épület, festői utcácskák és zeg-zugok az elmúlt évszázadok emlékét idézik. A sok szórakozási lehetőség Weinheimet vonzó pihenési és kirándulási céllá teszi.

A Freudenberg vállalatcsoport múltja nem kevésbé gazdag, hiszen a gyökerek mintegy 150 évre nyúlnak vissza. 1849-ben a Müllheim-i völgyben található - a Heintze és Sammet cég felszámolása következtében áruba bocsátott - tímárműhelyt vásárolta meg Carl Johann Freudenberg partnerével Heinrich Christian Heintzevel. Az új tulajdonosok divatos termékekkel, lakk- és szaténbőrrel bővítették a hagyományos választékot. Lépésük szerencsésnek bizonyult, hiszen a vállalkozás és különösen az export folyamatosan növekedett, termékeiket fokról-fokra az egész világ megismerte.

1900 és 1904 között Hermann Ernst Freudenberg - a cégalapító fia - saját fejlesztésként új bőrcserzési eljárást vezetett be, Európában elsőként növényi anyagok helyett krómvegyületekkel való cserzést alkalmazott. Az új technika igen hatékonynak bizonyult, hónapokkal rövidítette az előállítási időt és alkalmazásával a céget Európa egyik legnagyobb bőrfeldolgozó gyárává vált.

Az I. világháború, az infláció és az 1929-es gazdasági világválság súlyosan érintették a vállalatot: Addig a kikészített bőrök 60 - 70 %-át exportálták, ami az említett események nyomán lehetetlenné vált. A krízisek nehéz döntés meghozatalára készítették a cégalapító unokáját:

A cégalapító unokái: a mérnök Hans Freudenberg, a gazdasági és személyzeti ügyekért felelős Richard Freudenberg, az értékesítésért felelős Otto Freudenberg és a beszerzéssel megbízott Walter Freudenberg új, merész fejlesztések végrehajtása mellett döntöttek.

Legfőbb törekvésük a bőrmaradékokat felhasználására és a bőrt helyettesítő, pótló anyagok kifejlesztésére irányult, olyannyira hogy a legtöbb új termék bevezetésének hátterében fellelhető ez a motívum. További törekvésük volt az új bőrök és helyettesítő anyagok új alkalmazási területeinek megkeresése. Így 1929-től bőrből készült tömítések gyártását kezdték el, majd 1936-ban megjelentek egy radiális hullámtömítőgyűrűt műgumi tömítő éllel, amit Simmeringe-ként ismert meg és használt az egész világ.

A Freudenberg cég vegyészei és mérnökei a továbbiakban műgumiból műbőrt, és gumi cipőtalpakat fejlesztettek ki. További találmányokkal járultak hozzá a műanyagok széles körben való elterjesztéséhez, a műanyagalapú padlóburkolók alkalmazásához. A laboratóriumaikban kifejlesztett műszálakat egyre szélesebb körben használták, és azok egyre népszerűbbek váltak.

1948 óta alkalmazzák a betétszöveteket Vlieseline néven, háztartási termékeiket pedig Vileda márkanéven ismerte meg a világ. 1957 óta gyártják az egyre szélesebb körben alkalmazható Viledon márkanévű ipari és fogyasztási szűrőket. A tömítéseket és más alkatrészeket 1934 óta a vevők

érdekeit messzemenően figyelembe véve, igényeik alapján méretre tervezik. A cég eredményes fejlődését bizonyítja, hogy a háború előtt telephelyeket építettek Ausztriában, Svájcban, Franciaországban és Nagy-Britanniában.

A II. világháború után újabb beruházásokba végrehajtása mellett döntöttek. 1951-ben kezdték - egy amerikai partnerrel - az Amerikai Egyesült Államokban létesített üzemben, a műszálgártást. 1955-ben műanyag feldolgozó gyárat építettek, majd 1968-ban egy tömítésgyártóval társulva kezdtek újabb tengerentúli vállalkozásba. 1960-ban Japánban is megvetették a lábukat.

Ezzel párhuzamosan Európában is terjeszkedtek: társulásokat és saját gyárat hoztak létre Nagy-Britanniában, Franciaországban, Spanyolországban, Hollandiában, Olaszországban és más európai országokban. 1970 és 1989 között a Freudenberg cég egész világra kiterjedő kereskedelmi és gyártó hálózatot épített ki, amelynek képviselői Észak-, Közép- és Dél-Amerikában, Ausztráliában, Dél-Afrikában és Kelet-Ázsiában egyaránt megtalálhatók.

A cég növekedésével a termékpaletta is kibővült. 1962-1965-ig saját fejlesztés nyomán vezették be a fonott műszálak technikáját, amelyet az orvostudományban, a mezőgazdaságban és a továbbfeldolgozó iparban hasznosítanak. 1966-ban a Klüber Lubrication kenőanyaggyártó cég megvásárlásával lehetővé vált a tömítéstechnika legmagasabb szintre való fejlesztése.

A Szovjetunió 1989-es széthullása után és Kelet-Európa, valamint Kína nyitása nyomán új kihívásokkal kerültek szembe a nemzetközi vállalatok. A jobb működés és a reakcióidők csökkentésének érdekében kisebb, speciális piacokra szakosodott egységeket alakítottak ki. A Carl Freudenberg által alapított anyacéget 1995-ben önálló kft-ékre osztották fel. Az új leányvállalatok vezető társaságaként a Freudenberg & Co. családi vállalat működik.

Újabb lépéseket tettek a termékfejlesztés területén: komplett megoldásokat kínálnak az ügyfeleknek, pl. lehetővé teszik számukra a szenzorszimeringek gyártását.

A Freudenberg cég társasági szerződését 1936-ban öntötte formába egy frankfurti ügyvéd: Ernst Bösebeck és ez azóta is modellértékű a társasági jogban. Biztosítja a vállalat gazdasági függetlenségét és a cég érdekeit a család érdekei elé helyezi. A társaság tulajdonrészei mindmáig 100 %-ban a család kezében vannak. Külön szervezet a Freudenberg alapítvány, ami jogi személyként betétes. Jelenleg 280 tagja van a társaságnak.

Az ügyvezető és a vállalatvezetés tagjai a családból kerülhetnek ki, de kivételek is akadnak. Az 1849-es alapítás óta 17 ügyvezető és vállalatvezetősi tag származott a családból, 14-en viszont nem voltak tagjai a családnak.

A szociális gondolkodás fontos és figyelemre méltó hagyomány a családban. Régóta felismerték, hogy a jólétet, a műveltséget és a tekintélyt nemcsak maguknak köszönhetik, hanem a vállalat minden dolgozójának, a velük való együttműködésének. A szociális gondolkodásmódot a cégalapító Carl Johann és felesége Sophie Freudenberg kezdeményezte ill. alapozta meg: aranylakodalmuk alkalmából minden dolgozó közös munkájával létrehoztak egy – azóta is működő - alapítványt.

A gyár és a benne dolgozó emberek iránti felelősséget, eszméjét adták tovább egymásnak a későbbi generációk. A fiúk megpróbálták megfelelni ennek az elvárásnak, amikor a szociális intézményeket ill. szolgáltatásokat továbbfejlesztették és a rászorulóknak számára hozzáférhetővé tették. Az utóbbi évtizedekben különösen a dolgozók lakáshoz jutását, a fiatalok képzését és a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi beilleszkedését segítették. A jövőben is ösztönözni kívánják a fiatalokat, emellett támogatják az önhibájukon kívül bajbajutott jelenlegi és egykori dolgozókat is.

A Freudenberg céget ma elsősorban különböző üzletágak beszállítójaként jegyzik. Termékeikre az autó-, a textil- és a beruházási javak ipara egyaránt igényt tart. és nagy múltú vállalkozástól szerzi be a tömítés- és lengéstechnikai alkatrészeket, a legkülönbözőbb műszálakat, a háztartási termékeket és kaucsuk padlóburkolatokat. Ezen kívül a speciális kenőanyagok, a borjúbőrök és a cipők is hozzátartoznak a nemzetközi vállalkozás széles termékpalettájához. A kínálathoz szolgáltató vállalatok sora társul. Alapvetően fontosnak tartják, hogy a termékeiket már nemcsak magas minőség jellemzi, hanem teljes ügyfélszolgálat és nagyfokú odafigyelés. A cégszövetségből adódó együttműködés hasznos a többfunkciós termékek előállításánál is.

A Freudenberg “házból” származó termékek előállításában és forgalmazásában 40 országban, több mint 200 társaságuk 30000 dolgozója vállal részt.

E nagy múltra visszatekintő vállalat beszállítója lett az AUTOELEKTRO Kft. “Ajánlólevelünket” a Siemens céggel kialakított évtizedes együttműködés alapozta meg. Új partnerünk is tapasztalta, hogy meg tudunk felelni a nagy pontosság és a kiváló minőség követelményeinek.

Szoros együttműködő partnerük a Freudenberg Dichtungs- und Schwingungstechnik KG. Ez különösen azért is kedvező az AUTOELEKTRO számára, mivel a cégcsoport beruházásainak súlypontja ide, a tömítés- és lengéstechnika területére helyeződött.

A vevőorientált tömítés- és lengéstechnikai megoldások az autóipar és az autóipari beszállítók, valamint a feldolgozóipar számára egyaránt igen fontosak.

Az AUTOELEKTRO Kft. jelenleg mágnesszelepeket gyárt, amelyekkel jelentős javulás érhető el az üzemanyaghasznosítás és kipufogógázok kibocsátása területen. A mágnesszelepek, a membráncsatlakozók, a visszacsapó-, szabályozó- és zárószelepek gyártása ígéretes jövő előtt áll. Gyártmányaink alkalmazása hozzájárul a gépjárművek környezetkárosító anyag kibocsátásának csökkentéséhez. Minden fejlett ipari országban szigorú szabályozások érvényesek a környezetszennyezésre, melyekre nemcsak a törvényhozók gyakorolnak hatást. Az autóvásárlók egyre inkább ügyelnek arra, hogy gépjárműveik kíméljék a környezetet.

Az AUTOELEKTRO Kft. által gyártott mágnesszelep a jogszabályokhoz alkalmazkodó, testreszabott probléma-megoldási lehetőségeket kínál. Igen nagyok a cég esélyei arra, hogy tovább fejlessze gyártását, növelje termelését, és hosszú távú gyümölcsöző, kapcsolatot építhessen ki a Freudenberg cégcsoporttal.

Vissza

KRAJINÁK VIRÁGZÁSA ÉS ROMLÁSA HORVÁTORSZÁGBAN

A legújabb Balkán-háború – amelynek a horvátországi háború csak egy epizódját képezte – már a harmadik olyan fegyveres konfliktus volt Európában a XX. század folyamán, amely kizárólag a Balkán-félszigetet érintette. De míg az első (1912-1913) és a második (1913) Balkán-háborúban a félsziget csaknem valamennyi állama részt vett, addig a XX. század végi konfliktus egy szövetségi állam, nevezetesen Jugoszlávia felbomlásáról szólt, amelybe az érintett tagköztársaságokon kívül más balkáni ország fegyveresen nem avatkozott be. A harmadik Balkán-háború az ún. tíznapos háborúval kezdődött Szlovéniában (1991. június 27.-július 7.), majd az öt évig elhúzódó horvátországi (1991-1995), illetve a később kirobbanó – de a horvátországgal párhuzamosan zajló - négyéves boszniai (1992-1995) háborúval folytatódott.

A XV. század közepén a volt Jugoszlávia területén élő etnikumok – bizonyos átmeneti zónáktól eltekintve – még viszonylag jól elkülönültek egymástól. A szerbek ekkor még a Duna-Száva vonaltól délre, a Drinától keletre tömörültek. A török hódításokkal párhuzamosan óriási népességmozgás (menekülés) zajlott le a régióban, miután egymás után kerültek török kézre a délszláv településterületek. A már a XIV. században elkezdődött és évszázadokig tartó folyamat következménye a Balkán korábbi etnikai térszerkezetének gyökeres átalakulása, a népesség többszörös kicserélődése, több százezer embert érintő kényszer migráció volt. A mai Horvátország esetében ez a magyar etnikum szinte teljes eltűnését jelentette, míg a horvát etnikum korábbi településterületének északi (Isztria, Zágráb, Szlavónia) és nyugati (Dalmácia) perifériáira, valamint dél- és nyugat-magyarországi területekre szorult vissza. Helyükre önként, vagy osztrák, illetve török telepítés során szerb (akkori szóhasználattal vlah) pásztorok költöztek a Balkán délebbi területeiről (pl. Koszovó), illetve a szendrői és kruseváci szandzsákból.

A Horvátországból és Boszniából elmenekülő horvátok helyére oszmán szolgálatban álló szerbek telepedtek le előbb Bosznia nyugati részén (Bosanska Krajina), majd Horvátország Boszniával határos részein is (horvátországi krajinák). A XVI-XVII. század fordulójától kezdve és a XVIII. század elején a szerbek határőrként egyre nagyobb számban álltak a Habsburgok, illetve a velenceiek szolgálatába, így ezzel még nyugatabbra tolódott a szerb etnikai terület határa és elérte az Adriai-tenger térségét is. Az évszázadokon át tartó népességmozgások eredménye végül az etnikai terület északabbra és részben nyugatabbra helyeződése lett, amelynek során a szerb etnikum a Balkán déli részén olyan területeket veszít, ahol többségi tömbökben élt, ám északon etnikai értelemben zömmel csak szigetszerű szórványokat, illetve többségi zárványokat nyer, mely területek sokszor nem összefüggőek egymással.

Már a török megszállás alatt kezdett kialakulni, de csak az oszmán hódítóknak a Délvidékről és Horvátország-Szlavóniából való végleges kiűzése után fejlődött ki a maga teljességében a katonai kormányzás alatt álló horvát-szlavón határőrvidék, ahol az ott állomásozó ezredek állományának zöme szerb határőrökből állott. A mai Horvátország területén 10 határőrezred alakult, amelyek a horvát-szlavón határőrvidékben egyesülve (18 000 km²), mind a magyarországi (oláh és német), mind az erdélyi (székely) határőrvidéknél nagyobb területet mondhattak magukénak. Határőrezredek területét a szerbek krajinaként emlegették. A Vojna Krajina, röviden krajina szerb kifejezés szó szerint határt, mezsgyét jelent, németül Militärgrenze, magyarul Katonai Határőrvidék volt a hivatalos neve.

A horvát-szlavón határőrvidék szerbjei egészen a terület katonai kormányzásának megszüntetéséig, 1881-ig meglehetősen nagy önállóságot élveztek, katonai szolgálatukért földet és kiváltságokat (pl. egyházi autonómia, adómentesség, vámmentesség saját területükön belül stb.) kaptak a császártól, s mind Horvátországtól, mind Magyarországtól függetlenül élhettek: kizárólag a bécsi Udvari Haditanács ellenőrzése alatt álltak. A Vojna Krajina de jure ugyan nem, de facto viszont megvalósította a különálló, összefüggő szerbek lakta terület álmát, amelyben a szerb autonómia előképe látszott (a XVIII. században Ó-Szerbia még török megszállás alatt állott). A fegyveres múlttal rendelkező hajdani szerb krajinak majd a harmadik Balkán-háború során kelnek ismét életre.

Az I. világháborút követő békerendezés során az Osztrák-Magyar Monarchiából kiszakadt Horvátország a Szerbiával, Montenegróval és Szlovéniával kialakítandó közös délszláv államhoz csatlakozik, így a horvátországi szerb területek, az egykori krajinak is a Szerb-Horvát-Szlovén (SZHSZ) Királyság részei lesznek. Szerbia I. világháborús győzelmével megvalósult tehát a szerbek régi álma, miszerint minden szerbet egy államban kell egyesíteni. Az SZHSZ Királyság (1929-től nevében is Jugoszlávia) alkotmányában a nagyszerb-centralista jegyek érvényesültek, így a horvát nemzetnek meglehetősen sok megaláztatást kellett elszenvednie. Erre mintegy válaszként az 1941-45 között fennálló Független Horvát Állam (NDH) a szerbeket kiáltotta ki az ország egyik legfőbb ellenségének és üldözte őket, az etnikailag tiszta nemzetállam elérése érdekében pedig több helyen népirtással próbálkozott.

A második Jugoszlávia (1945-1991) problémái Tito halála után (1980) kerültek felszínre. A szerbek úgy érezték, hogy a különböző tagköztársaságokban szétszórt szerbeket az eltűnés veszélye fenyegeti, a szlovének és a horvátok viszont – jogosan – úgy látták, hogy az ő erős gazdaságaik tartják el az elmaradott déli tagköztársaságokat. Szlovénia és Horvátország legfőbb célja tehát a Jugoszláviától való elszakadás volt, míg Szerbia továbbra is ragaszkodott a szerbek egy államban való koncentrálásához. Ezen utóbbi ellentétes törekvések Horvátország esetében éles konfliktushoz vezettek (itt a lakosság 12,2%-a, 581000 fő volt szerb nemzetiségű 1991-ben).

Horvátországban az első szabad parlamenti választást 1990 áprilisában és májusában tartják. A választást a korábban illegálisan megalakuló nemzeti konzervatív Horvát Demokrata Közösség (HDZ) nyeri az exkommunista Demokratikus Változások Pártja (SDP) és a jugoszláv egység talaján álló reformer Nemzeti Megbékélés Koalíciója (KNS) előtt. Elsősorban a szerb nemzetiségű lakosság

támogatásában bízva indul a Szerb Demokrata Párt (SDS), amely ugyan csak a szavazatok 1,6%-át szerzi meg, azonban Knin körzetében 67,3%-kal abszolút győzelmet arat.

A választások jellemzője, hogy a szerb többségű, illetve jelentős szerb kisebbséggel rendelkező területeken szinte sehol sem tudott győzni a HDZ, vagyis a szerbek nem szavaztak erre a pártra. A HDZ választási vereségeinek helyszínei általában a későbbi Krajnai Szerb Köztársaság területével fedik egymást. A horvátországi szerbek döntő többsége az exkommunista SDP-re szavazott, mintegy ezzel is ragaszkodva a régi jugoszláv kommunista hagyományokhoz, illetve a Jugoszláviában maradáshoz. A horvátországi szerbek döntő többségének körében ekkor még nem a nacionalizálódás volt a jellemző, hanem a jugoszláv múlthoz, s abban a szerb etnikai dominanciához való ragaszkodás. A szerb nacionalisták pártja, az SDS a választásokon szerzett csekély támogatottságát azonban hamarosan a szerb kisebbség szinte egészére kiterjedő népszerűsége cseréli.

Már javában folyt a szerb-szlovén gazdasági- és nyilatkozatháború, illetve a szerb-albán konfliktus Koszovóban, amikor Horvátország még mindig Jugoszlávia "csendes köztársaságának" számított. Ám a választások eredménye és a Belgrádból folyamatosan táplált nagyszerb nacionalista hangulatkeltés végül megváltoztatta ezt a nyugalmas állapotot. 1990. május 30-án a szerbek azért bojkottálják a Franjo Tuđman köztársasági elnökké való beiktatására rendezett ünnepséget, mert ott feltűnik a vörös csillag nélküli horvát zászló és címer. Tulajdonképpen ezzel indult meg az a folyamat, amely során a szerbek korábbi történelmi sérelmeikre (NDH, 1941-1945) hivatkozva fokozatosan eltávolodtak a Jugoszláviából kiváló Horvátországtól. Képviselőik hangoztatták, hogy az usztasa rendszer által is használt szimbólumok (zászló, címer), a fekete rendőrségi egyenruhák stb. jogos félelemmel töltik el őket, amelybe nem hajlandóak belenyugodni.

A békéltetésükre Tuđman által 1990. július 5-én a közép-dalmáciai kisvárosba, Kninbe menesztett horvát kormányküldöttség végül örült, hogy lincselés nélkül megúszta küldetését. Szintén kudarcra végződött a horvát belügyi alakulatok augusztus 17-i támadása, ugyanis a támadók látva, hogy a szerbek barikádokkal, felfegyverkezve várják őket, visszavonulót fújtak. A horvátországi konfliktus így egyetlen puska lövés nélkül kezdődött. 1990 nyarán végeredményben Knin szerb többségű körzete kikerült Zágráb ellenőrzése alól. Az ún. "rönkforradalommal" kezdődött el a krajnai szerbek felkelése, amely végül évekig tartó véres háborúba torkollott. 1990. augusztus 19-én és szeptember 2-án a felkelő szerb területeken, tehát elsősorban Knin környékén és a Zagora-hegyvidék egy részén - a horvát hatóságoktól nem zavartatva - a szerbek a már-már polgárháborús feszültséget okozó népszavazást tartottak. Ennek értelmében kinyilvánították a Horvátországban élő több, mint félmillió szerb területi és kulturális autonómiáját. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy ezt a népszavazást a jugoszláv szövetségi kormány - a horvát tiltakozások ellenére - törvényesnek nyilvánította.

A politikai csatározásokat hamarosan fegyveres összetűzések követték: 1990. szeptember 28-án összeütközés robbant ki a felfegyverzett szerbek és a horvát rendőrök között. Ezen felbátorodva aztán népszavazásuk kedvező eredményére hivatkozva 1990. október 1-én a horvátországi szerbek Szerb Nemzeti Tanácsa kikiáltotta saját autonómiáját, amit a horvát alkotmány nem akart megadni nekik. 1990.

december 21-én – a határőrvidéki hagyományok alapján nevet adva – létrehozzák a Krajinai Szerb Autonóm Körzetet. Ezzel, hogy Horvátország beleegyezése nélkül, annak hatóságait megkerülve önhatalmúan saját maguknak adtak autonómiát, kibékíthetetlen viszonyba kerültek a horvátokkal. A későbbiekben pedig bejelentik hogy Jugoszlávia 9. politikai egységeként szövetségi szinten kívánják magukat képviseltetni.

1991 forró tavaszáig átmenetileg elhallgatnak a fegyverek Horvátországban, de ez nem a béke eljövételét jelenti, hanem inkább erőgyűjtést a közelgő nagy összecsapásra. A horvátok feladata ekkor az, hogy a semmiből hadsereget teremtsenek (illegális fegyverimportok, pl. Magyarországról, Ausztriából, Németországból), a szerbek pedig megszervezik a helyi lakosságból verbuvált területi milíciáikat, amelyeket a szerb vezetés alatt álló Jugoszláv Néphadsereg (JNA) lát el fegyverekkel. A békés időszak nem sokáig tartott, hiszen alig néhány hónap kellett ahhoz, hogy az események mindkét fél által elismert polgárháborúvá fajuljanak. A polgárháborúhoz vezető úton még négy állomás volt hátra: Pakrac, Plitvicei-tavak (Titova Korenica), Kijevo és Borovo Selo.

A fegyveres összetűzések 1991. február 22-én újultak ki a nyugat-szlavóniai Pakrac városánál, hogy aztán a Plitvicei-tavak ellenőrzéséért folytatott harcokban 1991. március 31-én elessen az élesedő délszláv válság első két halálos áldozata is. A Knin közelében fekvő horvát lakosságú falu, Kijevo hónapokig tartó ostromzára, majd később tüzérséggel való szétlövetése (1991. augusztus 26.), illetve a Borovo Selo szerb falu határában elesett 12 horvát rendőr esete is világossá tette: az elszórt konfliktusok lassan polgárháborúvá állnak össze. Az 1991. május 1-jén és 2-án lezajlott borovo seloi események hirtelen változást idéztek elő a horvát közvéleményben. Mindenütt szerb "belső ellenségről" lehetett hallani. A horvát rádió és televízió rutinszerűen csetnikeknek kezdte nevezni a szerbeket, vagy egyszerűen csak "terroristáknak" minősítette őket. Franjo Tuđman horvát elnök május 3-i beszédében első ízben figyelmeztette az embereket az esetleges háború veszélyére. Kijelentette, hogy a Horvát Köztársaság ellen nyílt hadviselés folyik, s "a JNA dogmatikus kommunisztái egyesültek a Nagy-Szerbia megvalósításáért küzdő imperialistákkal, hogy létrehozhassák Szerboszláviát".

Borovo Selo után végképp elszabadult a pokol Horvátország szerbek lakta, illetve vegyes lakosságú területein. Ezt követően mindennaposak voltak az összecsapások a horvát rendőrök és a szerb lakosság között, s a harcok egyre újabb településekre terjedtek ki. A Krajinai Szerb Autonóm Körzet vezetősége már közvetlenül a plitvicei események hevében, 1991. április 1-én elhatározta, hogy a jövőben Szerbiához kíván csatlakozni, s az általuk ellenőrzött területen a horvát helyett a szerbiai alkotmány és a jugoszláv jogrend lesz érvényben. Ekkorra már a horvát hatóságokkal szemben elért "sikereik" és Szerbia biztatásának hatására a szerbek elejtenek mindenféle lehetőséget a Horvátország keretein belül maradásukról. Döntésüket 1991. május 12-én egy újabb népszavazással erősítették meg, amit a horvát kormány természetesen nem ismert el. Ebben az esetben a szerb lakosság arról voksolt, hogy Szerbiához, vagy Jugoszláviához kíván-e tartozni. A véleményt nyilvánítók az előbbi mellett döntöttek. Így mintegy kinyilatkoztatták, hogy nem Jugoszláviához, hanem egyértelműen a megnagyobbítandó Szerbiához szeretnének csatlakozni, amely Horvátországgal szembeni területi revíziót jelentett. A

Szerbiához való csatlakozásra a népszavazáson résztvevők 99%-a (!) voksolt, ami nyílt hadüzenetként is felfogható Horvátország irányában.

Az 1991-es háború területszerzési háború volt, és ezt a felek hallgatólagosan el is ismerték. A valódi kérdés nem az, hogy Horvátország független lehet-e, hanem az, hogy mely területeket viheti magával az önálló nemzeti államba. 1991 nyarán a válságövezetekben megújuló folyamatos harcok dúlnak a horvát belügyi alakulatok és a JNA által támogatott szerb területvédelmi erők között, melyek intenzitása folyamatosan erősödik a többször kinyilvánított tűzszünetek ellenére is. Hogy milyen komolyra fordult a helyzet, azt megmutatja az is, hogy 1991. július 6-án Slobodan Milošević fegyverbe szólítja a szerb népet.

A JNA mindig ott jár a szerb fegyveresek mögött, hogy “szétválassza a harcoló feleket”, ám valójában inkább csak biztosítja a már elfoglalt területeket a terjeszkedő horvátországi szerbek számára, akik közben egyre több páncélozott járművet és nehézfegyvert kapnak a JNA-tól. A horvát rendőrök és az alakuló hadsereg ezzel szemben polgári járművökön és átalakított turistabuszokon közlekedik: A Horvát Nemzeti Gárda (ZNG) gyengén felszerelt és szervezett, bár önkéntesekből nincs hiány. Az ellenfelek ekkor nem egyenlő erőt képviselnek, vagy erősebben fogalmazva: nem méltók egymáshoz.

A szerb ellenőrzés alá került területek lokális összevisszaságát az 1991. szeptember 14-én kibontakozó általános JNA-támadás szünteti meg, amelynek eredményeképpen néhány napon belül a szerbek kezére jut Horvátország területének közel harmada, és néhány, még ellenálló horvát településen (Vukovar, Slunj) kívül nem marad ellenállás a szerbek hátában. Közel összefüggő területekké válnak tehát az addigi szigetszerűen elhelyezkedő szerb ellenőrzés alatt álló vidékek, bár az egyes Szerb Autonóm Körzetek közti összefüggés Kelet-Szlavónia esetében egyáltalán nem, Nyugat-Szlavónia esetében pedig nem megnyugtatóan megoldott. Kialakulnak a frontvonalak, és egyértelműen tisztázódik, melyik fél mely területeket ellenőriz. Az egyre kiterjedtebb és elmérgesedő harcok hírére Jugoszlávia-szerte, de főként Szerbiában (különösképp Dél-Szerbiában) szerb önkéntesekből verbuvált szabadcsapatokat hoznak létre, melyeket a határon átdobva be is vetnek a horvátországi harcokban. E toborzott csetnik egységek harcértéke nem túl magas, inkább csak a front mögötti etnikai tisztogatásokban jeleskednek.

1991 nyarára-őszére Horvátország északnyugati, etnikailag abszolút horvát többségű területeit és Dél-Dalmáciát leszámítva gyakorlatilag már mindenütt harcok folytak a horvátok és a JNA által támogatott szerb fegyveresek között. A szerbek célja ekkor már nem csak a többségében szerb lakta területek kiszakítása Horvátországból, hanem a történelmi múltra visszatekintő ún. nagyszerb határok elérése. Ezt a leendő határt, amely Nagy-Szerbia, vagy Szerboszlávia (a csak szerbek lakta délszláv állam Szerbia megnagyobbításával) határa lett volna, a Szerb Radikális Párt elnöke, Vojislav Šešelj “csetnikvajda” álmodta meg. Jellemző a tervre, hogy túlmegegy minden ezt megelőző nagyszerb elképzelésen, és Szerbia nyugati határát a Virovitica-Karlovac-Karlobag vonalnál realizálta volna, mégpedig úgy, hogy az ettől keletre eső *valamennyi* terület Szerbia részét képezi: ez igényt jelentett Horvátország területének 60,5%-ára, lakosságának pedig 46,4%-

ára. Az igényelt területen gyakorlatilag már “valamennyi” horvátországi szerb benne van, viszont e terület lakosságának a szerbek mindössze 19,7%-át alkotják.

Hogy az akkori etnikai viszonyok és a fennálló határok mennyire érdekelték a radikális csetnikvajdát, azt a következő 1991-ben tett kijelentései is megmutatják:

“Szerbia határait ki kell terjeszteni a Karlobag-Virovitica vonalig, s Horvátországból csak annyit kell meghagyni, amennyi a zágrábi katedrális tornyából kinézve látszik.”

“Semmiféle idegent nem akarunk látni területünkön, és harcolni fogunk igazságos határainkért. A horvátok vagy elmennek innét, vagy ki lesznek irtva.”

“Szerbia hadban áll Horvátországgal, és ha minden Szerbek álmának, tehát Nagy-Szerbia megvalósításához arra van szükség, hogy hadat üzenjünk egész Európának, egy percig sem fogunk habozni azt megtenni.”

Az utolsó, 1991-ben megtartott jugoszláviai népszámlálás alapján a szerbek Horvátország 13 občinájában alkották a lakosság etnikai többségét, ebből 11 občinában abszolút többségben voltak: Donji Lapac (97,4%), Vojnić (90,6%), Dvor (85,6%), Knin (88,6%), Gračac (82,3%), Vrginmost (70,6%), Titova Korenica (69,2%), Obrovac (65,9%), Glina (60,5%), Kostajnica (62,4%), Benkovac (57,4%), valamint Pakrac (46,4%) és Petrinja (44,9%). Mellesleg további 11 občina területén 25% felett volt a szerb nemzetiségű lakosság arányszáma. Az előző, 1981-es népszámláláshoz viszonyítva – Vrginmost kivételével – a többségében szerbek által lakott területeken mindenütt növekedett a szerb etnikum aránya, és egyes esetekben (Knin, Gračac, Donji Lapac) közel 10%-os volt ez a növekedés. Az itteni szerb etnikum tehát nem éppen egy fogyatkozó, haldokló közösség képét mutatja a háború előtt, amint azt a belgrádi politika és sajtó terjesztette 1986, a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia Memorandumának megjelenése óta (ebben az évben és ennek a kiadványnak a hatására éledt újjá fél évszázad után a nagyszerb nacionalizmus).

A korlátlan szerb hadisikerek után 1991 őszére megszilárdult a frontvonal, méghozzá nagyjából a krajjinai szerb-horvát etnikai határ közelében (a Petrinja-Glina-Karlovac-Otočac-Gospić-Obrovac-Zadar-Drniš vonalnál), ám a Šešelj-vonalat csak Karlovac, Maslenica és Grubišno Polje közelében sikerült elérni. A Šešelj által meghódításra kijelölt területnek tehát a felét sem sikerült megszerezni (“csak” az igényelt terület 43,5%-át). 1991. október 7-én, Horvátország függetlenségének végleges kikiáltásakor az ország területének 26,4%-a (az 56.538 km²-ből 14.900 km²) volt szerb fennhatóság alatt. A menekültek tömegei és az etnikai tisztogatások miatt a szerb és a horvát fél ellenőrizte területek is közel kerültek az “etnikailag tiszta” minősítéshez.

A szerb terjeszkedés a közép-dalmáciai Maslenicánál érte el az Adriai-tengert, így véglegesen kettévágta Horvátországot: a már a “rönkforradalom” idején megbénított, Knin városán is keresztülhaladó észak-déli vasútvonal után a tengerpart mentén futó E 65-ös út

forgalma is lehetetlenné vált, mert a stratégiai fontosságú, a Velebit-csatornán átívelő maslenicai híd szerb ellenőrzés alá került (1991. szeptember 13.), majd októberben felrobbantották. Ezután Dalmácia déli részei felé csak a Pag-Karlobag autósomp jelentett összeköttetést, bár a jugoszláv flotta blokádjá miatt néha ez is szünetelt. A szerb csapatok közel álltak ahhoz, hogy újabb két helyen kettévágják az országot: Karlovacnál néhány km-re álltak a szlovén, Viroviticánál (Nyugat-Szlavónia) mintegy 30 km-re a magyar határtól. Ha ezeken a kritikus pontokon áttörik a védelmet, Horvátország sorsa valószínűleg megpecsételődik.

Az 1990. október 1-jén kikiáltott Krajainai Szerb Autonóm Közterből 1991. február 28-án létrejön a Krajainai Szerb Köztársaság (Knin), amelyhez a későbbiekben kialakuló Nyugat-Szlavónia (Pakrac) és Kelet-Szlavónia (Vukovar) krajainái is csatlakoznak. A három elfoglalt horvátországi szerb terület egyesülésével 1991. december 19-én kiáltják ki az egyesített Krajainai Szerb Köztársaságot Knin székhellyel (1. számú térkép). Európa új köztársaságának óriási problémája, hogy hivatalosan egyetlen ország sem hajlandó elismerni, míg Horvátország függetlenségét – német nyomásra – annak eredeti határaival ismerik el a világ országai (1992. január 15-től). A Krajainai Szerb Köztársaság tehát nemzetközi elszigeteltségben kezdi meg életét, ráadásul – mivel a nemzetközi nyomás és embargó hatására Szerbia visszatáncol – nem jön létre Nagy-Szerbia sem.

A három horvátországi szerb krajina közül a legkisebb és egyben a stratégiaileg legkevésbé védhető a nyugat-szlavóniai terület volt (1300 km²). Itt a szerb katonai ellenőrzés az erdős, közephegységi terület (Psunj, Ravna Gora, Papuk, Bilogora) szerb aprófalvak borította részére terjedt ki. Az itteni területeken a szerbek csak foltokban alkották a lakosság etnikai többségét (pl. Pakrac). A nyugat-szlavóniai szerb területnek egyáltalán nem volt összeköttetése a kelet-szlavóniai enklávéval, és csak egy vékony Száva-parti földnyelv jelentett kapcsolatot a központi (knini) krajinával (bár a boszniai szerb területeken keresztül mindvégig megvalósulhatott az összeköttetés). A kelet-szlavóniai terület (2600 km²) a Duna-mentén Szerbiával volt határos, a háború előtt itt élt a horvátországi magyarság zöme is. A szerbek itt eredetileg zömmel kisebbségben voltak, csak néhány községben volt túlsúlyban a szerb etnikum. A központi krajina területe (A Száva-folyó és az Adriai-tenger között) 11000 km² nagyságú volt, ami Horvátország területének mintegy ötödét jelentette. Területén a szerbek zömmel a lakosság többségét alkották, a 13 szerb többségű obćina közül 12 itt található. Ezek korábban Horvátország gazdaságilag leginkább elmaradott peremterületei voltak, amelyek a környező horvát városok (Split, Zadar, Gospić, Karlovac, Zágráb, Sisak) vonzáskörzetébe tartoztak. Noha a kelet-szlavóniai terület – elsősorban mezőgazdaságilag – elvileg fejletteknek számított, azonban összességében elmondható, hogy a Krajainai Szerb Köztársaság gazdasága gyorsan összeomlott, az államalakulat gazdaságilag életképtelennek bizonyult, Szerbia vagy Horvátország nélkül teljesen kiszolgáltatott volt a helyzete.

A horvátországi háború legádázabb csatája, a 89 napig elhúzódó vukovari ostrom döbbsentette rá Európát arra, hogy fél évszázad elteltével ismét háború van az öreg kontinensen. Vukovar bevétele (1991. november 16.) volt azonban a szerbek utolsó jelentős hadi sikere a horvátországi háború folyamán. A város hosszú ostromával lélegzethez jutó horvátok jelentős csapaterősítéseket hajtottak végre a nyugat-szlavóniai szerb körzet mentén és 1991. december 5-én megindították első jelentős ellenoffenzívájukat, hogy megszüntessék

a Szlavónia teljes elszigetelésével fenyegető szerb kiszögellést. Az új horvát hadsereg – Okučani és Pakrac körzetét leszámítva – jelentős területeket vett vissza a szerbektől, így kompenzálva a Vukovar-környéki tévesztést. A horvátok decemberi offenzívája után a frontok hosszú időre megmerevedtek. Az erők viszonylagos kiegyenlítődése miatt sem egyik, sem másik fél nem volt képes jelentősebben előrenyomulni. Eltérő okokból átmenetileg mindkét fél célja a nemzetközi békefenntartó erőknek a térségbe vezénylése lett. A horvátok ezzel a válság nemzetköziesítését akarták elérni, míg a szerbek a területi hódításukat szerették volna így konzerválni azt várva, hogy ezzel de facto elismerik a Krajainai Szerb Köztársaság létezését is. A felek végül az elsősorban Szerbia által támogatott, az amerikai külügyminiszter, Cyrus Vance nevével fémjelzett béketervet fogadták el (1992. január 3-án lépett életbe). A terv bizonyos mértékig kompromisszumként is felfogható, bár a szerbek erőfölénye miatt a horvát félnek kellett többet engedni ahhoz, hogy lélegezethez juthasson.

A Krajainai Szerb Köztársaság és a boszniai háború során kialakuló (Bosznia-Hercegovinai) Szerb Köztársaság Jugoszláviába, illetve a megálmodott Nagy-Szerbiába szeretne integrálódni. Ezzel ellentétben Szerbia nem akarja kimondani a velük való egyesülést, aminek okaiként az ENSZ BT által ellene 1992. május 29-én elrendelt gazdasági szankciók és a kedvezőtlen nemzetközi légkör is felhozhatók. A két új – ám senki által el nem ismert – államalakulat külpolitikailag, stratégiailag, gazdaságilag, 1995 nyarára pedig katonailag is rendkívül nehéz helyzetbe kerül. Külpolitikailag elég annyit megemlíteni, hogy a régi, ún. második Jugoszláviát 1991. október 18-án az ENSZ által létrehozott Badinter-bizottság megszüntnek nyilvánítja. Az 1992. április 27-én Belgrádban kikiáltott Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot (Kis-Jugoszlávia, vagy harmadik Jugoszlávia) pedig csak 1996 áprilisától ismerték el a vezető nagyhatalmak. Érdekes nemzetközi jogi helyzet alakul ki tehát a Krajainai és a (Bosznia-Hercegovinai) Szerb Köztársaság státusát illetően: nemzetközi jogilag előbbi Horvátországhoz, utóbbi Bosznia-Hercegovinához tartozik, de az említett államok fennhatósága – katonai okokból – nem terjed ki azok területére, míg a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, amelyhez tartozni szeretnének, nem mondja ki a velük való egyesülést. Mivel egyre késett Nagy-Szerbia kikiáltása (vagyis a hivatalos egyesülés Kis-Jugoszláviával) és a diplomáciai elszigeteltség sem enyhült, a boszniai és krajainai szerb “államok” fokozatosan egy kettejük által létrehozott közös államalakulatban kezdtek el gondolkodni, hiszen látták, hogy egymásra vannak utalva.

A két szerb államocska egyesülési folyamatának lépéseit szinte minden alkalommal a Krajainai Szerb Köztársaság kezdeményezi, amely realisan felmérte, hogy egyedül egyre kevesebb az esélye a megerősödő, visszavágásra készülő Horvátországgal szemben, ezenkívül egyértelmű volt, hogy Radovan Karadžić Szerb Köztársasága katonailag is jóval nagyobb erőt képvisel nála. A boszniai és a krajainai szerb államalakulat egyesülési törekvéseivel párhuzamosan egyre inkább elhidegült a viszony Slobodan Milošević és Radovan Karadžić, illetve az általuk vezetett Jugoszláv Szövetségi Köztársaság és a Szerb Köztársaság között. A szakításhoz vezető folyamat egyik oka Milošević és Karadžić erősödő rivalizálása a szerb nemzet vezetését illetően, a másik pedig, hogy Kis-Jugoszlávia a gazdasági embargó hatására egyre kevésbé képes ellátni a kis szerb köztársaságokat. Míg tehát a boszniai és krajainai szerbek továbbra is a nyílt nagyszerbizmus álláspontján

maradnak (nincs veszteni valójuk, hiszen sem így, sem úgy nem tudják kivívni a nemzetközi elismerést), addig Belgrád a nemzetközi közösség gazdasági és politikai nyomására “visszatáncol” és csökkenti a nyugati szerb miniállamok támogatását. A Milošević és Karadžić rivalizálásából következő nyílt szakítás végül 1994. augusztus 4-én következett be, amikor Belgrád lezárta a JSZK és Bosznia határát, ezzel – Knin akarata ellenére – megszűnt a Krajainai Szerb Köztársaság Jugoszláviából történő ellátásának lehetősége is (a Szerbiával közvetlenül határos Kelet-Szlavóniát leszámítva), megmutatva annak stratégiai okokból adódó teljes kiszolgáltatottságát.

A krajainai és a boszniai szerb állam egyesülése végül parlamentjeik 1995. június 28-i együttes ülésén történik meg, amikor kikiáltják az “Egyesült Szerb Köztársaságot”. Ezzel Knin – noha nyíltan soha nem szakítottak – a de facto gazdasági és katonai segítségtől való elvágása után de jure is elszigetelődött Belgrádtól, miközben riválisa, Horvátország már évek óta nemzetközileg elismert állam volt és katonailag is egyre erősödött.

A Jugoszlávián kívül eső szerb területek nem sokkal az Egyesült Szerb Köztársaság kikiáltása után, 1995. júliusában érik el legnagyobb kiterjedésüket Ratko Mladić csapatainak Kelet-Boszniában elért győzelmeit követően (de már Nyugat-Szlavónia 1995 májusi elvesztése után). Ekkor az Egyesült Szerb Köztársaság Bosznia-Hercegovina területének 66%-át (33.752 km²), Horvátország területének pedig 24%-át (13.600 km²) birtokolta, így teljes területe 47.352 km² volt. Legfőbb problémái közé tartozott a nem szerb nemzetiségű lakosságnak a területről való tömeges elűldözése (boszniai területen az ellenük elkövetett genocídium), határainak meglehetősen hosszú (2000 km), területének pedig szétszabdalt és kaotikus volta, a tengeri kijárat hiánya, illetve az ún. brčkoi (posavinai) korridor kérdése (2. számú térkép). Területi problémák:

- az “Egyesült Szerb Köztársasághoz” tartozó Kelet-Szlavónia semmiféle területi összeköttetéssel nem bírt sem a boszniai, sem a horvátországi szerb területek irányában
- mind a központi krajina, mind az északnyugat-boszniai szerb területek csak egy vékony “köldökszínórral”, a brčkoi (posavinai) korridorral voltak összeköttetésben a kelet-boszniai szerb területtel (illetve 1994. augusztus 4-ig Belgráddal)
- a krajainai szerbek hátában mindvégig megmaradt – az “Egyesült Szerb Köztársaság” területén belül egyébként szigetszerű zárványt alkotó és mindenféle utánpótlástól elzárt – bihaći muzulmán enklávé
- tengeri kijáratot nem tudtak szerezni, pedig a zadari, šibeniki és dubrovniki tengerpart mindössze néhány km-re esett a “köztársaság” határaitól.

A "se nem háború, se nem béke" (1992-1995) időszakában Horvátország intenzíven fegyverkezik, de döntő támadásra csak 1995-ben szánja rá magát, amikor fegyveres ereje már meghaladja a boszniai és krajina-i szerbek egyesült fegyveres erejét. 1992 áprilisától a harmadik Balkán-háború harcainak súlypontja Bosznia-Hercegovina területére tevődik át, amelyekben gyakran részt vesznek Horvátország és a Krajina-i Szerb Köztársaság fegyveresei is. Az ENSZ-csapatok Horvátországba való bevonulása után a szembenálló felek továbbra is rendszeresen megsértették a tűzszünetet, de ezek zöme többnyire csak jelentéktelen, lokális konfliktus volt, amelyek során jelentősebb területek nem cseréltek gazdát. 1995-ig mindössze egy esetben, 1993 januárjában történtek kisebb, de stratégiai jelentőségű változások a horvátországi frontvonalakban, amikor a horvátoknak sikerült visszafoglalni a maslenicai hídfőt, a donji zemuniki repülőteret és a peručai duzzasztóművet.

A döntő, nagy területeket érintő és a végső horvát győzelemhez vezető offenzívákat az 1995-ös esztendő hozta meg. Az 1995. május 1-jén Nyugat-Szlavóniában megindított "Villám" fedőnevű horvát támadás két nap alatt teljes sikert ért el, így befejeződött a nyugat-szlavóniai krajina 1991 decemberében félbe maradt felszámolása. A harmadik Balkán-háború igazán látványos fordulata 1995 júliusától következett be, amikor Horvátország a boszniai horvátok és muzulmánok fegyveres erejével együttműködve elsöprő erejű támadást indított előbb a boszniai, majd a krajina-i szerbek ellen. Az utolsó, sokadik horvát-krajina-i tárgyalássorozatot követően 1995. augusztus 4-7. között került sor a horvátok "Vihar" fedőnevű katonai akciójára, amelynek során a központi krajina teljes területe horvát ellenőrzés alá került. A horvát támadás nyomán indult meg a délszláv háború addigi legnagyobb menekülthulláma, hiszen a krajina-i hatóságok felszólítására mintegy 180.000 ember kelt útra Bosznia, illetve Jugoszlávia felé. Az egykori Krajina-i Szerb Köztársaság tehát érdemi ellenállás kifejtése nélkül került a történelem süllyesztőjébe: bebizonyosodott, hogy Knin Belgrád támogatása nélkül mindössze papírtigris volt.

Horvátország teljes területéből ekkor már csak a Szerbiával és a Vajdasággal is határos kelet-szlavóniai krajina maradt szerb ellenőrzés alatt. Ennek reintegrálásáról sem mondott le Horvátország egy pillanatra sem, ám Szerbia közelsége miatt katonai akciót itt nem mert megkockáztatni. A kelet-szlavóniai krajina sorsa a szintén kelet-szlavóniai Erdut helységben az ENSZ és az USA közvetítésével a horvát kormány és a helyi szerbek (mögöttük Belgráddal) között 1995. november 12-én aláírt megállapodással rendeződik, amelynek értelmében a terület egy (maximum két) éves átmeneti időszak után visszakerül Horvátország fennhatósága alá. A területet az átmeneti időszakban 5000 főnyi ENSZ-kontingens tartja megszállva.

Kelet-Szlavóniát véglegesen 1998. január 15-én veszi át a horvát polgári közigazgatás, ezzel helyreállt Horvátország területi integritása és véget ért az 1990 óta tartó konfliktus, amely csak Horvátország területén 20000 halálos áldozatot követelt és 27 milliárd USD anyagi kárt okozott.

Horvátország a háború következményeként etnikai értelemben véve homogén nemzetállammá vált, ugyanis területén csak mintegy 100000, az összlakosság 2-3%-át kitevő szerb népesség maradt, amelynek zöme horvát környezetben, nagyvárosi szórványban él. Horvátország "megszabadult" tehát legnagyobb nemzeti kisebbségének veszélyesebbik – közel zárt etnikai tömbben élő, regionális tudattal és fegyveres múlttal is rendelkező – részétől, a krajainai szerb etnikumtól. A menekültek hazatérését ugyan a szabor formálisan lehetővé tette, ám valójában nemigen várják haza őket, ugyanis Horvátország úgy érzi, hogy azzal, hogy megszabadult a krajainai szerbektől, elvágta a horvátokat a szerbekhez és a Balkánhoz béklyózó kötelékeket, valamint megszüntette az ország potenciálisan legnagyobb konfliktusforrását.

A krajainai szerb etnikai terület Horvátországba való integrálódására gyakorlatilag semmi esély nem volt az 1990-es években. Mindkét fél hajthatatlan maradt a maga álláspontjával: a horvátok annak ellenére, hogy országuk egy jelentéktelen darabjának elvesztését kockáztatták, a szerbek pedig annak ellenére, hogy tudták: államalakulatuk önálló életre nem képes. A harmadik Balkán-háború tett végül pontot az évszázadok alatt Horvátországba beilleszkedni nem tudó szerbek kérdésére. S hogy miért nem integrálódhatott a független Horvátországba a krajainai szerb terület?

A szerbek már a háború előtt is autonóm területet követeltek maguknak Horvátországon belül, de arra semmi garancia nem volt, hogy a Belgrádból szított szerb nacionalizmus mellett meg is elégedtek volna ennyivel. A krajainai szerbek számára nagyon vonzó volt minimum egy Nyugat-Szerbia létrehozása (Bihać kiiktatásában bíztak), illetve Nagy-Szerbia létrehozása: e tervek végrehajtásához soha nem látott lehetőség kínálkozott a szerbbé varázsolt JNA segítségével. A másik oldalról közelítve mag a dolgot, a történelmük döntő hányadában a krajainai szerbek nem ahhoz voltak szokva, hogy valamely állam egyszerű "alattvalói" legyenek (határőrvidéki kiváltságok, a domináns nemzethez való tartozás Jugoszláviában).

A horvát állam semmiképpen sem engedhette meg magának, hogy területén belül autonóm zárvány jöjjön létre (ráadásul annak a nemzetiségnek, amely anyanemzete Szerbiából Nagy-Szerbiát akar faragni). Ezen kívül Horvátország területének alakja, illetve a szerb etnikum elhelyezkedése az amúgy is közel tarthatatlan stratégiai helyzetben lévő országot rendkívül bizonytalan helyzetbe sodorhatta volna. Ráadásul a Bosznia-Hercegovina integrálásának tervét is dédelgető Horvátországnak presztízaveszteség lett volna egy szerb területi autonómia. A háború előtt ezek az okok gátolták meg a krajina integrációját, míg a háború során már egészen más okok domináltak. Ekkor a szerbek már ragaszkodtak a harcok nyomán kialakult status quo-hoz, ami többet jelentett egyszerű autonómiánál. Ezt a kijelentést jól alátámasztja Milan Martić krajainai szerb "köztársasági elnök" 1994. október 10-én tett kijelentése:

"Többé semmiféle autonómia nem érdekel bennünket. A krajainai szerbek soha többé nem fognak Zágráb uralma alá tartozni."

A horvátok ugyan kétségbeesésükben, illetve nemzetközi nyomásra már autonómiát is ígértek, de hogy ezt mennyire gondolták komolyan, azt jól mutatja a végső győzelmük utáni feledékenység ez ügyben. Az, hogy a szerbek a "Vihar" előtti utolsó pillanatig mereven

kitartottak Horvátországtól való függetlenségük mellett, s hogy a végső támadás kibontakozását szinte meg sem várva evakuálták a teljes lakosságot, már önmagában is megmutatja, hogy a “mindent, vagy semmit” álláspontjára helyezkedtek. Krajina egyfajta zsákutcába került, hiszen nem csatlakozhatott Nagy-Szerbiához (ugyanis az létre sem jött), noha erre építette jövőjét a Horvátországtól való elszakadáskor.

Horvátország és a szerb krajina viszonylatában olyannyira egybeestek az etnikai, vallási és gazdasági fejlettségbeni határok, hogy ez együtt (kiegészülve a kölcsönösen elszenvedett történelmi sérelmekkel) az adott történelmi helyzetben tarthatatlanná tette a további együttélést. Mindezek árnyékában már csak színjátéknak tekinthetők a horvát vezetés nemzetállami eszméket hangoztató kijelentései, illetve a szerbek követelődése “megszokott” kiváltságaikért. A horvát-szerb háború jól illeszkedett a '90-es évek jugoszláviai konfliktusaiba, amelyek során a nagyfokú etnikai kevertség jelentősen rendeződött (nemcsak Horvátország, hanem Bosznia-Hercegovina és Koszovó esetében is), ily módon a Balkánnak ez a régiója egyfajta etnikai öntisztításon esett át. Úgy néz ki, ezekben az időkben jött el az idő a délszláv nemzetek etnikai területeinek egységesülésére, amely horvát-szerb viszonylatban egy nagy Nyugat-Szerbia (Egyesült Szerb Köztársaság) helyett egy etnikailag tiszta horvát nemzetállam létrejöttével végződött. A horvát nemzetnek sikerült visszaszereznie a török időkben kiürített etnikai területének egy részét.

Vissza

A JÁSZSÁGI KÉKFESTÉS ÉS HAGYOMÁNYAI

E dolgozat 1966-ban készült. Megírásához a mester, Jakkel Sándor és felesége önzetlen segítséget adott. Ennyi év elmúltával csak köszönettel és hálával tudok mindkettőjükre emlékezni.

Későbbi látogatásom alkalmával 1968 októberében Jakkel Sándor a következőket mondta: “Ki fog halni a kékfestészet, egy évtized alatt a múlté lesz. Meghal egy olyan iparág, amely valamikor az elsők közé tartozott. ... Mások lesznek a divatok, és a mi árunk bekerül majd a múzeumba. Mirőlunk kékfestőkről pedig megemlékeznek, hogy ilyenek is voltak valamikor...”

Közben a kékfestő műhely gazdája, mestere elhunyt, mesterségét, tudását senki sem adta tovább az utókornak. A műhely épületeit lebontották, felszerelését szétszedték. Elmúlásával egy régi, patinás szakma tűnt el, mely sok néprajzi, népművészeti, háziipari és technikatörténeti hagyományt, értéket vitt magával.

Munkámban mindezekből igyekeztem a lehető legtöbbet feldolgozni, dokumentálni és ezzel némileg megőrizni.

A kelmefestés és kelmenyomás kezdetei Európában.

A kelmefestés kelmenyomás kelet-ázsiai eredetű, s Európába a kereskedelem útján jutott be. Ennek hatására az európaiak már a középkorban igyekeztek utánozni a keleti mestereket.

A mesterség első európai állomásai Németországban és Hollandiában voltak, majd a termelési módszerek fejlődésével egyre keletebbre terjeszkedtek. Ezt a fejlődést a 17. sz. második felében az ugyancsak keletről behozott új rezerva eljárás alkalmazása is elősegítette. Eszerint a textilre nyomott mintát réteggel vonják be (rezerva) ami megakadályozza annak befestődését. Tökéletessé pedig akkor vált, amikor szintén keleti hatásra bevezették az enyv és a keményítő rezervát, az indigóban pedig vasszulfátot és mézslúgot oldottak fel. Ekkor kapták a hideg csávát. A csávás festőanyagok színe ugyanis lúgos közegben redukálószer hatására elváltozik, színessé válik.

Az új eljárással dolgozó üzemek termelése meggyorsult, s ez magával hozta a régi technikával dolgozó üzemek tönkremenését. Így a holland és a német mesterek rákényszerültek arra, hogy megélhetésüket olyan területen biztosítsák, ahol a termékeik eladására nagyobb lehetőségük van.

A kékfestést – mint hidegcsávanyomást – Európában megelőzte a viaszrezerva eljárás. Itt ugyanis a textilmintákat viasszal fedték, szigetelték. Ez az eljárás, mint módszer melegfestés volt. A festőcsüllenggel 77 C° -ra, az indigóval 46 C° -ra kellett melegíteni a festékfürdőt, de így a viasz sokszor megolvadt, és a mintázat is kékre festődött.

A festőcsülleng a legrégebbi festőanyagok egyike, növénykivonat. Nincsen olyan színálló és dörzsölésálló mint az indigó. Mindkettő a kék alapszín festésére volt használatos.

A rezerva eljárás megjelenése előtt Európában azonban már ismerték a pácnymást is (legegyszerűbb direktnyomás). Ennek lényege az, hogy a szövetre olyan vegyszereket (pácokat) nyomtak, amik a festék rákötését segítették, s a festékfürdőben különböző színeket adtak a mintának.

A pigment (pozitív) nyomás technikája is előbb volt ismeretes. Ennél az eljárásnál közvetlenül vitték fel a festéket az anyagra. A fentiekből láthatjuk, hogy a kékfestés csak egy volt a sokféle technika közül. Így hazánkban sem egyedül honosodott meg.

A kelmefestés és kelmenyomás kezdetei Magyarországon

Az első kékfestő emlékeket hazánk nyugati felén kell keresnünk. Sopron városában már 1457-ben dolgozott egy festő, amit a korabeli adóösszeírások is bizonyítanak. Nyomótechnikája nem ismeretes.

Mintázott textíliákat hazánkban már a 15-16. században alkalmaztak. Ezt bizonyítja a sopronbánfalvi templom 1519-ben készült leltára. Az itt említett oltárterítő és böjti kendő pozitív (pigment) nyomással készült.

Az oltárterítőkre bibliai történeteket festettek v. nyomtak. Amikor Bocskai hadai 1605-ben feldúlják Sopron külvárosát, egy korabeli krónika szintén egy ilyen oltárterítőről ír.

Az új rezerva eljárást először Kistler Jakab említi meg hazánkban a nagyapjáról írt krónikájában a 18. sz. közepén. Az itt használt "Blaufferben" titula azt jelentette, hogy a mester már az új eljárással dolgozott.

1770-ben egy Bengely István nevű "Blaufferben" kéri, hogy a jáki apátság területén folytathassa a mesterségét, s ezért adót fizet az apátoknak.

Régebben a “Verber”, “Veriber”, “Ferber” szavak magukban foglalták a 17. században a “finomabb és egyszerűbb eljárásokkal dolgozó mestereket egyaránt. Későbbiekben a feketefestők (Schwarzferberek), a selyemfestők (Seidenferberek) a szó jelentéséből kiváltak.

A jászapáti kékfestő üzem eredete, kialakulása és kapcsolatai

Látható tehát, hogy a magyarországi kékfestés nem hazai eredetű mesterség. Meghonosodásában nagy szerepe volt a nyugatról, főleg Németországból bevándorolt mestereknek.

A jászapáti kékfestő műhely utolsó tulajdonosának, Jakkel Sándornak az ősei is Németországból kerültek magyar földre, magukkal hozva a mesterség minden fortélyát.

Dédapja a 18. sz. végén vándorolt Magyarországra egy Eigen nevű barátjával együtt. A dédapja mesterségére nézve tímár volt, a barátja pedig kékfestő. A dédapja Jászberényben, Eigen pedig Jászsalsószentgyörgyön telepedett le.

A nagypapa (Jakkel István, 1843-1913) már Jászapáti született, s a mesterséget az Eigen-féle műhelyben sajátította el Jászsalsószentgyörgyön. Ez a műhely 1867-ig dolgozott. Felszabadulása után önálló mester lett Jászapátiban, s itt 1867-ben kapott ipart. Műhelye nem a jászkeszi úton volt, hanem az újonnan épült mezőgazdasági szakiskola közvetlen közelében.

Jakkel Sándor (1896-1977, Jászapáti) már harmadik nemzedékként örökölte apja mesterségét. 1919-ben lett inas, s az édesapjában pedig jó tanítómesterére lett. Egy év múlva felszabadult, otthagyta a szülői házat. Az ország legkülönbözőbb helyein dolgozott, mint kékfestő segéd: Gyöngyösön Kovács Gyula mesternél, Budapesten a Feldoli-féle üzemben, majd a Goldbergerben. Kitanulta a kelmefestést is (ruházat átfestése). A háború után még járta egy ideig a mesteremberek házatáját. Végül 1945 májusában ipart kért, s kapott.

Volt olyan időszak, amikor a mesterlevélért két évet kellett dolgozni a kékfestő szakmában. Aki pedig vizsgát tett kelmefestésből és vegytisztításból, az kérelemre megkapta a kékfestő ipart is. Jakkel Sándornak három szakmája volt: kelmefestő, vegytisztító és kékfestő.

Az országban élő néhány mester nagy gondot fordított a szakmája ápolására, megőrzésére. Nem hanyagolták el az egymásközi barátságot sem. A vásárokon elbeszélgettek a szakma múltjáról, jelenéről és jövőjéről. Olykor egymást is kisegítették a munkában, ha valamelyikük beteggé lett. A békéscsabai mesterrel egészen annak haláláig tartották az ifjúkori barátságot. Valamikor együtt dolgoztak a Goldberger-féle üzemben. Ez a barátság tehát a mesterré válásuk után is fennállt.

Mindkét mester művelt ember lévén, tájékozott volt a művészetekben, főként az irodalomban, a festészetben, és még sok másban, nem utolsósorban a vegyészettben. Jakkel Sánor szobája falát pl. Vágó Pál, Makay József és egyéb festők művei díszítették. Kereskedelmi érettségivel is rendelkezett.

Meg kell említeni még a mester sajátos munkaruházatát, ami mindig a legegyszerűbb, a legcélszerűbb elemekből állott: saját készítésű kék alapszínű, fehér mintázatú ing, egyszínű kék v. szürke nadrág és vastag talpú bakancs. Ezt viselte télen-nyáron. Lábbeliként olykor 3-4 cm vastag fatalpú bakancsot húzott fel, s így részben a hideg, részben a vegyszerek ellen védekezett.

A képfestőműhely és berendezések

Az lakóház és műhely Jászapáti közepén helyezkedett el, eléggé forgalmas és jól megközelíthető területen, a Jászkisér felé vezető úton. (Petőfi u. 17.) A lakórészével egybeépült néhány munkaterem, amelynek a szakmához, egyes munkafolyamatokhoz szükségeltettek. A mángorlóterem és a tüzelőanyag-tároló teljesen különálló, erre a célra épült helyiségben volt. (1. sz. ábra)

I. Mángorlóterem

1. Hengerek és mángorló alá
2. Mángorló
3. Gépi minták tára
4. Feljárt a szárítóba
5. Kézi minták tára

IV. Gépnyomóterem (Perrotin terem)

1. Indantrénpesztő aparát
2. Keményépítőgép
3. Perrotingép
4. Kézi centrifuga

II. Tüzelőanyag tároló

III. Kipaterem

1. Indigófesték érlelő

2., 3., 4. Kipák

5. Asztal

6. Kisméretű üst

7. Beépített rézüstök

V. Kézinyomó terem

1. Vegyszerek, festékek

2. Pap

3. Kézinyomó asztal

VI. Feljárt a padlásra

VII. Udvar

1.

Mosókádak

2.

Kút (vízcsap)

Főbb munkafolyamatok

Sokan nem is sejtik, hogy a szép, színes-mintás képfestő áruk hogyan, milyen módszerekkel készülnek. Amíg a fényesre mángorolt, kikészített anyagok eljutnak a fogyasztókhöz, addig nagyon sokféle, sokszor szívós munkát igénylő munkafolyamatokon mennek keresztül.

A festés céljára nem minden esetben felelnek meg a gyárból kikerült impregnált anyagok. Ezeket rendszerint a festő munkájának megfelelően tovább alakítja.

Ezért a textíliát a további munkákhoz elő kell készítenie. Első lépésként tehát a végeket kifőzik a keményítés előtt lúgos vagy ammóniákszódás vízben (irizálás). A kifőzés elősegíti a keményítő és a festék (indigó) felvételét.

A kifőzőüstök a kipateremben vannak. A kettő rézüst egymás mellett helyezkedik el. A nagyobb üstben kettő véget is lehet egyszerre főzni (60 m). A kifőzött és megszáritott anyagot újból üstökbe rakják, de most az üstökben keményítő van, s ezt belefőzik az

anyagba. Általában fél vödör keményítő elegendő egy üstbe. A keményítés ideje alatt az anyagot többször átfordítják, hogy minden részébe beszívódhassék a keményítő. Az anyag átforgatását egyszerű bottal, vagy fakanállal végzik.

A keményítővel átítatott anyagot meg kell szabadítani a feleslegtől. Ezt igen egyszerű módon a "strájfoló" (stráfoló) fával végzik. A végvászón végét összesodorják és áthúzzák a "strájfolófa" megfelelő lyukán. A lyukba összepréselődik az anyag, s a felesleges keményítőt kiadja magából.

A nedves végeket az üst fölött elhelyezett rúdra, a tokni-ra gyűjtik össze, amik az üstök fölé kb. 1 m-re nyúlnak be, s a gerendázathoz vannak erősítve. A tokniról leszedett anyagot széjjelrázzák ("prokkolják"), majd összeverik, hogy a keményítő és a ránc egyenletesen oszolják el.

A kikeményített anyagot két helyen is szárítják: a mángorló feletti padláson és a kézinyomó teremben. A szárítás után ki kell mángorolni a még mintázatlan végeket, azaz elő kell készíteni a mintázáshoz. Ekkor az anyag elsimul és jól mintázható.

A mintázást általában géppel, de kézzel is végzik. A gépi nyomás a perrotin teremben, a kézi nyomás a kézinyomó teremben történik. A gépi nyomással napi 15 véget mintáznak le. Míg kézi nyomással napi 3 véget (1 vég 30 m). A gyakorlatlan kívülállók meg sem tudják állapítani a kézi és a gépi minta közötti különbséget. A mesterek ezt ránézésből megmondják. A kézi mintáknál ezt a jelölőpont, az "anzecc" megmutatja. A következő mintát úgy kell lenyomni, hogy az új minta jelölőpontja egybeessék a régivel.

A mintázók sokszor igen jó kedvvel végezték munkájukat, s ekkor nem hiányzott a mesterségbeli anekdóta sem. Ha "mellé ment" a minta, elmondták ezt a kis versikét:

"Schön das Druckerleben,
was nicht passt,
das fallte neben."

"Szép a mintázó élete,
ha nem passzol,
mellé megy."

(Jakkel István fordítása)

A mintákat fehér alapra nyomják: olyan bevonatot visznek fel az anyagra, ami megakadályozza az indigófesték behatolását a lenyomott területre. Ezt az eljárást “rezervának”, a szigetelőt pedig “pap”-nak nevezik. A minták színe természetesen az alap színe marad. Színes mintát a “pap” és az indigó által kombinált színekkel készítenek.

Íme egy “pap” recept: 80 kb kályhás agyag, 18 kg gumiarábikum, 9 kg ólmoscukor, 9 kg kénesólom, 12 kg rézgálic, ½ kg timsó, 1 kg zsíradék, valamint víz. A “papot” összefőzik, mert csak így használható.

A lemintázott végeket festésre kell előkészíteni. A festés egyenletességét segíti elő a “csillagráf”, amire azokat felfűzik.

Általában egy véget fűznek fel, de duplán is lehet. Ezt “duplázásnak” nevezik. A csillagráfot felakasztják a kipák fölött lévő csigára, s beleeresztik. Itt a textil teleszívja magát indigóval.

A festés alatt a csillagráfot többször kell beleereszteni az indigóba. Közben “levegőztetik” az árut, azaz bottal közé nyúlnak, hogy az indigó oxidálódhassék.

“Beduplázáskor” kettő véget fűznek fel úgy, hogy a mintázatban oldalak vannak egymás felé. Így ezt a részt nem jól éri a levegő. Ilyenkor mondják, hogy “penészes” maradt a hátulja.

A továbbiakban egy indigófesték receptet írok le, amit a mester a mai napig is használ: 10 kg indigóport szárazon össze kell keverni 8 kg ónhamuval (6 kg is jó!), 20 kg meszet bele kell oltani, s kb. 150 l vízzel hígítani. Egyébként ez a recept a kipszoba a falán megtekinthető volt. Az indigófesték ilyen elkészítésére külön betonkád van ugyanitt. Ebben érik a tömény indigó. Időnként ezt egy erre a célra rendszeresített kavarróval megkavarják.

A befestett textíliák szintén a csillagráfon száradnak meg. Utána kimossák az egész anyagot. Ekkor a ½ %-os kénsavas víz feloldja a pap által elszigetelt részeket, valamint az indigófürdő felesleges anyagait, s a minták tisztán előjönnek.

A mosást mángorlás követi. E munkafolyamat a mángorló teremben történik. Lényege az, hogy a mángorló átgördül a hengerre felhajtott végen. Így nagy nyomás alatt az anyag kisimul, és kellemes fényt kap.

A mángorló lójárgányos meghajtású. Rendszerét tekintve a pápai Kluge manufaktúráéhoz hasonló. Az oda-vissza mozgását két fogaskerék biztosítja. A függőleges fogaskerék átmérője 180 cm.

A mángorló méretei: 720 x 110 x 120 cm, amibe a nyomásfokozás érdekében több tonna termésköveket raktak.

Ezzel az utolsó mángorlással a kékfestő munkája már befejezettnek tekinthető. Igaz, hogy még a termékek értékesítésének nem kevésbé fáradságos feladatai is reá várulnak.

A mintafák készítése

A formanyomó mintákat régebben fából készítették. Ezek anyaga általában körtefa volt. A mintakészítés egy teljesen önálló szakmát ölelt fel, azonban az öreg mesterek értettek hozzá.

Egy – egy ilyen mintafát vándorló mintakészítők és vándorló segédek (formenschtecherek, modellschtecherek) készítették. Ezek festőtől – festőig járták az országot.

Jászapátiba is eljutottak. Jakkel Sándor még emlékezett arra, hogy az édesapjánál többször megjelentek a vándorló formenschtecherek. Megérkezésükkor rendszerint “verses grüst” (köszöntést) mondtak németül. Ez a köszöntés sokszor üzenetet hozott távolabbi mesterektől, vidékekről.

A legrégebbi mintafák tehát fából készültek, s nagyon egyszerű mintázatuk volt. Kizárólag csak kézi nyomásra használták- és használják őket. Ma már csak néhány ilyen sorszálminta található, amit a mellékletben be is mutatok, mert technikatörténeti szempontból nagy a jelentőségük.

Napjainkban kezdjük felismerni a jászapáti kékfestő műhely jelentőségét. Az öreg mintafák egy részét a jászberényi Jász Múzeum mentette meg. Sokszor mintakufárok vetődtek be a legkülönbözőbb helyekről, hogy a régieket pár forintért megvegyék, s többszörös áron valamelyik múzeumnak eladják.

A kézi nyomás a szakma fejlődésével háttérbe szorult. A nyomógépek beállításával meggyorsult a termelés. A bicskával kifaragott mintafákat felváltják a modernebb fémbetétes nyomófák. Itt a motívumokat részszégekből és rézlemezekből rakják ki. Feltehetjük a kérdést: mégis a motívum-anyag honnan származik? A felelet nem is olyan egyszerű. A formenschtecherek főleg németek és csehek voltak. Természetes, hogy a magukkal hozott mintakönyvekben elsősorban a hazájukban használatos motívumokat helyezték el. Elsősorban tehát idegen motívumok kiválasztására adtak lehetőséget.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a magyar népművészet mintakincse nem jegyezte be magát a mintakönyvekbe. Ugyanis jellemző módon sok tájegységünknek meghatározott mintája, motívuma van, amelyek még ma is használatosak. Természetesen a

vásárló emberek ezeket keresik elsősorban. A festő, hogy forgalmát biztosítsa nem tehet mást, mint azt, hogy az illető tájegység keresett motívumait esetleg lerajzolja és elkészíttesse a mintakészítővel.

A minták nevei, színapcsolatok

A mintáknak az adott tájegységben nagyon rövid, és egyszerű keresztelők van. Átányban az egyik vásáron a kiterített, vevők számára még új mintával tarkított kelmék előtt megállott egy asszony, az egyik végre rámutatott: “Mennyiért adja ezt az ősvirágosat?” (elsősorban az “ő” betűre gondoljunk!). Ettől kezdve a neve ennek a mintának ősvirágos lett a mesternél is és a faluban is.

Az üzem vásározó helyein minden községnek – a fentiekhez hasonlóan – más-más mintája van. Egyesek pedig közösek. Ilyen pl.a “vasasir2 minta. Ezt szeretik Ikladon, Kartalon, Balassagyarmaton és Vác környékén. Ez egyszerű pöttyös motívum. A mintaanyagot kiegészítik a “girlandok”, a sorszám minták. Ezeket kendők, zsebkendők szélére nyomják. (2. sz. ábra)

A magyarlakta területeken általában a világos színű képfestőket szeretik (világoskék). A nemzetiség által lakott területeken a sötétebb színeket. A mester édesapja a Felvidékre is vitte az áruját. A felvidékiek olyan képfestőket kívántak, amelyeknek a mintája is sötét volt, s az alapszínétől csak a napfénynél lehessen megkülönböztetni. Ezek a minták csak 8-10 év múlva lehettek jól láthatók, amikor az idő azt színhagyásra, fakulásra kényszerítette, vagy a használatban nagyon megkopott.

Volt olyan mester, aki csak egyszínűre festett. Ezeken persze a minták sohasem jöttek elő.

A nálunk használatos minták rendszerezése, azonosítása még óriási feladatot ró az érdeklődőkre. Biztosra vehetjük, hogy a kutatás során ez lesz az egyik legszebb munka.

Mintanevek

A készárukat a mester felesége a következőképpen nevezte meg:

- lepkés
- kispucros
- csillagos
- almás
- vízfolyásos
- csigás

- ibolyás
- turai babos
- napsugaras
- hurkás
- margarétás
- paprikavirágos stb.

Képfestő áruk a tájegységekben

A 18. században meggyorsult a képfestő üzemek elterjedése, s ez a fejlődés tovább tart még a 19. században is. A képfestő kelmek első időszakban csak a városokban voltak viseletesek, hiszen a nyugatról érkező mesterek leginkább itt telepedtek le. Azon kívül a lakás díszítésében is jelentős szerepet játszottak (terítő, falvédő).

A 18. sz. vége felé megjelenik a paraszti viseletben is. Ezzel egy időben fokozatosan megszűnik a népviselet színszegénysége. A fehér házivászon ruhákat felváltják a mintás anyagok.

A mintás anyagokat a falu népe fokozatosan veszi át. Elsősorban csak ünnepeken viselik. Míg a mindennapi munkára az egyszínű, mindennapi képfestőt.

Kezdetben a falvakat a képfestő mesterek látták el. Ide a rossz közlekedés miatt a gyáripar termékei nem juthattak el. Így a falusi mester festette, mintázta a házilag készített textíliákat is. Már ekkor magyarul területeken világosabb, nemzetiséglakta területeken sötétebb színek kellettek.

Az elterjedéshez hozzájárulhatott az is, hogy az indigóval festett anyagok színtartóbbak és dörzsöléssel ellenállóbbak voltak.

A 18-19. századi népviseletben még elvétve találkozhatunk színes ruházattal. Kresz Mária Magyar Parasztviselet c. munkájában, a palócok első leírásából (1819) megállapítja: ...”amikor a “fejércselédek” még valóban fehér vászonruhában jártak, a kötény akkor is színes, képfestőből való volt...” Másutt: ”Félingen, (rövid ingen) pendelyen, és ruhán kívül (kötény) ház körül semmit sem vesznek magokra...”

A baranyai Bőközben “a nők öltözete minden kivétel nélkül tiszta fehér, mely magok által meglehetősen finomsággal készítették.. vászoning, alsószoknya, azaz pendely, a “kis kebel”, egy felsőszoknya, a “nagy kebel” és színes kötény...” Volt olyan hely is, ahol a színes kötény nem volt divat. Pl.: Muzslán.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy csak kék kötényeket vásároltak a kékfestőktől. Kézi nyomással ugyanis sokféle mintás anyagot készítettek. Minden mesternek így kialakult a vásározó területe, ahol portékáját eladhatta. Nem kétséges, hogy az illető terület népviseletébe ezek a minták beolvadtak.

A jászapáti műhelynek is megvolt a vásározó területe. Ez nagyjából 70-100 km-es körzetet jelentett (3. sz. ábra)

A múlt század első felében az ország lakossága igyekezett magát ellátni sajátként előállított ruházattal (vászon, posztó). Ezekből a textíliákból készítették maguknak a ruházatukat. Hiába foglalkozott a legtöbb család vászonszövésessel, a paraszti háztartás teljes egészében a szükségletet fedezni nem tudta.

A felföldi vászonszövés- és háziipar azonban kifejlődött. Ennek oka az volt, hogy a sovány, szűkös föld nem teremtette meg a családok mindennapi kenyerét, ezért még a férfiak is fontak. Legvirágzóbb gyolcskészítés a Szepességben volt. Itt voltak a leghíresebb festő üzemek is. A késmárkiek nagyon sok gyolcsot szállítottak az Alföldre. Mégis behozatalra szorult az ország. A sziléziai gyolcs mellett bevándorolt az országba a lengyel és a cseh gyolcs is.

Az 1834-es évben Perrot feltalálja a gépi nyomást. Ettől kezdve rohamosan terjednek el a gyári készítmények. A gyári termelés olcsóbbá tette az előállítását. A gyár mintás kartonjaival elárasztotta a vásárokat, így természetesen a köznép olcsóbban tudott ruházkodni. Nem véletlen, hogy sokhelyütt ünneplő ruha is lett belőle.

1840 körül már egy korabeli leírásban ezt olvashatjuk: "... Bölcskén a fehérnépnek majd mindegyike más színű ruhát visel, melyre időszakonként furcsa nevet is ad: p.o. most a nagyvirágú kávészínű kartont vigyari pipi, az apró virágút pipi... néven nevezi.."

De azt is megjegyzik: "... Mert hiszen minél hitványabb a szövet, annál többet ölthet magára fel egy személy, hogy már 12 – 15 rőfnyit hord minden menyecske, lányka, mellyel pedig egy lóhátas huszárt bőven be lehet takarni..."

Kékfestő áruk a vásározó területen

A Jászság népviseletében sem múlt el nyomtalanul a népviselet tarkulása. Nézzünk csak meg egy korabeli feljegyzést, amit Kresz Mária közöl: "... A nőnemnek viseletére nézve a Jászságban kivált a fiataloknál: ahány község, annyi szokás; pipiskésnél pipiskésebb tiszta ezüst v. aranyos, kemény fejkötő, csupán Jászapátin laposabb; ezüst v. aransujtásos úgynevezett pruszlik, tarkábbnál tarkább viganó (szoknya), fehér perkál, néha kék vagy fehér kötény, cifrábbnál cifrább, a pruszlik alá dugva hátul hosszan lenyúló nagykendő, piros nagy sarkú kordován csizma..."

Ma már a polgári ruhák egyre jobban kiszorítják a kékfestőket. A népviselet, tájviselet alakításában azonban még most is szerepe van. Csak a jászapáti mester több olyan helyet keres fel, ahol a népviselet, különösen a női, még ápolja hagyományait.

A mai Szolnok-megye területén leginkább a kunsági részt látogatták (Karcag, Kunhegyes, Fegyvernek, Kőtelek, Szolnok), de a munkájuk eljutott Tiszabőre és Tiszapüspökibe is. 1900-1914 között mindkettő község nagyon festős volt. Az orange (piros virágú) mintát szerették. A kunhegyesi és a fegyverneki vásáron a tiszapüspökiek és a tiszabőiek voltak a legjobb vevők.

A Szolnok és vidéke körüli gazdák asszonyai és leányai hosszú, bokáig érő szoknyában jártak ebben az időben. A szoknya anyaga kékfestő volt. Előttük fényes-habosra mángorolt 2 rőf széles kötényt, szabályosan ráncokba szedve. Ez az öltözet ünneplő és piaci alkalmakra volt viseletes. Amikor egy ilyen jómódú gazda leánya elvégezte a polgári iskolát, s eladó sorba lépett, a lány visszaöltözött, s tovább viselte a hagyományos ruhát.

Az I. Világháború megbontotta ezt a szokást. Egyrészt azért mert a festők nem kaptak árut, másrészt az olcsó konfekcióipar termékeivel elárasztotta ezt a területet is.

A jászárokszálási kubikusoknak sötétkék vászon, vagy molinó anyag kellett. Ezekből hosszú, bőszárú gatyát készítettek. Az ingüket pedig apró fehér virágú, sötétkék alapú kékfestőből. Itt a kubikusokon kívül más vevő nemigen volt.

Jászszentandrásra, Jászárokszálásra, Pétervásárára, Mátraballára bordűrös kötényeket készítettek. A legények ünnepeken viselték. Anyaga kék színű vászon. Az alsó szegélyére 20 – 30 cm-es virágos mintát nyomtak.

Jászfényszarun sárga, zöld, egybevágó, két színű minták kellettek. A mintát a kötényt felső szegélyére nyomták.

Aszódtól felfelé a világos színű kötényt szerették (Galgahévíz, Hévízgyörk, Balassagyarmat). Azzal a különbséggel, hogy ott a mintát behímezték. Azt mondják a vevők, hogy azért vesznek kékfestőt, mert nem fakul ki, az a legértékesebb, amelyik a legidősebb. Sokszor az öregebbek a fiataloknak ilyet ajándékoznak

Az ünnepi alkalmakra készített kékfestők mellett készülnek gyászruhák is. Ezeket csak bizonyos helyeken tudják eladni. Mintáik: ősvirágos, körtés, csillagos. Persze csak sötét alapon.

Ezek a minták többfelé honosak. Főleg Vác, Gödöllő, Átány, Kömlő környékén. Vácon és Gödöllőn a németajkú lakosság kedveli. A gyász kezdetével egy véget is megvesznek, s míg a gyász tart ebben jár az egész család. Ugyancsak gyászruhák az utóbbi két helyen is. Azzal a különbséggel, hogy itt nagybőjtben is viselik. A kislányok ugyanolyan bőszoknyában járnak, mint a felnőttek.

Az I. Világháború után előfordult az is, hogy a “staférungba” a menyasszony 5 – 6 ruhára való kékfestőt kapott. A virágok színe általában fehér, sárga (citrom), narancs és piros volt. A menyasszony ezt annyira megbecsülte, hogy rendszerint ebben is öregedett meg.

A vásárokon a vevők éppúgy ragaszkodnak a mesterhez, mint a mintákhoz. Ha másik mester jön a vásárba, akkor egymást lebeszéli a vételről, mondván, hogy a mi mesterünk is itt van. Egy ilyen eset történt Aszódon is. A nagynyárádi festő nem is tudott árulni. De más mester területén hasonlóképpen járna a jászapáti is.

A mester egyszer édesapjával csillagos mintát vitt a vásárba. Persze a szokatlan mintából nem vett senki. Azt mondták: “Majd ha lesz, veszek!” Van olyan, aki azért vásárol, hogy bebiztosítsa magát, mert “hátha az öreg jövőre már nem árul.”

Sokszor megtörténik az is, hogy a mester feleségében “nem bíznak” a vevők. Az összeállított számlát odaviszik neki, “hátha a felesége nem jól számolt.”

Utószó

A szép, mintás kékfestő kelméket a legidősebbek még ma is viselik. A kékfestő időnként újra felbukkan a városi divatban itthon és külföldön egyaránt. Más esetekben a lakásokat díszítik velük: függönyök, terítők, szalvéták, falvédők készülnek belőlük.

A jászapáti műhely az enyészeté lett. Berendezéseit, mintaanyagát és a megmaradt kelméket, hagyományaink tisztelete folytán feltétlenül be kellene mutatni a gyorsan felejtő utókornak.

IRODALOM

Domonkos Ottó: Fejezetek a nyugat – magyarországi kékfestés történetéből.

Ethnographia 1961. évi. 2. sz.

Domonkos Ottó: Fejezetek a nyugat – magyarországi kékfestés történetéből II.

A kétfestés néprajzi vonatkozásai. Ethnographia 1964. évi. 1. sz.

Domonkos Ottó – Erdei Walter: Európai textilnyomás és hazai kétfestés.

Technikatörténeti szemle 1962. 1-2.

Kresz Mária: Magyar Parasztviselet 1820 – 1867 között. Akadémiai kiadó Bp. 1956.

[Vissza](#)

JÁSZBERÉNY FRONTBÉLI MEGPRÓBÁLTATÁSAI

Előzmények

Talán könnyebb lenne a visszaemlékezést a címnek megfelelően kezdeni, onnan, amikor 1944 őszén közeledett a front a Jászsághoz. Ám a kép így nem volna teljes. Az emlékezés közös felelősség a magunk 20. századbeli iszonyataira. A magyarság II. világháborús szenvedéseit felnőtt fejjel éltük át, aktív részesei voltunk. A front idejutásáig az események tömkelege zúdult ránk. Még csak egy sejtett háború küszöbén álltunk, de már egyre sűrűsödő mozgósítások, közellátási megszorítások, többletmunka átvállalások lépnek életbe.

Egyre érezhetőbben sodródunk a háború felé, s 1941 júniusában megtörténik a hadbalépés Szovjetunióval. Városunk is ünnepélyesen búcsúztatja a Főtemplom előtt a frontra induló honvéd fiait. A tábori posta hozza zöldszínű tábori lapokat a keleti arcvonalon küzdőktől, s viszi a rózsaszínű válaszlapot az itthoni családtagoktól, jó barátoktól. Tüzéreink Oroszországban címen a helyi újság közli Rédei Imre honvéd beszámolóját a Dnyeper folyó jobb parti védőállásukból, ahol farkasszemet néznek a bal parti orosz katonákkal, akik géppuskatűzet, bombákat zúdítanak rájuk. De van részük előrenyomulás közben a Donyec folyónál angol zuhanóbombázásokban is. Három hónapi frontszolgálat után 1941 decemberében hazatérnek.

1942-ben újabb katonai alakulatokat búcsúztatunk a Huszár szobornál, apák, férjek, fiak indulnak a keleti frontra. Ami rájuk vár: rekkenő orosz nyár, majd embertelen fagyok orosz hómezőkön Ukrajnában, a Dom mentén. Mi, itthoniak nem mérlegelhetünk, hanem vállaltunk, rászoktatott a kialakult helyzet az erőfeszítésre, türelemmel viseljük a megpróbáltatásokat. Bár még mutatószámok a háborús kirakatok, de fatalpú cipőt, csalánszövet ruhákat is kínálnak. A napi kenyérfejadag ebben az időben már 15 dekára csökken, divat a hústalan étel, zsúfolt sorok kígyóznak a fa- és széntelep előtt. Szigorodik a beszolgáltatási kötelezettség: gabona, kukorica, tojás, baromfi terén is. Ellepik a várost a pesti lánckereskedők, de nem a piacon vásárolnak, hanem zugokban, külvárosi utcákban vajat, lisztet, csirkét, kacsát, tojást, fekete áron. A városban éjjelente felzúg a sziréna, bár a támadás itt nem valószínű, de félünk, mert nem is lehetetlen. Egy emberként megmozdul a város társadalma, amikor megjelenik a felhívás: Adj, mert megfagyhat az érted küzdő honvéd! A gyűjtőakció meleg holmik tömegét, dohányneműt, újságot és folyóiratot juttat a helybeli Vöröskereszt révén a fronton küzdőknek. A szabadságos vagy leszerelt katonáktól, a rádióból hallhattunk, újságokból olvashattunk a harcterekről. Simon Ferenc jászberényi festőművész, mint kint harcoló katona meg is láttatta velünk ezt a távoli világot, hazaküldött és hazahozott képei révén. Művei az eseményekkel egy időben készültek a keleti hadszíntér magyar honvédeinek harcáról, erőfeszítéseiről, a ritka vidám percekéről.

Jászberényben is megkötik az első távházasságot ünnepélyes ceremóniával, Takács Anna mond örök hűséget a keleti fronton harcoló Nagy Kálmánnak. Nem verik dobra, mégis futótűzként terjed a híre az 1943. januári áttörésnek a Don-mentén. A 2. magyar hadsereg, melynek kötelékében a 32/III-as jászberényi honvéd zászlóalj is harcolt, megsemmisítő vereséget szenved az 1943. január 12-én offenzívát megindító Vörös Hadseregtől. Súlyos emberveszteség: hősi halott, eltűnt, hadifogságba esett honvédek, anyagi téren is pótolhatatlan csapások. Jászberény városa 1943. május 23-án fogadhatta fiait. A tűzvonalból hátrálás közben ellenséges támadást, élelemhiányt, németek által utakról leszorítást, méteres hótaposást kellett elszenvednie ennek a csonkán visszatérő zászlóaljnak nehéz 10 hónap után. A vissza nem tértekért emelt emlékmű nagy névsora szám szerint őrizi a zászlóalj veszteségét. Már túl vagyunk a lázas sietségű, ránk kényszerített őskutatáson, levélzön zúdult a hivatalokra, plébániákra a felmenő ősök anyakönyvei kivonataért, keresztlevelekért.

Immár nem az egyén határozta meg önmagáról, hogy kicsoda, hanem a hatóság. Tudni kellett, hogy ki a zsidó és ki nem az. 1944. március 19-e a német megszállás napja, ezt követően hamarosan életbe lép a III. zsidótörvény. Áprilistól már kötelező a sárgacsillag viselése megkülönböztetésül. Talán akadt néhány kárörvendő fajvédő, de városunk lakói zömmel legalább vigasztaló, bátorító, szót próbáltak adni a bajbajutott embertársaiknak, hisz rokoni, baráti, jó szomszédi szálak fűzték őket hozzánk. Májustól már gettóban élnek, szűkös zárt negyedben a Bercsényi úton, ahonnan heti egy szabad kijárási lehetőség volt a városba. Öngyilkos zsidó családok, egyének tragédiája zaklatta fel a várost. Utoljára ekkor találkoztam Bergelnével, s elbeszélgettünk egykorú pólyás gyerekünkről. Meg-meg ránduló arcáról azt olvashattam le, hogy a remény ködképe már régen szertefoszlott nála is. Aki pedig 44 júniusának egyik délelőttjén szemtanúja volt a batyus menetelésüknek az állomás felé, megrázó kép tanúja lett egy életre. Augusztustól már szirénák jelzik a légi veszélyt, akkor hullott a város külterületére hat bomba. A nehézségek ellenére szeptemberben kezdődik a tanítás az iskolákban.

1944. szeptember elsején munkába kellett állnom. Az akkori rövid szülési szabadságot szerencsémre a nyári vakációs hónapok meghosszabbították. Kollegám behívása miatt gazdátlanul állt a városhoz tartozó négyszállású tanyai iskola, rám, egymagamra hárult 120 beírt tanuló nevelése, oktatása. Napi - már nem veszélytelen országúton - 15 kilométeres kerékpározás mellett otthon másra hagytam 4 hónapos gyereket, ráadásul a házukban német katonák voltak beszállásolva. Rágondolni is rossz, hogy összezsúfolva, csökkentett, kimért időben tanítottunk. Jóságos ég! Mivé zsugorította ez a világégés az iskolai tanterv és utasításunkat! Szeptember 20.-án, a tanyára tartva az árokszállási közúton ijesztő látvány fogadott, fekete füstfelhő tömeg Hatvan irányában. A tanyavilág népe kint dolgozott a földeken. Ők már tudták, hogy a hatvani vasútállomást szőnyegbombázás érte. Folyt a termények betakarítása, amely ezen az őszen szokatlanul gazdag volt. Kellott is a tartalék, hisz a Jászság fontos élelmiszer forrása volt a háborúnak.

Az október 15-i sikertelen kiugrás után felgyorsulnak az események. Az iskola ajtaján hirdetem: minél többen meneküljenek katonaköteles férfiak, továbbá levante fiatalok az előrenyomuló szovjet csapatok elől! Október utolsó napjaiban jártunk, amikor jött a körlevél, azonnal bezárni az iskolát, a front közeledik. A legapróbbak, az I-II. osztályosok vitték hírül az iskolabezárást. Kikísértem őket, a

hazavezetők dűlőutak szerint csoportosultak, és vissza-vissza fordulva integettek. Átmentem az olvasóköriben lakó fizetett takarítóért. Kint ült a kispadon, hívásomra pontosan ezt felelte: Nem megyek takarítani, várom az oroszokat, most majd megfordul a világ, helyet cserélünk. Rendet tettem, gondosan bezártam mindent, a kulcsokat leadtam az Almási tanyán. Hazafelé tartva az volt az érzésem, hogy valami elmúlt, valami elindult. Ekkor már a háború elvesztése Jászberényben is egyre kézzelfoghatóbb valósággá vált. November elején a 2. Ukrán Front csapatai feltartóztatlanul közeledtek a Jászság felé. Gyilkos német, orosz páncélos ütközetek voltak a város elfoglalása előtt Csege-lapos tanyarészen, Meggyespele vasútállomásnál, a Tangazdaságnál november 12-én és 13-án. Félelem lett úrrá a városban, sokan útra keltek a teljes bizonytalanságba. Sokan kihúzódtak a tanyavilágba, mert tartotta magát az a hiedelem, hogy itt csak átrohannak a csapatok. Sajnos, részük lett az iszonyatból: kikergették őket a saját tanyáikból, zabrálás, nők meggyalázása, öngyilkosság, agyonlövés, férfiak elhurcolása felülmúlt minden rémhírt, és megtapasztalható valósággá vált.

Állandósult a légi veszély jelzése. Az ide vagy innen menekülőök vonaton, alkalmi német teherautókon, azt sem tudva meddig viszik, zúdult az emberáradat. Három napot jósoltak a város orosz megszállásáig. Túl voltunk a döntésen, nem menekülünk sehová. A megmaradás reményében értékeinket falura menekítettük, s pincelakók lettünk szemben a szomszéd házban. A városban SS alakulatok tanyáztak, lakásunkat is ellepték. Hol voltak már ezek viselkedésben az első beszállásolt német katonáktól! A lakosságnak volt módja megismerni cselekedeteik alapján. Nem kegyelmeztek a város alatti hidaknak, víztornyoknak, robbantották a vasútállomásunk síneit. Égett a Vallus-féle malom, lángolt az olajütő. Szabad út a menekülőöknek már csak az árokszálási út felé volt. 1944. november 15-én, kora reggel lovas, majd gyalogos csapatok rajtaütésszerűen bekerítették Jászberényt, sok szenvedéstől menekültünk meg, hogy nem volt pusztító csata.

És jöttek ránk a napok

November 14-e éjszakáját végigvirrasztottuk, csak a hét gyerek aludt. Az itt meghúzódó családok közül háromnál hiányzott a férj és apa. A házigazda még a szeptemberi általános mozgósítás idején bevonult, munkaszolgálatos és bújtatott volt a másik kettő. A bátor embermentés még este két személlyel 17-re növelte a zsúfolt pince létszámát. Senki sem kérdezett semmit. Reggel a férfiak kimerészkedtek, hozták a hírt, hogy a város szélében-hosszában tele van orosz katonákkal. Házról-házra járva németeket keresnek. Fegyvert ránk szegezve hajtottak fel bennünket a pincéből, a két fiatal férfit a fal mellé állították. A férjem cipője abban pillanatban zsákmánnyá vált, papucsban vitték el robotra a sérült városi hídhöz. Délre már feltörték, kifosztották az üzleteket a főtéren, szabadon prédált orosz, magyar. A bejáró lány és barátnője azzal a hírrel jött haza, hogy már az utcánkban is szállásolják be a házakhoz az orosz katonákat, s ahol nem lesz kapitány, azoknak jaj lesz, ha besötétedik. Velük történt, hogy miközben a tükörben cicomázták és pirosra maslizták magukat lecsaptak rájuk az orosz katonák és elhurcolták őket. Pedig ők is hallották az idemenekültek figyelmeztetését, hogy a front a nők számára a legveszedelmesebb. Legjobb, ha ilyenkor ki sem lépnek az utcára, vagy ha mégis, idősnek álcázzák magukat. Alkonyatra a férfiak is megjöttek a robotból, azzal bátorítottak bennünket, hogy orosz őrszemek állnak több ház előtt az utcánkban. A

bizonytalanság, a kiszolgáltatottság nyomasztó volt ebben az ítéleti zűrzavarban, de szerencsénk volt, nem törtek ránk ezen a szörnyű éjszakán. Reggel fehér karszalagos polgárőr jelezte, hogy beszállásolnak ide egy kapitányt, a külön bejáratú szobát jelölve ki számára. Annyit tud róla, hogy civilben bakui olajmérnök. Meg is érkezett, barátságosan felinvitált bennünket a pincéből folyékony németiséggel. Láttá, hogy félünk, ezért őrszeme vigyázott a házra, ettől aránylag már biztonságban is éreztük magunkat. Főztünk, megfürdettük a gyerekeket, de éjszakára visszamentünk a pincébe. Jött a meglepetés. Óriási halom szennyest hozott két orosz katona. A tolmács azt mondta, hogy azonnal lássunk hozzá, mert három óra múlva jönnek érte, vizesen is elviszik. Elhúlt képpel lestük egymást, hiszen minden családnak mosónője volt. Az alsóneműk lenszövésű, nehéz anyagból voltak, vizesen még súlyosabbá váltak. A teknő oldalára simítva, házi szappannal, sikárkefével birkóztunk meg vele. Így mosott az egész város. Aztán megjelent Jelena, a fiatal orosz katonalány, azt sem tudtuk honnan. Éppen krumplis pogácsát sütöttünk. Egy zacskó liszt volt a kezében, beszédét nem értettük, csak gondoltuk, hogy ő is sütni akar valamit. Magabiztosan, egy kézmozdulattal jelezte, hogy távolítsuk el az asztról a nyújtódeszkát, neki a csupasz asztal kellett. Úgy szórta a lisztet, mint a bolond pék, csak vizet és sót kért tőlünk. Az így összeállt masszát gyúrogatta, majd két ököllel laposra verte, valami kerek pléh tetővel kiszaggatta, s a tepsit is mellőzve a sütőbe rakta. A szemét le nem vette a tűzifát hordó férjemről... Lám, a frontvonal nemcsak a nők számára volt veszedelmes. Felsőbbrendűségének tudatában végre elment, a bemutatott szakácstudománya talán az otthoni életéből villantott elénk valamit.

A kapitánnyal jól jártunk, szeme rajtunk volt, már tudta, ki kihez tartozik, érdeklődött a foglalkozásunk felől is. Szerencsére ketten is jól beszéltek közlünk németül. Megtanultak már a nevét is, Isztvandzsálnak ejtettük, de leírva nem láttuk. Meggyőződése volt, hogy ezentúl az orosz világnyelv lesz, a magyar iskolákban is ezt tanítják majd német helyett. A szovjet megszállási zóna való képe akkor tárult elém, amikor rákényszerültem, hogy kimenjek az utcára. Lovas, gépesített orosz, román hadtest, csupa rosszöltözetű, idősnek ható civil. A kényszermunka bővült, a mosáson kívül krumplipucolásra válogatás nélkül, fegyveres oroszok kísérik a hadikonyhára a Lehel szállóba a nőket. Folyt a féktelen zaklatás. Vitték a házakból a bútordarabokat, ágyneműt isten tudja hová. Karórát, zsebórát, gyűrűt, fülbevalót, ha még mert valaki hordani, elvették. Hozták a tüzelőt, élelmet, ki tudja honnan. Meglazult a közrend, közellátási gondok: élelmiszer és tüzelőhiány lépett fel. A Margit sziget fáit kivágták, az iskolák, intézmények berendezéseit széthordták. Mint minden terület "felszabadításánál", a Jászságban is megismétlődött a nemi erőszak, amit mindenki tudott, akár elmondták, akár elhallgatták. Voltak egymást szemmel tartó szomszédok: segítőkészek a bajban, volt rá példa, hogy középkorú nők önmagukat áldozták fel a fiatal lányok helyett. De akadt, aki a haragosát feladta, amikor a katonák elásott értékeket, bort, nőt kerestek. A háború az háború - mondták sokan, a baloldali érzelműek tagadták az erőszakot. A férfiakra is leselkedett veszély, könnyen lettek létszámpótlék hadifogoly menetben, mint az a szegény kék kannás ember. A zárda előtt álló Szűz lány kútjához igyekezett, majd komótosan letette a két kannát a járdára, s leste az éppen arra hajtott hadifogoly menetet. Egy szempillantás és berántották a sorba. Hiába tiltakozott, könyörgött kannáira mutogatva, elvitték. Feleségét értesítették, sírva szorongatta az elárvult kannákat, nem is látta viszont soha a férjét. Kellott a szovjet légerekbe a munkáskéz fondorlat, erőszak árán is. A feleségét vagy lányát védő apát, ha szembeszegült velük, egyszerűen lelőtték. Aki az oroszokat

felszabadítóként várta – mert ilyen is volt - sokszor az sem járt jobban. Az a négyszállási körszolga - aki napszámból tengődött, tenyérszobában élt hatod magával - biztos volt abban, hogy az ő fajtájának Kánaánt hoznak a szovjetek. Nem ült már a kispadon a kör előtt, mint azon az októberi délutánon, a tanyavilágra szakadt borzalmak előtt ő is felmenekült az épület padlására, mentve feleségét. Úgy gondolta, hogy a merdek padlás létra nélkül biztos menedékük lesz. A felhúzott padláslétra vérig bősztette az oroszokat, leszedték őket. Jánosnak iszonyatos halála lett, felesége menekült a három apró gyerekkel a Simon tanya felé. Az anyát és a pólyást agyonlőtték, megmaradt a két szoknyájába kapaszkodó gyerek és a nagymama.

Mindenki ismerte a városban az idős Erdős úri szabót és szőlőbirtokost. Napi szokásának híven szépen felöltözve kint álldogált a főtéri módos polgárháza ajtajában. Az eszével volt a baj, állandóan öltögette a nyelvét. Az arra vonuló orosz katonák azt hitték őket csúfolja, és ott nyomban agyonlőtték.

Elterjedt a hír a városban, hogy kozák lovascsapatok érkeznek, utánuk kő kövön nem marad a gazdátlan házakban. Hazamentem, s az a gondolatom támadt, hogy megvendégelem őket. Kitettem a konyhaasztalt az udvarra, amink volt azt rátálaltam: kenyér, szalonna, zsír, baracklekvár, ivóvíz. Nem sokáig kellett várnom. Özönlöttek a Zagyván, a hajdani Kállai-hídján át, vágóban. Ma is hallom azt a különös zenebonát, amit a lovak patái alatt a fahíd deszkái adtak. Cserbenhagyott a bátorságom, pillanatok alatt tódultak be a zsidópiaci ajtónk felől. Nézték a kínálatot, akkor rámutattak mindenre, hogy egyek belőle. Nyeltem a kenyeret szalonnával, aztán zsírral majd lekvárral. Ezt követően nagyon jóízűen elfogyasztottak mindent, s ahogy jöttek, úgy távoztak is, hajamszála sem görbült meg. A szerencse egyelőre nem hagyott el, boltba menet egy orosz tiszt vett üldözőbe, franciául kiabálva utánam. A zezugos utcáknak köszönhetem, hogy megmenekültem. Aztán jött a román kaland. Éppen a szokásos gyerekfürdetés folyt, amikor a szobába benyitott egy román katona. Karatyolásából, s rám mutogatásból azt vettük ki, hogy menjek vele a katonák hátát mosni a fürdőjünkbe. Mutogattam a pólyásra, a nemet már tízszer is ismételttem, de csak állt, várt makacsul ez a nyeszlett, alattomos képű román. Már hangossá fajult a vita, amikor végszóra megjött a kapitányuk. Megállt a nyitott ajtóban, rögtön felfogta, hogy miről van szó. Úgy megbillentette a románt, hogy kirepült a szobából. Az eset után végiggondoltam, lám, milyen jó szolgálatot tett a nyalka jászberényi csizma, amelyet egy pincetársunk ajándékozott a kapitánynak.

Fél disznó, fél lábbal, amit a velünk lakó Katona ügyvédnek hozott a tanyai felesük. Amikor a konyhaasztalra felrakta, akkor láttuk, hogy a legértékesebb sonkának való hátsó comb hiányzik. A tanyabérlő kalapját szorongatva mondta el, hogy útközben az oroszok csonkították meg. Az eszes ügyvéd hitt is, nem is. Csak azt mondta, hogy mesteri a comb lekanyarítása, gyakorlott kézre vall. Ajánlotta felesének, hogy nézze meg a Zagyva parton folyó disznóvágást, az oroszok szélében-hosszában feltrancsírozzák a jószágot.

Az orosz városparancsnokok egymást váltották, végre valaki állandósult, erélyesen követelte a város közbiztonságának megszilárdítását. A sokak által felszabadítóként fogadott, ám kezdettől fogva megszállóként viselkedő orosz vezetés az elfoglalt

területre saját társadalmi rendszerét kényszerítette rá. Megkezdődött az elvtársi címezgetés. Már mindenki hazaköltözött saját otthonába. Nagyon nehéz volt az újrakezdés. Bútorunk, ruházat, élelem maradt is, nem is. Megindult a csencselés, úton-útfélen gyorsan bonyolított csere-bere. 12 kg lisztért 1 kg cukrot, 2 kg szalonáért 1/2 kg sót cseréltem. Kaptunk egy barátságatlan kapitányt állandó lakónak, de az öreg, jószívű tisztiszolgája hozott tüzelőt, kenyeret, petróleumot a lámpánkba. Most kettőjűkre mostam magam. A közbiztonság bizony kérész életűnek bizonyult, burkoltan megindult a bűnbakkeresés a városban.

Zörgettek, mit sem sejtve nyitottam ajtót. Fegyveres orosz katona jött egy asszonnyal, akit a piacról ismertem, férje az I. világháborúkor Oroszországból hozta. Ő volt a tolmács. A katona papírt mutatott, amiből csak egy magyar nevet tudtam elolvasni dr. Erdős Istvánét. Rögtön tisztáztuk, hogy itt nem lakik, minket nem így hívnak. A szláv képű, susinka asszony azonban nem tágított, nekik vinni kell a férjemet. Mutattam dokumentumokat férjem fényképével, aláírásával. Kiejtettem a két nevet, hogy hallja a különbözőséget. Beszélhettem a világba ennek az analfabétának! - Akkor egy papírra leírtam írott, nyomtatott betűvel a két nevet. Végre a katona a kezébe vette, hosszan nézegette, elkérte a férjem igazolványát, leíratta a nevét saját kezűleg. Küzdelmes önigazolásunk végül is győzött, a katona elment a botcsinálta tolmáccsal. Éppen a sarkon jártak, gyanútlanul most haladtak el a keresett személy háza előtt, akinek nyomát már bottal üthette a feljelentője. Hetek eltelte után vasárnap elmentem a templomba, időseknek álcázva magam, de én a kormos arcot nem vállaltam, elég volt a kopottságot viselni. A misére merészkedő, régen látott híveit megkérdezte a fiatal pap, hogy mi ez a karneváli felvonulás. Legyen már vége a folt hátán folt kopott öltözködésnek, merjük régi magunkat vállalni. Erőt öntött belénk, hivatkozott arra, hogy a neveltetésünkkel kapott lelki muníciót pedig arra használjuk, hogy el tudjuk viselni a ránk kiosztott sorsot. Az életben maradás volt 1944 karácsonyának a legszentebb ajándéka. Lányom a tejbegríz vacsora után már aludt. Mi komiszkenyérre lekvárt kentünk és teát ittunk hozzá. Az öreg orosz tisztiszolga szent este is benézett hozzánk, s az egy szál gyertyával megvilágított kis betlehemünk előtt megállva keresztet vetett. Még a városban élő rokonainkról sem tudtunk semmit. Aki mer, az nyer! Apósom megtalálta a módját, hogy falujukból az eldugott földúton szekérral bemerészkedve szerencsésen ránk találjon. A kukoricaszár alatt minden földi jó lapult: házi kenyér, liszt, frissen vágott disznóság. Az odamentett javainkat mind felásták, elvitték. 1945 elején az ország jelentős részén még komoly harcok voltak. Bár összekuszálódtak a frontvonalak, híreket is kaptunk, hazatérők is érkeztek: elmenekültek, katonák, munkaszolgálatosok is, de a koncentrációs táborba hurcoltak közül csak néhány hírmondó. Januárban jött az iskolai körlevél, hogy a Központi Katolikus Iskola a Plébánián megkezdte az oktatást, mivel az iskolánk kórházként szolgált. Csak lézengett néhány nevelő és gyerek, tanítottunk volna, de nem volt kit és mit.

1945 januárjában kegyetlen hideg volt. Mentem a plébániai iskolába reggel. A Rozália kápolna oldalfalára esett a tekintetem. Földbegyökerezett a lábam a látványtól! Magasan, fagyott halott orosz katonák voltak úgy odaragadva, mint a régi fatelepeken az óriási fahasábok szabályosan keresztbe-hosszába. A templom mellett már ásták a sekély mélységű ideiglenes sírokat. Ilyen arcát is látnunk kellett a frontnak akkor is, amikor a város már eltávolodott a harcvonalától.

Újévekor elvezényelték a szomszédból Isztvandzsált meg a mi lakóinkat is. Most a városunkon átvonuló orosz katonákat kellett egy-egy éjszakára elszállásolnia az utcáknak. Az éjszaka bármely órájában ki voltunk annak téve, hogy verik az utcaajtót, ablakot kitartóan a karszalagos polgárőrök, ők voltak a szállászerzők. Álmunkból felverve, keserves lámpagyújtás, kapkodó öltözködés, félelem, hisz azt sem tudtuk kikkel töltjük egy fedél alatt az éjszaka hátralévő részét. Szerencsére házanként csak két katona jutott. Magas, erős emberek voltak, pufajkában, vállukon hosszú dobtáros golyószóróval. A különbejáratú szobában nyomban nyugovóra tértek. Reggel távozáskor csak annyit mondtak: Gitler (Hitler) kapott! Hosszú heteken szenvedtük el ezt is.

A háborús károk összeírására az új polgármester elvtárs a tanítókat kérte fel, egy teremnyi ember füle hallatára egy pár cipőtalpat ígért a munkáért. Soha nem kaptuk meg, a kártérítés sem lett meg. Ez utóbbi érthető, mert ahhoz, amit a lakosság veszteség gyanánt bediktált, ahhoz kárpótlásul Dáriusz kincse is kevés lett volna. Úgy gondolták, ha lúd, hát legyen kövér! 1945 márciusában mertem rászánni magamat, hogy rokoni látogatásra induljak a Kossuth útra. Hazatartva a Palásti-féle olajütő ajtajában őrt álló orosz katona utamat állva a nyitott ajtó felé taszigált. Kitértem és futni kezdtem, a katona utánam egy darabig. Dühében az égő cigarettáját a hajamba dobta.

A piaci élet is megindult. Áruért árut jobban lehetett kapni, mint pénzért árut. Működtek a piaci hiénák, olajat, porcukrot, vaját hamisítottak. Egy fél kilós vaját ketten vettünk meg, felezés után megrökönyödve láttuk, hogy a két újjnyi vajon belül főtt krumpli volt. Az éhező pestiek ellepték a várost, ruhaneműt, ékszert még bútort is adtak élelemért. Kapós volt a tűzkő az öngyújtóba, a petróleum a petroforon való főzéshez. Patkányinvázió rémisztette a város lakóit a Zagyva felől, ugyanis az oroszok az itt levágott állatoknak szétdobálták a belsőségét. Nappal is futkároztak az utcán a patkányok a Lehel és a Pannónia Szállók között a járókelők rémületére. Az udvarokban az élő állatot is megrágták a hatalmas példányok. A macskák jó szolgálatot tettek az irtásban.

Karnyújtásnyira volt tőlünk a mozi, itt tartottak előadásokat az orosz katonák mulattatására. Benke László festőművész mestere volt a szájharmonikázásnak, meg a tréfás hangutánzásnak. Olyan sikere volt, hogy az oroszok tetszésnyilvánításként a plafonba lövöldöztek, az előadók és a civilek legnagyobb rémületére. 1945 március elején a tanyai iskolákban is meg kellett kezdeni a tanítást, így anyaiskolánk igazgatója kiküldött Négyszállásra terepszemlére. Feltörve, kifosztva az épület, néhány pad, kályha árválkodott, a táblákat átjárónak használták a vizesárcok felett. Összefutott a tanyavilág, dőlt a panaszáradat: zsákszámra vitték a terményt, elhajtották vagy levágták a jószágállományt. Sorolták, miként űzeték ki őket a tanyákból, nők bántalmazásáról, a férfiak munkára hurcolásáról panaszkodtak. A kápolna mellett sírdomb jelezte, hogy Jánost és feleségét oda temették. Figyelmeztettek, hogy kisgyereket, lányokat nem küldenek iskolába. Mi lesz, kisasszony? Kint lakik vagy kijár? Kollegámról és elmenekült családjáról semmi hír, az olvasóköri is üresen állt, ilyen világban a legközelebbi tanya is távol esik. Szerencsére a kerékpáromat megőriztük, maradt a nem veszélytelen országút. Döcögve, de megindult az iskolai munka, mind többen kezdtek szállingózni a gyerekek. Április végén járhattunk, ebéd után hazatartottam a városra. Későn vettem észre, hogy a Válenyi tanya gesztenyefa soránál, az országúton orosz katonák állnak, azt is felmértem, hogy ők már

észrevettek engem és vártak. Ha visszafordulok, esetleg utánam lőnek. Utamat állták, leszedtek a kerékpárról. Egyik tankjuk az árokba esett, Szendi nevezetű tanyásgazdát rendelték oda, hogy lovaival kihúzza a tankot. Ő mentett meg. Józan paraszti eszével felmérte a helyzetemet, s odaszólt nekem: Kisasszony, ide hívom őket segíteni, míg elterelem a figyelmüket, addig pattanjon a gépre! Kormosan, olajosan, ahogy kiszabadultam a kezükből, sírva rohantam az igazgatómhoz. Türelmesen végighallgatott, aztán orrára csíptette a cvikkerjét, és alaposan szemügyre vett. Jaj, csak most azt ne mondja, amivel állástalan korunkban vigasztalhat: A fiatalságuk a legnagyobb kincs. Nem mondta, mivel a történeteket éppen ennek köszönhettem. Másnap már bent tanítottam újra a plébánián. Minden elvonult a szemem előtt, amit Négyszálláson átéltem 1939-1944 között. Amikor megválasztottak négyszállási tanítónak úgy gondoltam, itt a jelenem, itt a jövőm. Ebbe azonban két tényező szólt bele: a férjhezmenetelem és a háború. 1945 tavaszán még ezer veszély leselkedett az országon közlekedőkre, így a női tanerőket a tanyákról ideiglenesen visszarendelték a városi iskolákba.

Az átalakulóban lévő társadalom

Az átalakulás azonban városunkban sem ment máról-holnapra sem a fejekben, sem a cselekedetekben De amitől féltünk, abban már benne is voltunk nyakig. Minden magyar családot érték veszteségek. Azt éreztük, hogy hagyományaink, szokásaink, generációk megélt emlékei, a régi társadalmunk alapszövege van veszélyben. Mégis, az adott helyzetünkben is bizakodó az életet igénylő emberek módjára viseltük a valaha elképzelhetetlent. Örültünk annak, hogy 1945 áprilisában villanyt gyűjthattunk, hogy légópincés pólyásaink már eljártak, hogy nyúlhús, melasszal sütött sütemény kerülhet az asztalunkra, hogy vége szakadt az örökös elszállásolásnak. Az új vezetőség még tartotta a város régi közalkalmazott gárdáját, a kereskedők felhúzták újra a redőnyt, iparosok, parasztok dolgozhattak. Még? Az átélt borzalmak után garmadával akadt rossz hír nyíltan, burkoltan. A jász parasztok kolhozról, csajkáról beszéltek egymással, keserű humorral. A közalkalmazottaknak az igazolások, a B-lista okozott fejfájást, nyugtalanságot. Minden közszájon forgott már: népbíróság, börtön, kivégzések, kitelepítések. Édesmindegy, hogy most még mi van, hogy majd csak a proletár-zsellér származás számít, mindenki más üldözötté válik. Lesznek jövőkép nélküli emberek, ez végigkíséri gyermekeink sorsát is. Akkor még nem sejtettük, hogy elfojtott évtizedek várnak ránk, de a kezdetére rádöbbsentünk hamarosan.

A megélt életkorom az a tény, hogy az ezredforduló küszöbét átléphettem. Sokan vannak még Jászberényben, akik szintén átélői voltak e kornak, és az emlékekből felszakadó mozaik kockákból ráismernek az akkori maguk körüli világra. Az elmúlt századoknak nem szokványos történetét éltük át. Vajon a szál nem maradt elvarratlan?

Vissza

A VŐFÉLY SZEREPE AZ ÁROKSZÁLLÁSI LAKODALMAKBAN

A lakodalom és a házasságkötés kutatásának óriási a néprajzi irodalma. Mivelhogy a leglátványosabb szokások egyike, ezért már a néprajzi érdeklődés kibontakozásának kezdetén a legkedveltebb, legnépszerűbb témája a gyűjtőknek, kutatóknak.

E ma is élő, legszínompásabb szokás egyik legfőbb irányítója a vőfély. Maga a kifejezés 1395-ben fordul elő először “a vő segítőtársa” értelemben, s ez utal a lakodalomban betöltött szerepére is. Tehát – ahogy Szabó László írja – “ő valóban csak segítője és nem irányítója volt a vőlegénynek”.

Thúri József az Ethnographia II. évfolyamában írt tanulmányában a vőfélyeket a régi regösök, énekmondók utódival azonosítja, akik lakomák alkalmával vidám énekeket énekeltek, mulattató verseket mondtak. S csak később azonosították azzal a személlyel, akinek a hívogatás, az ételhordás volt a tiszte.

A Jászságban, így Árokszálláson is régi szokás specialista, hivatásos vőfély alkalmazása, aki a lakodalom szokásrendszerének fő irányítója-, szervezője, szertartásmestere.

Munkámban a 91 éves Antal Alajos elmondása alapján próbálom bemutatni a vőfély szerepét az árokszállási lakodalmakban. (1. kép) Adatközlőm, mesterségét édesapjától leste el, mellette kezdetben –18 éves korától – koszorúslegényként vett részt a lakodalmakban. A strófákat hallomás alapján sajátította el, melyeket később lejegyzett és repertoárját régi vőfélykönyvek alapján egészítette ki. Egészen a 90-es évek közepéig folytatta tevékenységét, több környező településre is hívták (Jászdózsára, Jászjánhalmára, Jászszentandrásra, Jászapátira). Az alábbiakban a lakodalom azon elemeit emelem ki, melyek jól érzékeltetik a vőfély sokrétű feladatát.

A vőfély – akit a vőlegény fogadott fel – első, fontos feladata egy megadott címlista alapján két héttel a lakodalom előtt a fő tisztségviselők családjainak és a többi vendégnek a hívogatása volt. A koszorús párokat, a nyoszolyóasszonyokat és a násznagyokat az örömszülők, illetve a fiatal pár kérte fel e megtisztelő feladatokra. Adatközlőmnek két lakodalmas jelvénye volt. Az édesapjától megöröklött – később átalakított - szarvasagancs nyelvű vőfélybot, melyet a koszorús párok és a nyoszolyóasszonyok szalagokkal díszítettek fel, és egy “faggyú” mellvirág. (2-3.kép) A hívogatáskor nem mondott külön beköszöntőt, csak egy pár szóval invitálta a vendégeket a nagy eseményre: “Azt a tisztelő megbízatást kaptam, hogy xy-t szólítsam fel, hogy hivatalos személyként jelenjen meg itt és ott.” /Antal Alajos/ Az 1950-es évektől a szóbeli hívogatást a meghívók szétküldése váltotta fel, s ezáltal megszűnt a vőfély egyik fontos szervező tevékenysége.

Az esküvő előtti napon került sor a lakodalmi szokásrendszer egyik leglátványosabb eseményére, az ágyvitelre, mely egészen az 1950-es évek közepéig élt. A vőfély a koszorús legényekkel két-három lovas kocsin elment a menyasszonyos házhoz. Elmondta, hogy kinek a megbízatásából teszik tiszteletüket, és engedélyt kért a házigazdától a menyasszony bútorainak, ágyneműinek elszállítására. A II. világháborút követő infláció idején szokás volt a holmik tréfás kifizetése. Zsebeiket teletömtek az elértéktelenedett papír pengőkkel, és hosszas alkudozás után kifizették a háziasszonyt. A menyasszonynak pedig átadtak egy fiúbabát, vagy egy vöröshagymát, a vőlegény ajándékaiként. Ezután felrakták a lovas kocsira az ágykeretet – ágydeszkáról a vőlegénynek kellett gondoskodnia – a plédbe, vagy lepedőbe

csomagolt ágyneműket, a konyhai felszereléseket, és a bútorokat. A vőlegényes háznál a koszorúslegények összeállították az ágyat, a koszorúslányok felvetették, elrendezték az edényeket.

Az esküvő napján a vőfély egyedül érkezett a vőlegényes házhoz. Megtudakolta, hogy kik mennek az ebédre, és mikorra kell odaérni. Mielőtt elindultak elbúcsúztatta szüleitől a vőlegényt a következő strófával:

“Kedves szüleim nagy útra indulok. Nemsokára a házhoz magam mellé szép asszonyt hozok. Szeressétek majd út is, mint engem, ezzel is boldogabbá teszitek éltemet. Áldjon meg az Isten, ezerszer megáldjon, legyen minden léptetek illatos virágból. Messze megyek, vagy itt maradok, mindig az én áldott szüleim maradtok. Most elmegyünk a templomba, hogy egyek legyünk szent fogadalomba. Hüen egymást el nem hagyjuk koporsózártáig, együtt élünk, boldogulunk az igaz boldogságig.”

Ezután a következő sorrendben ültette be az autókba, illetve a lovas kocsikra a vendégeket. Az elsőbe a násznagyot, a másodikba a vőfélyt a vőlegénnyel, a harmadikba a szülőket, a negyedikbe a nyoszolyóasszonyokat, az ötödikbe a koszorúslegényeket. A menyasszonyos házhoz érve a következő szavakkal köszöntötte be a vőlegény hozzátartozóit:

“Szerencsés jó napot, kedves szülők! Ma hajnalba alig, hogy virradt a reggel sietve öltözött mindenki ünneplőbe. Jöttünk aztán tisztességgel házhoz végre, kedves menyasszonyunk nagy tiszteletére. A házigazdához is volna egy szerény kérésünk, itt várakozik a sok szép vendégünk. Legyenek szívesek őket befogadni, hát estére majd meg fogjuk szolgálni. Fogadják őket szeretettel!”

Ezt követte a lakodalom jelvényeinek átadása. A vőfély felszólította a koszorúslányokat, hogy válasszanak maguknak koszorúslegényt, és tűzzék fel a virágokat. A menyasszony is feltűzte a vőlegény mellére a virágot, az első koszorúslány pedig a vőfélynek. Ezután minden koszorús pár és a nyoszolyóasszonyok egy-egy névvel ellátott színes szalagot kötöttek a vőfély botjára. Ebéd előtt a koszorúslányok feladata volt a lagzis kocsik feldíszítése. Ilyenkor a vőfély finoman figyelmeztette a kocsik vezetőit a következő szavakkal:” vigyázzatok az alkohollal, utána ihattok amennyi belétek fér, de amíg az esküvő meg nem lesz, addig csínján az alkohollal!” Mindezt az ebédhez való beültetés követte. Az “U” alakban elrendezett asztal végébe - a fő helyre - a menyasszony, vőlegény, örömszülők, a két násznagy és feleségeik, a két nyoszolyóasszony ültek. Velük szemben a koszorús párok, két oldalt pedig a vendégek. A vőfély kiválasztotta segítőt és megbeszélte velük, hogy ahová színes poharakat tesz, oda helyezték el a tálakat. Az ebéd menüsora nagyrészt megegyezett a vacsorán feltálaltakkal: tyúkhúsleves, főtt hús, birkapörkölt, túrós lepény, apró sütemények. Általában csak az első fogást a levest köszöntötte be a vőfély a következő szavakkal:

“Kedves vendégek íme megérkeztem, de azt hiszem, hogy rosszat nem cselekedtem. Finom levest hoztam tojásos csigával, majd mindenki kibékülhet a gyomrával.”

Ezután ő is segített kiszolgálni a vendégeket. Az ebéd után következett a menyasszony búcsúztató:

“Kedves vendégek végül még egy pár szót kérek. Szóval úgy segítek, szóni bátran merek. Komoly óra ami most elközelgett, két szív igaz szerelméből mámorából termett. Most elmegyünk a templomba, hogy férj és feleség egyek legyenek szent fogadalomba. Hüen egymást el nem hagyini koporsó zártáig, együtt élni és dolgozni az igaz boldogságig.”

Búcsú az apától:

“Most pedig jó apám elbúcsúzik tőled. Zokogó szemedből kitörlöm a könnyet. Megköszönöm szépen minden jószágodat, szerető apai gondoskodásodat. Lehet, hogy sokat vétettem ellened, de szeresd továbbra is kedves gyermekedet. Messze vet a sors, vagy itt maraszt, mindig az én áldott édesapám maradsz.”

Búcsú az anyától:

“Drága jó édesanyám a szívem majd meg hasad, a lelkem egyik fele örökre itt marad. Te adtál életet, Téged áld és dicsér minden földi javam. Tiéd legnehezebb, leghűbb búcsúszavam. Áldjon meg az Isten, ezerszer megáldjon, legyen minden lépted illatos virágból.”

Búcsú a lánypajtásoktól:

“Kedves lánypajtásim akik itten álltok, búcsúzásom közben hozzátok is szólok. Szép vót a leányélet könnyű játszi pille, még az élet terhit a szüleink vitte. Most tudom, gond és bánat lesz az osztályrészem, de nem félek tőle, mert mellettem lesz férjem. A lány asszonnyá lesz, így lesz ez rendjin. Válasszatok tük is megfelelő vőlegényt.”

A búcsúztatás után a vőfély a következő szavakkal invitálta a vendégsereget a polgári esküvőre:

“Kedves vendégek induljunk el csendes békességben, utánam jöjjenek mindnyájukat, kérem!”

Az 1950-es évekig csak az ifjú pár és a násznagyok vettek részt a polgári esküvőn. A kapunál a vőfély irányításával szálltak fel a kocsikra, a lakodalom fő tisztségviselői, az ifjú pár és a vendégek. Az első kocsira a násznagyok, a másodikra a menyasszony az első koszorúslegénnyel és a vőfélyel, a harmadikra a vőlegény az első koszorúslánnyal, őket követték az örömszülők, a nyoszolyóasszonyok, a koszorús párok és a többi vendég.

A vőfély feladata volt az esküvő előtti napon megbeszélni a szertartás menetét az anyakönyvvezetővel, valamint átadni a menyasszony részéről küldött kóstolókat, aprósüteményeket. A szülők által bevitt pezsgő mellé még ő is vitt egy üveggel, mert “10-12 pohárral kellett szétönteni”. A házasságkötő terembe érve felkérte a fő tisztségviselőket és az ifjú párt, hogy fáradjanak fel a dobogóra. A pár és mellettük a násznagyok a dobogó közepén, a szülők oldalt ültek. A koszorús párok és a nyoszolyóasszonyok lent az első sorban, a mögöttük lévő széksorban pedig a többi vendég. A gyűrűátadásnál, valamint az aláírásnál a vőfély feladata volt elvenni, majd visszaadni a menyasszony csokrát. /4 kép./ A polgári esküvő végeztével a templomi menet a következőképpen állt fel. Elöl mentek a násznagyok, őket követte a vőfély kezében borral és a rácsos, szalagos lagziskaláccsal, a menyasszony az első koszorúslegénnyel, a vőlegény az első koszorúslánnyal, az örömszülők, a többi koszorús pár, a nyoszolyóasszonyok, végül a vendégek. Így vonultak az oltárig. Ott a vőfély elvitte az első koszorúslegénytől a menyasszonyt, az első koszorúslánytól a vőlegényt és odavezette a “térgyeplőhöz”. A koszorús párok az oltár elé álltak fel “karikába”. A szülőket a sekrestye ajtajánál elhelyezett padokhoz irányította. A nyoszolyóasszonyok és a többi vendég a padosorokban foglalt helyet. Az egyházi szertartás végeztével a vőfély kilépett a sekrestyéből, és felállította a templomból kifelé induló menetet, melynek élén a vőfély haladt. Őt követték a pap az ifjú párral, a koszorús párok, a nyoszolyóasszonyok, a násznagyok, a szülők, és a sort a vendégek zárták. A kórus alatti gratuláció után a násznép kocsikra szállt. A menyasszony már a vőlegénnyel együtt utazott, ebben különbözött a templomba induló menet a vőlegényes házhoz indulótól. Az üveg bor a tisztelendőé, a lagziskalács – később az aprósütemények – a harangozóé lett.

Az 1950-es évekig a menyasszony vendégei és szülei – a hérésszesek – a templomi esküvőről visszamentek a menyasszonyos házhoz. A vőfély csak a vacsora előtt ment értük.

A vőlegény vendégeit a lakodalmas házhoz érve beküldte, a párt a kapuhoz állította, s e szavakkal köszöntötte be:

“Kedves szülők, tisztelt vendégek, mi is megérkeztünk végre. Szerencsésen vittük nagy dolgunkat végbe. Nem hiába esett a fáradozásunk, vőlegényünk mellé szép menyasszonyt hoztunk, kik most lettek egymáséi. Kívánjunk az ifjú párnak örök boldogságot, tűzzünk a mellükre nefelejcs virágot. Fogadják úköt szeretettel.”

Ezt követően leültek a vendégek, és a vacsora kezdetéig táncoltak, beszélgettek. A vőfély pedig kiválasztotta és felkérte segítőtársait, akik felszolgálták az ételeket. Elmondta, hogy “lesz egy kis mókás bemutatás, nem sértő, de lesz benne egy kis kétértelmű humor, ne vegyék zokon”. A gazdasszonnyal megbeszélték, hogy mikor fog elkészülni a vacsora.

Az 1950-es évek közepéig a vőfély közvetlen a vacsora előtt hozta át a hérésszeseket - a menyasszony szüleit és vendégeit – a vőlegényes házhoz. Nem volt beköszöntő rigmus, csak annyit mondott, hogy fogadják szeretettel a menyasszony vendégeit. Ezután beültette a vendégeket, ahogyan az ebédnél. A fő helyre – az asztal végébe – kísérte a menyasszonyt, a vőlegényt, násznagyokat, örömszülőket, koszorús párokat és a nyoszolyóasszonyokat. Ezt követte a menü tréfás rigmusokkal való beköszöntése:

“Jó estét kívánok szeretettel és tisztelettel köszöntök minden kedves vendéget! Szeretném, ha ma este mindenkinek a kedve tetézne. Úgy gondolom, hogy dicsérettel lesz tele máma ez a hajlék, ám néha csendbe legyenek, hogy beszédemet is meghallják. Szomorúság vagy bánat az most mitülünk távozzon. Aki nem tunna valamit az most éntülem tanuljon, mer én se tudok semmit. Bocsánatot kérek kettőt igen: inni meg hazunni. Kedveseim, látjátok az asztal meg van terítve. Tányér, kanál, kés, villa minden el van készítve. Jönnek majd az étkek is sorjába, el is sorolnám, hogy mit is eszünk máma. Az első fogás nyakleves répával meg hárfával, ki hogy érdemli. A második golyakelepelés bíbicsikoltással. A harmadik varjúkárogás, halászlé, akinek ez nem ízlik van ott kint jó hideg, kihűtt málé. A többi fogás is készüne, ha tudna, ámde még a disznó kint van az ólba. Borbú se lesz hiány kedveseim, lesz bőven, mer úgy hallom, hogy a gyöngyösi hegyekben permetezik má a szőlőket. Hát kedveseim addig is ne búsuljanak, legyenek vígan. Majd néha húzzák meg a nadrágszíját. Igaz a nőkné ez nem megy, ott ez probléma! Hát ők meg majd húzzák meg a gumit a bugyiba.”

Ezt követte a vőfély segítőkinek bemutatása:

“Tisztelt jó vendégek! Nekem van seregem, kik a felszolgálásban segítenek nekem. Kemény kötésűek mind életre való, nehezen megy rajtuk keresztül a golyó.

I. Na tessék megnézni, ez milyen képet vágott. Pedig ő ette meg a konyhán a mákot.

II. Ennek meg az apja Kinizsi lehetett, a falon fogdossa mindég a legyeket.

III. Ez mán sokkal másabb vinné el a kánya. Ha cigányzenét hall reszket a lába.

IV. Hát te meg hogy állsz itt te részeges disznó, hogy az orrod hegyét egye ki a pondró. Még te akarsz tőlem szabadságot kérni! Megállj, mert a pendelt egy hétig nem fogod megnézni!”

E tréfás előzetes után következett az étkek feladása. Minden fogást a felszolgáló sereg élén jövő vőfély köszöntött be.

A leves beköszöntése:

”Kedves vendégek! Az első tál ételt meghoztam, hogy el ne ejtsem egész úton imádkoztam. Finom húslevest hoztam tojásos csigával, majd mingyá kibékühet mindenki a gyomrával. Most szépen sorjába lerakjuk a tálát, kívánunk mindenkinek pompás jó étvágyat.”

A főtt hús feladása:

“Kedves vendégek! Ez a csirke még tegnap kapirgált a szénaboglya tövibe. A szomszéd kakasa meglátta, elkezdett szaladni utána. A jérce szaladt előtte lihegve ám, most itt van főtt húsna elkészítve. Násznagyurunk legyen most mán a hergelője.”

A birkapörkölt feltalálása:

”Kedves vendégeim! Megérkeztem sokára, de merem állítani, hogy nem vártak hiába. Finom étket hoztam valójában, első ez az étkek sorába. Igaz ezé nagy próbát is tettem, mer egy szilaj bikával két nap verekedtem. Mire legyőztem, nyakát elmetesztem, ezt a finom pörköltet most abbú készítettem. Egyenek hát kedveseim, hogy ne vesszen kárba. Aztán majd az üvegbű bort is töccsenek rája.”

Ezt követte a sült hús felszolgálása, de télen a disznóvágások időszakában több helyen hurkát és kolbászt adtak fel a birkapörkölt után.

A sült hús beköszöntése:

“Kedves vendégek! Finom sütt húst hoztam ezen a tálcán. Fel van darabolva élő porciókra, de a gazdasszony azt is rám bízta, hogy ebbű a násznagyuramé a fara, a püspökfalatja. A vőlegényünké a két combja, mert már rég azt kívánja. Menyasszonyunké a nyaka. A porcogós, ez lesz majd a lányoknak a kapós. Menyecskének, a legényeknek az eleje, a nősembereké meg a háta közepe. Tartsa be hát mindenki a gazdasszony szavát, a vőlegényünket meg majd megkérjük, hogy keresse meg a combját.”

A vacsora közben került sor a bor beköszöntésére:

“Kedves vendégek! Amikor Noé apánk az Isten parancsára menekűt a vízözön elűl a bárkával minden növénybű vitt magával egyet, de legjobban tette, hogy a szűlűvesszűt ki nem felejtette. Neki köszűnhetjűk, hogy a bort megűsmertűk, amivel ma a kedvűnkűt szerezzűk. Tűccse tehát mindenki a pohárba, igyűnk a menyasszony, vűlegény űrűmère máma.”

Az étkek sorát a tűros lepény bekűszűntése zárta:

“Tűros lepényt hoztam finomat, edeset. Ez ám a magyaroknak űsi eledele. Finom az illata, zamatos az íze, aki eszik belűle meg is fiatalodik tűle. Okos asszony volt aki kitalálta, aki elűszűr a tűros lepényt csináta. Irűgy is ránk az osztrák, cseh, német, mert az elkűszűtését egyik se tanulta meg. Fogyasszák hát kedveseim jű űtvággyal, mert még odabent meg van rakva vagy 50 tállal!”

A vűfely a vacsora alatt űgyelt, hogy megfelelű mennyisűgű étel kerűljűn az asztalra, ha fogyóban volt, gondoskodott az utánpűtlásról. Figyelmeztette a gazdasszonyt, amennyiben valami késik, rűgvest szűljűn, mert addig nűtázással szűrakoztatja a vendűgsereget. A vacsora befejeztével e szavakkal szűlt a meghűvottakhoz:

“Vűgre már énram is kivirűt, de a menyasszony, vűlegény se legyen szomorű, mert még nem lepte be a háza tetejit a hó. Tűltse meg az Isten csűrit, kamráját hét mázsás disznű járja a portáját. Adjűn neki lencsét, babot, borsűt, kocsit ringűt, bele babát sűrűt. A násznagyűnknek meg életlen baltával faragott diűfa koporsűt.”

Ezt követte a tánc. Éjfél kűrűl a vűfely fogott egy kályhacsűvet és elindította a “megy a gűzűs, Kanizsára” kezdetű nűtát. Az 1950-es évek kűzepéig éjfélkűr a menyasszonytáncsal folytatódott a vigadalom. A vűfely felvett egy rostát, s egy fakanállal űtve az oldalát a kűvetkező szavakkal kezdte meg a menyasszonytáncot: “eladó a menyasszony ennyiért meg annyiért”. Ha megadták még feljebb emelték az árát, amennyiben nem lejjebb szállították.

Az 1950-es évek kűzepétűl már nem volt menyasszonytánc, helyébe – ugyancsak pénzgyűjtű funkciűval – a menyecsketánc lépett.

A menyasszonytánc után került sor a fátűollevételre. A vűfely a kűvetkező szavakkal kűszűntette az ifjű párt:

“Az én beszűdemet e képen kezdem, a zenekar pedig halk zenével kísérjen. Ifjű pár virradt ez évnűk hajnalára, éltetek legyen soha el nem műlű pára. Hogyha majd eljűttok a végsű órára, fejetekre tegyék szűntek koronája. Szűves kívánságomat ti most hallgattátok, attűl vagy magátűl szálljűn áldás rátok. Mennyben legyen nekűtek űrűkűs hazátok. Én mostan tinéktek hozzà hosszű, boldog életet kívánok!”

Ezt kűvetűen a menyasszony elvonult a koszorűslányokkal, akik átűltűztették a menyecskerűhába. Az űjasszonyt is a vűfely kűszűntette:

“Nagy űjságűt tudok, amit most kűzhűrré adok. Leányok serege eggyel megapadott, asszonyok serege eggyel szaporodott. Ifjű pár virradt ez évnűk napjára, éltetek ne legyen soha műlű pára, fejetekre tegyék a hűség koronája. Ékes menyasszonyűnk bokrostűl szálljűn áldás fejedre, gyászba borult homály ne menjen egedre. Kedves férjed gondot viseljen becses szeműlyedre. Kívánjűnk az űj párnak űrűm, boldogságűt, tűzzűnk a mellűkre nefelejcs virágűt. Szűves kívánságomat ti most hallgatjűtűk, a családi otthon legyen űrűkűs hozzátok. Éljen az ifjű pár!”

Ezzel a vőfély feladata befejeződött, a vendégsereg pedig virradatig táncolt.

Összefoglalva megállapítható, hogy a vőfély szervező szerepe a hívogatással kezdődött az ifjú pár, illetve a szülők által összeállított lista alapján, majd a városházán meg kellett beszélni az anyakönyvvezetővel a szertartás menetét.

Irányító szerepét kísérhettük nyomon a lakodalmas menet felállítására – a városházára, templomba, illetve a templomból induláskor – során. Ebédnél és vacsoránál a vendégsereg beültetésekor, a tálalásnál a segítők munkájának összehangolásakor. Vacsora előtt – az 50-es években – a vőfély feladata volt a hérésszesek elvezetése a vőlegényes házhoz. Rigmusai azon túl, hogy szorakoztatták a résztvevőket figyelemfelkeltésre, az események irányítására is szolgáltak. Adatközlőm elmondásából fény derült arra is, hogy az árokszállási lakodalmak mely – korábban fontos – elemei szorultak ki a gyakorlatból. Az 50-es évektől megszűnik a szóbeli hívogatás, az ágyvitel, – mely az egyik leglátványosabb eleme volt a szokáskörnek – a menyasszonytánc, a hérésszesek vacsora előtti megérkezése a vőlegényes házhoz.

Befejezésül érdemes megemlíteni egy 1850-es évekből származó csecsemőgyilkosságról szóló periratot, melyben nyomon követhetjük egy 19. század közepi árokszállási lakodalom főbb mozzanatait. Így például a menyasszonytáncot követő elhálás szokását, amikor is a vőfély felkísérte az ifjú párt a padlásra, és elvette a menyasszony pántlikáját. Másnap reggel a kamarában a nyoszolyóasszony és a menyasszony sógornője felkészítették az újasszonyt a templomban történő avatásra. A vendégek pedig a szertartás után az ifjú feleséggel együtt átmentek a menyasszonyos házhoz, ahol megvendégelték őket. Erről olvashatunk a gazdasszony önvallomásából: “Javasoltam neki ne menjen templomba, hanem feküdjön le, de maga a menyasszony és nyoszolyóasszony azt válaszolták: miszerint az igen csúnya lenne, és úgy hogy jönnének által menyasszony nélkül a lányos házhoz a vendégek. Melly nyilatkozatuk után a nevezetteknek én azonnal haza mentem, készülnöm kellettén avatás után leendő elfogadására a vendégeknek, mint gazdasszonynak.”

Felhasznált irodalom

Apor Péter

1978. *Metamorphosis Transylvaniae*. Bukarest.

Jász-Kun-kerületi büntetőpercek, 1851.37.5.42.

Lakodalom

1983. szerk. Novák László - Ujváry Zoltán. *Folklór és Etnográfia* 9. Debrecen.

Szabó László-Szabó István

1976. *Házasadjunk, hajajaj*. Lakodalmi szokások régen és ma Szolnok megyében. Szolnok.

Thúri József

1890. Kis-Kun-Halas néprajza. In. *Ethnographia* II. 409.

Adatközlő:

Antal Alajos, szül.: *Jászárokszállás*, 1909. Lakhely: Jászárokszállás, Kisfaludy u.2.

Vissza

ÚTMENTI KŐKERESZTEK JÁSZÁROKSZÁLLÁSON

A helyi és környékbeli útszéli keresztek története a 1745-ös redemptió idejére nyúlik vissza. A nevezetes esemény után jó húsz évvel 1767-ben lakossági összefogással felépítik a jelenlegi barokk templomunkat, majd nem sokkal ezután felállítják az első fogadalmi oszlopot és a Pethes keresztet (1783). A következő 48 évben nem állítanak fel újabb feszületet, Árokszálláson a XIX. századra esik a keresztállítás kultusza, amikor hét emlék felállítására kerül sor, majd újabb 4 keresztet állítanak fel az 1900-as évek elején. A húszas-harmincas években a parasztság gyarapszik, s már külsőleg is áldoz a hitének. Akkoriban 4 további keresztet állít a tanyai gazdák csoportja és két "gyerektelen" család.

Pethes kereszt (1783, 1882)

A keresztek bemutatását "személyes ismerősömmel" kezdem, amelyet szobám ablakából kitekintve nap, mint nap láthatok. Az elnevezés a tekintélyes, a közéleti pályát betöltő Pethes András jászkapitányra utal.

A kereszt félméteres mesterséges dombon emelkedik. A törzs kiképzése a XVIII. századra jellemző barokk stílus. Díszítő eleme a hatalmas kőtömbön a mélyvésésű csigavonal. Ez adja művészi értékét.

A korpusz cseréje gyanítható, teljesen hibátlan, ezüstösen csillog. Herbert könyvében látható 1800-as rajzon és a helyi parókián található 1925-ös kiadású falitérképen a kereszt bekerítve látható. A léckerítésre emlékszem. Lassan fogyott el. Ma már a 4 oszlop nem jelent semmit. A kétlépcsős talapzat betonozásra szorul, egy törődő ember kevés költséggel megoldaná.

Szokás volt a kereszt előtt elhaladva a keresztvetés. Elfelejtődött, magam sem vagyok kivétel alóla. Több évtizedig friss virággal elláttam, ma már más teszi a virágot. Egy templomba járó asszony vet csak keresztet, gondoskodásával Mindenszentek napján a sárga krizantém és a sötétben világító gyertya teszi, hogy él a kereszt. A kőkereszt a kicsiny tér megszokott darabja. A törzsén 200 év után is jól olvashatjuk:

ÁLLÍTATTA
KECSKEMÉTI
PETHES
ANDRÁS
JÁSZ KAPITÁNY
1783

UJITOTTA
HILD
PETHES MÁRIA
1882

A keresztről a község monográfusa is megemlékezik: “A község végén, a vámosgyörki út mellett van Pethes András árokszálási lakosnak 1783-ból származó kőkeresztje.”^[1]A Külső Fogadóhoz közel a Csány-Eger postaforgalmi út irányába állíttatta fel. A vasúthálózat kiépülése után az út elvesztette jelentőségét. Később, 1945-től új utcák vették körül, így útjelző funkciója megszűnt, de eszmei értéke így sem kisebbedett.

Kevesebbet tudunk Pethes András jászkapitányról, az imént idézett könyvben róla a következő olvasható: “A templomban csupán Pethes András jászkerületi kapitány családja van eltemetve, aki egy hatszemélyes kriptát építtetett 1769-ben, felesége elhunytával. Ugyanide temetkezett Ő is, 1805-ben.”

Jóval többet tudunk Hild Pethes Máriáról (1832-1922), aki felújíttatta a keresztet. A Hild név az asszonynevére utal. Férje, Hild Károly, katonatiszt. Fiuk, Hild Viktor 1855-ben született. Régész, levéltáros, a Szolnoki Múzeum és Könyvtár megálmodója.

Pethes Mari - mindenki így hívta - az idősebb emberek hallomásból ismerik. Pethes Mari kertjének emlegették a város közepén a posta épületétől a Nagy Fogadóig elnyúló fás területet. Itt volt Pethes Mari háza. Melegh Jánosné Annuska néni szerint: Egy hosszú ház,

beljebb, délnek elejével. Megörültem, amikor megtudtam, hogy emlékszik a tulajdonosra is: Középmagas, kövérkés, nagyon egyszerű asszony volt.

A közel 90 éves Móczár Sándorné Jakus Jusztinától (1906-1996) hallottam: Gyerekkoromban elküldtek Pethes Marihoz borért. A kesztyűjít fódózta.

Nem a szegénység vitte rá a túlzott takarékoságra, hisz a Pethes családnak - a kecskeméti előnevük innen ered - Kecskemét határában 250 hold, Csányon pedig 145 h földje volt. Az apró kis kuporgatásokat összegyűjtve lehetett a rangot adó földet gyarapítani. "Fillérből lesz a pengő" és "Ki a tallért megbecsüli, öreg korát vígan éli" - szólt az akkori közmondás.

50 éves, amikor Pethes András jászkapitány keresztjét felújítja. A takarékos asszony miért vállalkozott nagyobb anyagi áldozatokra? Szent ügyért nem sajnálta pénzét. Egy korabeli tudósítás szerint: "A Polgári Iskola alapra özv. Hildné Pethes Mária 2000 Koronát adományozott." Kevés adományozó érte el ezt a nagy összeget! A lap 1923. Évi számaiból megtudjuk: "Hildné Pethes Mária végrendeletében útépitésre és főleg egyházi javakra adományozott."

Csodálni való reális szemlélete, nem sajnálja az áldozatot sem, hisz: az utak állapotán változtatni kell!

A kereszt felújításának indítékai között megemlítendő a kecskeméti Pethes nemzetség iránti tiszteletadás.

1922-ben, 90 évesen hal meg. Melegh Jánosné a temetéséről így emlékezik vissza: "Szántó Marinál tanultam varrni. A varrólányok összebeszéltünk és elmentünk a temetésére. A háznál ravatalozták fel. A kikérésen vettem részt. Cseléd lányok is voltak ott és nagyon sok idegent láttam. A sírbatételnél nem voltam. A Libera háta mögé, a családi kriptába temették."

Temetéséről a helyi lap így tudósít:

özv. Hild Pethes Mária +

Vasárnap éjjel meghalt községünk tisztos matrónája Hild Károly özvegye szül. Pethes Mária 90 éves korában. Nemcsak nagy kora emelte őt ki a hétköznapi egyéniségek közül, de kiemelte az a bámulatos erős akarát, mellyel minden ügyében pedantériával el tudott járni, s kinek a magas kora dacára - megvolt minden iránt érdeklődése. Ő maga készítette el 15 évvel ezelőtt szemfedőjét, a legapróbb részletekig intézkedett temetéséről s ezt megelőzően keresztény lélekkel vette fel a végső szentségeket. Temetése kedden délután volt, amikor a földé lett a régi magyar világ községünk utolsó "nemes asszonya"..

Feszület a templom mellett (felirat nélkül)

A hit a megholtat is az "Isten házához" közel tartja. A sírhantok idővel elsimulnak, csak a kőkereszt, - amely a katolikus temetés bizonyítéka - állja ki az évszázadok természeti pusztításait. Nálunk is van a templomnál egy igen jó állapotban lévő kőfeszület, melyet a község monográfiája is megemlít és az 1800-as látképen körülkerítve látható.

A keresztet 1758-ban, a ma is álló templom építését követő években állíthatták, a múlt emlékéül. (1. sz. kép) Megerősíti ezt, hogy a "legelső temető" használatakor még nem terjedt el a keresztállítási szokás.

A többéves örökzöld bokrok között védve az emberi szemektől is, híg cementtel bemeszelve "elszürkítve", jelentéktelen keresztnek tűnik, s csak ha közel megyünk, lepődünk meg a tökéletes alkotáson. Mérete: törzs magasság lépcsőzet nélkül: 110 cm, elől a szélessége, ahol a legkeskenyebb: 48 cm. Törzse a barokk stílus egyik változata. Az 1930-as évek keresztjeinél ezt mintázzák, az ügyes kezű szobrász tökéletesítésével.

Megjegyezésre érdemes, hogy eredeti helye a Lourdes-i barlang irányában volt. A templom parkjának rendezésekor az arányosabb elosztás miatt a két sor örökzöld bokor másik végére, a sekrestye ajtajának közelébe helyezték. A templom előtt elhaladó, az előtérbe vagy a Lurdi barlanghoz egy-két fohászra betérő személyek kéri Mária csodálatos segítségét.

Havas Boldogasszony kápolnai kereszt (1815)

Árokszálláson az 1800-as években a Nagy Kőhídon átkelve lehetett eljutni a közeli kis erdőben található havas Boldogasszony kápolnához. Régi - azóta már eltűnt - tanácsülési jegyzőkönyvek tanúsága szerint az öreg kápolnát restaurálva 1807 május 1-én áldotta meg a jászberényi apát plébános.

Tíz év sem kellett, hogy a hívő emberek - a kápolnát körülvevő körmenetnek kialakított tisztás bejáratánál - egy kőkereszt felállításával fejezték ki még nagyobb tiszteletüket Mária iránt.

A jeltelen, valószínűleg közadakozásból készült, egyszerű, szögletes formájú kereszt a korpusz alatt Mária szobor áll, kifejezve összetartozását a Mária tiszteletű kápolnával.

Régebbi felvételen - egy 70 éves könyvben - eredeti formájában van megörökítve. Az 1998. évi búcsú alkalmával készített felvételen a Mária szobor feje hiányzik, mintha le volna fűrészelve. Senki nem tud róla, hogy mikor történhetett, fel sem tűnt senkinek.

A kápolna évente csak egyszer van méltón megtisztelve, az egyházi naptár szerint minden év augusztus 5-én vallási ceremóniát tartanak: a búcsú ünnepét, amely kedves nap a környékeliek számára. A régi kőhidat - kétszer újabb helyen - korlátos betonhíd váltotta fel. Búcsú napjára a kápolnát kívül-belül rendbe tették. Ilyenkor a keresztet is átmeszelték, virágot tettek rá.

A "beharangozásra" ideér a már szokásos adácsi búcsús csapat, buzgóságukat hangos énekkel fejezik ki. Tüllel letakart díszes kis oltárkát cipelnek, benne Mária szobor. A keresztnél megállnak, imádkoznak, énekelnek. Példamutató a rangot adó figyelmük. Majd a helybeli búcsújárókhoz csatlakoznak. A nagy tömeg már csak a kápolnát kerüli meg. Senkinek nem jutott eszébe, hogy a kereszt is részese legyen az áldásnak újra és újra minden évben? Az is elég, ha körbe teszik virággal?

Egész évben a hívők sem látogatják. Akinek útjába esik a kereszt, elmegy előtte, talán keresztet vet. Magára hagyatott. Állapota “még” ép, de nem időtálló. A Mária szobor csonkításával, esetleges pótlásával senki nem törődik.

Görbe kereszt (1902)

Ágó felé haladva, a csányi út kezdetén – a nagyárki dűlőn - volt Görbe kovács tanyája és műhelye. (A népnyelv jogosan nevezi nagyárki dűlőnek, mert arra húzódik az ősi Csörszárok.) Ideális hely egy kovács számára, hiszen útba esik a nagyárki és ágói tanyavilágból a piacra, vásárba igyekvő, vagy a “házhoz” hazatérő lovas gazdáknak.

Meglepő a hatalmas nagy vörös színű kőtömb. (2. sz kép) Anyaga terméskő, solymosi andezit. A szokásos mérettől jóval szélesebb a törzse. A barokk stílusú keresztelnél a csigavonal a súlypont miatt a talapzat aljára kerül. Itt a csigavonallal kezdődik! Mély véséssel, ízlésesen! Utána réteges vésés, szögletes csipkézés. Folytatása a lépcsőzetes elkeskenyítés. Aztán jön a szöveg részére a téglalap alakítás, végül az alap - kisebb csík kialakítása után - újra szélesedik, ez három réteges. A korlát is időtálló, vascső, betonoszlopba ágyazva.

Felállításakor, 1902-ben, amikor még nem volt “kikövezve” az “ágói csinátút”, jó szolgálatot tett a közlekedés folyamatában. A sáros út, nagy ködök, a téli sötétség kellemetlenségeiben a kereszt mutatta a helyes utat.

Az útkanyarulatban álló kőkeresztet Tózsér Mátyás és Farkas Viktor emeltette 1902-ben. Feltételezhető, hogy 10-20 év múltán a talapzatot beborító bokrok eltakarták állítatóik neveit, így a szomszédos Görbe kovács neve után Görbe kereszt lett a neve.

A halotti anyakönyvből kiderül, hogy Farkas Viktor Tózsér Mátyás birtokos özvegye Jászárokszálláson az ötödik kerületben lakott, 1905-ben, 76 éves korában végelgyengülésben halt meg.

Tózsér Mátyásról két történet kering. Dédnagyapja Tózsér András a háztól ment ki ágói tanyájukra. A kocsin elaludt, a ló pedig a megszokott úton húzta a kocsit a síneken át. A vonat a kocsi hátsó felét elcsapta, de neki nagyobb baja nem esett. Hálából állíttatta a keresztet.

A másik változat szerint a vásárban egy gazdag kereskedő pénzét ellopták. Jelentette a csendőröknek, akik kocsiról kocsira járva keresték. Tózsér Mátyás a kocsi aljára kötötte fel, így a pénz nyomára nem akadtak. 30 köblyös földet vett rajta, és a maradék pénzből lelkiismeretének megnyugtatósára keresztet csináltatott.

A megrendelő nagy anyagi áldozatra volt képes, s a kőfaragó egyedi, kifogástalan remekművet alkotott! Az áhítat szövege és a házaspár nevének megörökítése így olvasható:

LEGYEN GONDOD LELKEDRE,
MELYÉRT AZ ÚR JÉZUS
SZENVEDETT ÉS MEGHALT.

HÁLÁBÓL AZ Ő JÓSÁGA IRÁNT
ÁLLÍTATTÁK
TŐZSÉR MÁTYÁS
ÉS NEJE
FARKAS VIKTÓR
1902

Kőkereszt az egykori Nagyráki iskolánál (1936)

A tanyai ember régóta vallásos. Ünnepen a városra a legnagyobb hidegben is hazajöttek lovas kocsijukon. Nem múlhatott el egy vasárnap sem misehallgatás nélkül.

Ágó és Nagyrárok tanyavilága mind jobban önállósodott. Az iskolai kápolnában helyben is részesülhettek szentmise áldozatban (1925, ill. 1936-ban).

1938-ban Szent István halálának 900. évfordulója alkalmából Magyarországon rendezték az Eucharisztikus Világkongresszust, melynek hatására térségünkben az újabb harangok és kőkeresztek jelentek meg. 1936-ban két keresztet is állítottak: Ágón és Nagyrákon.

A közadományként bejött összegből Tóser János fiatal helybeli szobrászművész tervezte és kivitelezte az új keresztet. Anyaga terméskő: solymosi andezit. Jellemzője: lilás vöröses színű, igen jó minőségű; fagyálló kő. A Nagyráki Iskola udvarán állították fel és a haranggal együtt 1936-ban áldotta meg a pap. Törzsén a szöveg:

ISTEN DICSŐSÉGÉRE

ÁLLÍTTATTÁK

JÁSZÁROKSZÁLLÁSI

NAGYÁRKI TANYAI

KÖRZETNEK JÓSZÍVŰ

ADAKOZÓI

1936

A tanulók rendszeresen friss virággal látták el. Az iskolában 1967-ig volt tanítás. Az iskolát lebontották. A két "égig érő" jegenyefa között a szép kivitelű, de az idők múlását magán viselő kereszt látványa ma is megkapó! A korpusz két karja és a lábánál levő Mária szobor hiányzik.

Augusztus 15-én Nagyboldogasszony ünnepén, az egykori búcsú napján egy tanyai házaspár virágot vitt a régi, kedves emlékeket felidéző keresztbe. Ők vállalták a korpusz kijavíttatásának és a Mária szobor pótlásának költségeit, amit egykori alkotója végez el.

Mészely kereszt a Mészely fájánál (1939)

Ágó felé haladva, félúton, a jobb ívű nagy kanyarnál található Mészely fája. A névadó Mészely Alajos földje és tanyája az ágói út és a négyszállási dűlőút találkozásánál, a Kisközéput dűlőben terült el. A régi katonai térképen Mézay tanya néven található. A bevezető utat övező és a tanyát körülvevő akác, szilfa és egy 100 éves vadkörtefa tette híressé. Tájékozási pont az Ágóra, Monostorra, vagy csak éppen a tanyájukra igyekvő embereknek. Az idézett monográfus a Mészely fáját a csapadék és talajviszonyokról határvonalként említi.

Mészely Alajos elődjéről a következőket tudjuk. Nagyapja, Mészely János, szenátor volt. A szabadságharc leverésekor (1849-ben) az oroszok agyon akarták löni. Egy Halál (ragadvány) nevű ember mentette meg az életét. Értette az orosz nyelvet, és megmagyarázta az orosz katonának, hogy nem ellenség a városi tanácsos.

A városon, az Arany J u 26. s alatti házukban laktak, a gazda betegeskedett, A gazdaság minden gondja feleségére, Terjék Annára hárult, s ő derekasan helyt is állt. A földet Bata Lojzi, Bata Émán főbíró testvére dolgozta.

Mészely Alajos 1938-ban halt meg. Következő évben a földjük végére a felesége keresztet rendelt, ami gyöngyössolymosi andezit terméskőből lett kifaragva, a korpusz műkőből készült. Törzse az ágói, ugyancsak 1939-ben közadakozásból állított kereszt formájával azonos, barokk stílusú. Szinte teljesen ép állapotban van. A posztamens betűi a házaspár nevét tudatják, az évszám támpont a jelenben, lent a szobrász neve is olvasható. A pontos szöveg:

ISTEN
DICSŐSÉGÉRE
ÁLLÍTATTA
+ MÉSZELY ALAJOS
NEJE
TERJÉK ANNA
1939
KÉSZÜLT TÓSÉR SZOBRÁSZMŰVÉSZNÉ
TERVE SZERINT

Meglepődtem, amikor rájöttem, hogy a Mészely keresztet asszony emeltette. Női gondoskodás, amit a kereszt körül láttam. Művészies kovácsoltvas-kerítés veszi körbe, elől ajtó, mitológiai "bárány" alakkal. A vaskerítést Tóth János lakatosmester készítette. A földön 2 betonváza áll és még örökzöld bokrot is ültetett. Gyermeük nem volt, aki haláluk után a kereszt sorsát szíven viselné, ezért anyagiakat nem sajnálva hosszú távra tervezett. Terjék Anna a keresztállítás után három évre, egy évi betegeskedés után 65 évesen hal meg. A család kihalt, de a kőkereszt tovább őrzi a Mészely nevet.

Jelen állapotában az aránylag fiatal - 60 éves - fészület kertje nem gondozott, mégsem teljesen magára hagyott. A korpusz teljesen hibátlan, időtálló. Megtudtam, hogy Nagy Ignác vezetésével - aki az ágói templomot is építtette - az árokszállási népfőiskola tagjai "városszépítő" mozgalom keretében a '90-es évek elején néhány keresztet átfestettek. Apró, de nagyon hasznos gondoskodásukkal további romlásukat megállították. A Mészely keresztet a leszakadt ajtórogzítőt is összedródózta valaki. Talán az elhervadt székfű - amelyet ottlétünkör láttunk - is tőlük származott.

A Mészely fája szomorú sorsa 50 éve kezdődött. 1944-45. telén a Széchenyi iskolában levő szovjet katonai kórház részére vágták ki a hatalmas 40-60 éves akácokat. A karvastagságnyi fákat azonban meghagyták, gondolva a jövőre. A tsz később a határ egybeszántásával a földdel egyenlővé tette a tanyát is. Így esett áldozatul a tanya büszkesége, a 100 esztendősnak mondott vadkörtefa. A Mészely fája, mint fogalom is megszűnt.

Ördög Emánuel keresztje (1936)

Ágó felé haladva a Mészely keresztnél, a földútra térve mintegy 4 km-re érhetünk el a Rókalyuk dűlőben lévő egykori négyszállási Iskola mellett álló kökeresztthez, melyen a következő felirat olvasható:

ISTEN
DICSŐSÉGÉRE
ÁLLÍTTATTA
ÖRDÖG EMÁNUEL
ÉS NEJE
KÓKAI JULIANNA
1936

Az egész kereszt (a korpusz is) siroki terméskő. Jellemzője: világos szürke, puha tufakő, könnyen faragható. Törzsformája egyezik Tősér János szobrász terve és irányítása szerint készült 1936 és 1939-es évi állítású három kereszttel, melyeket Juhász Géza tökéletes, precíz kézi vésése díszít.

A helyi parókia halotti anyakönyvében a gyerektelen házaspár adataira ráakadtam. Kókai Julianna 1885. II. 16.-1967. X. 29-ig élt 82 évesen, szívizom elfajulásban halt meg. Ördög Emánuel 1889. I. 18. - 1974. V. 22-ig élt 85 évesen, agyvérzésben halt el. Házuk a Kinizsi u. 23. sz. alatt volt.

Farkas kereszt (1902)

Árokszállás határában, Ágó községhez 2 km-re terült el a Farkas család birtoka. A kövesút mellett, a földjük szélén áll egy, a család által, 1902-ben állíttatott kőkereszt. (3. sz. kép)

A nagy múltú Farkas familia egyik ága, Farkas Ferenc 1866-1944 (felesége Farkas Viktória 1871-1952) a kereszt létesítője. A nagy családi esemény 1902-ben volt. Külön megemlítendő, hogy ebben az esetben egy népes család fennmaradását is megörökítette a kereszt. (Ezért szerepel a keresztben az állíttató helyett a Farkas család megjelölés.)

A terep alkalmas, út mellett, 2 m magas mesterséges dombon a 2 és fél m magas kereszt már messziről látszik, a közlekedésben is támpont. Felirata a következő:

DICSÉRTESSEK A JÉZUS

KRISZTUS

DRÁGA SZENT NEVE

ISTEN DICSŐSÉGÉRE ÁLLÍTTATTA

FARKAS CSALÁD

1902

BALY GY. JBERÉNY VÁSÁRTÉR

A kőfaragó mester névjegyét is feltüntette. A harmincas években az ágói búcsúkor az árokszállási processzió a Farkas keresztet is útvonalába vette. Zászlókkal, hangos énekkel, imával tették meg a hosszú utat.

Mi, Árokszállás és Ágó “öregbije” már a tanyán maradó, földjüket művelő két fiát, Pistát, Ferkót és feleségét, Demény Sárkát ismertük. Ferkó betegeskedik, 1946-ban meghal. Pista és sógornője 1985 körül otthagyják a tanyát, árokszállási házukban élnek tovább. A két fiú, Alajos és Ferenc az ősi földtől teljesen elszakadt. Ferenc az országtól is nagyon távol esett, 1998-ban (nemrég) halt meg idehaza.

Öt éve, 1993-ban a keresztállító testvére, Papp Józsefné Farkas Margit unokái összetársulva vették meg a nagy földdarabot és mintaszerűen művelik. A keresztet rendre fehérre meszelik, lépcső vezet a talapzathoz. A keresztelnél uralkodó giz-gaz helyett - géppel nyírt friss pázsit fogadja az odalátogatót.

Lagziék keresztje (1909)

A századfordulón az Ágó-szőlőnek nevezet határrész nagy kiterjedésű szőlőtelepítés, amely befogadta a más községekből - köztük Árokszállásról is - a jobb megélhetőséget remélve ide települt embereket. A kirajzások nyomán került ide a szentandrászi származású Kovács család. Egyik leszármazottjunktól az Ágón élő 75 éves Kovács Istvántól a következőket tudtam meg a Lagzi keresztéről.

Lagzi Pista - mert mindenki így ismeri – elmondta, a családban ismert, az utódoknak is továbbadott történetet. Nagyapja Szentandrásról származott, italszerető ember volt. Örökségét testvérei, Eszti néne és Gazsi bátyja e szavakkal adták át neki: “ - Itt a jussod! Eredj, oszt igyá!” – mondták. Az így kielégített testvér pedig eképpen válaszolt: “Olyan dolgot csinállok, ami előtt mindenki meghajtsa a fejét.” Egyenesen Berénybe ment a kőfaragóhoz, megrendelte a keresztet, ki is fizette. A jusból Ágón egy dűlő szélén, házépítésre alkalmas, szép, dombos területen fekvő telket vett. Ma a három testvér, István, Ferenc, Mária (Menyhárt Jánosné) háza és kertészkedésre alkalmas kertje foglalja el telkét.

A kőkereszt 1909-ben készült el és Menyhártékhoz, a 2. sz. dűlő sarkára került. A századfordulóra jellemző a szögletes formák jelennek meg a talapzatok kiképzésénél. Az útkanyarulatban zavarta a járműveket, ezért 1961-ben felhozták a dombra, szintén a Lagziék portájára. A korpusz már újabb, a család gondoskodott felújításáról. Juhász Géza árokszállási kőfaragó szedte szét és rakta ismét össze, a köveket a tsz kocsiával szállították át - tudtam meg. Felirata a következő:

LEGYEN GONDOD HALHATATLAN
LELKEDRE,
MELYÉRT AZ ÜDVÖZÍTŐ JÉZUS

A KERESZTEN MEGHALT.
KOVÁCS ISTVÁN TARI ROZÁL
CSALÁDJA
1909.

Bobák Mátyás kőkeresztje 1851

Eredetileg nem ezen a helyen állt. A jászberényi út mellett Kóczián földön emeltette Bobák Mátyás városi tanácsos 1851-ben. Fenntartására 40 frt. alapítványt tett. Valami oka lehetett annak, hogy nem a saját földjére állíttatta. Lehet, hogy a rokoni kapcsolat miatt, de valószínűbb, hogy a földje “nem járt ki” a városokat összekötő útig.

Ott is állt 1972-ig, amíg a jászberényi Hűtőgépgyár árokszálási részlegének letelepítésnek útjába került. Akkor hozták el Szent Vendel szobra mellé, mintegy. 3 méterre, a város felőli oldalára. Mellette a Szarvágypatak kedvére folydogál a laposban, nád mutatja útját. Hátrább nyárfa, mögötte bodzabokor. A terület sorsára van hagyva, megközelíteni a szomszédos kamion felvevőhely őrző kutyája miatt nehéz.

A kereszt talapzata lent nagy barokk csavarolatú, a nyaknál apró csavarulattal végződik. A nyakrész hullámos, vastag. Az egész talapzat nagyon széles. Keresztszárak végződése karéjos. Szöveg bevésés:

ALITATTA
IS TENDI
CSŐSSÉGÉRE
BOBÁK
MÁTYÁS
1851

A Szent Vendel szoborral egyidőben fehérre meszelték. A korpuszt az idő sötétbarnára színezte. Alapja 2 lépcsős.

Legyen nyoma a kevesek által ismert történetnek is. Kaszab Anna (1898-1975) színésznő ennél a keresztnél született. Várandós édesanyját az “Ágói rét” dűlőben lévő tanyájukról hozták haza, de már nem jutott el a bábáig. Színésznő korában a Bobák Mátyás féle keresztnél készített fényképével mesélte el ezt a kuriózumot.

Pengyi kereszt 1890

A strandfürdőt elhagyva földút vezet Tarnaörs felé, a szétszórtan épült tanyavilágba. Az arra lakók hallomás után Pengyi keresztnek hívják. Van, aki megfejtette a cifra nevet. Bódizs Menyhárt István, parasztember selypen beszélt, a Mengyit Pengyinek ejtette ki. Így ragadt rá a “Pengyi” név. A valódi nevét már nem is tudják. (4. sz. kép)

A keresztről Herbert is említést tesz, adatai szerint Bordás Ilona emeltette a kökeresztet 1890-ben. A Szarvagy híd után a dűlőút jobb oldalán, egykori tanyájukhoz közel van a kökereszt. Bódizs M. István felesége, Bordás Ilona állította. Ismerősöktől megtudtam, hogy gyermekük nem volt, a föld és tanya rokonokra szállt. Szarvas Sándor kőfaragó szerint talapzata a barokk stílus szelídített változata, apró csigavonal, a súlypont és esztétikum miatt lent a nagyobb, keresztágak végződése karéjos. 1 m-es halmon áll, korpusza fém, amiről a kevés rozsdanyom árulkodik. Felirata:

ISTEN DICSŐSÉGÉRE

ÁLLÍTTATTA

BÓDIZS

M. ISTVÁNNÉ

BORDÁS ILONA

1900

Régi temető téri kőfeszület 1805 (megszűnt)

A legrégebbi időben a temető a templom mellett terült el. Később a régi temető teret használták erre a célra. A parókia tulajdonában levő 1925-ös dátumú Jász Árokszállás falitérképen a zegzugos utcák között felfedezhetünk egy kis teret, bejelölve a + és “Régi temető tér” felírást. 1787-ig temettek ide, a jelenlegi temető kijelöléséig. Kétszáz év telt el azóta. A sírhantok már régen elsimultak. Egyedül a nagy kőkereszt, amelyet később, 1805-ben állítottak tanúsította, hogy ott temető volt.

1923-ban itt építették fel a fiú polgári iskolát. Az arra lakók még emlékeznek az örökzöld bokrokkal szegélyezett, akácfás, saras területre. Itt tartották a disznópiacot.

Elfért még a téren egy beton hirdetőoszlop (Herbert: fiú polgári iskolai fotón is látni), hinta, ahol a gyerekek szívesen játszottak és rendetlenkedtek, nem volt kivétel a kereszt lába sem. Az iskola gimnáziummá válásakor, 1963 körül megkezdődött a tér sportudvarrá alakítása. A disznópiacot máshová helyezték. A kereszt nem illett mostani környezetébe. Darabjára szedték, és a temetőbe szállították. Senki nem tud további sorsáról.

Vissza

---

^[1] Herbert: János: Jászárokszállás nagyközség monográfiája Hasonmás kiadás Bp. 1992.. 63. o.

KRÓNIKA A JÁSZSÁGI TELEPÜLÉSEK ELMÚLT ÉVI ESEMÉNYEIRŐL

JÁSZAPÁTI

1999.

Május

1. 1. Ezüstkalászos gazdák ünnepélyes bizonyítványosztása a Somos András Mezőgazdasági Szakképző Iskolában. (Ju. máj.)
2. 1. A Somos András Mezőgazdasági Szakképző Iskola alapítványi bálja a . (EN.)
3. 3. Megalakult az alsó-jászsági vállalkozók klubja. (N. máj. 5.)
4. 13. Alsó-jászsági polgárőr vezetők és polgármesterek találkozója Szekeres Imre egy. képviselő kezdeményezésére.(Öjkv. 1999/7)
5. 15. A Jásztánc Alapítvány májusi bálja. (Öjkv. 1999/7.)
6. 16. IV. fekvenyomó verseny a gimnázium tornatermében. (Ju. máj., J.H. jún.)
7. 16. A kisebbségi önkormányzat támogatást nyújt a Vágó Pál Általános Iskola jól tanuló cigánygyermekének táboroztatásához 25.600 Ft értékben. (Cöjkv. 1999/6.)
8. 17. Fórum az agrárágazat időszerű kérdéseiről a Takarékszövetkezetben. Vendégek: Szabó Jánosné ügyvezető igazgató és Abonyi István falugazdász. (N. máj.17.)
9. 21. A Rácz Aladár Zeneiskola gyermeknapi hangversenye. (Öjkv. 1999/8., J. H. máj., jún.)
10. 22. A Jászapátiak Baráti Egyesülete (továbbiakban JABE) kerékpártúrája Jászsalszentgyörgyre a Jászok találkozójára. (Ju. máj., J. H. máj.)
11. 24. A zeneiskola záróhangversenye a . (EN.)

12. 29. Rejtvényfejtő verseny 87 versenyzővel. Az ország 19 településéről érkezett versenyzők kezdő, haladó, mesterjelölt és mester kategóriában mérték össze tudásukat. (Ju. júl., J. H. máj.)
13. 29. Városi gyermeknap. (Ju. júl. Öjkv. 1999/8., J. H. máj.)

Június

14. 5. Az általános iskolák kulturális bemutatója. (Öjkv. 1999/8., J. H. júl.)
15. 5. A művelődési ház szervezésében Dominkó István zongoraművész koncertet adott a pedagógusnap alkalmából. (EN.)
16. 6. A járszági önkéntes tűzoltó csapatok jászárokszállási hagyományos tűzoltó versenyén a jászapáti csapat első helyezést ért el.(Öjkv. 1999/8., J. H. júl.)
17. 11. Erdei iskola nyílt a vadászházban, melyen a Vágó Pál Általános Iskola tanulói közül 230-an vettek részt. (J. H. júl.)
18. 17. Az Idősek Otthonában került megrendezésre az "Idősek nemzetközi éve" ünnepség. (Öjkv. 1999/8., J. H. júl.)
19. 25. Az Ipari- Kereskedelmi- Vendéglátó Ipari Szakképző Iskola tanulói öt teljes jász viselettel első díjat nyertek és pénzjutalomban részesültek az "Ifjú kézművesek országos versenyén". Balatonalmádiban. (R. aug.)
20. 28- július 2. Ötödik alkalommal rendezték meg a "Nagyszülők és unokák hagyományőrző táborát" a könyvtárban. (J. H. júl.)

Július

21. 7. A városi könyvtár nyugdíjasklubja gödöllői kiránduláson vett részt. (Ju. júl.)
22. 9. Az Újszász-Vámosgyörk vasútvonal építésének 115. évfordulója alkalmából az állomáson emlékművet avattak. (Ju. jún. Öjkv. 1999/9., N. júl. 9. 10., J. H. júl.)
23. 15. A Virágos Jászapátiért pályázat elbíráló bizottságának döntése alapján Tiszta rendes lakóház kategóriában a győztes Kelemen Józsefné Vasvári u. 23., Andrási Balázné Kazinczy u. 8., Urbán Miklósné Béke u. 2. és Urbán Csabáné Szabadság u. 4. , a Virágos utca kategóriában a Vasvári utca, a Tiszta rendes üzlet kategóriában a Rusvai ABC és a Virágos intézmény kategóriában az Idősek Otthona lett az első. (J. H. aug.)

- 24. 17. Aratónapot rendeztek a mezőgazdasági szövetkezet tanyaközpontjában. (N. júl. 19., Ju. júl. Öjkv 1999/9., J. H. júl.)
- 25. 26-30. A hittanos gyerekek Mátrakeresztesen táboroztak. (Ju. szept.)
- 26. 30. Kovács Endre egri püspök látogatása során az egyház és az önkormányzat kapcsolatáról esett szó. (Öjkv. 1999/9.)

Augusztus

- 27. 1-től Öt évre ismét Lékó Bélánét nevezte ki a képviselő-testület az István Király Általános Iskola igazgatójává. (Öjkv. 1999/7. , Ju. júl.)
- 28. 1-től Öt évre ismét Molnár László lett a Vágó Pál Általános Iskola igazgatója. (Öjkv. 1999/7., Ju. júl.)
- 29. 8. A Cigány Fiatalok Kulturális Szövetsége fóruma és kulturális rendezvénye. (Ju. szept., J. H. júl.)
- 30. 9-20. A Jász Alkotók Körének tábora és kiállítása. (Ju. szept. okt. dec., N. aug. 23., ..)
- 31. 19. 50 éve alakult meg a Jászapáti Mezőgazdasági Szövetkezet (Ju. aug., N. aug.14.,)
- 32. 20. A polgármester ünnepélyes fogadáson köszönte meg a belvíz elleni védekezésben kimagasló munkát végző önkéntes segítők munkáját. (Ju. szept.)
- 33. 20. Szent István napján ünnepi beszédet mondott Kladiva Imre kanonok plébános. Török Sándor polgármester átadta a város kitüntető díjait. (J. H. aug.)
- 34. 20. Jászapáti Városért díjat kapott Tóth B. Miklós a temetőben gondozása érdekében végzett áldozatkész munkájáért és Jászapáti Díszpolgára címet Földes Menyhért apát-kanonok, aki 24 évig volt plébános. (Ju. szept.)
- 35. 21. "Városunkért" jótékonysági bál a művelődési házban. (EN.)
- 36. 21-22. 15. Szent István Kupa a Jászapáti Teniszkлуб szervezésében. (J. H. aug.)
- 37. 27. A helyi mozgássérült egyesület a rokkantak napját ünnepelte meg Tajti Lajos vendéglőjében. (J . H. szept.)

Szeptember

38. 1. Focisuli kezdi meg működését két korosztályban. (Ju. júl.)
39. 2. Átadták az első, szociálpolitikai kedvezményes házat Banya Adolfnak és családjának. (N. szept. 3., 28., Népszab. szept. 29.)
40. 2. A képviselő-testület a személyi tulajdonú lakóépületekben a belvíz által okozott kár enyhítésére nyújtandó támogatásról tárgyalt. (Öjkv. 1999/10.)
41. 6. Jászsági romanap. Délelőtt sporteseményekre, délután kulturális programokra, este pedig hagyományos cigánybálra került sor. (Cöjkv 1999/ 11., Ju. szept., N. aug. 31.)
42. 12. A Panna tavon őszi horgászversenyt rendeztek, melyen 66 helyi horgász 160 kg súlyú halat fogott ki. (Ju. okt.)
43. 16. "Szépkorú, de ifjúszívű lakók" első kulturális- és sportversenye a Jász-Nagykun-Szolnok megyei idősoththonok lakói részére. Megnyitotta Fejér Andor a megyei közgyűlés alelnöke. (Ju. szept. okt. Öjkv. 1999/11., J. H. okt.)
44. 17-19. Jászsági napok Budapesten a Hotel Corinthia Aquicumban. Fő szervezője Mihály Béla Jászapáti szülőtte, látványtervező iparművész. Felléptek a jászapáti néptáncosok és a Muskátli Népdalkör. A rendezvény ideje alatt Borbás P. Zsuzsa, Szalkári Rózsa és Bobák László (Jászárokszállás) képeit is kiállították. (Öjkv. 1999/11., N. szept. 25., R. dec., J. H. okt.)
45. 20. A Pest megyei Megyeházán, a Jászok Egyesülete vendégeként Győri Gyula ny. tanár, az ókori kultúra szerelmese tartott előadást. (Jv. Aug. 26.)
46. 23. A Mészáros Lőrinc Gimnázium 46 diákja másfél hétre tanulmányútra indult Franciaországba. (N. szept. 24.)
47. 25. Kamilliánus család jótékonyági bálja. (Ju. szept., J. H. okt., nov.)
48. 25. Birkózó bemutatót tartottak és létrehozták a Bécsi Antal Alapítványt a tehetséges birkózó gyerekek és az utánpótlás támogatására. (Öjkv. 1999/12. J. H. aug.)

Október

49. 2. Az István Király Általános Iskola 3. a osztálya örökben fogadta a jászberényi állatkert Csicsi névre hallgató majmát. (J. H. okt.)
50. 7. Bistey András íróval találkoztak olvasói a könyvtárban. (Ju. okt., nov.)
51. 9. A Vöröskereszt nyugdíjas találkozót rendezett, melyet Járvás István alpolgármester, egy. képviselő nyitott meg. (J. H. nov.)
52. 12. A Zöld Jövő Környezetvédelmi Egyesület helyi munkacsoportjának meghívására Hamar József ökológus tartott előadást. (N. okt. 11.)
53. 15. Vágó Pál festőművészre emlékeztek halálának évfordulóján a Városi Könyvtár és Művelődési Központ szervezésében. (Öjkv. 1999/12., Ju. okt., nov., J. H. okt., nov.,)
54. 16. A tartotta a Heves- és Vidéke Bűnmegelőzési Alapítvány 3. Nemzetközi Rendőrbálját. (Öjkv. 1999/12., Ju. okt.)
55. 20. Cimbalomest. Felléptek Szakály Ágnes cimbalomművész és tanítványai, valamint Dominkó István zongoraművész. (Ju. okt.)
56. 21. Ranschburg Jenő tartott előadást a az agresszióról. (N. okt. 21., Ju. okt.)
57. 22. Jancsó Béla rendőr alezredes, a Jászapáti Rendőrőrs parancsnoka a belügyminiszter dicséretét és jutalmát vette át Budapesten. (N. okt. 25.)
58. 23. Barnabás Imrének a tűzvédelem területén végzett kimagasló teljesítménye elismerésül emléklapot adományozott a Jász-Nagykun-Szolnok Megye Tűzvédelmének Korszerúsítéséért Alapítvány. Dicséretben részesült Török Sándor polgármester is. A budapesti központi ünnepségen ifj. Barnabás Imrét is kitüntették. (N. okt. 25.)
59. 23. Ünnepség az 56-os forradalom évfordulója alkalmából. Beszédet mondott Kiss János, az Ipari Szakképző Iskola igazgatója. (J. H. okt.)
60. 23. Jászapáti 3. számú óvodája a Szivárvány Óvoda nevet vette fel . (J. H. nov.)
61. 29. Operett négy hangra című előadást szervezett a a JABE az idősek éve alkalmából. (Ju. okt.)
62. 30. Jótékonyági est a templom restaurálásáért Juhász Róbert szervezésében. (Öjkv. 1999/13., J. H. jan., dec.)

November

63. 6. A Vágó Pál Általános Iskola Tehetséges Gyermekünkért Alapítvány jótékonyági bálja. Fővédnök: Járvás István egy. képviselő. (Öjkv. 1999/13., Ju. okt., nov., dec., J. H. okt., dec.)
64. 12. A Jászapáti kirajzás (1719) 280. évfordulója alkalmából Kunszentmártonban ünnepséget tartottak. (R. febr.)
65. 13. A Gyermekbarát mozgalom születésnap ünnepsége. (Öjkv. 1999/13., Ju. nov., J. H. dec.)
66. 13. Zenés könyvtári esték keretében fúvós kamarazenei estet rendeztek a könyvtárban. (J. H. nov.)
67. 16. A vállalkozói fórum vendégei: Varga Mihály a Pénzügyminisztérium politikai államtitkára, Tóthné Mohácsi Gabriella Földművelési és Vidékfejlesztési Minisztérium főosztályvezető helyettese, Rontó Magdolna a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Fogyasztóvédelmi Felügyelőség vezetője és András Lászlóné jegyzőasszony. (Öjkv. 1999/13. J. H. dec., Ju. dec.)
68. 19. Éves közgyűlését tartotta a JABE. Vendég: Farkas Ferenc ny. főiskolai tanár volt. (Ju. nov., dec.)

December

69. 4. A Jásztánc Alapítvány hagyományos mikulás-napi játszóháza. (E.N.)
70. 7. Év végi ünnepi rendezvényét tartotta a mozgássérültek jászapáti csoportja. (Öjkv. 1999/14.)
71. 8. A Cigány Kisebbségi Önkormányzat fóruma. (Cöjkv. 1999/14.)
72. 11. Az Ipari Szakképző Iskola IV. varróversenyét és divatbemutatóját rendezte. (N. dec. 11. Ju. jan.)
73. 15. Örök nyugalomra helyezték a 99. évében elhunyt Rusvay Lajost, Jászapáti szülöttét, a gimnázium legelső végzős osztályának tanulója, vasdiplomás közigazdát. (N. dec. 8., R. dec.)
74. 17. Az "Év sportolója" Demeter Attila lett, aki az országos Super Body testépítő verseny 5. helyezette volt. "Jászapáti sportjáért" kitüntetés Nyitrai István birkózóedző vehette át. (N. dec. 27 J. H. dec., jan., Ju. dec., jan.)
75. 19. A Rác Aladár Zeneiskola karácsonyi hangversenye. (E. N.)
76. 20. Közéleti díjjal ismerték el a Jászapáti Cigány Kisebbségi Önkormányzat elnökének, Farkas Andrásnak munkáját. (N. dec. 16., 29.)

77. 22. Hátrányos helyzetű gyermekek karácsonyi ünnepségét rendezte meg a Cigány Kisebbségi Önkormányzat. (E. N.)
78. 23. Néptáncosok karácsonyi ünnepi műsora. (E. N.)
79. 31. Szilveszteri bál a Jász Vendéglő szervezésében. (H. dec.)

2000

Január

80. 5. Megromlott egészségi állapotára hivatkozva lemondott Török Sándor polgármester. (N. jan. 5., 6. J. H. jan.)
81. 20. Részleges temetkezési korlátozást vezettek be a belvíz miatt a temetőben. (N. jan. 20.)
82. 21. A ünnepi műsorral köszöntötték a Magyar Kultúra Napját. Beszédet mondott Lékó Béláné, az István Király Általános Iskola igazgatója. Több mint 200 fellépő közreműködött a város öntevékeny művészeti csoportjai részéről a műsorban. (Ju. febr. J. H. jan., febr.)
83. 25. 33 jászszági és dél-hevesi település polgármestere határozott a regionális hulladéklerakót üzemeltető gazdasági társaság megalakulásáról. (N. jan. 26.)
84. 26. A Cigány Kisebbségi Önkormányzat együttműködési szerződést kötött a Jászberényi Rendőrkapitánysággal. (Cöjkv. 2000/2.)
85. 29. Az István Király Általános Iskola Tehetségért Alapítványa jótékonyági bált rendezett. (J. H. jan., Ju. jan.)
86. 30. Sikerrel vett részt Jászapáti Vágó Pál DSK Zen-Bu Kan Kempó Karate szakosztálya a tatabányai "Budo 2000 Harcművészeti Fesztivál"-on. 29 harcművészt állítottak versenybe, akik 25 arany, 22 ezüst és 15 bronz érmet szereztek. (J. H. febr., N. febr. 7.)

Február

87. 5. 70. születésnapján ünnepélyesen köszöntötték Mihály Béla keramikus-látványtervező iparművészt, a város szülöttét. (R. ápr., N. febr. 13., J. H. febr., Ju. febr.)
88. 7-14. Harmadik alkalommal vettek részt Lyonban az Ipari Szakképző Iskola tanulói az Eurexpo- Szakmák Világa nemzetközi bemutatón és versenyen. (N. febr. 17.)
89. 18. Az Idősek Otthona 10 éves születésnapját ünnepelte. Kiállítást rendeztek a lakók munkáiból, este bált tartottak (E:N)
90. 26. A JABE jótékonyági bált rendezett (Ju. febr.)

Március

91. 2. Gógl Árpád egészségügyi miniszter fóruma a közegészségügyi ellátás helyzetéről és továbbfejlesztéséről.. (N. márc.3.)
92. 3. Polgármester jelöltek: Járvás Imre független, Járvás István a FIDESZ-MPP és az FKGP, Szabó Lajos pedig az MSZP támogatottja. (N. márc. 7.)
93. 4. A Cigány Fiatalok Kulturális Szövetsége Rácz Aladár emlékműsort rendezett. (Ju. ápr.)
94. 6. Harrach Péter szociális és családügyi miniszter tartott fórumot. (N. márc. 4., 7.)
95. 6. Kovács László MSZP elnök fóruma. (N. márc. 7.)
96. 9. Orbán Viktor miniszterelnök disznóvágáson, tejüzemi és iskolai látogatáson, piaci sétán és sajtóbeszélgetésen vett részt. (Népszab. Márc. 10., N. márc. 10.)
97. 10. Katona Kálmán közlekedési- hírközlési és vízügyi miniszter a könyvtárban a belvízhelyzetről, a Jászsági főcsatorna építéséről, a vasút helyzetéről és az autóbusz pályaudvar építéséről tartott fórumot. (N. márc. 10., 11.)
98. 11. Tamás Károly, az FVM közigazgatási államtitkárának lakossági fóruma.. (N. márc. 10. 13.)
99. 15. Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc ünnepe. Ünnepi beszédet mondott Lékó Béláné. Áder János az országgyűlés elnöke átadta a millenniumi zászlót, melyet Kladiva Imre kanonok szentelt fel. (J. H. márc., N. márc. 16.)

100. 16. Kövér László a FIDESZ-MPP elnöke a városi könyvtárban fórumot tartott. (N. márc. 17.)
101. 24. A Jászsági Önkormányzatok Szövetsége jászapáti ülésének vendége volt Kávássy Sándor, a környezetvédelmi minisztérium politikai államtitkára. A találkozón döntöttek a regionális hulladéklerakó átadásáról, valamint a szennyvízcsatorna hálózat fejlesztését célzó ISPA - pályázat előkészítéséről. (N. márc. 28.)
102. 24. Horn Gyula exminiszterelnök lakossági fóruma. (E.N.)
103. 26. Kitűzték az időközi polgármester választás időpontját. (N. jan. 12., Ju. márc.)
104. 26. Időközi polgármester választás (Napi Mo. márc. 14., 21., N. márc. 16., 18., 25., 28., ápr. 3., 6., J. H. márc., ápr.)
105. 26. Az új polgármester: Szabó Lajos, az MSZP jelöltje lett. Ő kapta az érvényes szavazatok 44,82%-át. A FIDESZ-MPP és az FKGP közös jelöltje Járvás István 40,44%-ot, Járvás Imre független 14,69%-ot kapott. (Ju. ápr., N. márc. 27., 28.)
106. 31-április 2. Jászsági Tavaszindító Gazdanapok. (Öjkv. 2000/5.)

Április

107. 2. Gazda Kupa díjugrató lovas verseny és a kettes fogathajtók bemutatkozása. (N. márc. 31., ápr. 1.)
108. 8. IPA bál. Az Arthur Troop Park megvalósítására fordítják a bevételt. (Öjkv. 2000/5.)
109. 12. A képviselő-testület lakossági fóruma. (Öjkv. 2000/5.)
110. 12. Az Ipari Szakképző Iskola a városban működő kórusok hangversenyét rendezte meg a . (Öjkv. 2000/5.)
111. 15. A Katasztrófa Elhárítási Igazgatóság Besenyszög és Nagykörű települések befogadására jelölte ki Jászapátit az árvízhelyzet miatt. (Öjkv. 2000/5.)
112. 15. Martfűn az országos kórusminősítő hangversenyen a Jászapáti kamarakórus arany minősítést kapott. (Ju. máj.)
113. 18. Dósa Levente és Csomor József lettek pályázat útján a falugazdászok (J. H. máj.)

JÁSZÁROKSZÁLLÁS

május

114. 1. Gergely Zoltán polgármester a várossá avatás nyolcadik évfordulóján kitüntető címeket adott át. Szelenszky István “Jászárokszállás díszpolgára” (posztumusz), Asztalos Gyula és Győző Gyula pedig “Jászárokszállás Városért” kitüntetést vett át. (Jv, máj.27.)
115. 1. Bor-majálist rendezett a Kertbarát kör (Jv, máj.27.)
116. 6. Átadták az M3-as autópálya Atkár - Gyöngyös-Nyugati csomópont közötti 3200 m-es bekötőútát. (Jv máj 27.)
117. Tíz millós beruházás nyomán megújul az OTP (Jv máj 27.)
118. 8-9 Az Olvasókörök Országos Szövetségének tanácskozása. (Jv. máj 27.)
119. 19. A Zeuna Starker cég megbízottja, Herbert Rupp a Polgármesteri Hivatalban az iparterület értékesítéséről írt alá szerződést. Az üzemben gépkocsik kipufogó rendszereit fogják gyártani. (Jv, máj.27.)
120. A Bundy Kft. 1,1 milliárdos beruházással 5000 négyzetméteres csarnokot épít az iparterületen.
121. 31. Szekeres Imre egy. képviselő látogatása. (Jv, máj.27.)

Június

122. 2. A városi strandon és környékén rendezték meg az Országos Triatlon Diákolimpia helyi versenyét. (Jv, jún.24.)
123. 5. Horgászverseny a Peresen. A 230 fős tagság 160 kg halat fogott. (Jv, jún.24.)
124. 5. A Jászsági Önkéntes Tűzoltóegyesületek versenyén 12 férfi, 2 ifjúsági és 4 gyermek csoport állt rajthoz. (Jv, máj.27.)
125. 11. Ünnepségek keretén belül emlékeztek meg a Jézus szíve Kápolna 60 éves évfordulójáról. (Jv, jún.24.)
126. A Népfőiskolai Társaság Színjátszó Csoprtja Móricz Zsigmond: Sári bíró a című művét mutatta be. (Jv, júl.29.)
127. 27. A Vértes hegységben rendezett versenyen a Vasas SE tájfutói közül első helyezett Petró Annamária, második helyezett pedig Pleiveisz István lett. (Jv, júl.29.)

Július

128. 5. A Jászárokszállás Város Tehetségért Alapítvány Kuratóriuma 130 ezer forintot osztott szét az arra érdemesnek tartott pályázók között. (Jv, júl.29.)
129. 26. A megyei ipartestületek vezetői szövetségi gyűlést tartottak. (Jv, aug.26.)

Augusztus

130. 17. A Cukorbeteg Klubjának ünnepe. (Jv, aug.26.)
131. 20. "Életműdíj a közszolgálatért" kitüntetésben részesült Kis Sándorné, a Széchenyi Általános és Zeneiskola igazgatóhelyettese és Kaszab Lajosné, a Széchenyi úti Óvoda vezetője. A "Jászárokszállás tanulóifjúságáért" kitüntetést André Béla, a Deák Ferenc Gimnázium és Közgazdasági Szakközépiskola testnevelő tanára kapta. (Jv, aug.26.)
132. 20-21. A Flóra Virágkedvelők Egyesületének bemutatója. Ekkor adták át a Virágos Árokszállásért mozgalom 1998. évi díjazottjainak járó 10 ezer forintos vásárlási utalványokat, amelyet a három legszebb kert tulajdonosa kapott. (Jv, aug.26.)
133. Elkészült város szennyvízcsatorna rendszerének és a tisztítómű bővítésének tanulmányterve, melynek költsége eléri az 1,2 milliárd Ft-ot. (Jv, aug.26.)
134. 23. A temető üzemeltetésére és a kegyeleti szolgáltatásra kiírt pályázatot a jászberényi telephelyű, IUSTA Temetkezési Szolgáltatás nyerte meg. (Jv, aug.26.)
135. 27. Egykori hadifoglyok találkozója a könyvtárban. A rendezvényen mintegy 100 résztvevő emlékezett vissza fájdalmas emlékeire. (Jv, júl.29.)
136. 27. Katona Gábor gazdag ex libris gyűjteményének kiállítása a Városi Könyvtárban. A kiállítást Katona Csaba nyitotta meg. (Jv, szept.30.)

Szeptember

- 137 17. Felszentelték a második világháborúban megsemmisült, majd újra elkészített Szent Pál szobrot, amely ismét díszíti templomunk homlokzatát. (Jv, szept.30.)
- 138 Megkezdődött a Zeuna Starker Kft. üzemcsarnokának építése. (Jv, szept.30.)
- 139 25. A mozgáskorlátozottak közgyűlése a Palóc Üdülőben. (Jv, szept.30.)

Október

140. 6. Átadták, ill. felavatták azokat a közintézményeket, amelyeket a vihar okozta károk miatt fel kellett újítani. Jutalmat kaptak az Önkéntes Tűzoltó Egyesület tagjai, akik részt vállaltak a vihar elleni védekezésben. (Jv, okt.28.)
141. 16. A Petőfi Művelődési Házban rendezték meg a felnőtt amatőr színjátszók megyei bemutatóját. (Jv, okt.28.)
142. 22. A Kossuth Mezőgazdasági Szövetkezet fennállásának 50. Évfordulója alkalmából közgyűlést rendezett, melyen Szabó Béla elnök mondott beszédet. (Jv, okt.28.)
143. 28. Orvosi pályázatokat. A Gyenes Miklós nyugdíjba miatt megüresedett állást Tóth Tímea nyerte el. (Jv, nov.25.)
144. 30. A képviselő-testület és az az ÁBK megkoszorúzta az I. és II. világháború áldozatainak emlékműveit, valamint egykori képviselőnk Czettler Jenő emlékoszlopát. (Jv, nov.23.)
145. 9. Az Ausztráliai Magyarok Szövetsége nevében Kardos Béla elnök 60 ezer forint támogatást adott át az árvízkárokat szenvedett Göbölös családnak. (Jv, nov.25.)

146. A helyi rendőrség vezetőjévé Dudás Richárd századost nevezték ki. (Jv, nov.25.)
147. 20. Ezüst és aranylakodalmások erősítették meg frigyüket a római katolikus templomban. (Jv, nov.25.)
148. Az Elektrolux gyáregységét az amerikai Carrier cég vásárolta meg. (Jv, nov.25.)December
149. 11. Idősek karácsonya, melyen 350 fő vett részt. (Jv, dec.23.)
150. Véralók napja alkalmából a Vöröskereszt vezetősége ajándécsomagokat és emlékérmeket adott át az 50,40,30,20,10-szeres önkéntes véradóknak. (Jv,dec.23.)
151. 19. A megújult katolikus templomot szentmisén szentelte föl Seregély István egri érsek, a Magyar Püspöki Kar elnöke. (Jv, nov.25.) 2000Január
152. Tösér Béla rajztanárt nívódíjjal jutalmazták az Amator Artium elnevezésű országos kiállításon. (Jv, jan.27.)
153. 28. elhunyt Pethes Zoltán a képviselő-testület tagja. (Jv. febr. 24.)
154. 29. Az Ipartestület vezetősége szervezésében tűzvédelmi oktatásra, vezetőségválasztó közgyűlésre és adótájékoztatóra került sor. (Jv, febr.24.)
155. 29-30. A Virágkedvelők Egyesületének Flórafarsangja. (Jv, .febr.24.)

Február

156. 1. Megkezdte munkáját a város új gazdajegyzője, Kovács Zoltán. (Jv, febr.24.)
157. 5. A Deák Ferenc Gimnázium és Közgazdasági Szakközépiskola Alapítványi Bálja. (Jv, febr.24.)

Március

158. 1. Kazinczy Ferenc Szép Magyar Beszéd verseny a Városi Könyvtárban. A 7-8. osztályosok versenyében Márkus Eszter lett a győztes és továbbjutott a megyei versenyre. (Jv, márc. 30.)
159. 2. A képviselő-testület környezetvédelmi alap létrehozásáról döntött. (Jv, márc.30.)
160. 4.. Árokszállási Jász Bált az ÁBK szervezésében. (Jv, márc.30.)
161. 1000 éves államiségünk tiszteletére 1000 db muskátlit ültetnek a főutak melletti lakóházak balkonjaira és a közvilágítás oszlopaira. (Jv, márc.30.)
162. 17. A Jász Tel Rt. forgalmi akcióján Hordós János Renault Clio személygépkocsit nyert. (Jv, márc.30.)

Április

163. 11.Költészet Napja a millennium jegyében. Meghívott vendég: Rékasi Károly színművész. (Jv,ápr.27.)
164. 13-14-15. Márkus Eszter első helyezést ért el, Kazinczy-jelvényt és oklevelet kapott a Szép magyar Beszéd c. versenyen. (Jv, április 27.)
165. 15. Virág börze a Flóra Virágkedvelők Egyesületének szervezésében. (Jv, ápr.27.)

166. Az önkormányzattal kötött megállapodás értelmében a svéd Carlberg cég a 2000 m²-es gyártócsarnokot épít. (Jv, ápr.26.)
167. 30. Egykori és jelenlegi helyi amatőr színjátszók találkozója. (Jv, máj.25.)

JÁSZBERÉNY 1999.

Június

168. 3. Az Ünnepi Könyvhét Jász.-Nagykun-Szolnok megyei megnyitója a Városi Könyvtárban volt. (N. 99. jún.4.)
169. 11. Pedagógusnapi ünnepség a Városháza dísztermében. (Gyémánt,-aranydiplomát adtak át, pénzjutalomban részesítettek pedagógusokat. (J. 99. jún.19.)
170. 18. Harmadfokú árvízvédelmi készültséget kellett elrendelni a Zagyván. (J. 99. júl.3.)
171. 25. A francia Somme megye küldöttsége Jászberénybe látogatott. (J. 99. júl.3.)
172. 25-27. A Nemzetközi Magyar Mentőkutya Bajnokság a jászberényi csapat győzelmét hozta. (J. 99. júl.3.)

Július

173. 1. Megalakult a Fidelitás (a FIDESZ ifjúsági szervezete). Elnöke Juhász Dániel. (J. 99. júl.10.)
174. 12-19. Kárpátaljai árvízkárosultak gyermekei vendégeskedtek a Római Katolikus Egyház Szeretetszolgálat otthonában. (J. 99. júl.24.)
175. 24. Megkezdődött a Nemzetközi Tácház és Zenésztábor. (J. 99. júl.31.)
176. 29-aug.1. A II. Jász Expo rendezvénysorozata a Bercsényi úti iskola tornacsarnokában. (J. 99. júl.31.)
177. 30-aug.8. A Jászberényi Nyár, Vigadalmi Napok rendezvénysorozata. (J. 99. júl.10.)
178. 30. A Csángó Fesztivállal megkezdődtek a Vigadalmi Napok rendezvényei. A város megkapta az Európa Tanács Tiszteletzlaját. (J. 99. aug.7.)

Augusztus

179. 1. A DMK-ban megnyílt Faragó László "Arcok, pillanatok" – Berényi nyár 98 című fotókiállítása. (J. 99.aug.7.)
180. 6. A porteleki Pávakör jászsági dalostalálkozót rendezett – ekkor került sor a kör zászlajának felszentelésére. (J. 99. aug.14.)
181. 7. A Bercsényi úti sortcsarnokban került sor a XII. Nemzetközi Mézvásár és Méhésztalálkozó rendezvényeire. Új mézkirálynőt választottak, a budapest Paksi Máriát. (J. 99. aug.14.)
182. 7-8. Tíz Berény nevű település küldöttei Jászberényben találkoztak. (J. 99. aug.14.)
183. 8. 20. születésnapját ünnepelte az Állat-és Növénykert. Ez alkalomból ünnepélyesen átadták a nagyvadak új kifutóját. (J. 99. aug.14.)
184. 20. Szűcsné Urbán Mária az Árendás Gyermekek Néptánc Együttes egyik vezetője megkapta a Néművészet Ifjú Mestere kitüntetését, Faragó László nyugdíjas pedagógust Jász-Nagykun-Szolnok Megyéért díjjal jutalmazták. (J. 99. szept.4.)
185. 20. A városi ünnepség szónoka Bolberitz Pál pápai prelátus a Pázmány Péter Katolikus Egyetem professzora volt. A külön ünneplő Független Kisgazdapárt Túri Kovács Béla ogy. képviselőt kérte fel az ünnepi beszéd elmondására. (J. 99. aug.28.)

Szeptember

186. 10. A jászberényi Földhivatal új vezetője Szikra Ferenc. (J.99. nov.6.)
187. 13. Közművelődési-kulturális munkabizottság alakult. Célja a város jövőbeni kulturális koncepciójának kidolgozása. (J. 99.szept.18.)
188. 16. Tűz volt az Electrolux-Lehel abszorpciós anyagraktárában. (J. 99. szept.18.)
189. 17-19. A Jászok Egyesülete szervezésében Budapesten rendezték meg a Jászsági Napokat. (Öjkv. 99.okt.27. 14.sz.)

190. 23. Ünnepeley keretében adták át az Electrolux-Lehel új logisztikai központját. (J. 99.szept.25.)
191. 27. A DMK-ban megnyílt a 858.sz. Jász Cserkészcsapat 10 éves fennállását reprezentáló kiállítás. (J. 99.okt.2.)
192. 27. A Thököly út 22.sz. alatt megnyitotta kirendeltségét a Megyei Egészségbiztosítási Pénztár. (Öjkv. 99.okt.27. 14.sz.)
193. 27-okt.3. A Belvárosi Általános Iskola vendége volt a vechatai testvériskola 36 fős küldöttsége. (J. 99.okt.16.)
194. 29. Megtartották a hagyományos Déryné emlékünnepséget. Déryné-emlékplakettet kapott Szalóczyné Dévai Gabriella zenetanár és Lukácsi György a jászkiséri Pendzsom Néptánc Egyesület alapítója. A DMK épületében Déryné emlékszobát avattak. (J. 99.okt.2.)

Október

195. 1-2. A Szent Kamill Szeretetszolgálat az Idősek Nemzetközi Éve alkalmából városi programot szervezett. (Öjkv. 99.okt.27.)
196. 2. Hetedik alkalommal rendezték meg a Jászsági Cigánynapot a DMK Ifjúsági Házában. (J. 99. okt.9.)
197. 2-3. A XIX. Kállai Kettős Néptáncfesztiválon a Jászság Népi Együttes és a Jártató Zenekar Fesztivál-díjas lett, Szűcs Gábor szólótáncosi nívódíjat kapott. (J. 99.okt.9.)
198. 8. Megalakult a polgárőrség 24 taggal Portelken. (J. 99. okt.16.)
199. 8-18. A Lehel Vezér Gimnázium vendége volt a vechtai testvériskola a Gymnassium Antoniann diákcsoportja. (J. 99. nov.6.)
200. 9. A II. világháború legnagyobb páncélos ütközete emlékére a Jász Honvédekért Alapítvány rendezésében tudományos konferenciát, a tüzérlaktanyánál koszorúzással egybekötött ünnepséget tartottak. (J. 99.okt.16.)
201. 10. Első alkalommal rendezte meg a Tuti-Peso Bt. az önkormányzat támogatásával a Jászkürt Futófesztivált. (J. 99.okt. 16.)
202. 11. Megnyílt a Berényi Műhely tizedik őszi tárlata a DMK nagytermében. A kiállítást Buna Konstantin a csoport művészeti vezetője nyitotta meg. (J. 99.okt.16.)
203. 18. Az Electrolux-Lehel gyárában elkészült az egymilliomodik porszívó. (J. 99.okt.23.)

204. 18. Magyar Levente elnökletével megalakult a Megyei Egészségfejlesztési Koordinációs Bizottság. (Öjkv. 99. okt.27. 14.sz.)
205. 23. Megtartották az 1956-os forradalom emlékűnnepét. A Ferencesek terén Szabó Zoltán László főiskolai adjunktus, a Városházánál Pintér Lajos tartott megemlékezést. (J. 99.okt.30.)
206. 26. A Gróf Apponyi Albert Általános Iskola s a Vechtai Alexander Schule vezetői testvériskolai szerződést kötöttek. (J. 99.okt.30.)
207. 27. Átadták rendeltetésének a Városháza felújított nagytermét. (Az átalakítás tervezője Sáros László). (J. 99.okt.30.)

November

208. Az SZDSZ tisztújító kongresszusa bevásztotta az ügyvivői testületbe Magyar Levente polgármestert és Kis Zoltánt a térség ogy. képviselőjét. (J. 99.dec.4.)
209. 12. A DMK nagytermében tartották a 125 éves Jász Múzeum jubileumi ünnepségét. Ugyanekkor nyílt meg a múzeumban a Jászság tájházait, helytörténeti gyűjteményeit bemutató kiállítás. (J. 99. nov.20.)
210. 27. Megalakulásának 30. évfordulóját jubileumi műsorral ünnepelte a Lehel Táncklub. (N. 99. nov. 29.)
211. 30. A Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetsége a DMK-ban konferenciát rendezett az Európai Uniós csatlakozásról. (J. 99.dec.4.)

December

212. Az FVM megyei hivatalának élére Kasza Antalt, a FKgP jászberényi szervezetének elnökét nevezték ki. (J. 99. dec.18.)
213. 9. A Városháza dísztermében köszöntötték azokat a fiatalokat, akik legjobban szerepeltek a Diákolimpia 1999-es versenyein. (J. 99.dec.18.)

214. 15. Pokorni Zoltán oktatási miniszter adta át a Magyar Köztársaság "Jó tanulója, jó sportolója" kitüntetések - 10 jászberényi tanuló érdemelte ki az elismerést. (J. 99.dec.18.)

2000

Január

215. 1. A Jászberényi Tanítóképző Főiskola a Szent István Egyetem főiskolai karaként működik tovább. (J.99. dec.18.)
216. 1. A Polgármesteri Hivatalban megkezdte működését az okmányiroda, amely térségi feladatot is ellát. (J. 2000.jan.8.)
217. 8. Harmadszor rendezték meg a Szféra Estélyt Jászberényben. Az Év Vállalkozója címet Takács László az Ilpea Profext Kft vezetője kapta. (J. 2000.jan.15.)
218. 13. Sajtótájékoztatón ismertették a Városi Könyvtár felújítási, fejlesztési elképzeléseit. (J. 2000.jan.15.)
219. 17.Megalakult a Jásznektár Natúr Méhészeti Termék Termeltetői és Értékesítő Szövetkezet. Elnöke: Bezzeg László szászberki méhész. (J. 2000.jan.22.)
220. 20. A Magyar Kultúra Napja tiszteletére a Hamza Múzeumban bemutatták a Hamza D.Ákos filmes munkásságát feldolgozó könyvet – megnyílt az ehhez kapcsolódó kiállítás, valamint a Hamza Stúdió alkotóinak tárlata. (J. 2000.jan.22.)
221. 21. A Magyar Kultúra Napja alkalmából a Székely Mihály Kóros megkapta a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Művészeti-díjat. (J. 2000.jan.22.) Az ünnepségen elismerésben részesült Egyedfi Gizella, Thormanné Husznay Mária, Ördög Margit, Bíró János és Farkas Ferenc. (J. 2000.jan.29.)
222. 21. A Magyar Kultúra Napja alkalmából ifj.Gyurkó Miklósné a Gyakorló Általános Iskola tanítója Karácsony Sándor-díjat vehetett át Pokorni Zoltán oktatási minisztertől. (J. 2000.febr.12.)
223. 1. Jászsági természet fotókiállítás nyílt a Városi Könyvtárban az ÉTE rendezésében. (J. 2000.febr.5.)
224. 12. A Városvédő és Szépítő Egyesület XI. alkalommal rendezte meg a Jász bált a DMK-ban. Báلكirálynő Kármán Judit ügyvéd, a bál hercege Erdődi Sándor kereskedelmi vezető lett. (J. 2000.febr.19.)
225. 17. Ünneppélyesen átadták a felújított posta épületét. (J. 2000.febr.19.)

Március

226. 6. 30 éves a Lehel Táncklub címmel nyílt kiállítás a DMK-ban. (J. 2000.márc.11.)
227. 9. Takács János az Electrolux-Lehel vezérigazgatója országos sajtótájékoztatót tartott a Kempinski Hotelben. Ismertette az 1999.év eredményeit, beszélt az üzem és Jászberény kapcsolatáról. (J.2000.márc.18.)
228. 15. Az 1848-as emlékünnepség szónoka Dudás Ferencné, a Klapka György Szakközép-és Szakmunkásképző Iskola tanára volt. Díszvendég: Rékasi Károly színművész. (J. 2000.márc.18.)
229. 16. Bemutakozó látogatáson tartózkodott a városban az Iráni Iszlám Köztársaság nagykövete. (J. 2000.márc.18.)
230. 30. A Jász Múzeumban “Adj békét Uram!” címmel a jászok hitéletét bemutató kiállítás nyílt. (J. 2000.ápr.1.)

Április

231. 1. Két új orvosi körzettel bővült a Thököly úti rendelő. (J. 2000.ápr.15.)
232. 1. Negyven éves a Vasas Kórus, ez alkalomból jubileumi hangversenyt rendeztek. (J. 2000.ápr.1.)
233. 1. A Város Napján Dávid Ibolya igazságügy-miniszter mondott beszédet, ő adta át a Magyar Köztársaság milleniumi emlékszálóját. Pro Urbe Jászberény kitüntetését kapott Simon László egyetemi tanár és az LVG, Jászberény Kultúrájáért kitüntetését H.Bathó Edit, Közzolgálati Életműdíjat, Közzolgálati Nívódíjat és TIT emléklakettet adtak át az ünnep keretében. (J.2000.ápr.8.)
234. 10. Szülők, gyerekek, pedagógusok tüntettek a Városháza előtt a Bercsényi úti iskola bővítését követelve. (J. 2000.ápr.15.)
235. 12. A képviselő-testület a Bercsényi úti iskola bővítése mellett dönt. (J. 2000.ápr.15.)
236. 25. A piaci üzletsoron megnyílt a Hollóházi Porcelán Rt mintaboltja. (J. 2000.ápr.29.)
237. 27-május 4. A Székely Mihály Gyermekkórus a belgiumi Neerpoltban a nemzetközi kórusfesztiválon cum laude minősítést kapott. (J. 2000.máj.13.)
238. 28. A Kossuth Termelőszövetkezet közgyűlése az átalakulás mellett döntött, részvénytársaság formájában működik tovább. Új neve: Kossuth Rt. Az igazgatóság elnöke, s egyben vezérigazgatója Pesti Gyula lett. (J. 2000.máj.20.)

Május

239. 6. A Jászsági Diáksport Bizottság kilencedik alkalommal rendezte meg a Hajta 50/25 Országos Gyalogos Teljesítménytúrát. (J. 2000.máj.13.)
240. 7. Az Electrolux-Lehel Krt. Szabadidősport Bizottsága 19. alkalommal rendezte meg a Lehel Futófesztivált. (J. 2000.máj.13.)
241. 8. A Belvárosi Általános Iskola Székely Mihály tagozata emlékünnepséget rendezett a névadó tiszteletére. A Székely Mihály-díjat Völgyi Nóra tanuló kapta. (J. 2000.máj.13.)
242. 16. A Múzeumi Világnapot a Jász Múzeum történelmi játszóház megrendezésével ünnepelte. (J. 2000.máj.27.)
243. 16. A Városi Könyvtárban mutatták be a Jászságból elszármazott Czettler Antal, történész-jogász új könyvét. (J. 2000. máj.20.)
244. 20-21. Szegeden rendezték meg a VI. Nemzetközi Duna Kupa görkorcsolyaverseny III. fordulóját. A versenyt a JSE-Balczó DSE nyerte meg. (J. 2000.máj.27.)
245. 21. Az FKgP szervezet taggyűlésén Egresi Andrást választotta a párt elnökévé. (J. 2000.jún.3.)
246. 21. A tatabányai országos bajnokságon Berke Zsuzsa az LVG tanulója 2. helyen végzett, de korábbi eredményét is figyelembevéve ő az év első helyezettje. (J. 2000.máj.27.)
247. 25. A Gróf Apponyi Albert Általános Iskolában megtartották a Vásárhelyi ünnepséget. Emlékplakettel tüntették ki Mester Árpádot a Nagyboldogasszony Általános Iskola tanárát és a DMK-t. (J. 2000.jún.10.)
248. 29. Az előző évben kiemelkedő teljesítményt nyújtó sportolóknak s csapatoknak átadták a "Sport leg....-díjakat. (J. 2000.jún.3.)
249. 31. Képviselő-testületi ülésen mutatták be és fogadták el a város közművelődési koncepcióját. (J. 2000.jún.3.)
250. 31. Az MSZP országrész gyűlésén sok, országosan ismert pártpolitikus is megjelent. (J. 2000.jún.3.)

Május

- 251. 1. Megalakult a gyermek néptáncsoport 23 fővel, művészeti vezető: Kuli Orsolya, a Jászsági Népi Együttes tagja
- 252. 1. Községi majális a sportpályán
- 253. 22. Horgászverseny
- 254. 23. Pütkösdí műsor a honismereti szakkör szervezésében
- 255. 29. Gyermeknap

Július

- 256. 3-4. Dósai Napok hagyományos vásár, kiállítások, kultúrműsor.

Július

- 257. 5-12. Nemzetközi Alkotótábor Svédországból, Ukrajnából, Romániából és hazánk különböző városaiból érkezett művészek részvételével.

Október

- 258. 22. Idősek Otthonának átadása

259. 24-30 Testvértelepülésünk, Csíkszentsimon iskolásai és tanárai vendégeskedtek a községben.

November

260. 20. – A “kishíd” átadása.

261. 4. hete: - Pályaválasztási hét, meghívottak a környék közép fokú intézményei.

December

262. 23. A falu karácsonya a község főterén

2000

Január

263. 11.A Jászdózsai Tarnamenti Mezőgazdasági Szövetkezetből részleges átalakulás során létrejött a “Tanamenti 2000” Mezőgazdasági Termelő, Szolgáltató és Kereskedelmi Részvénytársaság.

Február

264. 4. Vértadás a Vöröskereszt helyi szervezete közreműködésével.

Március

265. 15. Községi ünnepség, könyvtár átadás. Az épületet Szerencsés István polgármester avatta fel. Szabó Jánosné a Jászberényi Városi Könyvtár igazgatója az olvasás szerepéről tartott előadást.

Április

266. 11. A Költészet napján versmondó versenyre került sor.

JÁSZFÉNYSZARU

Május

267. 1. Redemptusok örökösei. Vetélkedő Kiskunhalason, a jászfényszarui középiskolás csapat a harmadik helyezést szerzi meg. = Mf. május 2. p.

268. 2. A Kiskunhalasi Városonapon sikeres bemutatót tartott a Szűcs Mihály Huszárbandérium. = Mf. május 2. p.

269. 6. Jászok Napja Jásztelken. A Fényszaruiai Baráti Egyesületének csapata harmadik helyezést ér el a Jászok és a Jászság című történelmi vetélkedőn. = Mf. május 2. p.
270. 8. Jótékonyági estét rendez a Fényszaruiai Romák Betegségmegelőző Egyesülete. A tiszta bevételt egészségügyi előadások szervezésére és más jótékony célokra fordítják. = Mf. május 3. p.
271. 9. A Vakok és Gyengénlátók Jászfényszaru Klubja ünnepi műsort rendez Anyák napja alkalmából. = Mf. május 3. p.
272. 18. Fórum a jászfényszaru Városházán a Jászság polgármestereinek, intézményvezetőknek az ÉMÁSZ Rt. (Gyöngyös, Miskolc) ill. a jászberényi kirendeltség vezetőivel. Téma: az áramdíj új számlázási rendje. = Mf. május 5. p.
273. 22. Jászok találkozója Jászsószentgyörgyön. A Jászságért díjat Gulyás János nyugdíjas tanárnak adják át. Az új Jászkapitány Talált József lesz. = Mf. június 5. p., NI. május 25.
274. 26. Regionális oktatási fórumot szervezett az önkormányzat és a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság. Előadást tartott Szemkeő Judit, az Oktatási Minisztérium államtitkára. = Mf. június 5. p., Jkr. május 19.
275. 27-28. Innovációs díjat nyer Jászfényszaru Önkormányzata, amelyet Győriné Czeglédi Márta polgármester vett át Nyíregyházán. = Mf. május 1. p., június 1-2. p., NI. június 16.

Június

276. 2. A fényszaruiai csapat az 1999/2000-es idényt a Megyei I. osztályban folytathatja. = Mf. június 1. ill. 8. p., NI. június 4.
277. 13. Házi halfogó versenyt rendez a Béke Horgászegyesület. = Mf. július 3. p.
278. 17. Győriné Czeglédi Márta polgármester fogadást ad az általános iskola kiemelkedő teljesítményt nyújtó diákjainak a Kaszinó Étteremben. A Fair Play díjat Kiss Mónika 8. a osztályos tanulónak adják át. = Mf. június 4. p.
279. 19. Kovács Tamást szereppá szentelik Egerben. = Mf. július 1. p.
280. 24-25. A Fényszaruiai Baráti Egyesülete ötödik alkalommal rendezi meg a Fényszaruiai Képzőművészeti Napokat. = Mf. július 2. p.

281. 25. Francia ipari delegáció látogat Jászfényszarura. = Mf. július 1. p.

Július

282. 16. Befejeződik a kábeltévé-hálózat kiépítése Jászfényszarun. = Nl. július 15.

283. 1. Mészáros László jegyző 25 évi munkája elismeréseként Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzati és Közigazgatási Díjat kapott. = Nl. július 8.

284.. 7. Tisztújító közgyűlés a Városi Sportegyesületben. A Sportegyesület elnökévé id. Balogh Bélát választják meg. = Mf. július 8. p.

285. 12-16. A Fényszaruiak Baráti Egyesülete negyedik alkalommal rendezte meg honismereti-helytörténeti táborát. = Mf. augusztus 5. p.

286. 15-20. Bakancsosok VII. nemzetközi tábora Jászfényszarun. = Mf. június 3. p., július 4. p.

287. 19-20. Intenzív virágkötészeti tanfolyamot szervezett a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság. = Mf. június 5. p., július 5. p.

288. 24. Szilvásváradon, a III. Lovasfesztiválon szerepelt a Szűcs Mihály Huszárbandérium. = Mf. július 1. p., augusztus 2. p., Nl. szeptember 15.

Augusztus

289. A Kecskeméten tartott VIII. kettesfogat-hajtó világbajnokságon bemutatót tart a Szűcs Mihály Huszárbandérium. = Nl. szeptember 15., november 24.

290. 2-13. Régészeti ásatás a templomkert keleti részén. = Mf. augusztus 4. p.

291. 5-10. Lengyel néptánc-csoportot lát vendégül az Iglice gyermek-néptánc együttes.

= Mf. szeptember 4. p.

292. 8. Jászfákóhalmán harmadik alkalommal rendezik meg a gyermek- és népi játékok olimpiáját, amelyen jászfényszarui gyerekek is részt vesznek. = Mf. szeptember 4. p., Nl. augusztus 9.
293. 19. Állami ünnepünk előestéjén a központi városi ünnepségen átadják a "Jászfényszaruért" díjat Fónagy Lászlónak és Zsámboki Sándornak. A "Jászfényszarun a köz szolgálatáért" elismerésben részesülnek Juhász Sándorné, Kurunczi Sándorné, Zsámboki Zoltánné. = Mf. augusztus 3. p.
294. 27-28. A Vidék parlamentje Cegléden tartott ülésén vett részt a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság delegációja = Mf. szeptember 2. p.

Szeptember

295. 9. Három napos ausztriai tanulmányúton vesz részt a város képviselő-testülete, a szennyvízüzem-társulat intéző bizottsága és intézményvezetők. = Mf. szeptember 1., 3. p.
296. 12. A Szűcs Mihály Huszárbandérium négy tagja részt vett az osztrák hősök panteonjában rendezett Radetzky Napok rendezvényein. = Mf. szeptember 4. p.
297. 1-19. Jászsági Napok Budapesten. A rendezvényen részt vettek: a Szűcs Mihály Huszárbandérium, valamint a Borostyán társastánc klub tagjai. A jászsági ételeket a jászfényszarui Kaszinó Étterem szakácsai készítették. = Mf. szeptember 3. p., Nl. szeptember 15.

Október

298. 9. A Fehér Bot Napja tiszteletére jótékonysági estét rendezett a Vakok és Gyengénlátók klubja. = Mf. október 3. és 5. p.
299. A Jászszentandráson rendezett jubileumi dalostalálkozón fellépett a jászfényszarui Pávakör. = Nl. október 11.

November

300. 1-jétől A Város önkormányzata és pályázati támogatásnak köszönhetően a téli hónapokban hétvégén is teljes ellátásban részesülnek az Idősek Klubjában lakó gondozottak. = Mf. november 1. p.
301. 15.. A Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság keretében működő Drámapedagógiai Műhely első foglalkozása a Városházán. A rendezvényen Fábiánné Kocsis Lenke főiskolai tanár tartott előadást. = Mf. november 5. p.
302. 16. A Városi Vöröskereszt egészségügyi előadást szervez az Idősek Klubja lakóinak. = Mf. december 2. p.
303. 19. Vidék Parlamentje, Észak-Alföldi Regionális Találkozó. Előadást tartottak többek között Márczis Márta, a vidék parlamentje ügyvezető elnöke, Szendrőné Font Erzsébet, az FVM főosztályvezetője. = Mf. november 2. p., december 4-5-6. p., NI. november 17., 20.
304. A BLNF hagyományos Erzsébet-napi kézműves vásárt és kiállítást rendez a Flamingó Étterem kerthelyiségeiben. Bemutatásra kerül Tamus Antal bőrműves Millennium tiszteletére készült nyeregkollekciójának első darabja. = Mf. december 7. p.
305. 20. A Fényszaruiak Baráti Egyesülete kitüntető plakettet adományoz a Mi újság Fényszarun? szerkesztőbizottságának.
306. 21. Az önkormányzat és a "Jászfényszaruért" Alapítvány támogatásával felújítják a város határában a Zsámboki út közelében lévő kőkeresztet. = Mf. november 1. p., december 5. p.
307. 26. Véradók Napja ünnepség az 1. számú óvodában. = Mf. december 2. p.

December

308. 11. Az Idősek Nemzetközi Éve alkalmából kulturális műsort szervezett az önkormányzat Egészségügy és Szociális Bizottsága. = Mf. december 3. p.
309. 15. A Vakok és Gyengénlátók klubja karácsonyi ünnepi összejövetelt tart. = Mf. 2000. január 4. p.
310. "Apáról-fiúra" népi gyermekjátékok közösségi bemutatója Jászkiséren, a rendezvényen Jászfényszaru képviselőjében szerepelt Ördög János és Erdei Gábor. = Mf. december 5. p.
311. 24. Élő betlehemes játék felnőtt és gyermekszereplőkkel a templomkertben. = Mf. 2000. január 5. p.
312. 26. A Fényszaruiai Baráti Egyesületének Borostyán táncklubja fellép a Pesti Vigadó Karácsonyi sláger parádé című műsorában. = Mf. 2000. január 4. p.

2000

Január

313. 6. A Samsung-Magyar Rt. gyárának bővítését támogatja az önkormányzata. Ezt dokumentálandó, K. D. Cho, a részvénytársaság elnöke és Győriné Czeglédi Márta polgármester adás-vételi szerződést írtak alá a Városházán. = Mf. január 3. p.
314. 21. A Magyar Kultúra Napján Kovács Andrásné ny. pedagógus, a Fortuna Együttes vezetője, drámapedagógus a Magyar Kultúra Lovagja kitüntető címet kapott. = Mf. január 2. p., február 2. p.
315. 22. Ötéves születésnap gálaműsort rendez a az Iglice gyermek-néptáncgyűttes. = Mf. február 2. p.
316. 29. A jótékony célú bál tiszta bevételét az iskola informatikai oktatásának fejlesztésére fordítják. = Mf. február 4. p.

Február

317. 19. A Fényszaruiak Baráti Egyesületének jótékony célú bálja. A tiszta bevétel a "Jászfényszaruért" Alapítvány, valamint az egyesület számlájára került. = Mf. február 1. p., március 2. p.
318. 21. Beszámoló és tisztújító közgyűlést tartott a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság. = Mf. március 3. p.

Március

319. 3-4. Kelet-magyarországi Drámapedagógiai Műhelyek Konferenciája a Városháza dísztermében. A rendezvény szervezője a BLNT keretében működő Drámapedagógia Műhely. = Mf. április 4. p.
320. 14. Emlékezés az 1848/49-es forradalom és szabadságharc hőseire. Ünnepi köszöntőt mond Búsi Lajos, a J-N-Sz. Megyei Közgyűlés elnöke. = Mf. március 1. p.
321. 15. Az Állami Zászló ünnepélyes felvonásán vettek részt a Szűcs Mihály Huszárbandérium lovasai, akiket elkísértek a Jász Asszonyok és az Iglice gyermek-néptáncsoport tagjai. = Mf. március 4. p.

Április

322. 2. A Szűcs Mihály Huszárbandérium is részt vett a Dicsőséges Tavaszi Hadjáratra emlékező rendezvénysorozaton. = Mf. április 5. p.
323. 11. Az Általános Iskola diákönkormányzatának szavalóversenye 70 tanuló részvételével. = Mf. május 4. p.
324. 17. Tiszajenőnél 78 jászfényszarui lakos vett részt az árvízvédelmi munkákban.

325. 30. II. Jász-Fény vers- és prózamondó találkozó. = Mf. május 2. p.

JÁSZJÁKÓHALMA

1999

Július

326. 15. A Tarna 583 cm-rel – eddigi legmagasabb víszinttel - tetőzött. Megnyitották a borsóhalmi víztározót. (Saját feljegyzés)

327. 17. Negyedik alkalommal találkoztak a kapitányréti volt tanyasiak. (Jkr. 1999. 07. 17.)

328. 14. Megalakult a mozgássérültek csoportja Csányi Sándorné vezetésével. (N.1999. 07. 15.)

Augusztus

329. 24. A régió gátolhatja a Jászság fejlődését?- Jászejáóhalmán tartottak megbeszélést a jászági polgármesterek a régiós kérdésekről. (Jkr. 1999. 08.25.)

Szeptember

330. 6. Megnyílt meg a Jáóó Kertbarát Klub termékkiállítása a Gazdakörben. (Saját felj. 1999. 09.06.)

331. 14. Az ORTT helybenhagyta a polgármester panaszát. Pánikra adott okot az árvízi tudósítás. (Jkr. 1999. 09. 15 .)

332. 17. Jákóhalmi felfedezők 10 éve alakult meg a Magyarország Felfedezői hagyományőrző gyermekegyesület. (N.1999.09. 17.)
333. 17. Karcagi "hídépítő" Jákóhalmán- A Polgári Kör vendége volt Szabó József a pozsonyi magyar nagykövetség tanácsosa. (Banka Csaba, Jkr. 1999. 09. 18.)
334. 22. Felvidéki kapcsolat. Nagymácsédra látogatott a község küldöttsége (N.1999.09 27.)

Október

335. 13. A Horváth P. Honismereti szakkör egykori jász-kun településeket keresett fel a Duna mentén. (Fodor István Ferenc, N. 1999. 10. 14.)

November

336. 2. Tűz az óvodában (Jkr. 1999. 11. 03.)
337. 20. A Honismereti Szakkör a rendszerváltás eseményeire emlékezett vissza. A Mozgássérült csoport Tápiószelére kirándult . (Jkr. 1999. 11. 25.)

December

338. 8. Sikeres pályázat eredményeként újabb három utca (Bocskai, Horváth Péter, Zrinyi) kapott szilárd burkolatot. (N. 1999. 12. 08.)
339. 21. Emlékek a hőskorból. Kettős jubileum: 10 éve helyezték el a jászok letelepedésének 750. évfordulójára emlékező táblát. (N. 1999. 12. 22.)
340. 24. Megszólalt a közadakozásból felújított orgona (N. 1999.12.24.)

Január

341. 21. Gazdabál (N.2000. 01. 19.)
342. 19. A tanterv részeként oktatják a fiatalokat a közlekedés szabályaira. (N. 2000. 01. 19.)

Február

343. 8. Gyöngytyúkokat szállít a Gundelnek egy jákóhalmi gazda. (Népszabads. 2000. 02. 08.)
344. 13. Elhunyt Katkó István író, a község szülötte. (N.2000.02. 24.)

Március

345. 1. A visszavásárolt zsidó temetőt az egyik főrabbi áldotta meg az emlékező ünnepség során. (Saját felj. 03. 01.)
346. 5. Varjúlevest és egyéb népi ételeket készítettek farsang végén a honismereti szakkörben. (N. 03. 05.)
347. 18. Nyugdíjas klubok találkozója Gazdakörben. (Saját felj. 03. 18.)
348. 24. Színjátszók versenye. Az általános iskola színjátszó csapata arany fokozatot nyert a megyei versenyen és továbbjutott a szegedi regionális döntőbe. (N. 03. 30.)

Április

349. 3. Hagyományosan településünkről indult a történelemi lovasfelvonulás

350. 7. A Polgári Kör vendégei: Zombori Ottó csillagász és Szentmihályi Szabó Péter költő voltak. (Saját fejl. 04. 12.)
351. 15. A szülők ragaszkodnak a jászjákóhalmi iskolához, a felső tagozathoz. (N. 04. 15.)

Május

352. 5. Több védett illetve fokozottan védett madár jelent meg és rakott fészket a Tarna és Zagyva menti vésztározóban. (N.05.05)
353. 6. Jászok napja. Az elszármazott Jászjákóhalmiak első találkozója. A Díszpolgári kitüntetést a község szülötte: Fejes László a Pénzügyminisztérium főosztályvezetője kapta, Jászjákóhalmáért kitüntetést Muhari József, az önkéntes tűzoltó egyesület parancsnoka kapta. (Banka Csaba, N. 05.08)

Június

354. 10. Jászkiséren vette át Fodor István Ferenc a Jászok Egyesülete által alapított Jászságért Díjat. (N. 06. 02.)
355. 25. Megemlékezés a tíz évvel ezelőtti szabad választásról. (Fodor István Ferenc N. 06.01)
356. 28.. Varjasi találkozó – május 28- án hatodik alkalommal találkoztak a volt Varjasiak. (N. 06.02)

1999

Május

357. 10. Számítógépet vásárolt két vállalkozó háziorvossal közösen az önkormányzat (N. máj. 12.)
358. 27. Beszámoló a pedagógiai program tapasztalatairól, a hagyományőrzés, hagyományápolás helyzetéről, a 30 éves Csete Balázs Honismereti Szakkör eredményeiről, az Önkéntes Tűzoltó Egyesület tevékenységéről (Öjkv, máj 27.)
359. A svájci Aargau kanton pedagógusküldöttségének látogatása (K, máj)

Június

360. Az önkormányzat megvásárolta a Jászapáti és Vidéke ÁFÉSZ-től a vasbolt épületét, amelyben Teleházat, ill. Tourinform irodát alakítanak ki. (N. jún 7.)
361. Elkészült a PANNON GSM antennatornya
362. 35 jászkiséri utazott Niederlenzbe (K., jún-júl)

Augusztus

363. 10. Gyermek- és Ifjúsági Néptáncfesztivál. (N. aug. 11., 14., 16.)
364. 11. Az országos szántóverseny területi döntője, első helyezést nyert: Farkas Gábor és Kökény József (N. aug. 16.)
365. Az önkormányzat elnyerte a könyvtárpártoló önkormányzat cím második helyezését. (N. aug. 18.)
366. Az új iskolaigazgatóvá Kiss Lajost választották meg.

367. 101 születésnapját ünnepelte a település legidősebb lakosa, özv. Csekő Józsefné. (Öjkv.aug. 26.).
368. Portugáliában- jártak a jászkiséri néptáncosok, Portóban és Lamegóban léptek fel (K. szept.)

Szeptember

369. Kertbarátok termékbemutatója, vezetőségválasztó taggyűlése. (K. szept.)
370. Berente Judit a Transzplantáltak Világversenyén három arany-, egy ezüst-, és négy bronzérmét szerzett.
371. A Hódmezővásárhelyen rendezett országos szántóversenyen Kökény József és Farkas Gábor is eredményesen szerepelt. (Öjkv.szept. 30.)

Október

372. Hagymanap felvonulással, bállal. (N. okt. 18.)
373. 23. Hősök Napja, a háborúkban, a forradalmakban elesettekre emlékeztek. (N. okt. 25.)

November

374. 6-8.. Őszi Könyvtári Napok. Vendégeink: Balla D. Károly, kárpátaljai magyar író, és Nagypál Zoltán jászapáti középiskolás (K, nov)
375. Megkezdődött a belvízkárok helyreállítása a pályázaton nyert 50millió forintból (N. nov.17.)
376. A Jászszági Évkönyv 1999. évi számának bemutatója. (N. dec. 29.)

December

377. Az ÁNTSZ bezáratta a gyermekintézményeket és a vágóhidat az új kút fúrásakor bekövetkezett hiba miatt. A víz csak forralva iható. (N. dec. 7.)
378. Apáról fiúra hagyományőrző és színjátszó bemutató (N. dec. 13.)
379. 17-21. A Nagyközségi Könyvtár használtkönyv vásárt rendezett. (K. dec.)
380. 20. Idősek karácsonya. Átadtak 3000 frankot, a svájci testvérközség ajándékát. (K. jan.)
381. 21. Roma karácsony. (K. jan.)

Január

382. Új szárnyal bővül és korszerűsödött az Idősek Napközi Otthona. (N. jan. 6.)
383. Eredményes volt az új kút fúrása, újra iható a kiséri víz (N. jan. 15.)
384. 19. Brutális gyilkosság áldozatát találták meg a rendőrök egy disznóólban. (N. jan. 19.)
385. A Magyar Kultúra Napja megyei ünnepségén vette át a jászkiséri Csete Balázs Honismereti Szakkör a JNSZ Megyei Közművelődési Díjat (N. jan. 22.)

Február

386. Rétecsütő különdíjat- kapott Bodor Jánosné, a Kis-ér Kertbarát Kör tagja a "Jákó" Kertbarát

Kör rendezvényén (N. feb. 21.)

Március

387. 18. Ünnepség a Csete Balázs Honismereti Szakkör alapításának 30. évfordulóján. (N. már. 20.)

Április

388. 5. Általános iskolai szavalóverseny

389. 8. Az árvízveszély- miatt Jászkisért Tizasüly befogadó településének jelölték ki. (N. ápr. 11.)

390. 15. Tizasülyről 244 lakosát fogadta be a község.

391. 20. Jászkisér lakosságának is fel kellett készülnie a kitelepítésre.

392. 28. A megyei védelmi bizottság elnöke visszavonta a kitelepítésre vonatkozó rendeletét. (N.ápr. 17., 21., 29.)

393. A vasút menti park új neve: Szent István- park. (K. ápr.)

394. A Milleniumi faluszépítő verseny keretében megkezdődött a közterek, sport- és szabadidőparkok szépítése, felújítása. (K. ápr.)

395. 29. Alsó- Jászsági szavalóverseny általános iskolások részvételével.

Rövidítések

Cöjkv. Cigány önkormányzati ülés jegyzőkönyv

E.N. Eseménynaptár

J Jászkürt

J. H. Jászapáti Hírmondó

Ju. Jász Újság

Jv. Jv

K Kisér

Napi Mo. Napi Magyarország

Mf = Mi újság Fényszarun?

N Új Néplap

Népszab. Népszabadság

Öjkv. Önkormányzati ülés jegyzőkönyv

R Redemptio

Tárgymutató

Alapítványi bál	2, 157
Apáról fiúra népijáték bemutató	378
Aratónap	24
Arthur Troop Park	108
ÁBK (Árokszállásiak Baráti Köre)	144, 160

Állat.és Növénykert	183
Árvíz, belvíz	32, 40, 81, 97, 111, 145, 170, 174, 324, 331, 375, 389
Ausztria	295
Bakancsosok tábora, VII.	286
Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság	274, 287, 294, 301, 318
Bécsi Antal Alapítvány	48
Berény nevű települések	182
Berényi Műhely	202
Birkózó szakosztály	48
Borostyán táncklub	297, 312
CÉSZ	41
Cigány kisebbségi önkormányzat	7, 41, 71, 76, 77, 84
Cigány, roma kultúra	29, 41, 93, 196
Cimbalomest	55
Csángó Fesztivál	178
Cserkészcsapat	191
Csete Balázs Honismereti Szakkör	358, 387
Déryné Művelődési Központ (Id. DMK)	
Déryné –emlékünnepe	194
Diákolimpia	122, 213
DMK	179, 191, 194, 196, 202, 209, 211, 224, 226, 247

Drámapedagógiai Műhely	301, 319
Electrolux	148, 188, 190, 203, 227
Erzsébet-napi kézműves kiállítás és vásár	304
Az Év sportolója	74
Ezüstkalászos gazdák	1
Fair-play Díj	278
Farsang	346
Fehér Bot Napja	298
Fekvenyomó verseny	6
Fényszarui Képzőművészeti Napok	280
Fényszarui Romák Betegségmegelőző Egyesülete	270
Fényszaruiak Baráti Egyesülete (FÉBE)	280, 285, 305
Fidelitas	173
FIDESZ MPP	92, 100, 105, 173
FKgP	92, 105, 212, 245
Focisuli	38
Fortuna Együttes	314
Független Kisgazda-Földmunkás és Polgári Párt (ld. FKgP)	
Gazdajegyző	156
Gazdakör	330, 347
Gazdakupa	107

Görkorcsolya	244
Gyermekbarát mozgalom	65
Gyermeknap	9, 13, 255
Hajta-túra	239
Hangverseny	9, 11, 15, 66, 75, 110, 112, 237
Heves- és Vidéke Bűnmegelőzési Alapítvány	54
honismereti mozgalom, pályázat	254, 285, 335, 337, 346, 358, 385, 387
horgászat, halfogás	42, 123, 253, 277
Idősek Karácsonya	149, 380
Idősek Klubja	300, 302
Idősek Nemzetközi Éve	61, 195, 308
Idősek Otthona	18, 23, 43, 89, 258, 382
Ifjúsági Ház	196
Ifjú Kézművesek Országos Versenye	19
Ifjúsági őrjárat	84
Iglice Gyermek-néptánccsoport	312
Ipari- Kereskedelmi- Vendéglátóipari Szakképző Iskola	19, 52, 59, 62, 72, 88, 89, 98, 110
István Király Általános Iskola	27, 49, 82, 85
István király nap	14
Jákó kertbarát Szakkör	330, 386
Jártató zenekar	137

Jász Alkotók Köre	30
Jász Vendéglő	79
Jászapáti díszpolgára	34
Jászapáti sportjáért	74
Jászapáti városért	34
Jászapátiak Baráti Egyesülete (JABE)	10, 61, 68, 89
Jász-bál	160, 224
Jász Expo	176
Jász Múzeum	209, 230, 242
Jászberényi Nyár	177,178
Jászberényi Tanítóképző Főiskola	215
Jász-Nagykun-Szolnok Megyéért díj	184
Jászok Egyesülete (lásd JE)	
Jászok Napja	269, 353
Jászságért Díj	354
Jászság Népi Együttes	197, 251
Jászsági Cigánynap	196
Jászsági Önkormányzatok Szövetsége	101
Jászsági Tavaszindító Gazdanapok	106
Jásztánc Alapítvány	5, 69
JE	45, 189, 354

jótekonysági bál	35, 47, 62, 63, 85, 90, 270, 298
Kamarakórus	112
Kamilliánus család	47
Karate Szakosztály	86
Karácsony Sándor díj	222
Képviselő-testület	27, 40, 51, 109, 144, 153, 159, 235, 249, 295
Kettesfogat -hajtó bajnokság	289
Költészet Napja	163, 266
Könyvtár	168, 243
Köszölgélati díj	131, 233
Lakossági fórum	29, 67, 71, 94, 95, 97, 98, 100, 102, 109, 272, 274
Lehel Társastáncklub	226
Lehel Vezér Gimnázium (LVG)	199
Magyar Kultúra Lovagja kitüntetés	314
Magyar Kultúra Napja	82, 221, 222
Mátrakeresztes	25
Magyar Szocialista Párt (ld. MSZP)	
Majális	115, 252
Mentőkutya bajnokság	172
Mészáros Lőrinc Gimnázium	46
Mézvásár	181

Millenium	99, 163, 233, 304
Mozgássérültek Egyesülete	37, 70, 328, 337
MSZP	92, 95, 105, 250
Nagyszülők és unokák hagyományőrző tábor	20
Népművészet, néptánc	44, 78, 175, 184, 194, 197, 251, 291, 315, 321, 363, 368
Országgyűlési képviselők	4, 51, 63, 121, 185, 208
Országos Mézvásár	181
Panna-tó	42
Pedagógusnap	169
Pávakör	180, 299
Polgármester választás	103, 104
Pórtelek	198
Pro Urbe díj	233
Radetzky Napok	296
Rácz Aladár Zeneiskola	9, 75
Regionális hulladéklerakó	83
Rejtvényfejtők Baráti Köre	12
Rendőrség	54, 57, 146
Régészeti feltárás, lelet	290
Samsung Gyár	313
Somme megye	171

Somos András Mezőgazdasági Szakképző Iskola	1, 2
Sportegyesület, sport díjak	248, 284
Szabad Demokraták Szövetsége (Id. SZDSZ)	
SZDSZ	208
Szent István Egyetem	215
Szent István Kupa	36
Szent István napi ünnepség	33, 185
Szent István park	393
Színjátsszók	141, 167, 348
Szennyvíz	101, 133, 295
Szivárvány Óvoda	60
Szűcs Mihály Huszárbandérium	268, 288, 296, 297, 321, 322
Tehetségfejlesztés	63, 85, 128
Teniszklub	36
Testvérvárosok, testvérközségek	193, 199, 206, 259, 380
Tűzoltók	16, 124, 140, 353, 358
Ünnepi Könyvhét	168
Vakok és Gyengénlátók Klubja	271, 298, 309
Vágó Pál Általános Iskola	7, 17, 28, 48, 63
Vágó Pál-émlékünnepség	53
Vágó Pál Múzeum	20, 22

Vállalkozói fórum	67
Vállalkozók Klubja	3
Város Napja	233
Városvédő és Szépítő Egyesület	224
Varróverseny és divatbemutató	72
Vasutasnap	22
Vasúttörténeti kiállítás	22
Vechta	198, 199, 206
Vidék Parlamentje	294, 303
Virágos Jászapátiért	23
Vöröskereszt, véradás	51, 150, 264, 307
Zenés könyvtári esték	66
Zöld Jövő Környezetvédelmi Egyesület	52

[Vissza](#)